

MAARIKA TERAL

Arvutipõhine eesti keele õpe:
vahendid ja hinnangud nende efektiivsusele
Tartu ülikooli keelekursuste näitel

DISSERTATIONES PHILOLOGIAE ESTONICAE
UNIVERSITATIS TARTUENSIS

37

MAARIKA TERAL

Arvutipõhine eesti keele õpe:
vahendid ja hinnangud nende efektiivsusele
Tartu ülikooli keelekursuste näitel

Tartu Ülikooli filosoofiateaduskond, eesti ja üldkeeleteaduse instituut

Väitekirja on filosoofiadoktori kraadi saamiseks kaitsmisele suunanud Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonna eesti ja üldkeeleteaduse instituudi nõukogu 6. oktoobril 2015.

Juhendaja: professor Birute Klaas-Lang (Tartu Ülikool),

Oponent: professor Raimo Raag (Uppsala Ülikool)

Kaitsmine toimub 30. novembril 2015 kell 14.15 Tartu Ülikooli Senati saalis (Ülikooli 18–204).

Doktoritöö valmimist on toetanud Euroopa Liidu Sotsiaalfond.

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

ISSN 1406-1325

ISBN 978-9949-32-976-2 (trükk)

ISBN 978-9949-32-977-9 (pdf)

Autoriõigus: Maarika Teral, 2015

Tartu Ülikooli Kirjastus

www.tyk.ee

TÄNUSÕNAD

Doktoritöö teema valimisel ning väitekirja valmimisel on mulle ikka heade ideede ja näpunäidetega abiks olnud juhendaja prof Birute Klaas-Lang, kellele olen südamest tänulik.

Tahaksin tänada ka oma suurepäraseid kolleege Tartu ülikoolist, kes on mind alati hea nõuga aidanud. Tänan Raili Pooli, Tiina Kikerpilli, Sirje Rammot ja Sirje Nilbet kasulike nõuannete ning julgustuse eest.

Väärtuslike märkuste ning soovitude eest olen sügavalt tänulik töö retsen-
sentidele prof Jyrki Kalliokoskile ja prof Raimo Raagile.

Suur aitäh perele ja sõpradele, kes on mulle kaasa elanud.

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	8
Teema aktuaalsus ja taust.....	9
Doktoritöö eesmärgid ja meetodid.....	13
Doktoritöö ülesehitus.....	14
Olulisemad mõisted.....	14
1. ARVUTI KASUTAMISEST KEELEÕPPES.....	17
1.1. Ajalooline ülevaade arvuti kasutamisest keeleõppes.....	17
1.2. Arvuti kasutamise võimalused keeleõppes.....	20
1.2.1. Õppimisviisid arvuti abil.....	20
1.2.2. Arvutipõhise õppe infotehnoloogilised vahendid.....	21
1.2.3. Keeleõpet toetavad arvutitarkvara omadused.....	22
1.2.4. Arvuti- ja veebipõhist keeleõpet pärssivad tegurid.....	24
1.3. Arvuti- ja veebipõhise keeleõppe efektiivsus.....	25
1.4. Nüüdisaegsed suunad arvutipõhise keeleõppe alases uurimistöös....	26
1.5. E-keeleõppe sõlmküsimumsi.....	28
1.6. Läänemeresoome keelte õpe.....	30
1.6.1. Arvutipõhine õpe Soomes.....	31
1.6.1.1. Kujunemislugu.....	31
1.6.1.2. Veebipõhine soome keele õpe.....	32
1.6.2. Arvutipõhine õpe Eestis.....	37
1.6.2.1. Kujunemislugu.....	37
1.6.2.2. Arvutipõhised eesti keele õppematerjalid.....	38
1.6.2.3. Eesti keele arvutipõhist õpet käsitlevad uuringud.....	48
1.6.3. Kokkuvõtteks: eesti ja soome keele arvutipõhised õppematerjalid.....	49
2. TEISE KEELE ÕPE MOODLE’I KESKKONNAS.....	51
2.1. Veebipõhised õppekeskkonnad.....	51
2.2. Õppekeskkond Moodle.....	52
2.2.1. Moodle’i keskkond teise keele õppes. Metoodilised võimalused.....	53
2.2.2. Keeleõppe metoodiliste põhimõtete rakendamine Moodle’i vahendite abil.....	54
2.2.3. Õppekeskkond Moodle Tartu Ülikoolis.....	55
2.2.4. Eesti keele kursuste ülesehitus Moodle’is.....	57
2.3. Moodle’i kasutajast keeleõppija.....	59
2.3.1. Teise keele oskus A1/A2 tasemel.....	59
2.3.2. Keeleõppija iseloomulikud jooned.....	59
2.3.3. Hindamine veebipõhises õppes.....	63
3. VEEBIPÕHISED EESTI KEELE KURSUSED TARTU ÜLIKOO LIS ..	66
3.1. ONENESS – veebipõhine õppevahend iseõppijatele.....	67
3.2. Õpetajatoega eesti keele kursused Tartu Ülikoolis.....	73
3.2.1. Eesti keele kursus algtasemele.....	74

3.2.1.1. Kursuse sihtrühm ning eesmärgid	74
3.2.1.2. Kursuse ülesehitus	75
3.2.2. Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal	83
3.2.2.1. Kursuse sihtrühm ja eesmärgid	83
3.2.2.2. Kursuse ülesehitus	84
3.2.3. Eesti keele sõnavara algkursus	89
3.2.3.1. Kursuse sihtrühm ning eesmärgid	89
3.2.3.2. Kursuse ülesehitus	90
3.3. Õpetamiskogemused kursustelt	97
4. KURSUSTE TAGASISIDE ANALÜÜS	100
4.1. Eesti keele kursustel õppijate tagasisideküsitleuse analüüs	100
4.1.1. Eesti keele keerukamad aspektid	101
4.1.2. Eesti keele veebipõhise õppe positiivsed ja negatiivsed aspektid	107
4.1.2.1. Veebipõhise õppe positiivsed aspektid	108
4.1.2.2. Veebipõhise õppe negatiivsed aspektid	110
4.1.3. Õppijate hinnangud osaoskuste arengule	112
4.1.4. Õppijate hinnangud õppele veebis	115
4.1.5. Kokkuvõte	117
4.2. Kursuse „Eesti keele kursus algtasemele” analüüs edasijõudnud keeleõppijate poolt	118
4.2.1. Sõnavara esitamine	119
4.2.2. Grammatika esitamine	123
4.2.3. Kuulamisoskuse arendamine	127
4.2.4. Lugemisoskuse arendamine	129
4.2.5. Kirjutamisoskuse arendamine	131
4.2.6. Vastajate hinnangud osaoskuste arendamisele	133
4.2.7. Vastajate hinnangud kursusele tervikuna	134
4.2.8. Kokkuvõte	137
5. SOOVITUSED EESTI KEELE ÕPPETARKVARA KOOSTAJATELE	141
5.1. Õppijakesksus	141
5.2. Õppeprotsessi kavandamist mõjutavad tegurid	143
5.3. Info esitamine ja käsitlemine	143
5.4. Eesti keele erijooned veebiõppes	146
5.5. Õppe korraldamine ja läbiviimine	146
KOKKUVÕTE	148
SUMMARY	153
KIRJANDUS	157
ARVUTIPÕHISED ÕPPEVAHENDID	167
Lisa 1	169
Lisa 2	170
ELULOOKIRJELDUS	171
CURRICULUM VITAE	172
VÄITEKIRJAGA SEOTUD ARTIKLID	173

SISSEJUHATUS

Käesoleva doktoritöö põhieesmärgiks on analüüsida arvutipõhist eesti keele õpet ja selleks koostatud õppematerjale ning analüüsi tulemustele toetudes esitada internetipõhiste õppevahendite koostamise suunised.

Doktoritöö teema valikul mängis olulist rolli töö autori kümnendipikkune osalemine arvutipõhiste keeleõppematerjalide väljatöötamises. Mu esimene kokkupuude arvuti kasutamisega keeleõppes toimus 2000. aastate algupoolel, kui Tartu Ülikoolis hakati tegema esimesi samme eesti keele õpetamiseks veebis ning CD-ROMide vahendusel. Uue õppevormi kasutuselevõttu toetasid nii kiiresti areneva arvutitarkvara võimalused kui ka vajadus õpetada eesti keelt huvilistele, kes seda klassiruumis õppida ei saanud.

Uute õppematerjalide väljatöötamisel kasutati toona olemasolevaid tehnilisi võimalusi – 1980. aastatel loodud multimeediaarvuteid, millega sai erinevaid meediume (teksti, audio- ja videomaterjali) kombineerides luua autentsema keeleõppekeskkonna ning arendada eri osaoskusi. Uute tehniliste lahenduste kasutuselevõtule Tartu Ülikoolis aitas muuhulgas kaasa eesti keele (võõrkeelena) osakonna osalemine rahvusvahelistes Socrates Lingua projektides. Kuulusin projekti SMALLINC (*An Interactive Approach to Language and Culture* (2001–2004)) eesti keele materjalide väljatöötamisega tegelenud töörühma. Selle projekti eesmärgiks oli koostada alg-, kesk- ja kõrgtasemel keeleõppijatele õppematerjalid CD-ROMil. Materjalide koostamispõhimõtted ja tehniline raamistik olid juba varem välja töötatud Antwerpeni ülikoolis. Et toona polnud ligipääs internetile nii laialt levinud kui tänapäeval, siis valiti õppematerjalide edastamise vahendiks CD-ROMid, mille tarvitamiseks oli vajalik vaid arvuti olemasolu.

SMALLINCi projekti lõppedes asusin Tartu Ülikooli eesti keele (võõrkeelena) osakonna töörühma koosseisus koostama iseõppijatele kavandatud veebipõhist õppevahendit. Uues rahvusvahelises projektis ONENESS osales peale Tartu Ülikooli veel neli partnerülikooli Euroopa riikidest. Projekti eesmärgiks oli luua vähem õpetatavate keelte õppematerjale, mille koostamispõhimõtted ning tehniline raamistik töötati välja ühiselt.

Lisaks rahvusvahelistele projektidele olen osalenud ka teiste veebipõhiste õppematerjalide väljatöötamises iseõppijatele. Siia kuuluvad näiteks sõnavara-harjutused kõrgtasemele ning ESTICA-alased harjutused õpikeskkonnas „Eesti keele ja kultuuri kursused”. Selle õpikeskkonna arendamine ja uute õppematerjalide väljatöötamine doktoritöö autori osalusel jätkub.

Arvutipõhiste õppevahendite koostamisel saadud kogemused osutasid vajadusele töötada välja veebipõhised õpetajatoega kursused. Doktoritöös keskendutaksegi eelkõige kolme õpetajatoega kursuse analüüsile: „Eesti keele kursus algtasemele”, „Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal” ja „Eesti keele sõnavara algkursus”.

Teema aktuaalsus ja taust

Eesti keelt räägitakse ja õpitakse paljudes maailma paikades. Huvi eesti keele ja kultuuri vastu ei piirdu ainult välisriikide kõrgkoolide üliõpilastega, huvilisi leidub kõikjal maailmas nii väliseestlaste kui ka teiste rahvaste esindajate hulgas. Eesti keelt õpetatakse mitmete maailma riikide kõrg-, üldharidus-, täiendus- ja pühapäevakoolides paljuski väliseestlaste toel. Suurendamaks huvi eesti keele õppimise vastu ning tugevdamaks Eesti positiivset kuvandit maailmas, toetab Eesti Vabariigi valitsus riiklike programmide kaudu eesti keele õpet eri riikides. Keele ja kultuuri tutvustamiseks on koostatud hulgaliselt õppevahendeid, sealhulgas ka arvutipõhiseid.

Eesti keele õpetamise traditsioon väljaspool Eestit ulatub juba ligemale 200 aasta tagusesse aega. 1833/34. õppeaastal tutvustas Helsingi ülikooli soome keele lektor Karl Niclas Keckman sugulaskeelte võrdleva grammatika kursuse raames ka eesti keelt (EKKAV programm 2005–2010: 2). Pikad eesti keele õpetamise traditsioonid on Uppsala ülikoolis, kus esimene eesti keele kursus viidi läbi juba 1901/02. õppeaastal (Raag 1999: 88–89). Eesti keelt järjekindlalt õpetavate kõrgkoolide hulk suurenes 20. sajandi teisel poolel, kui õppetööd alustati mitmes Soome, Ungari ja Kanada ülikoolis. Tänapäeval ulatub väljaspool Eestit eesti keelt õpetavate ülikoolide arv 30ni (Eesti Instituut 2015).

Pärast Eesti taasiseseisvumist lähetati algul lektoreid välismaale ülikoolidevaheliste lepingute alusel. Et arendada eesti keele välisõpet süsteemikindlalt, loodi 2001. aastal eesti keele ja kultuuri akadeemilise välisõppe nõukogu, mis töötas välja välisõppe riikliku programmi aastateks 2005–2010. Selle programmi raames avati 10 välisõppekeskust ja varustati need õppevaraga. Eesti keelt hakati õpetama Vilniuse Ülikoolis, Peterburi Riiklikus Ülikoolis, Prantsusmaal, Saksamaal ja mujal. 2009. aastal asuti välja töötama akadeemilise välisõppe programmi aastateks 2011–2017. (EKKAV programm 2011–2017: 3)

Eesti keele välisõppe riikliku programmi kõrval on välismaal elavate eestlaste keeleõppe toetamiseks loodud rahvuskaaslaste programm. Programmi raames jätkatakse juba olemasolevate välismaal asuvate eesti koolide, lasteaiade ja seltside toetamist ning uute õpetuskohtade loomist. Laiendamaks eesti keele õppimisvõimalusi toetatakse ka e-õppematerjalide koostamist (Haridus- ja Teadusministeerium 2014).

Eesti keele ja kultuuri õpetamist teistes riikides korraldab Eesti Instituut koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga. Eesti Instituut edendab kultuuri- ja haridussidemeid, andes välja Eestit tutvustavaid infotrukiseid, korraldades festivale ning konverentse, avades infokeskusi teistes riikides ning lähetades eesti keele lektoreid välisõppeasutustesse. Samuti abistab Eesti Instituut rahvuskaaslaste programmi kaudu võõrsil elavate eestlaste organisatsioone ning rahvusvahelisi koole eesti keele õpetamise korraldamisel. (Eesti Instituut 2015)

Ehkki riiklike programmide raames on tehtud tõhusat tööd, et rajada maailma eri riikides eesti keele õpetuskeskusi, kus pakutakse kõrgetasemelist eesti keele ja kultuuriõpet, puudub siiski paljudel eesti keele huvilistel võimalus

õpinguteks kontaktõppe vormis. Põhjused võivad olla geograafilised – välisõppekeskuste loomisel eelistatakse asukohariikide või -piirkondade valikul riike, millega on sõlmitud haridus- ja kultuurialased koostöölepingud ning kus Eesti tutvustamine ja Eestisse soodsa suhtumise kujundamine on tähtis poliitilistel, majanduslikel või ajaloolis-kultuurilistel põhjustel. Eesti jaoks on tähtis tagada eesti keele ja kultuuri õpetus ennekõike naaberriikides ja Euroopa Liidu riikides, seejärel teistes Eestile olulistest riikides (EKKAV programm 2011–2017: 6). Kuid eesti keele ja kultuuri huvilisi elab ka mujal maailmas ning nendele mõeldes on Eestis hakatud välja töötama arvutipõhise keeleõppe vahendeid, sest see õppevorm võimaldab paindlikumat ruumi- ja ajakasutust. Arvuti abil õppimine kaotab ruumilised piirangud – veebipõhistel õpetajatoega kursustel osalejad saavad suhelda õpingukaaslaste ja õpetajatega, ilma et peaksid nendega geograafiliselt samas asukohas viibima.

Eesti Instituut on oma kodulehele <http://ekkm.estinst.ee/sisu/eesti-keel-voorkeelena/> koondanud viidad eesti keele õppematerjalidele veebis. Valdav enamik viidatud materjalidest on koostatud iseõppijatele ning tutvustavad eesti keele eri aspekte (sõnavara, grammatikat jm).

Aastate 2011–2017 akadeemilise välisõppe programmi üks eesmärke on ka välisõppekeskuste varustamine sobiva õppevaraga, sealhulgas kaugkoolitus-rakenduste ning e-õpikeskkondadega (EKKAV programm 2011–2017: 5).

Peale eelmainitud programmide on arvutipõhiste eesti keele õppevahendite koostamist toetatud ka mitme teise riikliku programmi raames. Keeletehnoloogia komponenti sisaldas programm „Eesti keel ja rahvuslik mälu” (2004–2008), mille rahastusel loodi peamiselt keelekorpusi ja elektroonilisi sõnastikke, kuid töötati välja ka eesti keele õppematerjale. Kuigi programmide „Eesti keel ja kultuurimälu” (2009–2013) ning „Eesti keel ja kultuurimälu II” (2014–2018) eesmärgid erinesid mõneti varasemate programmide omadest, jätkati (väiksemas mahus) eesti keele arvutipõhiste õppevahendite rahastamist.

Esimesed katsed kasutada arvuteid keeleõppes tehti juba 1960. aastatel. Arvutite tehniline täiustumine on üha kiiremini laiendanud nende tarvitusvõimalusi. Arvutipõhine keeleõpe on selle algusaegadest alates esile kutsunud diskussioone õppevormi edukuse üle: on otsitud vastust küsimusele, kui efektiivne see on, võrreldes traditsioonilise kontaktõppega klassiruumis. Ilmunud on hulgaliselt selleteemalisi uurimusi, mille tulemused aga tugevasti erinevad: kuigi suur osa uurijaid on seisukohal, et arvutipõhine õpe on edukas, on mõned uurimused näidanud ka vastupidiseid tulemusi.

Alates 1980. aastatest on hakatud õpitarkvara ja arvutipõhiseid õppevahendeid nende kvaliteedi parendamise eesmärgil hindama. Üks esimesi organisatsioone, mis hakkas õpikute ja muude hariduslike materjalide kõrval hindama ka õpitarkvara disaini, oli 1967. aastal USAs asutatud Educational Products Information Exchange (EPIE) Institute (<http://www.epie.org/>).

Siiski jättis õpitarkvara väljatöötajate ja hindajate koostöö ka 1990ndatel paljuski soovida. Nüüdseks on olukord muutunud – valdkonnaga seotud spetsialiste

ühendavad mitmed rahvusvahelised arvutipõhise keeleõppega tegelevad organisatsioonid. Üks olulisemaid nende hulgas on 1993. aastal asutatud European Association for Computer-Assisted Language Learning (EUROCALL) – Euroopa arvutipõhise keeleõppe assotsiatsioon (<http://www.eurocall-languages.org/>). Assotsiatsiooni liikmed uurivad ja tutvustavad infotehnoloogiat ning keeleõpet ühendavaid uusimaid tehnilisi ja metoodilisi lahendusi.

EUROCALLi kõrval tegelevad arvutipõhise keeleõppe arendamise ja tutvustamisega ka CALICO (Computer Assisted Language Instruction Consortium), IALLT (International Association for Language Learning Technology), ICDE (International Council for Open and Distance Education) ja mitmed teised organisatsioonid. Viimati mainitud organisatsioon (<http://www.icde.org/en/>) on toetanud ka ülevaate koostamist e-õppe kvaliteedi hindamise mudelitest, mis ilmus 2015. aastal.

Huvis õpitarkvara vahendite hindamise vastu on olnud tõusud ja mõõnad, pärast 1990. aastate langust (Luik 2004: 10) on viimasel kümnendil huvi taas tõusnud. Sellele on kaasa aidanud arvuti tehnilise võimekuse kiire areng. Et tehnoloogia rakendamise võimalused keeleõppes on väga mitmekesised, on uurijad ka õpitarkvara aspekte käsitletud eri vaatenurkadest.

Mõned valdkonna spetsialistid (Higgins jt 2005) on siiski juhtinud tähelepanu asjaolule, et kuigi arvutipõhise keeleõppe rakendamise ja hindamise kohta oli juba 2000. aastate algul saadaval mitmeid käsitlusi, ei arvestanud õpitarkvara väljatöötajad pedagoogide soovitusi piisavalt, ehkki olid enamasti teadlikud vajadusest nendega konsulteerida. Nii ei juhitud paljud õpitarkvara arendajad õpet efektiivsemaks muutvatest faktoritest ega kogunud tagasisidet loodud õpimaterjalide kohta.

Seni pole lõpuni selgeks vaieldud, mida üldse tuleks mõista info- ja kommunikatsioonitehnoloogia rakendamisest saadava „kasu“ all: kas see väljendub otseselt õppijate õpitulemustes või pigem õppijate suunamises iseseisvalt töötama ning infot otsima ja aktiivselt probleeme lahendama (Marandi jt 2003).

Arvutipõhisele õppevarale võib anda hinnangu prognoosivalt (enne kasutamist) või interpreteerides kasutamistulemusi. Prognoosivalt hindavad õppevara potentsiaalseid kasutusvõimalusi tavaliselt eksperdid, näiteks õpetajad, kes peavad otsustama, kuidas õppetööd läbi viia. (Squires 1997) Peale õppevara kasutamist saavad seda hinnata nii õpetajad kui ka õppijad.

Arvutipõhiseid õppevahendeid võibki hinnata mitmeti – lähtudes sellest, kui atraktiivsed need õppijatele ja õpetajale tunduvad, kuidas saavutatakse nende abil püstitatud õpieesmärgid jne. Hindamise teeb keerukaks üksikõppija edukust mõjutavate tegurite suur arv (Jamieson jt 2005).

Arvutipõhiste keeleõppematerjalide hindamisel lähtutakse harilikult

- nende sobivusest õppijale (kavandatud sihtrühmale);
- materjalide ja õpitegevuste motiveerivast mõjust õppijale;
- sellest, milliseid võimalusi pakuvad need sõnade vormi ja tähenduse omandamiseks;
- materjalide autentsusest;

- õppe läbiviimise praktilisusest ja adekvaatsusest (kas õpitegevusteks kuluva aja ja materjalide koostamiseks kavandatud vahendite kasutus on hästi läbi mõeldud).

Need tingimused aitavad hinnata arvutipõhiseid keeleõppematerjale (tarkvara ja harjutusvara) nende iseärasusist lähtudes, ning seda, kuidas õppijad materjalidega töötavad. (Jamieson jt 2005)

Veebipõhiseks keeleõppeks loodud õpi- ja tarkvarale hinnangute andmisel arvestatakse ka järgmisi aspekte:

- nõudmisi, mida nende kasutamine arvutile ja veebilehitsejatele esitab;
- sisu (kas sisu on kerge orienteeruda, kas see vastab õppekava nõudmistele, on kaasaegne jne);
- pedagoogilist lähenemist (kas materjali jaotus ja järjestus toetab õpet; milliseid vahendeid õpetamiseks kasutatakse – mängu, õppijatevahelisi koostööprojekte, drillharjutusi vms; kas materjal on vajadusel kergesti kohandav);
- kasutuslihtsust (kas tarkvara on vaja eraldi installeerida; kas juhendid on kättesaadavad; kas õppijad suudavad veebilehel kergesti navigeerida; kas õppijale on kättesaadav tehniline tugi jne);
- maksumust (kas tarkvara kasutamise või selle uuendamise eest tuleb tasuda). (Jackson 2000)

Loetletuile sarnaseid hindamisaluseid on uute arvutipõhiste keeleõppekursuste või -materjalide loomisel ning selleks sobiva tarkvara valimisel soovitanud ka Hubbard (2006: 3), kelle järgi tuleb arvestada: a) kursuse sihtrühma (nt õppijate arvutikasutamise oskust ja võimalust, varasemat keeleõppekogemust jms); b) kavandatava kursuse eesmärke; c) kursuse ülesehitust; d) kursuse koostaja arusaamu sellest, kuidas muuta keeleõpet edukamaks; e) kursuse koostajale ja õppijatele kättesaadavaid tehnilisi lahendusi.

Ehkki on ilmunud hulgaliselt arvutipõhise keeleõppe eri aspekte analüüsivaid uurimusi ja artikleid, käsitletakse neis valdavalt inglise keele õppimist ja õpetamist. Teiste keelte, sealhulgas eesti keele arvutipõhise õpetamise kohta on ilmunud väga vähe uurimusi.

Käesolev doktoritöö on esimene ulatuslikum katse analüüsida eesti keele arvutipõhise õpetamise küsimusi. Töös käsitletaval valdkonnal on praktiline väärtus, sest hoolimata eesti keele õpetamisest paljudes maailma koolides ja ülikoolides ei saa kõik huvilised seda kontaktõppe vormis õppida. Arvutite ja veebi kasutajate ring üha laieneb ning rakendusvõimalused avarduvad, pakku- des uusi vahendeid arvutipõhise keeleõppe arendamiseks. Nende vahendite edukamaks rakendamiseks tuleb välja selgitada tegurid, mida õpitarkvara välja- töötajad peaksid arvestama veebipõhiste eesti keele õppevahendite ja kursuste koostamisel.

Doktoritöö eesmärgid ja meetodid

Käesoleva doktoritöö eesmärkideks on:

- 1) kindlaks teha, mis on seni loodud arvutipõhiste eesti keele kursuste tugevad ja nõrgad küljed. Analüüsis ühendatakse õpikeskkonna tehniliste karakteristikute ja rakendatud pedagoogiliste võtete vaatlus;
- 2) olemasolevate arvutipõhiste eesti keele kursuste analüüsile toetudes arendada välja uued õpetajatoega eesti keele kursused A1/A2 tasemele;
- 3) analüüsida kursuse läbinud üliõpilaste ja eesti keele (võõrkeelena) õpetajakoolituse üliõpilaste hoiakuid ja (enese)hinnangut kursuste üldpedagoogiliste ja keele omandamisega seonduvate eesmärkide saavutamise osas;
- 4) välja selgitada, milline on Tartu ülikooli eesti keele kursustel osalejate suhtumine arvutipõhisesse keeleõppesse laiemalt ning kas hoiakud arvuti kasutamise suhtes keeleõppes võivad kaasa aidata õpiväljundite saavutamisele;
- 5) anda soovitusi õppevara koostajatele selle kohta, milliseid eesti keele arvutipõhise õppe materjale tuleks luua, et saavutada häid õpitulemusi.

Arvutipõhist keeleõpet on käsitletud erinevatest vaatenurkadest ja eri uurimismeetodeid kasutades. Traditsiooniliselt kuuluvad sellealased uurimused rakenduslingvistika valdkonda ning on oma olemuselt interdistsiplinaarsed, ühendas uurimistöö, arenduse ja praktika.

Ka käesoleva doktoritöö eesmärgid jagunevad uurimistöö (eesmärgid 1, 3 ja 4), arenduse (eesmärk 2) ja tööga saadud tulemuste rakendamise (eesmärk 5) vahel.

Õpitarkvara hindamiseks kasutatakse peamiselt hindamislehti, mida saavad täita õpetajad või õppijad, samuti õpitarkvara kasutanute koostatud hinnanguid. Käesolevas rakenduslingvistika valdkonda kuulavas doktoritöös antakse hinnang eesti keele õppimiseks koostatud õppematerjalidele, lähtudes nende sobivusest õppijate ja õpetajate vajaduste ning nõudmistega ja arvestades pedagoogilist lähenemist ning kasutuslihtsust.

Doktoritöös vaadeldakse lähemalt kolme Tartu Ülikoolis välja töötatud õpetajatoega eesti keele kursust („Eesti keele kursus algtasemele”, „Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal” ning „Eesti keele sõnavara algkursus”).

Töös vaadeldakse ka arvuti- ja veebipõhist õpet laiemalt ja uuritakse selle vastavust õppijate nõudmistele ning vajadustele, kasutades kombineeritud meetodit: doktoritöö esimese eesmärgi – hinnata arvutipõhiste eesti keele kursuste tugevaid ja nõrku külgi – saavutamiseks rakendatakse kvalitatiivset lähenemisviisi, teiste eesmärkide saavutamisel on abiks olnud ka kvantitatiivne meetod. Selline kombineeritud lähenemine on viimastel aastatel arvutipõhise keeleõppe käsitlemisel üsna tavapäraseks muutunud (vt ka Hubbard 2009).

Töös esitab autor kursuste pedagoogiliste materjalide kavandamise ning koostamise ja tehniliste lahenduste põhimõtted, kasutades selleks muuhulgas ka

enesevaatlust. Enesevaatlus on kvalitatiivne uurimismeetod, mida kasutatakse sageli motivatsiooni uurimises, veaanalüüsis ja mujal (Kikerpill 2012).

Väitekirjas analüüsitakse kursustel õppinute tagasisideküsitluse ning mõne õppijaga läbiviidud poolstruktureeritud teemaintervjuude tulemusi. Intervjuudes käsitleti süvitsi kursustel õppinute tagasisideküsitlusest tuttavaid küsimusi. Ka käsitletakse Tartu Ülikooli filoloogiaüliõpilaste hinnanguid esimesena loodud kursusele „Eesti keele kursus algtasemele”.

Kahe esimesena valminud kursuse („Eesti keele kursus algtasemele”, „Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal”) läbiviimisel ning analüüsimisel saadud tagasidet on arvestatud kursuse „Eesti keele sõnavara algkursus” väljatöötamisel.

Saadud tulemuste põhjal tuuakse esile tegurid, mida peaks arvestama eesti keele e-õppevahendite koostamisel.

Doktoritöö ülesehitus

Doktoritöö esimeses peatükis antakse temakohase kirjanduse põhjal ülevaade arvutipõhisest keeleõppest, hõlmates ka ajaloolise ülevaate arvuti kasutamise etappidest; käsitletakse e-õppe efektiivsust mõjutavaid olulisi tegureid ning e-õppe sõlmküsimusi; tutvustatakse varem soome ja eesti keele e-õppes ja eesti keele arvutipõhise õppe uurimises tehtut.

Järgmises peatükis keskendutakse õpikeskkonna Moodle keeleõpet toetavate võimaluste analüüsile.

Kolmandas peatükis vaadeldakse autori koostatud e-kursusi, nende ülesehitust ja nende läbiviimisel tekkinud probleeme.

Neljas peatükk tugineb kahele küsitlusele. Esiteks kirjeldatakse e-kursustel õppijate tagasisideküsitlust ja selle koostamise metoodikat ning esitatakse saadud tulemused. Tagasiside juurde on lisatud ka andmed kolme õppijaga läbiviidud süvaintervjuudest. Teiseks analüüsitakse Tartu Ülikooli filoloogiaüliõpilaste hinnanguid kursusele „Eesti keele kursus algtasemele”.

Viiendas peatükis käsitletakse tegureid, mida peaks arvestama e-õppevahendite koostamisel, ja antakse soovitusi eesti keele e-õppevahendite väljatöötamiseks.

Olulisemad mõisted

Arvutite abil toimuva õppega seotud terminid ja mõisted on jõudnud 50 aasta vältel mitmel korral muutuda. Tänapäeval on ingliskeelses erialakirjanduses laialt kasutusel mõiste *Computer-Assisted Language Learning* e **CALL** (keeleõppimine arvuti abil, arvutipõhine keeleõpe), mille all mõistetakse igasugust keeleõpet, milles arvuti kasutamine on olulisel kohal (ICT4LT 2012). Arvutipõhise keeleõppe teise tuntuma definitsiooni järgi on tegu „igasuguse protsessiga, mille käigus õppija kasutab arvutit ja mille käigus paraneb õppija keele-

oskus” (Hubbard 2009: 1). Arvutipõhise keeleõppe all peetakse tavaliselt silmas nii sellist õpet, kus arvuti asendab õpetajat, kui ka integreeritud õpetust, kus arvuti ei võta üle õpetaja rolli, vaid on üks tema abivahendeist.

Õpetaja võib kasutada arvutit, kuvades näiteks keeleõppematerjale suurele ekraanile või suheldes õpilastega arvuti vahendusel; õppija võib kasutada arvutis interaktiivset tarkvara, suhelda arvuti vahendusel teiste keeleõppijatega jne. Keeleõpe arvuti abil võib toimuda klassiruumis õpetaja juhendusel, aga ka iseseisvalt, kui õppija töötab kodusel (süle)arvutil või arvutiklassis.

Peale lühendi CALL on teaduskirjanduses mõnikord kasutatud ka teisi termineid, nt **TELL** (*Technology-Enhanced Language Learning* – keeleõppimine tehnoloogia toel) ja **CELL** (*Computer-Enhanced Language Learning* – keeleõppimine arvuti toel), mille puhul arvutit vaadeldakse keeleõppe efektiivsuse suurendajana. Enne lühendi CALL kasutuselevõttu tarvitati lühendit **CALI** (*Computer-Assisted Language Instruction* – keele õpetamine arvuti abil), mille all peetakse silmas pigem arvuti abil õpetamist kui õppimist (LINGUISTICS 2005). Erinevate allikatega tutvudes on näha, et neid termineid kasutatakse sageli sünonüümselt.

Arvutipõhist õpet laiemalt nimetatakse mõnikord ka **e-õppeks**. Näiteks „E-õppe arengukava üldhariduses aastatel 2006–2009” defineerib e-õppe mõiste järgmiselt: info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) kaasabil toimuv õppe-tegevus, mis leiab aset nii klassiruumis kui ka väljaspool klassiruumi või ametlikku õppetundi. E-õppe läbiviimiseks kasutatakse IKT vahendeid (arvuti, projektor jne), internetti, digitaalseid õppematerjale, õppekeskkondi jms. (E-õppe arengukava üldhariduses aastatel 2006–2009) E-õpe selles tähenduses koon-dabki enda alla kogu arvutipõhise õppe – nii veebipõhise õppe kui ka virtuaal-sed õpperuumid ja digitaalse kommunikatsiooni.

E-kursus (ingl: *e-learning course*) on osaliselt või täielikult e-õppe kesk-konnas infotehnoloogia toel toimuv kursus (Haridustehnoloogia sõnastik 2015).

E-tugi (ingl: *electronic support*) on õppe toetamine elektrooniliste õppe- ja suhtlusvahenditega ja tagasiside andmine (HKS 2014; Haridustehnoloogia sõnastik 2015).

E-õppematerjal (ka elektrooniline õppematerjal; ingl: *e-learning material*) on õppematerjal, mille loomiseks ja kasutamiseks on vaja elektroonilisi vahendeid (HKS 2014).

Infokommunikatsioonitehnika e info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT; ingl: *information and communication technology*, ICT) on arvuti- ja kommunikatsioonitehnika, mille abil säilitada, töödelda ja edastada informatsiooni. Sellele toetub e-õpe. (Haridustehnoloogia sõnastik 2015)

Interaktiivne õpe (ingl: *interactive learning*) on vastastikusel mõjul või omavahelisel suhtlusel põhinev õpe (HKS 2014).

Interaktiivsus (ingl: *interactivity*) tähistab õppija ja arvuti dialoogi – ühelt poolt saab õppija aktiivselt õpiprotsessis osaleda (teha õppides oma valikuid, nt otsustada, millist infot ta ekraanile kuvab), teiselt poolt saab ta arvutilt tagasi-sidet.

Internet on mitut tüüpi sideteenuseid pakkuva globaalse andmesidevõrgu nimetus. Sageli kasutatakse selle sünonüümina ka terminit **veeb**.

Kombineeritud õpe (ingl: *blended learning*) on õppevorm, milles kombineeritakse auditoorne õpe ja tehnoloogiliste vahendite abil läbiviidud õpe (Haridustehnoloogia sõnastik 2015).

Kontaktõpe (ingl: *classroom learning/teaching*) on loeng, tund, seminar või mingi muu õppetöövorm, mis on suunatud teadmiste ja oskuste omandamisele, toimudes õppekeskkonnas, milles osaleb nii üliõpilane kui ka õppejõud (Kõrgharidusstandard 2008).

Motivatsiooniks (ingl: *motivation*) nimetatakse motiivide kogumit, mis ajendab inimest mingil viisil käituma. Motivatsiooni võib jagada **sisemiseks** (tuleneb saavutusvajadusest, isiklikust huvist või uudishimust vms) või **väliseks** (põhjused on ühiskondlikud, tööalased jms) (Intratat 2011: 85–86). Keeleomandamise motivatsiooni on jagatud ka 1) instrumentaalseks (õppija näeb keelt kui abivahendit muude eesmärkide saavutamiseks) ja 2) integratiivseks (keeleõppija suhtub positiivselt õpitavasse kultuuri ja keelde, soovides kultuuri kandvasse kogukonda kuuluda) (Lambert 1963). Õppijate motiveerimisel on peamine tekitada neis huvi (Sammler 2013: 3).

Multimeedium e **multimeedia** (ingl: *multimedia*) on teabe mitme esitusevormi korruga kasutamine arvutis (HKS 2014). Multimeediat kasutavas tarkvaras ja kursustes seotakse omavahel erinevad kommunikatsioonivahendid: tekst, animatsioon, video, heli ja pilt.

Suhtlemine arvuti vahendusel (ingl: *computer-mediated communication*, CMC) on igasugune inimestevaheline suhtlemine, milles arvuti kasutamine on olulisel kohal (e-Teatmik).

Veebipõhine õpe (ingl: *web-based learning*) on osaliselt või täielikult veebikeskkonnas infotehnoloogia toel toimuv õpe.

Õpitarkvara (ingl: *educational software, learning software*) on õppimiseks/õpetamiseks loodud tarkvara või õppematerjal internetis (Haridustehnoloogia sõnastik 2015).

Õppekeskkond või **õpikeskkond** (ingl: *virtual learning environment, learning management system*) on elektrooniline keskkond õppesisu (õppematerjalid, testid jms) ja õppeprotsesside (kodu- ja rühmatööde esitamine, tagasiside andmine jne) haldamiseks (Haridustehnoloogia sõnastik 2015).

I. ARVUTI KASUTAMISEST KEELEÕPPES

I.1. Ajalooline ülevaade arvuti kasutamisest keeleõppes

Tehnilised vahendid pakuvad keeleõppe rikastamiseks ja mitmekesistamiseks lisavõimalusi. Keeleõpetajad on tehnilised uuendused, nt (video)makid, CD-mängijad jm alati meelsasti kasutusele võtnud.

Arvuti kasutamine moodsas võõrkeeleõpetuses algas kõrgkoolides 1960. aastatel, parkümmend aastat hiljem jõudis see ka üldhariduskoolidesse (Davies 2003).

Selle aja jooksul on arvutid palju muutunud. 1960. aastate keskel ilmunud suurarvutite (ingl: *mainframe computers*) ajal oli keeleõppeprogramme luua keeruline ja aeganõudev ning nõudis programmeerijalt suuri eriteadmisi. 1970. aastate lõpuni kasutati arvuteid keeleõppes vaid üksikutes projektides ning õppijate ligipääs loodud õppevahenditele oli piiratud. Arvutite kasutaja-sõbralikumaks ning laiemale tarbijaskonnale kättesaadavamaks muutudes (muuhulgas personaalarvutite (ingl: *personal computer*) turulejõudmisega 1980. aastatel) on ka keeleõpetajad hakanud neid õpetamisprotsessis üha rohkem rakendama. Õpetajatel ei pea enam olema nii suuri teadmisi programmeerimisest kui e-õppe algusaastatel. Teisalt pakub kiiresti arenev arvutitarkvara sedavõrd palju uusi tehnilisi võimalusi, et õpetajatel on raske nendes orienteeruda.

Lähtudes arvutite tehnilisest täiustumisest ning populaarsetest pedagoogilistest teooriatest, on arvutipõhise õppe ajaloo uurijad (vt nt Warschauer 1996 ja 2000) jaotanud selle kolmeks etapiks.

1. Biheivioristlik etapp (1950.–1970. aastad) sai oma nimetuse tollal pedagoogikas valitsenud biheivioristlike õpiteooriate järgi. Biheivioristid defineerisid õppimist kui õppijate reaktsiooni keskkonnast saadud stiimulitele, õppimisel oli keskseks teatud olukorras soovitud reaktsioonide kujundamine (Ruohotie 2008: 38). Kordamist ja drilli peeti õppimisel asendamatuks. Keeleõpe oli grammatikakeskne, rõhku pandi reeglite veatule tundmisele, grammatika omandamist pidid toetama ka lugemisharjutused. Õppijatelt ei oodatud suhtlemisaktiivsust.

Sellal kasutatud arvutid sobisid õppijale õppematerjalide ja harjutuste edastamiseks ning neile kohese tagasiside andmiseks tehtud vigade kohta. Arvuti võimaldas läheneda õppimisele individualiseeritult – näiteks said õppijad liikuda edasi neile sobivas tempos ja see omakorda jättis õpetajale rohkem aega klassiruumis harjutamise ja kordamise kõrval midagi muud teha. (Warschauer 1996) Sel ajajärgul tarvitati suurarvuteid – harilikult firmade ja (õppe)asutuste arvutuskeskustes paiknevaid arvuteid, mis teenindasid üheaegselt paljusid kasutajaid. Biheivioristlike ideedega kooskõlas loodi suurarvutitele mitmeid keeleõpetamiseks mõeldud süsteeme; tuntumaks neist on saanud PLATO (*The*

Project for Learning Abroad, Training and Outreach) – süsteem, mis võimaldas teha sõnavara-, tõlke- ja grammatikaharjutusi ning andis lühikesi seletusi grammatika kohta. PLATO võimaldas kasutajatel ka üksteisele teateid saata, olles seega ühtlasi e-kirjavahetuse kaudu toimuva keeleõppe esiisaks (Chartrand 2002: 7). Suulise suhtluse vahendeid toleleagssed arvutid veel pakkuda ei suutnud.

Kuigi eri pedagoogiliste meetodite pooldajad pole jõudnud ühisele seisukohale drilli olulisuse suhtes (Scivener 2011; Thornbury 2006), on drilliharjutused ka praegu arvutipõhises keeleõppes kesksel kohal, neil on oluline osa iseõppijaile väljatöötatud arvutipõhistes keeleõppekursustes.

2. Kommunikatiivse etapi ajal lähtuti arvutipõhises õppes kommunikatiivsest keeleõppemeetodist, mis sai valdavaks 1970.–1980. aastatel.

Keeleõppes hakati väärtustama interaktsiooni suulise ja kirjaliku keeleoskuse arendamisel. Kommunikatiivse keeleõppe perioodil keskenduti suhtluspädevuse saavutamisele, arendades erinevaid osaoskusi (kuulamine, lugemine, kirjutamine, rääkimine), millele lisandus häälduse, sõnavara ja grammatika õpetamine. Grammatika õpetamise osatähtsus vähenes eelnenud perioodiga võrreldes märgatavalt ja seda õpetati pigem kaudselt. Samuti muutus suhtumine vigadesse, mida hakati nägema keeleomandamisprotsessi loomuliku osana. Kui varem juhiti järjekindlalt õppijate tähelepanu tehtud vigadele, siis nüüd muutus see teisejärguliseks, kuna kommunikatiivse õppemeetodi teoreetikud pidasid pidevat vigade parandamist õppimist pärssivaks tegevuseks.

Selle suuna üks rajajaid oli John Underwood (1984), kes sõnastas uued seisukohad arvutipõhises ja -tugises keeleõpetuses. Ta rõhutas vajadust keskenduda enam keelevormide kasutamisele kui vormimoodustusele ning julgustada õppijaid end iseseisvalt väljendama ning suhtlema. Grammatika arvutipõhine õpetamine peaks toimuma pigem kaudselt kui otseselt. Arvutipõhised õppevahendid tuleks koostada nii, et sihtkeele kasutamine tunduks loomulik.

1980ndatel loodi multimeediumarvutid (ingl: *multimedia computer*), mis lubasid kasutada erinevaid meediume – teksti, video- ja audiofaile jms – samaaegselt, pakkudes õppijale rohkem võimalusi kui tavaline õpik. Meediumide kombineerimine võimaldas luua autentsema keeleõppekeskkonna, kus antakse tegevust eri meeltele korraga. Kommunikatiivses arvutipõhises õppes üritati uusi võimalusi igati ära kasutada, lisades arvutipõhise keeleõppe varusse keelemängud ja mitmesugused loovülesanded. Kommunikatiivse arvutipõhise keeleõppe jaoks loodi mitmeid programme, mis arendasid erinevaid osaoskusi, kuid mängulisemas vormis kui varem – mängude, teksti rekonstrueerimise tarkvara jne kaudu. (Warschauer 1996) Õppijad suunati teiste õppijatega suhtlema, arutlema ja loovalt kirjutama. Sellel perioodil hakati rakendada ka keele kasutamist ja mõistmist hõlbustavaid programme, nt spellereid ja keelekorpusi.

Ehkki kommunikatiivne suund arvutipõhises keeleõppes oli samm edasi, leidsid paljud pedagoogid siiski, et arvuti roll keeleõppes on liiga tagasihoidlik,

võrreldes arvuti pakutavate võimalustega. Asuti otsima uusi viise, kuidas arvutit paremini õppetöösse integreerida. (Warschauer 1996)

3. Integreeritud keeleõppe olulisemateks tööriistadeks said multimeedium-arvutid (ingl: *multimedia computer*) ning internet. Tavaliselt loetakse selle etapi algusajaks 1990ndaid (Warschauer 1996 ja 2000; Teral jt 2009) Uuendused (näiteks hüpermeediumi kasutuselevõtt, mis hõlmab pilte, graafikat, heli ja videot) võimaldavad ühendada varasemate etappide parimad küljed – õppijad saavad rohkem kombineerida suhtlus- ning drillharjutuste tegemist. Multimeediumarvutid annavad õpetajale vabaduse integreerida tunnis teksti, graafika, heli, animatsiooni ja video mitmekülgseid võimalusi, muutes nii keeleõppe autentsemaks. Arvutid ja internet seovad üha enam veebiressursse linkide kaudu. Ristviitamine pakub võimaluse luua seoseid materjali osade või eri allikate (dokumendid, harjutusvara jne) vahel ning liikuda tekstis ebalinearselt. Õppijad saavad õppimist veelgi individualiseerida: lisaks õppimise kiirusele saab nüüd valida ka materjalide omandamise järjekorda, lähtudes oma õpiesmärkidest jm.

2000. aastate alguses avardusid tänu interneti laialdasele levikule ja uute rakenduste kasutuselevõtule veebis suhtlemise võimalused. Veebi hakati kasutama mitte ainult info otsimiseks, vaid ka suhtluseks. Selleks sobisid sotsiaalmeedia rakendused, nagu Facebook, Twitter, blogid, vikid. Interneti võimaluste kasutamist infovahetuseks ja suhtluseks sotsiaalvõrgustike kaudu on hakatud nimetama veeb 2.0 (Web 2.0) (Davies 2007). Sotsiaalvõrgustikud on viimase kümnendi vältel lõimitud ka veebipõhisesse keeleõppesse. Õppijaid saavad suhelda nii õpetaja kui ka teiste õppijatega (kirjutada e-kirju, osaleda foorumites ja videokonverentsidel), otsida netist vajalikku (tausta)infot jne. Sotsiaalmeedia vahendite kasutamise aspektidele on pühendatud üha enam veebipõhise keeleõppe alaseid uurimusi.

Digitaaltehnika eriti kiire areng viimasel kümnendil on tõstnud selle tähtsust keeleõppes. Arvuti kõrvale on tulnud nutitelefonid, tahvelarvutid ja iPodid, mis pakuvad keeleõppeks täiendavaid lahendusi.

Edusammudest hoolimata leidub siiski ka neid autoreid, nt Stephen Bax (ICT4LT 2012, samuti Bax 2003, 2011), kes on seisukohal, et integreeritud keeleõppe etapp pole veel päriselt hoogu sisse saanud: paljud arvutikasutajad tunnevad endiselt hirmu uute tehniliste lahenduste ees ning sageli ei suudeta arvuti pakutavaid võimalusi ära tunda ega kasutada.

Asjatundjad on juhtinud tähelepanu vajadusele seostada tehnoloogilised uuendused tihedamalt uute suundumustega võõrkeeleõppe pedagoogikas (EUROCALL 2010). Uute tehnoloogiliste vahendite keeleõppes kasutamise eri aspekte (näiteks mobiiltelefonide abi sõnavara õppimisel) on 2000. aastatel üha enam käsitletud ka uurimustes (Duman jt 2014).

Keeleõppes on üha populaarsemaks saanud meetodid, mis toetavad õppija aktiivset osalust õppeprotsessis ning pakuvad elulisi suhtlussituatsioone matki-

vaid ülesandeid, lähtudes väljaspool õpikeskkonda, nt isiklikus elus ja tööl tekkivatest suhtlusvajadustest. Sellised meetodid on kasutusele võetud ka veebipõhises õppes.

Paljud kursuste väljatöötajad on hakanud järgima **ülesandepõhise õppe** meetodit (ingl: *task-based language learning*, TBLL; *task-based language teaching*, TBLT), mida on peetud kommunikatiivse keeleõppe arenduseks. Õppijad peavad keskenduma ülesande täitmisele, mitte kasutatavate keelevormide õigsusele ja täpsusele. Ülesannet täites on keskne roll õpitava keele kasutamisel õppijatevahelises koostöös. Alles põhiülesande lahendamise järel tutvustatakse suhtluses kasutatud keelestruktuure lähemalt ning antakse tagasisidet lahendatud ülesande kohta. Ülesandepõhise õppe meetodi kasutamist arvutipõhises õppes on käsitletud mitmes uurimuses (nt Cheng, Chen 2014; Elshoff 2014).

Digitaaltehnoloogia võimalusi on kasutatud ka **probleemõppeks** (ingl: *problem-based learning*). Seda lähenemist kasutati algul peamiselt meditsiini, bioloogia ja majanduse õpetamisel, keeleõppesse on see jõudnud alles möödunud sajandi viimasel kümnendil (Larsson 2001: 1–2). Probleemõpe arendab probleemilahendusoskust ja uue info analüüsi- ning sünteesioskust. Tegu on õppijakeskse õppevormiga, mis suunab õppureid teadmisi omandama rühmatööna probleemide lahendamise kaudu. Õppijad peavad töös osalema eri rollides. Probleemõpet viiakse läbi kas täielikult veebikeskkonnas või kombineeritult auditoorse õppega. Rühmatöö läbiviimiseks sobivad hästi näiteks Moodle'i foorumid. (Pilli, Marandi 2014) Meetodi positiivseteks külgedeks on sarnasus keelekeskkonnas õppimisega, suhtlusoskuse paranemine ning see, et teadmised ei jää pinnapealseks. Nõrgaks küljeks on käsitletava materjali vähenemine hulk. (Larsson 2001: 3)

Arvutiprogrammide võimalusi on hakatud kasutama ka **lõimitud aine- ja keeleõppe** e **LAK-õppe** (ingl: *content and language integrated learning*, CLIL) raames, mis ühendab aine- ja keeleõppe. Veebi rakendamist LAK-õppes on käsitletud näiteks Gimeno-Sanz, Dónaill ja Andersen (2014).

I.2. Arvuti kasutamise võimalused keeleõppes

I.2.1. Õppimisviisid arvuti abil

Interaktiivset infotehnoloogiat kasutavad õppimisviisid võib jagada 1) iseseisvaks õppimiseks ja 2) õpetajatoega õppeks.

1) Iseseisvaks õppimiseks sobivad näiteks interaktiivsed õppematerjalid (arvuti-poolse kontrolliga harjutusvara) avatud ligipääsuga veebilehtedel; ilma õpetajata kursused veebipõhistes õpikeskkondades; õppematerjalidega CD-d ja DVD-d (viimaste kasutamine on hakanud vähenema) jne. Uut keelt aitab õpetaja abita õppida ka tandemõpe (ingl: *tandem learning*). Tandemõpe on keeleõppe meetod, mis võimaldab kahel õppijal paaris õppides/õpetades omandada teineteise keelt. Tandemõppeks sobivad mitmesugused õpikesk-

konnad, jututoad ja foorumid, mille kaudu õppijad omavahel suhelda saavad. Tänapäeval on iseseisva keeleõppimise võimalused veelgi avardunud – õppida saab ka tahvelarvutite, nutitelefonide ja iPodi vahendusel.

- 2) Õpetajatoega õpe võib toimuda õpikeskkondade (nt Moodle, WebCT) kursorstel; e-kirjavahetuse teel; õpetajatugiste arutelude kaudu jututubades; audio- ja videokonverentside abil (nt Skype'i kasutades), sotsiaalvõrgustike keeleõpperühmades jne. Sellisel juhul võivad õppijad viibida õpetajast kaugel, näiteks eri mandritel. Kui soovitakse kombineerida traditsioonilist kontaktõpet ja e-õpet, peavad õppijad vähemalt osa ajast olema õpetajaga geograafiliselt samas paigas.

1.2.2. Arvutipõhise õppe infotehnoloogilised vahendid

Keeleõpe arvuti abil võib toimuda nii interneti kui ka internetist sõltumatuid vahendeid (muuhulgas CD-d ja DVD-d) kasutades. Õpitarkvara all peetaksegi silmas kas siis elektroonilisi õppematerjale internetis või optilistel andmekandjatel paiknevaid programme ja materjale.

Õppevahendid autonoomsetel andmekandjatel võivad keskenduda ühe osaoskuse, näiteks kirjutamisoskuse arendamisele või arendavad mitut osaoskust, sisaldades muuhulgas harjutusvara ja mängu. Võõrkeelte õppimist toetavad ka sõnaraamatud laserplaadil. Sageli on laserplaadil esitatud sõnaraamatud pabersõnaraamatute arvutivariandid.

Veel kümnekonna aasta eest kasutati keeleõppes palju internetist sõltumatuid andmekandjaid. Üha rohkem õppematerjale pannakse aga üles veebi. Selle põhjused selguvad Alan Clarke'i (2001: 139) võrdlusest õppematerjalide loomise kohta internetis ja eraldi CD-l:

- Internetipõhiste kursuste eeliseks on uute veebilehtede loomise ja hooldamise suhteline odavus – internetis leiduvat informatsiooni on lihtne uuendada. Eraldiseisval andmekandjal materjale on märksa kulukam toota, ka ei saa nendesse muutusi kiiresti sisse viia.
- Internetimaterjalid on kergesti kättesaadavad kõikjal, kus on internetiühendus. Paljud materjalid on internetis tasuta.
- Õppematerjale internetis saab mitmekesistada, lisades linke teistele veebilehtedele, luues suhtlusvõimalusi õpetaja või teiste õppijatega. CD-le saab lisada välislinke ainult eeldusel, et seda kasutatakse internetiühenduse olemasolul.
- Interneti puuduseks võib olla vähene andmeedastuskiirus ja -maht, mis võib põhjustada häireid eri materjalide vahel liikumises, viivitus aga ei lase õppijail keskenduda.
- Veel üsna hiljuti oli autonoomse andmekandja eeliseks see, et siia sai lisada programmi, mis võimaldas keeleõppijail ise salvestada audiofaile ja nii kuulata ning võrrelda oma hääldust CD-l olevate näidistega, kuid nüüd on selleks sobivaid programme võimalik üha enam kasutada ka internetis. (Clarke 2001)

Internetiühenduse kättesaadavus ja andmeedastuse kiirus on viimase kümnendiga jõudsasti paranenud. Aastatel 2005–2015 on interneti püsiühendusega kodude arv arenenud maades kasvanud 44,7 protsendilt 81,3 protsendini, arengumaades 8,1 protsendilt 34,1 protsendini (ITU 2015). Euroopa Liidus oli 2012. aastal püsi- või mobiilivõrgu kaudu pakutav internetiühendus kättesaadav 99,4 protsendile leibkondadest (EK 2013). Seetõttu ongi vajadus autonoomsete andmekandjate järele märgatavalt vähenenud.

Internetti võib keele õpetamiseks/õppimiseks kasutada kolmel eesmärgil:

- 1) õppimisega seotu (õppematerjalide, koduülesannete) õppijateni toimetamine. Arvutitugiseid või -põhiseid kursusi on mugav luua õpikeskkondades Moodle, WebCT jt, sest need võimaldavadki õppimisega seotud materjale ja ülesandeid esitada;
- 2) sihtkeelsete autentsete e-materjalide ja kodulehekülgede lõimimine õppetööga. Internet pakub õppijatele võimaluse osa saada laialdasest infost, mida tuleb iseseisvalt sihtkeeles otsida ja omandada, täiendades samaaegselt ka keeleoskust;
- 3) suhtlemisvahendina keeleõppijate ja õpetaja (aga ka teiste keeleõppijate või sihtkeelt emakeelena kõnelejate) vahel. Internet on andnud õppijatele ja õpetajatele võimaluse üksteisega mitmekülgset koostööd teha. Vahepealsete suhtluse arendamisel on abiks mitmesugused foorumid ja jututoad, samuti programmid nagu Windows Live Messenger, Skype jne. Üha laienevad ka reaalkonverentside pidamise võimalused õpetajate ja õppijate vahel. (Melor Yunus jt 2009: 1453–1455)

Aasta-aastalt suureneb veebis paiknevate elektrooniliste sõnaraamatute ja entsüklopeediate hulk. Õpitarkvara hulka kuuluvad ka drillprogrammid, mis olid populaarsed peamiselt arvutipõhise keeleõppe varasemal arengujärgul ja mis toetasid mingi erioskuse parandamist (grammatikavormide kasutamine jms), andes õppijale kohest tagasisidet tehtud vigade kohta. Samuti on keeleõppimiseks kasutatud mängu, mitmesuguseid suulist ja kirjalikku suhtlust pakkuvaid programme jm.

Õppekeskkondades saavad õpetajad sageli koos kasutada drillülesandeid, mängu, tekstilisi materjale, sõnaraamatut jms, ühendades nii õpitarkvara pakutavad erinevad võimalused.

I.2.3. Keeleõpet toetavad arvutitarkvara omadused

Juba üle kolmekümne aasta on keeleõppes kesksel kohal suhtlusoskuse arendamine. Suhtlusolukorras on õppija sunnitud keelt kasutama ja ennast võimalikult täpselt ning arusaadavalt väljendama. Interaktsioon annab õppijale võimaluse keelega katsetada, koos vestluspartneriga keelelisi probleeme märgata ja lahendada. (Philp, Tognini 2009) Suuline suhtlus on ülioluline rääkimis- ja kuulamisoskuse omandamisel, mis omakorda aitavad arendada ka kirjutamisoskust.

Suhtluse väärtustamine keeleõppes eelnes vahetult interneti laiemale levikule 1990. aastate alguses. Internet ja selle uued rakendused tõid kaasa laiemad suhtlusvõimalused. Veebipõhist suhtlust on keeleõppes kasutatud juba ligemale 30 aastat (Codreanu, Celik 2013: 30). Sellal töötati välja hulgaliselt multi-meediumvahendeid veebipõhiseks keeleõppeks (Genç, Aydin 2010: 1367).

Et arvuti ja veebi vahendusel õpivad keelt tavaliselt inimesed, kellel puudub võimalus teisiti õpitavas keeles suhelda, on internet üks peamisi rääkimis-, kuulamis- ja kirjutamisoskuse arendajaid. Seetõttu peaks veebis toimuv suhtlus õppijate või õppija ja õpetaja vahel hõlmama nii suulist kui ka kirjalikku vestlust, mis võib toimuda sünkroonselt või asünkroonselt.

Ometi ei pakkunud arvuti ja internet kaua kuigi palju vahendeid vahetu suulise suhtluse arendamiseks. Veel kümnekonna aasta eest toetasid arvuti-programmid vaid kirjalikku suhtlust e-kirjade ja jututubade kaudu, ehkki suhtlusel jututubades ja foorumites on mõningaid ühisjooni ka suulise suhtlusega. Kuid viimasel kümnendil on kasutusele võetud suulise suhtluse programmid, üha laienenud on veebikonverentside pidamise võimalused õpetajate ja õppijate vahel. Uuemate programmidega saab keelt õppida audio- ja videosuhtluse kaudu.

Varasemad uurimused pole üheselt tõestanud kontaktõppe ja arvutipõhise suhtluse erinevust, seda paljuski ka e-õppes kasutatavate õppevahendite mitmekesisuse tõttu (Chapelle 2007: 372). Mõned uurimused on näidanud, et ehkki videokonverentsidel kasutatakse veidi rohkem žeste ja vähem sõnu kui vahetus suhtluses, sarnanevad need üldiselt silmast-silma suhtlussituatsioonidega (Codreanu, Celik 2013).

Erinevalt paberõppematerjalidest saab arvuti abil ka kuulamisoskust arendada. Heli lisati arvutitele 1980. aastatel, mille järel sai võimalikuks ühendada helifailid ekraanigraafika ja -tekstiga. Seetõttu on õppijatel juurdepääs paljude keelte autentsetele audio- ja videomaterjalidele, mida saab kasutada nii õpitava keele kui ka kultuuriga tutvumiseks. Veebis leidub nii spetsiaalselt kuulamisoskuse arendamiseks väljatöötatud materjale kui ka muul eesmärgil tehtud helisalvestisi, mida õpetaja või õppija saab keeleõppes ära kasutada. (Hubbard 2009: 6)

Veeb pakub suurepäraseid võimalusi leida erineva keeleoskustasemega õppijatele lugemisoskuse arendamiseks sobivaid tekste. Samuti on nii lugemis- kui ka kirjutamisoskuse omandamisel toeks veebis avaldatud sõnaraamatud, grammatikad, morfoloogilised analüsaatorid jms. Veeb pakub mitmekesisel võimalusi ka kirjutamisoskuse arendamiseks, sest õppijad saavad siin suhteliselt lihtsalt omakoostatud tekste avaldada, näiteks veebipäevikus ja vikis. (Hubbard 2009: 7–8)

Erinevalt traditsioonilise õppe vahenditest võimaldab arvuti infot edastada teksti, pildi, graafika ja multimeediumi abil, muutes niimoodi õppe mitmekesisemaks ja paindlikumaks. Õigesti kasutatuna teeb see infoesituse kujundlikumaks ja info kiiremini töödeldavaks. Visuaalne materjal (näiteks video) aitab kõita õppijate tähelepanu, motiveerida neid, toetada rühmaliikmete koostööd, vähendada õppimisel tekkivat ärevust jne (Berk 2009). Eriti aitab see õppijaid, kellel on hästi arenenud visuaalne mälu (Oxford, Crookall 1990: 17).

Uurijad on toonud esile oma õppijate seisukoha, et veebipõhine õpe parandab ka üldisi arvutikasutusoskusi (Melor Yunus jt 2009: 1459).

1.2.4. Arvuti- ja veebipõhist keeleõpet pärssivad tegurid

Kuigi arvuti kasutamine pakub keeleõppijatele mitmekesiseid võimalusi, mis neil puuduvad kontaktõppes, võib see mõnikord ka õpiprotsessi pidurdada.

Lin Y. Muilenberg ja Zane L. Berge (2001) on esile toonud e-õpet mõjutavaid negatiivseid tegureid:

- administratiivsed probleemid – õppeasutused on sageli uuenduste vastu, sest e-õppe korraldamine on keerukas ja aeganõudev protsess, mis nõuab uute struktuuride ja ametikohtade loomist ning õppeasutusesisest koostööd;
- omavahelise suhtluse piiratus – puudub vahetu suhtlus õpetaja ja/või rühma-kaaslastega ning õppe käigus tekkinud küsimustele pole võimalik kiiresti vastuseid saada. Seetõttu tunnevad õppijad end sageli isoleerituna;
- piiratud tehnilised oskused – alati pole kursuste väljatöötajatel ja õpetajatel võimalik kõigis tehnilistes uuendustes orienteeruda, sest neil puuduvad arvutialased teadmised keeruka ülesehitusega õppeprogrammide loomiseks ja kasutamiseks;
- ajategur – õpingute läbiviimine on ajamahukas, nõudes õpetajatelt ning õppijailt täpset ajaplaneerimist ja kavandatud tähtaegadest kinnipidamist;
- vähene õpetajatugi – õppijatele on ülimalt oluline saada piisavalt tuge ning lisainfot, ligipääsu erinevatele materjalidele jne;
- piiratud ligipääs internetile ning internetiühenduse kallidus;
- tehnilised probleemid (viirused jms).

Teisedki uurijad on pidanud tehnilisi probleeme oluliseks põhjuseks, mis pärssivad õppijate edukust e-õppes. (Packham jt 2004; Intratat 2011)

Mõned uurijad on tähtsaks pidanud ka õppijate motiveerituse küsimust. Motiveeritus võib olla nii positiivne kui ka negatiivne mõjur – noortele pakub arvuti lisamotivatsiooni alustada õppimist, sest arvutit seostatakse mängulisuse ja põnevusega (Lee 2000). Samas võivad tehnilised probleemid õppijate huvi kursuste vastu vähendada.

Tavaliselt positiivseks faktoriks peetaval paindlikul ajakasutusel võib olla ka puudusi. Tähtaegade suhtes paindlikud arvutipõhised keelekursused võivad olla rasked neile õppijatele, kes ei suuda ise teadlikult juhtida oma õppimisprotsessi. Üks suuremaid probleeme on õppima hakkamise pidev edasilükkamine. Sageli ei oska õpetajadki sellega arvestada. (Ushida 2005)

Uurijad Paul Bangs ja Pasqual Cantos (2004: 233) toovad esile, et arvutiga töötades ei suuda õppijad oma tähelepanu kauaks kontsentreerida ja see nõuab kursuse koostajalt väga läbimõeldud eesmärgipüstitust. Õppejõud peab lähtuma oma teadmistest ja kogemustest, pakkumaks ühelt poolt loogilist ja tulemusele orienteeritud kursust ning teisalt võimaldamaks õppijale vaba valikut ning avastamisrõõmu.

I.3. Arvuti- ja veebipõhise keeleõppe efektiivsus

Arvutipõhise keeleõppe arenguga on kaasas käinud arutelu selle efektiivsuse üle. Arvutis on nähtud nii suurimat läbimurret eduka keeleõppe suunas kui ka avaldatud kahtlust, kas arvuti üldse saab meid keeleõppes aidata. Nagu iga tehnilise uuenduse kasutuselevõtuga õppetöös, kaasnesid ka arvuti ja e-õppega õppijate ja õpetajate kõrgendatud ootused (Hense, Mandl 2012: 19).

Siiski tuleb mees pidada, et arvuti on hoolimata pakutavate tehniliste võimaluste pidevast avarumisest vahend, mida tuleks kasutada lähtuvalt õpetajate pedagoogilistest eesmärkidest ning keeleõppe sihtgrupist.

Arvutipõhist õpet laiemalt ja veebiõpet kitsamalt on aegade jooksul püütud muuta

- efektiivsemaks (et õppijad saaksid keeleteadmisi kiiremini ja väiksema pingutusega omandada; et omandatud teadmised oleksid mahukamad ja säiliks kauem);
- kergemini kättesaadavaks (et õppijad saaksid kasutada õppematerjale, millega muidu oleks raske või võimatu tutvuda);
- mugavamaks (et õppijad saaksid efektiivselt õppida enda valitud ajal ja kohas);
- motiveerivamaks (et õppijad naudiks õppimist ning seega pühendusid õppimisele enam);
- õpetavale (kõrg)koolile kergemini läbiviidavaks (et õpetajad kulutaksid õpetamiseks vähem aega ja õppematerjalide väljatöötamine oleks odavam) (Hubbard 2009: 2).

Arvutikasutuse ja keeleõppe edukaks lõimimiseks on oluline töö teha õpetajal, kes peab valima kavandatavaks arvutipõhiseks keeleõppeks selle eesmärkidega sobiva tarkvara ja mõnikord ka riistvara; koostama õppekava ning panema paika, milline on arvuti roll kavandatud õppetöös. Seetõttu on oluline õpetajate suhtumine arvutipõhisesse õppesse, samuti õpetajate vanus, varasem kogemus arvutipõhise õppega ja isegi õpetajate sugu, mis mõjutavad mõnede uurimuste kohaselt arvuti ja muude infokommunikatsioonivahendite õppetöösse integreerimist. (Mahdi, Al-Dera 2013: 57)

Kui keeleõpetaja hakkab koostama või valima keeleõppeks sobivat tark- või õppevara, tuleks arvestada mitmeid asjaolusid, näiteks kursuse sihtrühma, kavandatava kursuse eesmäärke; kursuse koostajale ja õppijatele kättesaadavaid tehnilisi lahendusi.

Õppe- või tarkvara efektiivsuse hindamisel on vaadeldud seda, kas materjalid on õppijatele atraktiivsed (motiveerides õppijaid õppima); kuidas nende kasutamine on seotud õppijate õpitulemustega; kas neid on tehniliselt lihtne kasutada; kas need aitavad õppijaid suunata iseseisvalt töötama ning infot otsima ning probleeme lahendama jm.

Arvutipõhise õppimisviisi edukust mõjutavad õppijate ja õpetajate motivatsioon, vanus, õpistiilid, haridus jms. Nagu keeleõppes üldse, on ka arvuti-

põhises õppes oluline õppijate suhtumine õpitavasse keelde (Genc, Aydin 2010). 1990. aastatel sündinud õppijaid on e-keeleõppe uurijad nimetanud digitaalseks põlvkonnaks (Erben 2008: 25). Õppijad, kes on sündinud „digitaalsel ajastul” ning puutunud juba lapsena kokku arvutite, kaamerate ja mobiiltelefonidega, tunnevad end tavaliselt arvutiga töötades, veebist infot otsides ja üksteisega suhtluskeskkondades, foorumites ja jututubades suheldes kindlamalt kui vanemad õppijad. Kui materjaliga töötamine nõuab mitmesuguste programmide kasutamist, võtab kohanemine nendega noorematel ja vanematel õppijatel erineval hulgal aega.

Arvuti kasutamise efektiivsust mõjutavad ka õppijate arvutikasutusoskus ning -võimalus. Kuigi arvutid on viimase paarikümne aastaga muutunud kättesaadavamaks nii klassiruumis kui ka kodudes, varieerub ligipääs arvuteile ja internetile riigiti ja piirkonniti tugevasti.

Arvutipõhise õppe teeb asjatundjate hinnangul efektiivsemaks see, et õppijatel on suurem vabadus ise oma aega ja materjalide läbimise järjekorda kavadada (Mahdi, Al-Dera 2013). See annab õppijatele parema kontrolli oma õpitegevuste üle. Klassiruumis õppides määrab õppetöö aja ja sisu tavaliselt õpetaja ja õppija on passiivne. Arvutipõhise keeleõppe puhul lubab suurem valikuvabadus õppijal keskenduda mingi kindla osaoskuse omandamisele ja pühendada oma õpieesmärkide saavutamisele soovitud hulgal aega. Selline vabadus aitab alal hoida õppija huvi õppe vastu.

Õppijate motiveeritust seostatakse sageli e-õppevara ja e-kursuste ülesehitusega – mida kõrgema kvaliteediga ja läbimõeldumad on õppematerjalid, seda paremini motiveerivad need õppijaid õppima (Smith 2008: 2). Et keeleõpe oleks efektiivne, tuleb õpetamisel lähtuda sellest, et keeleõppe tarkvara oleks õppijale arendav ja jõukohane. Tuleb põhjalikult analüüsida programmide ülesehituspõhimõtteid, et näha, kas nad muudavad keeleõppimise õppijale lihtsaks ja nauditavaks kogemuseks. (Schery, O’Connor 1997)

I.4. Nüüdisaegsed suunad arvutipõhise keeleõppe alases uurimistöös

Arvutipõhise keeleõppe uurimine on valdkond, mis käsitleb info- ja kommunikatsioonitehnoloogia rolli keeleõppimises ja -õpetamises. Sellealast uurimistööd on teostatud juba ligemale kolmkümmend aastat.

Arvutipõhine õpe on keerukas, dünaamiline ja kiiresti arenev uurimisvaldkond. Tehniliste abivahendite kasutamine lisab niigi mitmetahulisele võõrkeeleõppele uusi aspekte.

Selle õppevormi kasutuselevõtu algusaegadel keskendusid uurijad peamiselt arvutipõhise ja kontaktõppe võrdlemisele, püüdes välja selgitada ühe või teise õppevormi eeliseid. Sedalaadi uuringuid viiakse mõnikord läbi ka praegu. Tulemused ei ole seni osutanud ühe või teise õppevormi selgele paremusele. (Luik 2004; Burston 2003; Hubbard 2009)

Viimastel kümnenditel on arvutipõhist keeleõpet käsitletud väga erinevatest vaatenurkadest. Traditsiooniliselt peetakse seda rakenduslingvistika valdkonnaks ning see on oma olemuselt interdistsiplinaarne. Arvutipõhise keeleõppe uurimisega on seotud teise keele omandamise uurimine, psühholingvistika, sotsiolingvistika, pragmaatika, korpuslingvistika jne. Arvutipõhise keeleõppe uurimist seostatakse ka haridusteadusega (hariduspoliitika ja -psühholoogia, õppe kavandamine ja juhtimine jne), samuti infotehnoloogiaga, kultuuridevahelise suhtlemisega jms. Kaudselt on arvutipõhise õppega seotud ka arvutipõhise testimise uurimine, selleteemalisi käsitlusi tutvustatakse sageli ka samadel konverentsidel ning publitseeritakse samades ajakirjades.

Arvutipõhise keeleõppe alane töö ühendab uurimistöö, arenduse ja praktika. Arenduse all mõistetakse pedagoogiliste materjalide kavandamist ning koostamist ja sobivate tehniliste lahenduste väljatöötamist, tuginedes varem õppijatelt ja õpetajatelt kogutud tagasisidele. Saadud hinnangud on aluseks uute seisukohtade kujundamisele arvutipõhises õppes.

Arvutipõhise keeleõppe interdistsiplinaarsuse tõttu kasutatakse andmete kogumiseks väga erinevaid meetodeid – nii kvalitatiivseid kui ka kvantitatiivseid, nii praktilisi kui ka teoreetilisi. Kui arvutipõhise keeleõppe algusaegadel viidi läbi veidi rohkem kvantitatiivseid meetodeid kasutavaid uurimusi, siis tänapäeval on tavaliseks muutunud kvalitatiivsed ja kombineeritud meetodid (Hubbard 2009).

Tehnoloogia kiire arengu tõttu keskendub arvutipõhise keeleõppe alane uurimistöö uute tehnoloogiate kasutusvõimaluste väljaselgitamisele eri osakuste ja pädevuste arendamisel, samuti uuritakse nende mõju õppijate ning õpetajate suhtumisele arvutipõhisesse õppesse. Viimastel aastatel on mõjukamates arvutipõhise õppe alastes ajakirjades (CALICO Journal, ReCALL jt) avaldatud käsitlustes üha enam tähelepanu pööratud vikide, suhtlusvõrgustike, korpuste ja virtuaalmaailmade kasutamisele õppetöös; arvuti kõrval käsitletakse ka nutitelefonide ja elektrooniliste tahvlite võimalusi (vt nt Duman jt 2014).

Üks keskseid teemasid arvutipõhise keeleõppe alases uurimistöös on arvuti vahendusel toimuv sünkroonne ja asünkroonne teksti, audiot ja videot rakendav suhtlus. Valdkonna uurimisele lähenetakse mitmekülgset: vaadeldakse veebipõhise suhtluse sarnasusi ja erinevusi võrreldes vahetu silmast silma suhtlusega, uuritakse suhtluse mõju eri osakuste (eriti rääkimis- ja kirjutamisoskuse) arenemisele, suhtluspädevusele ja sotsiokultuurilistele teadmistele jne. Sageli käsitletakse kindla tarkvara, näiteks Skype'i kasutamist ja mõju eri keelte õpetamiseks läbiviidud kursustel. Uurimusi kirjaliku arvutipõhise suhtluse kohta on koostatud enam kui suulise suhtlusoskuse arendamise kohta (kirjalikku suhtlust on keeleõppes ka kauem rakendatud, e-kirjade ning sõnumite saatmist näiteks alates 1980. aastatest) (Hubbard 2009: 11).

2010. aastal koostas valdkonna spetsialiste ühendav organisatsioon EUROCALL avalduse arvutipõhise keeleõppe uurimise poliitika kohta. Avalduses (EUROCALL 2010) tõsteti esile vajadust uurimuste järele, mis toetavad pigem uute pedagoogiliste lähenemiste kui uute tehniliste lahenduste kasutuselevõttu.

Nagu osutavad viimasel kümnendil mõjukamates arvutipõhisele keeleõppele pühendatud ajakirjades (Language Learning and Technology, CALICO Journal; ReCALL jt) avaldatud käsitlused ning maailmas kaitstud magistri- ja doktoritööd, vaadeldakse ja hinnataksegi sageli erinevaid pedagoogilisi lähenemisi (kommunikatiivne keeleõpe, probleemi- ja ülesandepõhine lähenemine jt).

Rohkesti on käsitletud ka arvuti- ja veebipõhist õpet laiemalt, uurides selle vastavust õppijate ja õpetajate nõudmistele ning vajadustele (vt nt Chapelle 2007; Erben 2008; Hubbard 2009 jt). Samuti analüüsitakse veebipõhist õpet, selgitamaks välja õppevormi tehnilised raskused, nõudmised, mida see õpetajatele ja õppijatele esitab, ning nõudmised kasutatavatele õppematerjalidele. Neid teemasid on käsitletud ka selles doktoritöös. Doktoritöö käsitleb eesti keele arvutipõhist õpet laiemalt, analüüsides selle õppevormiga seotud tehnilisi raskusi ning pedagoogiliste materjalide väljatöötamise iseärasusi töö autori osalusel koostatud eesti keele kursuste näitel.

I.5. E-keeleõppe sõlmküsimusi

Kokkuvõtlikult on e-keeleõppe kohta võimalik välja tuua viis olulist küsimusteringi.

1. Arvutipõhist keeleõpet ei tohiks vaadelda lahus muust keeleõppes ja õppimisest. Arvuti ei saa päriselt asendada õpetajat ning e-õppes tuleb kindlasti arvestada pedagoogika üldiste arengute ja suundumustega.

Ehkki arvutipõhise keeleõppe arengut on kannustanud pigem praktilised kogemused, on tähtis osa ka uuringutel. Paul Bangs ja Pasqual Cantos leiavad, et õppevahendite väljatöötamisel ei arvestata piisavalt arvutipõhist keeleõpet käsitlevate uurimuste tulemusi. Selle põhjuseks võib olla usaldusväärsete uurimuste vähesus. (Bangs, Cantos 2004: 232–233) Samuti on probleemiks uurimuste aluseks olevate lähenemisviiside paljusus. See ei luba teha laiahaardelisi üldistusi, mis oleksid toeks õppevahendite väljatöötajaile.

Arvutipõhisele keeleõppele võib ette heita liigset tehnoloogiakesksust. Paljud õppematerjalide väljatöötajad keskenduvad uute tehniliste lahenduste kasutuselevõtule ega pööra küllalt tähelepanu arvutipõhise keeleõppe pedagoogilistele ja teoreetilistele aspektidele. Sellele on tähelepanu juhtinud ka mitmed arvutipõhise keeleõppe uurijad, näiteks Philip Hubbard (2009: 3), M. Rafael Salaberry (2001) jt. Ei tohi unustada, et e-õppevahendite efektiivsust mõjutavad peale info edastamise, õpitarkvara käsitsemise ja tagasiside karakteristikute ka meetodilised võtted, mida nende õppevahendite koostamisel on rakendatud.

Uute arvutipõhiste õppematerjalide tõhusamaks väljatöötamiseks tuleb suu-remat tähelepanu pöörata ka üldistele keeleõpetuse meetodikatele.

2. Head keeleõppeprogrammid ja -vahendid peaksid olema paindlikud. Paul Bangs ja Pasqual Cantos (2004: 227–232) viitavad õpetajate väidetele, et on

raske sobitada olemasolevaid materjale õppijate individuaalsete vajadustega. Uute õppematerjalide koostamine nõuab lisaks autori(te)le ka toimetajate, helitehnikute ja teiste spetsialistide kaasamist, muutes nende tootmise kalliks. See tõttu püütakse õppevahendid koostada võimalikult laiale sihtrühmale, et tootjatel õnnestuks neid rohkem müüa ning nende publitseerimiskulud saaks kaetud. Enamasti tähendab see aga, et ainult osa väljatöötatud materjalidest sobib konkreetsel kursusel kasutamiseks ning õpetajad peavad materjale kohandama vastavalt oma õppijate vajadustele (Adamson 2001).

Arvuti eeliseks paberõppevahendite ees on võimalus virtuaalselt loodud materjale kiiresti muuta ja kohandada üksikõppija vajadustega. Virtuaalne klassituba võimaldab pöörata rohkem tähelepanu individuaalsele õppele, arvestades kõiki faktoreid – vanus, haridustase jne. See aga aitab alal hoida õppijate huvi õppimise vastu.

Õpitarkvara koostades tuleb õppijaid suunata võtma oma töö eest suuremat vastutust, sest hoolimata mitmekülsetest vahenditest, mida arvuti keele õppimiseks pakub, pole õppijad alati pädevad neid võimalusi kasutama. (Hubbard 2009: 14) Mõned tegevõpetajad on väitnud, et õppijad ootavad e-õppelt eelkõige meelelahutust ning eelistavad olla pigem passiivse vastuvõtja rollis kui aktiivsed õppeprotsessis osalejad (Orlando 2011).

On mitmeid võimalusi õpet mitmekesistada, pakkuda näiteks õppijatele erisuguseid õppevorme või kavandada eri intensiivsusega kursusi. Üks suurimaid taani keele õppega tegelevaid keelekeskusi Lærdansk pakub taani keele kursusi (www.netdansk.eu), mis on üles ehitatud nii, et õppija saab valida, kas õppida kolm, kuus või üheksa tundi nädalas. Soome keele veebikursuse „Nettilehtori” koostajad varieerisid õppetööd, jagades õppijad pärast lühikest katseaega väikestesse õpperühmadesse, mille tasemed mõneti erinesid. Jagamisel arvestati nii õppijate keeleoskust kui ka nende huvisid. (Lehtonen 2013: 164–165)

On tähtis, et materjalide koostajad testiksid valminud õppevara, kuna sageli ei suuda õppematerjalide loojad õppijate reaktsioone ja õppimisviise ette näha. Samuti peaks keeleõppevahendid motiveerima õppijaid, pakkudes neile rikkalikke kogemusi ning andes mitmekülgselt tagasisidet tehtu kohta.

3. Eduka e-kursuse väljatöötamisel on vaja arvestada konkreetse keele eripära ja selle õpetamise metoodikat. Maailma enim õpitav keel on inglise keel, mille jaoks on välja töötatud hulk arvutipõhiseid keeleõppematerjale (Codrea-Rado 2014). Ka mõnede teiste indoeuroopa keelte (prantsuse, itaalia, saksa keel) õpetamisele arvuti vahendusel on pööratud palju tähelepanu. Teiste keelkondade keelte õppematerjalide tehnilist ja metoodilist raami luues lähtutakse sageli samuti arvuti vahendusel enam õpetatavatest indoeuroopa keeltest. Nagu rahvusvaheliste projektide (ONENESS, LINC) kogemused näitavad, sobitatakse soome-ugri keeltegi sõnavara esitamine ja grammatikakäsitlus tihti indoeuroopa keelte (inglise, prantsuse, hollandi jt) jaoks välja töötatud raamidesse.

4. Õppematerjalide koostamine nõuab eelteadmisi arvutist. Paljud keeleõpetajad ja õppematerjalide väljatöötajad pole arvutiasjatundjad ning peavad e-õppe

korraldamiseks omandama teadmisi üha uuenevate programmide kohta (Teral jt 2009). Edukaks veebipõhiseks keeleõppeks peavad õpetajad oma materjale koostades suutma hinnata erinevaid veebipõhiseid õppematerjale ja olema teadlikud tehnilistest lahendustest, mis sobivad eri õpiesmärkide täitmiseks (Mahdi, Al-Dera 2013: 58). Seetõttu otsivad keeleõpetajad sageli abi arvutispetsialistidelt, kes aga keeleõpetamise spetsiifikat tundmata ei oska alati pakkuda probleemidele parimaid IT-alaseid lahendusi. Ka õppijatel on alguses raske uut keeleõppetarkvara kasutada. Kui kursus on ülesehituselt liiga keerukas ja temaga harjumine nõuab palju aega, jääb õppijal vähem aega tegelda keeleõppega ja viimane muutub ebaefektiivseks. (Huang, Liu 2000) Edukaks arvuti- ja veebipõhiseks keeleõppeks on vajalik keeleõpetajate koostöö arvutispetsialistidega.

5. On keeleõppeaspekte, mille puhul arvuti ei suuda veel õpetajat aidata. Näiteks on keeruline luua programmi, mis suudaks adekvaatselt hinnata õppijate sõnavaratundmist, hääldust, arendada nende suhtlusoskust.

Arvuti kasutamisel keeleõppes on ikka üheks suuremaks puuduseks peetud hääldus- ja kõnelemisoskuse arendamisvõimaluste piiratust. Kõnelemisoskus on aga tihedalt seotud kommunikatiivse kompetentsuse kasvuga. Viimastel aastatel on hakatud suuremat tähelepanu pöörama ka kõnelemisoskuse arendamisele arvuti abil.

Vahetul suhtlusel on abiks mitmesugused programmid, foorumid ja jututoad. Jututubade ja foorumite moodul on ka õpikeskkondades nagu WebCT ja Moodle, ning mõnel internetipõhisel iseõppijaile loodud keeleõppepaketil (nt ONENESS). Üks võimalus õpitavas keeles vahetut suhtlust arendada on kasutada Skype'i. Kuigi Skype pole nii mitmekülgne kui mõni teine, spetsiaalselt sünkroonseks keeleõppeks väljatöötatud tarkvara, sobib see siiski suurepäraselt neile õpetajatele, kes tunnevad end väga keeruka ja mitmetahulise tehnoloogiaga töötades ebakindlalt. Skype'is saab pidada ettekandeid ning läbi viia väitlusi ja arutelusid. (Eaton 2010) Skype ja teised sellesarnased tehnoloogiad võimaldavad uusi õpimeetodeid, näiteks tandemõpet. Keeleõpetajad ongi hakanud neid oma töös üha enam kasutama, kuid internetis vahetu suhtluse vahendite loomisele peaksid uute programmide projekteerijad ning keeleõpetajad siiski rohkem tähelepanu pöörama.

I.6. Läänemeresoome keelte õpe

Maailma keelte grammatika ja sõnavara vormistused erinevad üksteisest, mõned keelenähtused puuduvad teatud keeltest hoopis või väljendatakse neid nähtusi eri viisil. Eelmises alapeatükis oli lühidalt juttu vajadusest arvestada keeleõppematerjalide väljatöötamisel konkreetse keele eripära ja selle õpetamise meetodikat.

Uurimused (Salu 2014: 21; Latomaa 1998: 60) on näidanud, et inglise emakeelega õppijate jaoks muudab nii soome kui ka eesti keele omandamise keeru-

kaks nende keelte erinevus inglise keelest – näiteks läänemeresoome keelte eripärased häälikud ja käände- ning pöördelõppude lisandumine sõnadele.

Kadi Salu (2014) uurimus osutab, et eesti keele omandamisel pidasid inglise emakeelega küsitletud raskeks kaheksat valdkonda: hääldust, välteid, sõnavara, asesõnu, lause sõnajärge, käänete kasutamist, *ma-* ja *da-*infinitiivi ning eituse moodustamist. Eesti keele õppimist lihtsustavad aga kõne- ja kirjakeele sarnasus, grammatiliste artiklite ja soo puudumine, struktuuri reeglipärasus jms.

Samas on sookategooria ja artiklite omandamine indoeuroopa keeli õppides eestlaste ja soomlaste jaoks raske, sest need puuduvad õppijate emakeelest, nagu osutas Annekatriin Kaivapalu (2010: 167–168) uurimus. Samas uurimuses osalenud eesti ja soome tudengid pidasid üheks olulisemaks erinevuseks soomeugri ja indoeuroopa keelte vahel soome ja eesti keele sõnastruktuuri, milles morfoloogiline informatsioon on koondatud sõna lõppu (näiteks käänamis-süsteem).

Sirkku Latomaa (1998) uurimus näitab, et soome keelt eristab inglise keelest selle grammatiline struktuur – tulevikuvormide ja grammatilise soo puudumine. Ka on soome keele sõnavaras vähe indoeuroopa keeltest laenatud sõnu. Kuna soome keel on sünteetiline keel, mõjuvad sõnad pikemana kui inglise keeles. Erinevalt eesti keelest tekitab soome keele puhul õppijates segadust erinev keelekasutus kõnes ja kirjas. Soome keele häälduses pidasid Latomaa informandid raskesti õpitavaks häälikute pikkusi. Teisalt on õppijatele toeks grammatilise struktuuri reeglipärasus ning sõnade häälduspärane kirjalpilt. (Latomaa 1998: 60–61)

Saamaks paremat ülevaadet läänemeresoome keelte arvutipõhisest õpetamisest, vaadeldakse järgnevalt kahe lähedase sugulaskeele – soome ja eesti keele – arvutipõhises õppes tehtut.

I.6.1. Arvutipõhine õpe Soomes

I.6.1.1. Kujunemislugu

Soome valitsus hakkas juba 1990ndatel toetama info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kasutamist Soome koolides. Sellele pöörati erilist tähelepanu riiklikus programmis „Infoühiskond”. Koolides viidi aga sellal läbi peamiselt arvutipõhise õppe üksikprojekte (näiteks videokonverentside kasutamise projekt), mis ei mõjutanud pärast nende lõppemist kestvalt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kasutamist. (Niemi jt 2013: 57–58)

Uue aastatuhande esimesel kümnendil läbiviidud uurimused osutasid ka teistele infotehnoloogia kasutamise kitsaskohtadele: uute tehniliste vahendite soetamisest ja infrastruktuuri arendamisest üksi ei piisa uusi tingimusi arvestavate õpivormide ja õpikorralduse loomiseks. Edukaks veebipõhiseks keeleõppeks tuleb tõsta ka õpetajate kompetentsust infotehnoloogia valdkonnas. Uuringud (mh CICERO Learning 2008) on näidanud, et Soome koolide info-

tehnoloogia kasutamise tase varieerus tugevasti. (Niemi jt 2012: 243; Niemi jt 2013: 58)

Eelmainitud uuringute tulemused innustasid Soome haridusspetsialiste otsima uusi viise infotehnoloogia edukamaks kasutamiseks koolis, nii et arvuti-põhine õpe oleks järjepidev ning kättesaadav kõigile õppijaile ega piirduks vaid üksikprojektidega (Niemi jt 2013: 58).

1.6.1.2. Veebipõhine soome keele õpe

Kursuste sihtrühmad

Internetis leiab mitmesuguseid soome keele kursusi eri keeleoskustasemetele. Ehkki 2000. aastate algusest on koostatud rohkesti kursusi ja materjale algtasemel (0–A2) õppijatele, leidub neid mõnevõrra vähem iseseisvale keelekasutajale (B1/B2) ja vaid vähesed veebipõhised kursused on koostatud vilunud keelekasutajale (C1), näiteks Jyväskylän ülikooli soome murdeid tutvustav kursus.

Rohkesti on koostatud iseõppijatele mõeldud veebipõhiseid õppevahendeid, mis võimaldavad omandada keelt nii harjutusi tehes, mängides, tekste lugedes kui ka keskendudes grammatikale või sõnavarale. Olulisematele neist on viidatud uusimmigrantidele mõeldud infoportaalis Infopankki (<http://www.infopankki.fi/en/living-in-finland/finnish-and-swedish/finnish-online>).

Enamasti on tegu üksikprojektidega, puuduvad kõiki keeleoskustasemeid hõlmavad keeleõppematerjalid ja kursused. Koostajad on tavaliselt lisanud olemasolevatele õppevahenditele küll koostisosade kirjelduse, kuid pole välja toonud vahendite loomise eesmärgi või põhimõtteid. Väljatöötatud materjalide hulgas on nii kompleksseid, kõiki osaoskusi arendavaid kursusi kui ka materjale üksikute osaoskuste – sõnavara või grammatikateadmiste omandamiseks.

Tavaliselt on õpetamiskeeleks inglise või soome keel, kuigi üksikjuhtudel kasutatakse ka teisi keeli. Inglise keele baasil on koostatud enamik algtasemel õppijatele mõeldud veebipõhiseid õppematerjale, muuhulgas „Easyfinnish” ja „Supisuomea” (vt tagapool). Eri keelte baasil on võimalik soome keelt õppida kursuse „Tavataan taas!” ja LinguHouse’i algajate veebikursuse (vt tagapool) põhjal.

Soome keele kursused ja nende ülesehitus

Enamiku koostatud õppematerjalide eesmärgiks on anda keeleõppijatele tasemekohased teadmised soome keelest ja kultuurist. Mõnede kursuste puhul on silmas peetud kitsamat sihtrühma, näiteks vahetusüliõpilasi või hiljaaegu riiki saabunud uusimmigrante ning lähtunud peamiselt neile igapäevaelus tarvilikest keeleteadmistest.

Tähtsamaid soome keele e-õppe materjalide väljatöötajaid on YLE (Yleisradio OY), Soome avalik-õiguslik rahvusringhäälinguorganisatsioon. Lingid YLE koostatud õppematerjalide juurde on koondatud veebilehele Oppiminen

(<http://oppiminen.yle.fi/>), kust õpihuvilised saavad neid otsida teemade või märksõnade järgi. Teemade järgi jagunevad õppematerjalid kolme suuremasse rühma: a) inimene ja ühiskond, b) loodus ja keskkond, c) keeled ja kultuurid. Keelte ja kultuuride osa sisaldab materjale 20 keele õppimiseks, nende hulgas ühe olulisemana soome keel.

YLE soome keele kursused on järgmised.

Algajatele on suunatud „Easyfinnish – suomen kielen alkeiskurssi englanniksi” (<http://oppiminen.yle.fi/suomi-finnish/easyfinnish>), mis võimaldab teha harjutusi, kuulata audiotekste, mängida mängu ning suhelda teiste õppijatega. Kursuses sisalduvad materjalid on jagatud 10 õppetükiks. Kursus loodi viie riigi – Leedu, Eesti, Soome, Portugali ja Poola koostööprojekti ONENESS (*On-line less used and less taught language courses*) raames, kus kõik osapooled koostasid veebikursuse oma keele õpetamiseks. Tegemist on pigem sissejuhatusega soome keele õppimisse. Kursuste koostajad on valinud esitamiseks igapäevaelus sageli tarvitataavaid sõnu ja väljendeid. Esile võiks tõsta soome kõne- ja kirjakeele erinevuste rõhutamist. Kursuse puuduseks on selle väike maht, sageli on keerukate sõnavarateemade tutvustamiseks koostatud vaid kaks-kolm lühikest harjutust. Enamasti keskendutakse neis sõnade ja väljendite äratundmisele tekstis (passiivne oskus), rohkesti on valikvastustega ning sobitusharjutusi. Kindlasti oleks võinud rohkem tähelepanu pöörata õpitava sõnavara kasutamisele kõnes ja kirjas eri kontekstides.

Erinevalt sama projekti raames valminud eesti keele materjalidest on siin ka grammatikat käsitletud suhteliselt pinnapealselt. Grammatikaseletusi muudavad ilmekamaks joonistused ja skeemid, kuid segadusse ajab esituse ebajärjekindlus – mõne teema käsitlemisel on abiks võetud ingliskeelsed seletused, teiste puhul on toodud vaid illustratsioon, selgitusi lisamata jne.

„Supisuomea – suomen kieltä ja kulttuuria ulkomaalaisille”

(<http://oppiminen.yle.fi/suomi-finnish/supisuomea>) sisaldab autorite määratluse järgi samuti algtaseme õppematerjale soome keele ja kultuuriga tutvumiseks, olles mõeldud eelkõige soome keelt teise või võõrkeelena kõnelejatele. Õppevahendi ülesehituses mängib olulist rolli soome keele grammatilise süsteemi tutvustus, kuid grammatikaseletuste esitamine soome keeles muudab need algajate jaoks liiga raskeks. Ka võib algtasemel keeleoskusega õppijatele raskusi valmistada grammatikaseletustega videote jälgimine. Õppevahendi grammatikaosa tugevamaks küljeks on selle esituse süsteemsus. See võiks kõrgema keeleoskustasemega keeleõppijate kõrval pakkuda huvi soomlastele enestelegi.

Kursuse jaoks on peale veebilehe välja töötatud ka 12-osaline telesaadete sari, mida võib vaadata kursuse kodulehelt, ja õpik koos helisalvestistega. Helisalvestiste hulgas on lühikeste dialoogide kõrval hulgaliselt diktori sisseloetud teksti, mis ei mõju autentsena. Kursuse kodulehel on esitatud grammatikaseletused, harjutused ja helifailid. Õppijatele on toeks sõnastikud, mis sisaldavad õppematerjalides esinevate sõnade vasteid inglise, prantsuse, saksa, vene, rootsi, somaali ja eesti keeles. Kursusel tutvustatakse peamiselt igapäevaelus vajaminevat sõnavara (dialoogid toimuvad turul, raudteejaamas, restoranis,

pangas, teatris, õpitakse tundma kellaaegu, kuude ja nädalapäevade nimetusi, sugulussuhteid, pühi jne).

„Asiointisuomea” (<http://oppiminen.yle.fi/suomi-finnish/asiointisuomea>) kujutab endast soome keele ja kultuuri õppematerjali uusimmigrantidele. Materjal arendab õppijate keeleoskust tasemel A2.1 kuni B2.1. „Asiointisuomea” tugevuseks on igapäevaseid suhtlusolukordi illustreerivad lühikesed videolõigud, mille põhjal on kavandatud ka sõnavara harjutamine. Harjutustüüpidest on esindatud järjestus-, lünk-, sobitus- ning valikvastustega harjutused. Kursus sobib hästi esmaseks tutvumiseks soome kultuuri ja igapäevaelus vajamineva sõnavaraga.

Veebipõhiste õppematerjalide väljatöötamise kõrval edastab YLE ka lihtsustatud soome keeles päevauudiseid („YLE Uudiset selkosuomeksi” – <http://yle.fi/selkouutiset/>), mis sobivad kesktasemel keeleoskusega (B-tase) vaatajaile.

Soome keele veebimaterjale ja -kursusi pakuvad ka Soome Haridusamet, mitmed ülikoolid ja keeltekoolid. Soome Haridusamet on koostanud kursuse lugemisoskuse arendamiseks („Ymmärrä suomea” – <http://www11.edu.fi/ymmarra/>) ja lühikestele videolõikudele toetuva kursuse „Arkipäivän suomea maahanmuuttajille” (<http://www03.edu.fi/oppimateriaalit/arkipaivansuomea/>), kus eri kõnelejad esitavad lühimonolooge argielu teemadel. Ehkki monoloogide tekstid on lühikesed, on tegu autentsete tekstidega. Tekstide mõistmisel on õppijatele kindlasti abiks nende transkriptid.

„Ymmärrä suomea” koosneb lühikestest lugemistekstidest ja nendega seotud valikvastustega harjutustest. Tekstide juurde on lisatud ka helifailid, kuid nende põhjal harjutusi loodud pole. Peale lugemisoskuse arendamise saab õppija tutvuda ka soomekeelsete grammatikatabelitega. Viimaste juurde pole lisatud pikemaid seletusi, mistõttu on neid kerge mõista ka vähese keeleoskusega. Õppijaid toetab harjutuste tegemisel soome-inglise sõnastik.

Üks uusimaid veebisaitte on Kotisuomessa.fi – algtasemel keeleõppijale suunatud animatsioonidel põhinev õpikeskkond, kus õppijad saavad tutvuda soome ja rootsi keele sõnavara, grammatika ning eri osaoskusi arendava harjutusvaraga. Esile võib tõsta selle kursuse kodulehe maitsekat ja loogilist kujundust. Õppijal on kerge kursuse osade vahel liikuda. Tegemist on õppematerjaliga, mis keskendub eri suhtlussituatsioonide sõnavara illustreerimisele. Kursusel on soome keele grammatikat kirjeldatud küllaltki süsteemselt, ehkki madalama keeleoskustasemega õppijale võib probleemiks muutuda esituse ükskeelsus. Harjutustüüpidest on esindatud järjestus-, lünk- ja sobitusharjutused. Eriti rohkesti leidub kursusel aga valikvastustega harjutusi.

Tampere ülikoolis on välja töötatud algtaseme keeleõppematerjalid „Uuno” (<http://www.uuno.tamk.fi/>) vahetusüliõpilastele ja kursus „Finnish Grammar” (<http://people.uta.fi/~km56049/finnish/>) grammatika õpetamiseks, Jyväskylän ülikooli keeltekeskuses aga kõigile soome keele huvilistele loodud kursus „Keskellä Suomea” ning vilunud keelekasutajale orienteeritud kursus „Meillä päin Suomea” soome murretega tutvumiseks (<http://kielikompassi.jyu.fi/opetus/s2/mps/>).

„Uuno” on põneva kujundusega kursus, mis tutvustab vahetusüliõpilastele vajalikku sõnavara. Kursus on soomekeelne, kuid sõnastikus on õppetükkide sõnad ning väljendid esitatud koos ingliskeelse tõlkega. Kursuse nõrgaks küljeks on helifailide puudumine, õppijad saavad humoorikaid dialooge ja tekste ainult lugeda. Grammatika on esitatud süsteemselt, õppijaid toetavad skeemid, joonised ja eri värvide kasutamine.

Veebipõhises õppematerjalis „Finnish Grammar” on grammatikat tutvustatud eraldi, isoleerituna muudest keeleõppe elementidest. Kirjeldatud on ainult olulisemaid soome keele grammatilisi jooni. Lühikesed grammatikaseletused on esitatud inglise keeles, näiteid on vähe.

Kursuse „Keskellä Suomea” eesmärgiks on arendada õppijate kuulamis- oskust ning soome kõnekeele mõistmist. Materjal koosneb video- ja audio- failidest vestlustega argielu teemadel. Õppematerjali eristavad paljudest teistest rohked lünkharjutused valikvastustega harjutuste kõrval ning autentsed vest- lused.

Muudest veebipõhistest kursustest on mahukamad Helsingi Ülikooli keelekeskuse soome keele põhikursus „Tavataan taas! Finnish for Foreigners” (<http://h105.it.helsinki.fi/FinnishForForeigners/default.htm>) ning LinguHouse’i veebikursus algajatele (<http://www.linguhouse.com/>), mille eripäraks on võimalus valida paljude õpetuskeelte vahel (nt rootsi, vene, prantsuse). Lisaks eelmainituile on välja töötatud hulgaliselt väiksema mahuga õppematerjale soome keele õppimiseks interneti vahendusel. Samuti võib soovi korral õppida iPodi abil või leida soomlastest suhtluskaaslasi Skype’i või Facebooki kaudu.

Õpetajatoega kursustest tuleb esile tõsta „Nettilehtori”, mille ülesehitust on kirjeldanud üks selle autoreid Tuija Lehtonen (2013) Jyväskylä ülikoolist. „Nettilehtori” loodi soome keele õpetamiseks välismaal. See on koostatud neile, kel pole võimalik õppida soome keelt kontaktõppe korras.

Kursus on mõeldud väikestele keeleõpperühmadele, mis jagatakse pärast lühikest katseaega kolmeks tasemeks. Jagamisel arvestatakse keeleoskus- tasemete kõrval ka õppijate huvisid. (Lehtonen 2013: 164–165) Õpikeskkond pakub Lehtoneni hinnangul õppijatele individuaalseid võimalusi õppida vasta- valt oma soovidele ja vajadustele, mis peakski olema igasuguse keeleõpetuse (ka veebipõhise õppe) lähtepunktiks. Õpetaja ülesandeks on valida õppijate eesmärkidele vastavad materjalid ja õppijaid juhendada. (Lehtonen 2013: 165–166)

Kursus toetub Optima platvormile, milles asusid keelematerjalid, foorumid, iganädalased ülesanded ja teated. Lisaks kursuse üldosale on igal rühmal ka eraldi foorumid ja ühiste kirjatööde koostamise ruum. Suhtluskeeleks on soome keel. (Lehtonen 2013: 164–165)

Kursust kavandades pöörasid selle loojad tähelepanu õppijate suhtlus- võimaluste tekitamisele, sest keeleõpe seostus nende jaoks eelkõige suhtlemise ja probleemide ühise lahendamisega. Tuija Lehtoneni (2013) hinnangul on tähtis materjalide esitamise järjepidevus, mis pakub õppijatele kindlustunnet. Teisalt on oluline ka materjalide varieerimine, mis esitab õppijatele uusi välja-

kutseid ning aratab neis huvi õppega jätkata. Kursuse koostamisel on Lehtoneni sõnul arvestatud mõlema faktoriga.

Grammatika tutvustamine

Soome keele veebipõhistes õppevahendites on pööratud rohkesti tähelepanu grammatikale. Grammatikat esitatakse tavaliselt kursuse juurde lisatud eraldi veebilehel, kus grammatikateemade ja -reeglite seletustele järgnevad lingid grammatikaharjutustele. Grammatikat tutvustatakse peamiselt seletavate tekstide ja mõnikord ka skeemide ja tabelite abil. Üks visuaalselt mitmekesisemaid grammatikatutvustusi on Tampere ülikooli veebikursusel „Uuno” (<http://www.uuno.tamk.fi/uuno/grammar.html>), kus lühikesed seletused vahelduvad tabelite, jooniste ja skeemidega. „Uuno” grammatikatutvustuses on ühena vähestest veebipõhistest soome keele õppevahenditest kasutatud joonistusi (näiteks personaalpronoomenite esitamisel) ning eri värvi teksti oluliste grammatikadetailide esiletõstmiseks.

Enamasti on veebipõhistes õppematerjalides ära toodud süsteemne ülevaade soome keele grammatiliste konstruktsioonide moodustamise kohta. Kesken-dutakse eelkõige soome keele keerukale vormimoodustusele. Grammatikaseletused eraldi veebilehel võib leida veel „Ymmärrä Suomea”, „Supisuomea”, „Tavataan taas!”, „Kotisuomessa.fi” jt õppematerjalidest. Grammatikakäsitlustes vaadeldakse nimi-, omadus- ja arvsõnade käänamist, verbivormide moodustamist (verbiajad, passiiv, kõneviisid) ja astmevaheldust. Neid on inglise emakeelega õppijad ka soome keele struktuuri tundmaõppimise kõige keerukamateks osadeks nimetanud (Latomaa 1998).

Grammatika seletamise kõrval on soome keele õppematerjalides hakatud üha enam tähelepanu pöörama sellele, kuidas suunata õppijaid omandatud grammatikareegleid kasutama. On koostatud kommunikatiivseid grammatika-ülesandeid, mis juhivad õppija rakendama õpitavat suhtlussituatsioonides, aidates mõista grammatikakonstruktsioonide funktsiooni. Mõnes õppevahendis on pööratud tähelepanu ka suulise ja kirjaliku keelekasutuse erinevustele. Kommunikatiivsed ülesanded on lisatud näiteks õppevahenditele „EasyFinnish” ja „Asiointisuomea”).

Grammatika süsteemseks tutvustamiseks on koostatud ka eraldi õppe-materjale, näiteks Tampere ülikoolis loodud „Finnish Grammar”. Teisalt on loodud selliseid õppevahendeid, milles grammatika on esitatud varjatult. Need materjalid on suunatud kindlale sihtrühmale, sageli on nende eesmärgiks mingi kindla osaokuse arendamine. Selliste hulka kuuluvad näiteks „Arkipäivän suomea maahanmuuttajille” ja „Asiointisuomea”.

Sõnavara tutvustamine

Sõnavara valikul ja esitamisel on soome keele veebipõhistes õppevahendites enamasti lähtunud sõnavara temaatilistest rühmadest, samuti sihtrühma eeldatavast suhtlusvajadusest. Näiteks „Arkipäivän suomea” käsitleb teemasid, mida on äsja Soome elama asunutel tarvis igapäevaelus toimetulekuks – teenused, kool, tööleasumine jms).

Enamik algajatele kavandatud õppematerjalidest („Supisuomea”, „Easy-Finnish”, „Kotisuomessa.fi”) lähtuvad sõnavara valikul nii temaatilistest rühmadest kui ka algtasemel õppijale esitatavatest nõuetest. Seetõttu vaadeldakse teemasid, mis on seotud kõige tavalisemate isikliku ja avaliku elu valdkondadega – pere ja kodu, vaba aeg, teenused, toit, loodus jms.

Kõigis õppevahendites ei ole autentseid audiomaterjale, kuid need on lisatud näiteks kursusele „Keskellä Suomea”. Neid pole rohkem kasutatud tõenäoliselt seetõttu, et võivad algajatele üle jõu käia.

Uut sõnavara on tutvustatud nii tekstide kui ka joonistuste või fotode abil („Uno”, „Tavataan taas!”).

Mõningaid materjale leidub ka sõnavara arendamiseks kesktasemel (B-tasemel), näiteks toetavad seda YLE soomekeelsed päevauudiseid („YLE Uudiset selkosuomeksi”).

Sõnavara omandamise arvuti abil teeb keerukaks keelekeskkonna puudumine ja õpitavas keeles suhtlemisvõimaluste nappus. Vahendid kuulamisoskuse ja suulise suhtluse arendamiseks puuduvad näiteks iseõppijatele orienteeritud soome keele õppevahendites „Uno” ja „Tavataan taas!”. Kõnelemis- ja hääldusoskuse saavutamiseks on kursusele „Kotisuomessa.fi” lisatud võimalus oma kõnet salvestada.

Uuemad õppevahendid, näiteks „Supisuomea”, „Arkipäivän Suomea maahanmuuttajille” ja „Asiointisuomea”, võimaldavad tutvuda soome keele sõnavaraga videote abil. See aitab paremini siduda omandatava sõnavara selle kasutuskontekstiga. Videote põhjal loodud harjutusvara arendab nii õppijate kuulamis-, kirjutamis- kui ka lugemisoskust. Näiteks „Asiointisuomea” ja „Supisuomea” pakuvad videotest esitatud dialoogidest ka kirjalikku varianti, millele lisanduvad mitmekesised eri osaoskusi arendavad harjutused. „Kotisuomessa.fi” kasutab samal eesmärgil videote asemel animatsioone.

1.6.2. Arvutipõhine õpe Eestis

1.6.2.1. Kujunemislugu

Infotehnoloogia propageerimisele Eestis aitasid kaasa riiklikud programmid „Tiigrihüpe” ja „Tiigrihüpe Pluss”. Mõlemad programmid toetasid koolide, ülikoolide ja muude organisatsioonide innovatiivseid arvutipõhise õppe algatusi. (E-õppe arengukava 2006–2009)

Esimene „Tiigrihüpe” programm (1996–2000) lõi enamikus Eesti koolides eeldused info- ja kommunikatsioonitehnoloogia rakendamiseks õppetöös. Selle

programmi peamiseks eesmärgiks oli kaasajastada koolide infotehnoloogilist infrastruktuuri. IKT vahendite kasutamine õppetöös jäi sellal suhteliselt tagasihoidlikuks. Jätkuprogrammi „Tiigrihüpe Pluss” (2001–2005) peaesmärgiks oli juba saavutada IKT vahendite efektiivse kasutamise abil üldhariduses kvalitatiivsed muutused. Selleks peeti vajalikuks lõimida infotehnoloogia kõigisse õppekavadesse ning saavutada õpetajate ja õppijate IKT-alane pädevus vähemalt miinimumtasemel. (Marandi jt 2003)

Üldhariduse e-õppe arengukavas aastateks 2006–2009 märgiti, et arvutipõhine õpe on muutunud tänu käepäraste IKT vahendite suurenenud hulgale ning kvaliteedile Eesti koolide õppekorralduse osaks (E-õppe arengukava 2006–2009). Samas näitavad uuringud, nt Eesti kutseõppeasutustes ja rakendus- kõrgkoolides teostatud uuring e-VÕTI, et arvutipõhise õppe rakendamine erialati ja õpetajate praktikas oli endiselt ebahütlane (e-VÕTI 2006).

Eesti kõrgkoolides tehti esimesed e-õppe katsed 1990. aastate keskel. 1999. aastal hakkasid e-õppe pioneerid Tartu Ülikoolis kasutama õpikeskkonda WebCT, mis hiljem leidis rakendust ka teistes kõrgkoolides, kus hakati välja töötama veebipõhiseid kursusi.

2000. aastate algul oli Tartu Ülikool ülekaalukalt edukaim veebikursuste koostaja Eestis: TÜ pakkus 2002. aastal 150 veebikursust (kõigis Eesti kõrgkoolides kokku oli sellal vaid 238 kursust). Tartu Ülikooli järel oli enim (48) veebikursusi välja töötanud Estonian Business School (EBS). (Ruul 2004)

2003. aastal tõusis e-kursuste arv hüppeliselt ka Tallinna Pedagoogika-ülikoolis. Aasta lõpuks oli seal juba 93 kursust (2002. aastal vaid kümme) (Ruul 2004).

2005. aasta seisuga oli kõige rohkem veebikursusi koostatud majandusteaduse, informaatika ja sotsiaalteaduste valdkonnas, filoloogilised kursused moodustasid 11% kursuste koguarvust (Ruul, Villems 2005).

Praegu kasutatakse Eesti kõrgkoolides uute veebikursuste loomiseks peamiselt kahte e-õppe keskkonda – Moodle’it ja IVA. Õpikeskkonna Moodle osakaal oli e-õppe algusaegadel Eestis väike, kuid on viimasel kümnendil kasvanud.

Tartu Ülikoolis kasutatakse e-õppes enim järgmisi võimalusi: veebipõhised kursused Moodle’i õpikeskkonnas; õppematerjalid õppeinfosüsteemis OIS või veebilehtedel; audio- ja videokonverentsid ja -loengud; õppejõu või kaasõppijatega suhtlemine e-posti ja listide vahendusel (<http://www.ut.ee/et/oppimine/e-ope/oppijale>).

1.6.2.2. Arvutipõhised eesti keele õppematerjalid

Eesti keele arvutipõhiseid õppevahendeid ja kursusi on koostatud ligikaudu 15 aastat. Selle aja vältel on valminud eriilmelisi materjale nii üksikute osaoskuste arendamiseks kui ka kõigi keeleoskuse aspektide täiustamiseks. Eesti keele arvutipõhiste materjalide ja kursuste koostamisel on saavutatud edusamme, kuid nende arv võiks olla veelgi suurem. Olemasolevad on välja töötatud peamiselt üksikprojektide raames inglise või vene keele baasil.

Eesti keeletehnoloogia arenduskavas (2000) osutati arvuti abil toimuvat keeleõpet kirjeldades sellele, et seni oli keeleõppeprogrammides ja elektroonilistes sõnaraamatutes kasutatud enamasti traditsioonilist arvutitehnoloogiat. Toona pöörati keelekursustel tähelepanu peamiselt õpitava keele sõnavarale ja grammatikale, korrektse häälduse õpetamine oli aga ebapiisav.

Eesti keele õppeks arvuti abil on kasutatud nii internetivahendeid kui ka veebist sõltumatuid vahendeid. Arvutipõhise eesti keele õppe algusaegadel koostati mitmesuguseid keeleõpet toetavaid materjale **laserplaatidel**:

- 1) sõnaraamatud CD-l (teiste hulgas Festarti eesti-inglise (2001) ja vene-eesti (2002) sõnaraamat; TEA Kirjastuse inglise-eesti, vene-eesti, saksa-eesti jm sõnaraamatud. Laserplaat on sel juhul tavaliselt raamatu väikeste täiendustega arvutivariant;
- 2) erinevaid osaoskusi arendavad multimeediumplaadid. Viimaste hulka kuulub ka näiteks EuroTalki väljaanne „Talk Now! Estonian – Level 1 for absolute beginners” (2000) harjutuste, piltide ja mängudega. „Talk Now!” on mõeldud algajale keeleõppijale. Õppevahendi koostajad on lähtunud kommunikatiivsest keeleõppemeetodist. Loogilise ülesehitusega keeleõppematerjal on üheksa teemat: numbrid, toit jms. Õpitavad väljendid on väga lihtsad, sageli ühesõnalised, nt *Appi!*, *Vabandage!*. Sõnadega saab teha kuulamis- ja hääldusharjutusi, iga teema sõnavara juurde kuulub kaks mängu – kerge ja raske mäng. Eri teemade sõnavara on erineva mahuga.

Projekti SMALLINC (*An Interactive Approach to Language and Culture*) raames töötati aastatel 2001–2004 välja õppematerjalid CD-ROMidel eesti, läti ja leedu keele õppimiseks kolmele tasemele: algajatele, kesk- ja kõrgtasemele (SMALLINC). Ka selle õppevahendi loomisel lähtuti kommunikatiivse keeleõppe põhimõtetest. Õppematerjalid loodi nii, et need toetaksid õppijate kuulamis-, lugemis- ja kirjutamisoskuse arengut.

Projekt oli jätkuks Antwerpeni Ülikooli projektile LINC, mille jooksul olid juba loodud sarnase ülesehitusega materjalid 13 Euroopa keele kohta. See muutis eesti keele materjalide väljatöötamise mõneti lihtsamaks, sest õppevahendi põhikontseptsioon oli juba loodud. Teisalt ei arvestanud kontseptsioon eesti keele eripäraga, lähtudes Euroopas kõneldavatest indoeuroopa keeltest. Eesti keele materjalid koostati Tartu Ülikooli eesti keele (võõrkeelena) osakonnas. CD-ROMid sisaldasid kümmet õpitavat keelt ja kultuurikeskkonda tutvustavat õppetükki erinevatest eluvaldkondadest. Igas õppetükis on lühike video, mis aitab luua õppimiseks keelekeskkonnaga sarnasemad tingimused.

Keeleõppeks on üha enam kasutatud **internetis** pakutavaid ressursse. Selle põhjuseks on internetiühenduse kergem kättesaadavus ja paranenud andmeedastuskiirus. Muuhulgas leidub seal selliseid elektroonilisi keeleressursse nagu keelekorpused, mis on toetanud uute sõnaraamatute ning keeleõppematerjalide väljatöötamist. Eesti Keele Instituudi kodulehele (<http://portaal.eki.ee/>) on koondatud olulisemad eesti keele üks- ja kakskeelsed veebisõnaraamatud (õige-

keelsussõnaraamat, eesti keele seletav sõnaraamat, eesti-vene ja inglise-eesti sõnaraamat jm).

Eesti Instituut on välja töötanud eesti-, vene- ja ingliskeelse Eesti-teemalise veebientsüklopeedia „Estonica” (<http://www.estonica.org/en/>), mis esitab ülevaate meie ühiskonnast, kultuurist, ajaloost, loodusest jms. Et paljud entsüklopeedia artiklid sisaldavad harva esinevaid sõnu ning oskussõnavara, sobib see kasutamiseks edasijõudnud õppijatele.

E-õppes saab mõnikord kasutada ka e-raamatuid – tekste või raamatuid, mida loetakse arvutis. Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutuse Meie Inimesed (MISA) virtuaalraamatukogust (<http://www.meis.ee/raamatukogu>) saab otsida MISA toel välja antud materjalide täistekste ja lühikirjeldusi pdf-vormingus. Teiste hulgas võib siit leida ka keeleõppijale sobivaid materjale, nt lugemisülesannete kogumiku „Loeme koos!” ja grammatikaülesannete kogumiku „Grammatika? Jah, rõõmuga!” (mõlema autorid Helgi Org ja Õie Vahar), mis sobivad õpetaja juhendamisel kasutada teises ja kolmandas kooliastmes.

Eesti keele õppimiseks loodud veebipõhistest kursustest ja materjalidest on paljud mõeldud **iseõppijaile**. Iseõppijaile õppevahendite koostamisel võidi sageli lähtuda ka kaalutlusest, et neid on suhteliselt odav luua, hooldada ning vajadusel informatsiooni uuendada.

Projekti „Efant” käigus valmis interaktiivne eesti keele õpikeskkond vene kooliõpilastele (peamiselt seitsmenda kuni kahesteistkümnenda klassi õpilastele), kes valmistuvad riigieksamiks ning soovivad arendada oma eesti keelt. Kesken- dutakse retseptiivsetele osaoskustele – lugemisele ja kuulamisele, grammatikale ning sõnavarale. Õpikeskkonnas on 30 kuulamis- ja 30 lugemisteksti, iga tekstiga kaasneb kümme ülesannet. Testid on jagatud kolme raskusastme vahel (kerge, keskmine ja raske). (Rummo 2004: 164–165) Hiljem on „Efanti” (<http://www.efant.ee/std/>) uuendatud, keeletestide tasemed on täpsemalt määratletud: kerge vastab A2 tasemele, keskmine B1 ja raske B2 tasemele. See muudab õige taseme valiku õppijatele lihtsamaks. Eesti keele testidele on lisatud ka Eesti ajaloo testid. Juhuslikku testi valides võib õppija ette ilmuda kas keele- või ajalootest, mis tõenäoliselt häirib neid, kes sooviksid tegelda vaid ühe valdkonna testidega. Ka tundub, et ajalootestides on vähem arvestatud nende vastavusega kindlale keeleoskustasemele.

Mitmesuguseid eesti keele teste (näiteks tasemeeksamite näidisteste) saab teha ka MISA veebisaidil (http://web.meis.ee/testest/repository.php?cmd=frameset&ref_id=1).

Kirjastus Pangloss on koostanud algajaile mõeldud audiovisuaalse õppevahendi „Eesti keel ja meel” (<http://www.pangloss.ee/eesti-keel-ja-meel-2006-%28arvutipohine-kursus%29>), mille keskmes on video- ning audiolõigud. Videolõikude tugevaks küljeks on hea diktsiooniga kutseliste näitlejate kasutamine, kuid mõnikord häirivad teksti mõistmist taustahelid (näiteks maanteemüra). Õppematerjal sisaldab ka kuulamis- ja grammatikaharjutusi, juhtnööre häälduseks ning sõnastikku. Harjutusi võinuks teemade kohta ehk rohkemgi koostada, nende arv pole väga suur. Kursus sobib ka abimaterjaliks eesti keele tundidesse.

MISA on korraldanud sõnavara omandamise materjali „Eesti keel e-õppes. Sõnavara omandamine” koostamist (<http://els.leveranse.com/index.php>). Siit leiavad keeõppijad 300 sõna, mis on illustreeritud piltide ja helifailidega. Materjalile on lisatud lihtsad sobitusarjutused ning võimalus sõnu kirjutada. Sobitusarjutused õigesti sooritanud kuulevad programmilt kiidusõnu: „Väga heal!”, „Tubli”, vale vastuse korral palutakse harjutus uuesti teha. Sellist suulist tagasidet pakuvad vaid vähesed veebipõhised eesti keele õppevahendid, mõnd välise motivatsiooniga õppijat võib saadud kiitus aga innustada. Õppevahendis võib täheldada raskusi abstraktsete sõnade tutvustamisel piltide abil – vahel on sobitusarjutusi tehes raske mõista, millise sõna kohta mingi illustratsioon käib.

Veel toetas MISA veebilehe [kutsekeel.ee](http://www.kutsekeel.ee) (<http://www.kutsekeel.ee>) välja-töötamist. Lehele on koondatud erialakeele ja kutse õppimiseks/õpetamiseks loodud materjale, milles erialast sõnavara esitatakse sõnaloendite, tekstide ja nende tõlgete, audiosalvestiste, harjutuste jms kaudu. Õppevahendis pole siiski kesksel kohal suhtlusoskuse arendamine, ka harjutused on suunatud pigem sõnade äratundmisele kui produtseerimisele.

Haridus- ja Teadusministeerium ning Euroopa Sotsiaalfond on toetanud eesti keele õpikeskkonna „Keeleklikk” (www.keeleklikk.ee) väljatöötamist. Õpi-keskkond sisaldab 16 õppetükiks jaotatud materjale (videoid, animatsioone ja harjutusi) algtasemel (0–A2) keeõppijale. Harjutusvara koosneb sobitus-, lünk- ja valikvastustega harjutustest, mille abil saab uut sõnavara ja grammatilisi konstruktsioone kuulata, lugeda ning kirjutada. Grammatikat tutvustatakse peamiselt konstruktsioonide kasutuskonteksti kaudu ega keskenduta põhjalikult vormidevaheliste seoste käsitlemisele. Materjalid koostati algselt vene keele baasil (2010–2012), aastatel 2013–2014 tõlgiti need ka inglise keelde. „Keelekliki” venekeelset keskkonda on külastanud üle 12 000 kasutaja. (INNOVE 2014)

Iseõppijatele loodud eesti keele algtaseme õppematerjali leiame veel Soome Yleisradio OY (YLE) veebilehelt <http://oppiminen.yle.fi/viro>. Siin saavad huvilised tutvuda lühiülevaatega eesti keele grammatikast, lühikeste videolõikude, kirjalike lühidialoogide ja hääldamisjuhustega. Samuti tutvustatakse Eesti linnu 3–4-minutiliste soomekeelsete videolõikudega, mis on tehtud 2002. aastal. Eesti keele grammatikaga tutvumist lihtsustavad soomekeelsed selgitused, samuti mõned paralleelid soome keele grammatikaga. Videolõikude keskmis on eesti keelt õppiva soomlase dialoogid eestlastega. Kuigi üldiselt on dialoogide sõnavara tasemekohane, leidub ka üksikuid harvaesinevaid väljendeid (nt kärbsed pähe ajama).

Õpetajatoega eesti keele e-kursusi on välja töötatud peamiselt ülikoolides, peale Eesti ülikoolide ka Uppsala Ülikoolis, mille eesti keele õppetool oli e-õppe üks pioneere. Kursuste sihtrühmaks on Rootsi üliõpilased, õppetöö toimub rootsi keeles. Kursuste koostamist alustati 2006. aastal. Vajadus nende järele tekkis siis, kui teistes Rootsi ülikoolides (Lundis, Stockholmis) eesti keele õpetamine lõpetati ning Uppsala jäi ainsaks eesti keelt õpetavaks ülikooliks. Et õppijatel puudus võimalus eri Rootsi paikadest sinna õppima sõita, alustatigi

veebipõhiste kursuste loomist koostöös erafirmaga Ping Pong. Firma töötab välja õpikeskkonna, mis sarnaneb mõnevõrra Moodle'iga. Kursused on bakalaureusetasemel jaotatud kolmeks (A–C) tasemeks, magistriõppes on tasemeid kaks (D–E). Esimesed kursused on omakorda jagatud neljaks plokkiks, millest kolm on pühendatud eri keeleaspektide arendamisele (grammatika, teksti lugemine, suuline ja kirjalik keeleoskus), neljas aga maatundmisele. Järgmistel kursustel saavad õppijad eri plokkide vahel valida. Magistriastme viimane kursus on pühendatud magistritöö kirjutamisele. Igal nädalal kohtuvad õppijad veebis õpetajatega programmi Adobe Connect Pro abil. Teiste õppijate ja õpetajatega saab suhelda ka foorumite ja õpikeskkonna kiirsuhtlusvahendi abil. Õppijad saavad ühiselt täiendada ka õppematerjalide kohta käivat eesti-rootsi sõnasõnastikku. (Raag 2012: 83–85)

Virtuaalne klassiruum sisaldab loengute salvestusi, harjutusmaterjale ja valikvastustega, sobitus-, järjestus- ja lünkteste. Harjutusvara on välja töötatud õppenädala sõnade põhjal. Lisamaterjalidena kasutatakse heli- ja videofaile, slaide, fotosid, tabeleid ning paljundusi õpikutest. Õppematerjalide juurest viivad lingid ka muudele veebis leiduvatele allikatele. (Raag 2012: 85–89)

Tallinna Ülikooli suvekooli (<http://summerschool.tlu.ee/>) kursuste hulgas on veebitugine eesti keele kursus, mis kombineerib Skype'i vahendusel toimuva õpetajatoega rühmaõppe iseseisva õppimisega Mall Pesti ning Helve Ahi õpiku „E nagu Eesti” põhjal. Kursusel keskendutakse sõnavara omandamisele lugemis- ja kirjutamisharjutuste kaudu, grammatika käsitlemisel jäetakse kõrvale selle keerukamad teoreetilised aspektid, piirduakse vaid suhtluseks vajalikuga. Iga nädal osalevad õppijad rühmasuhtluses Skype'i kaudu. Kursus kestab 10 nädalat.

2008. aastal käivitus Euroopa Sotsiaalfondi programm BeSt, millest võttis osa 16 Eesti kõrgkooli. Programmi eesmärgiks oli tutvustada e-õppe võimalusi ning laiendada kõrgkoolides e-õppe vahendite ja võimaluste kasutamist, toetades uute kursuste ja materjalide väljatöötamist. Programmi BeSt (2008–2013) (<http://www.ut.ee/et/591250>) toel valmisid Eesti kõrgkoolides mõned eesti keele erinevaid aspekte (süntaksit, sõnavara, ortograafiat, fraseoloogiat jms) käsitlevad e-õppe kursused. Enamasti on need loodud selle kõrgkooli üliõpilastele, kus kursused välja töötati, nt „Eesti keele ortograafia” ja „Eesti keele morfoloogia” Tallinna Ülikooli üliõpilastele, „Eesti keele fraseoloogia” ja „Eesti keele vormiõpetus” TÜ Narva Kolledži üliõpilastele. Mõned kursused on mõeldud ka kitsamale sihtrühmale, nt Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli kursus vene emakeelega üliõpilastele.

Tartu Ülikooli eesti keele (võõrkeelena) õppetoolis otsiti juba 2000. aastate esimesel poolel arvuti rakendamise võimalusi nii keele- kui ka loengukursustel. Õppetoolis on välja töötatud mitmeid õpetajatoega keeleõppekursusi. 2004. aastal valmis aasta e-kursuse tiitli saanud „Eesti keel ja kultuurilugu”, autoriteks Tiina Kikerpill ja Heli Noor. Peale selle on nimetada Eesti maatundmise kursus (Alo Malt), loengukursus „Tehnoloogiast võõrkeeleõppes” (Ingrid Rummo, Tiina Kikerpill), koolituskursused „Arvuti võõrkeeleõppes”

(Tiina Kikerpill), interaktiivsed harjutused eesti keele vestluskursuse juurde (Raili Pool ja Tiina Kikerpill) jne.

Lisaks Tartu Ülikooli üliõpilastele mõeldud kursuste loomisele osaleti mitmes rahvusvahelises koostööprojekti, mille raames töötati välja eelkõige iseõppijatele mõeldud veebipõhiseid õppematerjale (ONENESS – <http://www.oneness.vu.lt>, „Tere tulemast! Welcome!” – <http://www.ut.ee/keeleweb2/>). Need kursused sisaldavad ülevaatematerjale tutvustatava keele ja kultuuri kohta, grammatika-seletusi, kuulamis-, lugemis- ja grammatikaharjutusi ning lühikest sõnastikku.

Koondamaks loodud ja edaspidi väljatöötatavaid õppematerjale, asuti eesti keele (võõrkeelena) osakonnas kavandama kõigile soovijatele ligipääsetavat ja hõlpsalt kasutatavat veebipõhist interaktiivset õpikeskkonda, mille sihtgrupiks on eri keeleoskustasemega eesti keele ja kultuuri õppijad ja huvilised üle maailma. Plaan teostati projekti „Veebipõhine interaktiivne keeleõpe ja selleks vajalikud ressursid” (2004–2006) raames, mida rahastati riiklikust teadus- ja arendusprogrammist „Eesti keel ja rahvuslik mälu”. Õpikeskkond arendati välja nii, et peale Tartu Ülikooli keeleõpetajate ja -õppijate saaksid seda kasutada ka kõik teised eesti keele huvilised. Soodustamaks uute kursuste lisamist, programmeeriti keskkond nii, et uute materjalide lisamine poleks keerukas ja sellega saaksid hakkama ka keeleõpetajad, kel puuduvad sügavad arvutialased teadmised. Keskkond püüti luua pedagoogiliselt neutraalne, et õpetajad saaksid materjale lisada vastavalt omavalitud pedagoogilisele lähenemisele. Samas võimaldab keskkond kasutada mitmeid erinevaid harjutustüüpe, lisada pildi- ja videofaile, hüperlinke ja hüplikaknaid. Lisaks sobitus-, lünk- ja valikvastustega harjutustele saab keskkonnas teha ka järjestamisharjutusi (sõnad või laused tuleb panna õigesse järjekorda), vigade parandamise harjutusi, rühmitamisharjutusi (kus sõnad või väljendid tuleb mingi tunnuse alusel rühmadesse jagada) ja lühivastusega kuulamisharjutusi, kus kasutajale kuvatakse küsimused ning nendega seotud meediafailid.

Õpikeskkonna „Eesti keele ja kultuuri kursused” (<http://www.ut.ee/keeleweb2/>) arendus ning uute õppematerjalide lisamine jätkub ka praegu. 2010. aastal töötati õpikeskkond projekti „Veebipõhised ressursid ja keeleõppelahendused muukeelsetele” käigus tehniliselt põhjalikult ümber ning uuendati ka sisulahendusi ja väljanägemist. Siia on lisatud interaktiivseid eesti keele õppematerjale, nt ESTICA materjalide kogu, mis sisaldab Eesti maad ja kultuuri tutvustavaid ja populariseerivaid kuulamis- ja lugemistekste ning harjutusi; hääldusharjutuste kogu, morfoloogia-, ortograafia-, süntaksi- ning sõna-araharjutusi jms. Keskkonda on muuhulgas paigutatud ka Socrates Lingua 2 projekti WELCOME! (*Linguistic and cultural introduction module for incoming exchange students* (2001–2003)) käigus valminud eesti keele ja kultuuri alased materjalid vahetusüliõpilastele, kes soovivad õppida Eestis ning tutvuda meie keelega juba enne Eestisse saabumist. Tegemist on täielikult arvutipõhise kursusega, mis on mõeldud eelkõige iseõppijale, kuid selle elemente on võimalik integreerida ka traditsioonilise õppega. Kursus kombineerib tekste, pildimaterjali, hüperlinke ja mitmesuguseid harjutusi (sobitamise-, järjestamise-, lünk-

harjutusi jne). Selle õppevahendi nõrgaks küljeks on kuulamisharjutuste puudumine (ehkki kasutatav internetileht seda võimaldab, pole dialooge helindatud). Ühena vähestest eesti keele veebipõhistest õppevahenditest sisaldab Welcome! hüperlinke, mille abil on dialoogide juurde lisatud seletusi grammatika ja sõnavara erijoonte kohta. Neid saab lugeda ilma lugemisteksti lehelt lahkumata.

TÜ eesti keele (võõrkeelena) õppetool osales ka rahvusvahelises Socrates Lingua 2 projektis ONENESS – *On-line less used and less taught language courses* (<http://www.oneness.vu.lt>). Selle raames välja töötatud õppevahend on mõeldud täiskasvanud algtasemel keeleõppijale, kes soovib ühendada keeleõppe kultuurialase teabe omandamisega. Osa ONENESSi kursuse keeltekooli õppematerjale kuuluvad ka Maarika Terali ja Sirje Rammo loodud ja Tartu Ülikoolis läbi viidava õpetajatoega e-kursuse „Eesti keele kursus algtasemele” materjalide hulka. Lisaks sellele kursusele avati 2011. aasta kevadsemestril Tartu Ülikoolis „Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal” ning 2012. aastal „Eesti keele sõnavara algkursus” (kursuste autoriteks ja läbiviijateks Maarika Teral ja Sirje Rammo). Kursused on loodud inglise keele baasil, see tähendab, et kõik töökäsud ja seletused on ingliskeelsed.

A2–B2 tasemele vastava keeleoskuse arendamiseks on 2013. aastal välja töötatud veebipõhised kursused „Eesti keele kursus „Keel selgeks!” I–III, mis sobivad neile, kes on juba veidi eesti keelt õppinud ja tahavad sellega jätkata. Kursustel arendatakse nii kirjalikku kui ka suulist väljendusoskust (Skype’i ning kuulamismaterjalide abil).

Tartu Ülikoolis koostatud õpetajatoega eesti keele veebikursustel on hakatud üha suuremat tähelepanu pöörama suulisele suhtlusele, sest just seda ootavad saadud tagasiside põhjal õppijad. Et enamasti elavad õppijad väljaspool Eestit, puuduvad neil muud võimalused eesti keelt kõnelda. Kõik Tartu Ülikooli veebikursused paiknevad Moodle’i õpikeskkonnas.

Arvutipõhiste õppematerjalide sihtrühmad

Enamik eesti keele arvutipõhistest õppematerjalidest on välja töötatud lähtudes õppijate keeleoskustasemest, pidades nii silmas võimalikult laia sihtrühma. Neid materjale luues arvestati väliseestlaste ning kõikjal maailmas elavate eesti keele huviliste üha laienevat ringi, kellel pole võimalust osaleda kontaktõppes. Õppematerjalide loomine suuremale sihtrühmale on tingitud ka praktilistest kaalutlustest – uute arvutipõhiste õppematerjalide väljatöötamine oli eriti nende loomise algusaegadel aja- ja töömahukas ning kulukas ning seetõttu püüti jõuda paljude õppijateni.

Siiski on veebipõhiseid õppematerjale koostades üksikjuhtudel peetud silmas ka muid sihtrühmi – näiteks on õpikeskkonnale „Eesti keele ja kultuuri kursused” lisatud autentsetel vestlustel põhinevad keeleõppediaalid koos harjutustega, mida erinevate teemade tutvustamisel saavad kasutada õpetajad. Samuti on mõned kursused välja töötatud kindla kõrgkooli eesti keelt võõrkeelena õppivatele üliõpilastele (näiteks Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli kursus vene

keele baasil). Kuid erinevalt Soomest pole Eestis loodud õppematerjale näiteks uusimmigrantidele.

Nii eesti kui ka soome keele õpetamiseks on koostatud rohkesti kursusi ja materjale algtasemele. Algtasemel (0–A2) keeleõppijatele esitatavatest nõuetest juhindudes on koostatud CD-l paiknevad kursused „Talk Now!” ja SMALLINCi algajate kursus, samuti veebipõhised „Eesti keel e-õppes. Sõnavara omandamine”, YLE eesti keele kursus, „Keeleklikk”, ONENESS jm. Samuti koostati veidi väiksemat sihtrühma, Eestisse saabuvaid vahetusüliõpilasi silmas pidades „Tere tulemast! Welcome!” kursus.

Sarnaselt soome keelele on eesti keele B1–B2 tasemel keeleõppijaile sobivad materjale koostatud märksa vähem. Neid võib leida õpikeskkonnast „Eesti keele ja kultuuri kursused”, kuhu on lisatud materjalid häälduse, morfoloogia, ortograafia jm õppimiseks ning Eesti kultuuri ja elulaadi tutvustavat ainetut.

Edasijõudnuile on tehtud „Efant”, interaktiivne eesti keele õpikeskkond vene kooliõpilastele (peamiselt seitsmenda kuni kahesteistkümnenda klassi õpilastele), kes soovivad valmistuda riigeksamik. Tulevikus tuleks rohkem tähelepanu pöörata B1–C1 taseme veebipõhiste õppevahendite koostamisele.

Kesk tasemel ning edasijõudnud õppijate jaoks on olemas ka CD-ROMil materjale, mis loodi projekti SMALLINC raames.

Valdav enamik veebis ja CD-del leiduvaid eesti keele õppematerjale on koostatud iseõppijatele. Need materjalid ei paku õppijatele võimalust arendada suulist väljendusoskust, mis on aga keeleõppijale väga oluline. Samuti pole olnud võimalik iseõppijatele kavandatud materjalidele lisada loovkirjutus-ülesandeid, sest arvuti ei suuda neid hinnata.

Hoolimata vajadusest õpetajatoega materjalide järele on nende osakaal olnud väike, suurenenud alles viimase kümnendi jooksul. Programmi BeSt toel valmisid siis õpetajatoega kursused eesti keele eri aspektide arendamiseks mitmete Eesti kõrgkoolide üliõpilastele, muuhulgas ka Tartu Ülikooli algtasemele orienteeritud kursused „Eesti keele kursus algtasemele”, „Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal” ja „Eesti keele sõnavara algkursus”. Samal ajal koostatud eesti keele õpikeskkond „Keeleklikk” pakub õppijatele võimalust suhelda reaalse keeleõpetajaga kirja teel.

Arvutipõhiste õppematerjalide ülesehitus

Eesti keele arvutipõhiste õppevahendite ülesehitus varieerub, kuid enamasti koosnevad need eri osaoskusi (kuulamine, lugemine, kirjutamine) ning grammatika ja sõnavarateadmisi arendavatest materjalidest. Keeleõppijale loodud materjal on koostatud keeleoskustasemetele esitatavaid nõudeid silmas pidades ning on jagatud õppetükkideks.

Õppetükkide materjalid võivad omakorda jaguneda eri lehtedeks, kõige tavalisem on eraldi grammatikaseletuste või sõnastiku osa kasutamine („Eesti keel e-õppes. Sõnavara omandamine”, ONENESS, YLE materjalid), mõnikord on

eraldi paigutatud ka lugemistekstid ja kuulamisülesanded ning nendel põhinevad harjutused („Tere tulemast! Welcome!”, ONENESS).

Arvuti pakub paberõpikuga võrreldes mitmekesisemaid võimalusi info edastamiseks. Lisaks kirjalikele tekstidele (lühidialoogid ja tekstid, grammatika-seletused, hääldamisjuhised jms) on tehniliste (multimeedia kasutamise) võimaluste paranedes grammatika ja sõnavara esitamisel eesti keele arvutipõhistes õppevahendites hakatud üha laiemalt kasutama ka illustreerivat materjali – tabeleid, jooniseid, fotosid (SMALLINC, „Welcome!”, ONENESS, YLE materjalid jt). Tabelid ja skeemid hõlbustavad tekstidest arusaamist, joonistusi ning fotosid kasutatakse peamiselt uute sõnade illustreerimiseks.

Samuti on veebis asuvad materjalid reeglina kujundatud eri tausta- ning trükivärvidega, tõstes nii ekraanil toodud lugemisteksti või selle üksikelemendid paremini esile.

Kuulamisoskuse arendamiseks hakati eesti keele õppevahenditele audiomaterjale lisama juba nende koostamise algusaegadel, audiomaterjale sisaldavad nt „Talk now!”, SMALLINC, „Welcome!”, „Efant”. Audiofailid on sageli ühendatud subtiitrite või seletavate märkuste kirjaliku tekstiga (SMALLINC, ONENESS, „Keeleklikk”) kas siis samal ekraanil või eraldi hüpikaknas, sest audio toetamine tekstiga aitab parandada õppijate arusaamist tekstist.

Juba 2000. aastate keskel lisati videod eesti keele õppevahendile SMALLINC, hiljem on videot kasutatud ka „Eesti keele ja meele” ning „Keelekliki”, samuti Tartu Ülikooli kursuse „Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal” koostamisel.

Uusimates keeleõppematerjalides (ONENESS, „Eesti keel e-õppes. Sõnavara omandamine”, „Keeleklikk”) on videote kõrval kasutatud rohkesti animatsioone, mis võimaldavad nii illustreerida sõnavara kui ka selgitada lihtsamaid grammatikavorme.

Grammatika esitamine

Nagu soome keelegi puhul on eesti keele õpetamisel arvuti vahendusel pööratud tähelepanu grammatiliste konstruktsioonide süsteemsele tutvustamisele, kuna tegemist on vormikeskse keelega. Eraldi grammatikalehel paiknevad seletused muuhulgas SMALLINCi, ONENESSi, „Eesti keele ja meele” jt õppematerjalides. Neil kursusel juhitakse õppijate tähelepanu vormimoodustuse kõrval ka konstruktsioonide kasutuskontekstile: välja on töötatud kommunikatiivsed ülesanded, mis suunavad õppijat tarvitama õpitavat suhtlussituatsioonides.

Grammatika tutvustamise põhjalikkus veebipõhistes õppevahendites erineb – kui näiteks „Tere tulemast! Welcome!” ja ONENESS osutavad vormivahelistele seostele ning toovad näited konstruktsioonide moodustamise ja kasutamise kohta, siis „Keeleklikk” tutvustab grammatikavormide moodustamise põhimõtteid vaid lühidalt ning peab tähtsamaks vormide sidumist nende kasutuskontekstiga. Grammatika esitusel on vaid abistav roll.

Grammatikat käsitledes pööratakse tähelepanu eelkõige vormimoodustusele. On kirjeldatud nimi-, omadus- ja arvsõnade käänamist ja verbivormide moodustamist (verbiajad, passiiv, kõneviisid), mis eesti keele õppijatele raskusi valmistavad. Grammatiliste vormide valikul on mõnikord arvestatud ka nende esinemissagedust, näiteks käsitletakse palju kasutatavat verbi impersonaali ONENESSis ja „Keeleklikis”.

Keeleõppevahenditele lisatud grammatikaseletused on reeglina sihtkeeles. Eesti keele õpetamiseks A-tasemel pole loodud ühtki õppevahendit, kus grammatikaseletused oleks eestikeelsed. Ilmselt on õppevahendite koostajad arvestanud tõsiasi, et algtasemel keeleõppijate keeleoskus on keerukamate selgituste mõistmiseks ebapiisav. Võrdluseks – soome keele õpetamiseks algtasemel on koostatud üks selline õppevahend, „Ymmärrä suomea”.

Juba eesti keele arvutipõhiste õppevahendite koostamise algusajast tarvitusele võetud tabelite ja skeemide kõrval on viimastel aastatel koostatud materjalides kasutatud grammatika esitamisel ka videoid ja animatsioone (näiteks kursusel „Keeleklikk”). Need on valitud seetõttu, et aidates mõnd keelejoont illustreerida, pakuvad tegevust õppija eri meeltele.

Grammatika omandamiseks on kasutatud sobitusarjutusi, valikvastustega harjutusi ja lünkharjutusi, vähemal määral paralleelkirjutamise harjutusi (ONENESS) ja grupeerimisharjutusi (kursused õpikeskkonnas „Eesti keel ja meel”). Nende harjutuste eeliseks on, et õppija saab tagasisidet arvutilt ning neid saab lisada iseõppijate õppevahenditele. Loovkirjutamise harjutuste lisamiseks on võimalus vaid ühel iseõppijale mõeldud kursusel – ONENESSis, kuid selliseid harjutusi ei saa arvuti kontrollida ning seega pole õppevahendi koostajad loovkirjutamisharjutusi kasutanud.

Sõnavara esitamine

Sõnavara õppimisel tuleb õpitavad sõnad meelde jätta ja püüda neid kasutada. Sõnavara valikul ja esitamisel on arvutipõhistes õppevahendites lähtutud õppijale esitatavatest nõuetest vastaval keeletasemel. Kõige enam on koostatud algajate õppematerjale („Tere tulemast! Welcome!”, „Eesti keel e-õppes. Sõnavara omandamine”, „Keeleklikk”, „Eesti keel ja meel” jm), milles käsitletav sõnavara puudutab isikliku ja ühiskondliku elu tähtsamaid valdkondi (perekond, kodu, Eesti loodus, vaba aeg ja meelelahutus, söök-jook, teenused jne).

Õppematerjalide sõnavara on eri mahuga. Kui näiteks ONENESSi sõnavara maht on ligemale 1700 sõna, siis „Eesti keel e-õppes. Sõnavara omandamine” sisaldab umbes 350 sõna.

Sõnade esitamisel püütakse sageli luua assotsiatsioone teise sõna, joonistuse või fotoga. Fotosid on kasutatud näiteks kursusel „Tere tulemast! Welcome!”, joonistusi kursusel „Eesti keel e-õppes. Sõnavara omandamine” ja ONENESSi kursusel; „Eesti keel e-õppes. Sõnavara omandamine” ning „Keeleklikk” sisaldavad ka animatsioone. Nende põhjal on õppevahendite kavandatud ka sõnade esmane harjutamine.

SMALLINCi, „Tere tulemast! Welcome'i”, ONENESSi sõnavaraharjutustes pööratakse päris palju tähelepanu vormimoodustusharjutustele, käsitledes peamiselt sõnade põhivorme. Teistes arvutipõhistes õppevahendites on peatähelepanu pööratud ülesannetele, mis aitavad sõnade tähendusi mõista, näiteks „Eesti keel e-õppes. Sõnavara omandamine” sisaldab ülesandeid, kus tuleb sobitada õpitavad sõnad piltidega või kirjutada piltide põhjal sõna.

Õppevahendites (ONENESS, „Tere tulemast! Welcome!”, „Keeleklikk”, „Efant”) on ka harjutusi, mis õpetavad sõnu sobivas kontekstis kasutama.

Eesti keele arvutipõhistes materjalides kasutatakse ka kuulamis-, kirjutamis- ja lugemisharjutusi. Eri osaoskusi arendavatest õppematerjalidest on lugemis-ülesannete osakaal suurim ONENESSis, kus leidub nii dialooge kui ka tekste. Mõned kasutatud tekstidest on autentsed.

Üha suuremat rolli on arvutipõhistes õppevahendites hakanud mängima kuulamisharjutused. Sõnavara tutvustada ja kinnistada aitavad muuhulgas videolõigud (SMALLINC, „Eesti keel ja meel”, „Keeleklikk”) ning animatsioonid. Sõnade õppimisel on kindlasti vaja tähelepanu pöörata ka nende hääldusele, selleks sobivad videod ja animatsioonid suurepäraselt.

Arvutipõhistele õppevahenditele lisatud sõnastikud on sageli varustatud audiofailidega, audiot saab kuulata näiteks ONENESSi ja kursuse „Eesti keel e-õppes. Sõnavara omandamise” sõnastikulehel.

Iseõppijatele koostatud õppematerjalide puuduseks on, et õppijad ei saa sõnavara harjutada suulises suhtluses. Õppijad ei saa oma hääldust ka salvestada.

1.6.2.3. Eesti keele arvutipõhist õpet käsitlevad uuringud

Nii nagu eesti keele õppimine ja õpetamine arvuti vahendusel sai enam õpetatavate indoeuroopa keeltega (inglise, itaalia, saksa jt) võrreldes alguse suhteliselt hilja, on ka selle uurimise traditsioon Eestis võrdlemisi noor.

Aastal 2000, kui eesti keele arvutipõhise õpetamise astuti alles esimesi samme, kaitses Ingrid Nikopensius Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas magistritöö „Võõrkeelte osaoskuste õpetamine ja arendamine interaktiivse info-tehnoloogia võimalusi kasutades”. Töös vaadeldi arvuti kasutamise võimalusi võõrkeelte õppes laiemalt, kuid selles on käsitletud ka eesti keele õpetamist arvuti vahendusel, keskendudes kirjutamisoskuse arendamisele.

Arvutipõhise eesti keele õppe küsimusi on käsitletud mitmetes artiklites, kuid nagu mujalgi Euroopas, on need artiklid peamiselt üksikprojektide käigus valminud arvutipõhiste õppevahendite tutvustused.

2004. aastal ilmus konverentsikogumikus „Emakeel ja teised keeled IV” Ingrid Rummo kirjutis interaktiivsest keeleõppekeskkonnast „Efant”. Artiklis tutvustati keskkonna ülesehitust ja selle koostamise kontseptsiooni.

Eesti keele õppematerjale CD-ROMidel on Sirje Rammo ja siinse doktoritöö autor käsitletud kahes artiklis, mis ilmusid kogumikes „Emakeel ja teised keeled IV” (2004a) ning „Toimiv keel II. Töid rakenduslingvistika alalt” (2004b).

Hiljem on samade autorite sulest ilmunud iseõppijatele loodud eesti keele veebikursuse ONENESS koostamispõhimõtteid ning ülesehitust tutvustav artikkel „ONENESS – eesti keele õppematerjalid Internetis” (2007). Et tegemist oli ühe esimese katsega vaadelda iseõppijaile kavandatud eesti keele veebikursusi, tutvustati artiklis ka varem valminud veebipõhiseid keeleõppematerjale.

2012. aastal ilmus Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakirjas ESUKA Maarika Terali ja Sirje Rammo käsitus algajate eesti keele e-kursustest, mis on välja töötatud Tartu Ülikoolis. Kursuste tutvustamise kõrval analüüsiti ka veebipõhise keeleõppe positiivseid ja negatiivseid külgi.

Raimo Raag (2012) on kirjeldanud Rootsis korraldatavaid veebipõhiseid eesti keele kursusi. Peale kursuste ülesehituse tutvustamise mõtiskleb autor kursuste läbiviimise kogemustele tuginedes võrguõpetaja rolli üle. Võrgus õpetades kulub õpetajal Raagi hinnangul vähem aega loengutele, kuid teisalt peab õpetaja olema valmis õppijatega suhtlema – neid suunama ja nende küsimustele vastama. Samasuguseid kogemusi veebipõhise õppe läbiviimisest on saanud ka selle doktoriväitekirja autor.

Üksikprojektide ja õppevahendite tutvustamise kõrval on avaldatud ka arvutipõhise eesti keele õppe laiemaid käsitlusi. 2009. ilmus Eesti Teaduste Akadeemia kogumikus „Teadusmõtte Eestis V” Maarika Terali, Sirje Rammo ning Birute Klaasi ülevaateartikkel „Arvutipõhisest keeleõppest”, milles arutleti eesti keele arvutipõhise õppe hetkeseisu ning tulevikuperspektiivide üle. Veebipõhist eesti keele õpet ning sellega seotud probleeme on vaadeldud ka Maarika Terali artiklis „Computer Assisted Estonian Language Learning” (2013).

Uute kursuste edukaks loomiseks oleks tarvis edendada ka arvutipõhise keeleõppe alast uurimistööd Eestis. Selleks tuleks pöörata suuremat tähelepanu keeletehnoloogiliste vahendite pedagoogilise väljundi toetamisele riiklikes programmides. Eesti riiklike programmide, näiteks „Eesti keeletehnoloogia 2011–2017” (EKT) raames rahastatakse keeletehnoloogiaalast teadus- ja arendustegevust – ressursside ja keeletehnoloogiliste rakenduste prototüüpide loomist, muuhulgas keeleressursse loovaid projekte, keeletarkvara ja selle rakendusi jms. Ka toetatakse ressursside ning tarkvara kättesaadavaks tegemist. Samas pole programmide eesmärkide hulgas ära toodud eesti keele arvutipõhise õppe alast uurimistööd ja efektiivsete õppevahendite loomist (Eesti keeletehnoloogia 2011–2017).

I.6.3. Kokkuvõtteks: eesti ja soome keele arvutipõhised õppematerjalid

Nii eesti kui ka soome keele arvutipõhiste õppematerjalide ja kursuste koostajad on alates 2000. aastate algusest püüdnud pakkuda õppijatele eriilmelist õppevara. Palju tähelepanu on pööratud keeleõppevahendite ja kursuste koostamisele algtasemel (0–A2) õppijatele (näiteks „Easyfinnish” ja „Supisuomea” soome keele õppeks; „Tere tulemast! Welcome!”, ONENESS, „Keeleklikk” jt eesti keele õppeks). Vähem õppevahendeid on loodud muudele keeleoskustase-

metele. Mõne kursuse puhul on silmas peetud kitsamat sihtrühma, näiteks vahetusüliõpilasi, Soomes ka hiljaaegu riiki saabunud uusimmigrante. Mõlema keele puhul on tavaliselt tegu üksikprojektidega.

Veel kümmekonna aasta eest kasutati nii eesti kui ka soome keele õppes ka internetist sõltumatuid andmekandjaid, kuid suurem osa õppematerjale on pandud üles veebi, mis on õppijatele üha kergemini kättesaadav.

Valdav enamik arvutipõhiseid eesti ja soome keele õppematerjale on koostatud iseõppijatele. Nende tehniline raamistik on välja töötatud koos õppematerjalidega, harva kasutatakse varem loodud õpikeskkondi. Iseõppijatele valminud materjalide eeliseks on nende loomise ja hooldamise suhteline odavus, aga et neil puudub õpetajatugi, ei paku need materjalid õppijatele võimalust arendada suulist väljendusoskust. Samuti puudub võimalus lisada loovkirjutusülesandeid, sest arvuti ei suuda neid hinnata. Ka on paljudel õppijatel raske iseseisvalt töötada. Seepärast on üha enam hakatud pöörama tähelepanu õpetajatoega veebikursuste loomisele. Õpetajatoega eesti keele kursusi on loodud peamiselt Eesti ülikoolides (Tartus, Tallinnas), kus need asuvad seal kasutatavates õpikeskkondades Moodle, IVA jt.

Enamasti on arvutipõhiste eesti ja soome keele õppevahendite koostamisel lähtutud kommunikatiivsest keeleõppemeetodist. Nende abil arendatakse eri osaoskusi – lugemis-, kirjutamis- ja kuulamisoskust. Soome keele õppimiseks on koostatud mitmeid õppevahendeid, kus kesksel kohal on kuulamisoskuse arendamine („Keskellä Suomea”, „Arkipäivän suomea maahanmuuttajille” jne), eesti keele materjalides pööratakse tähelepanu kõigile oskustele (v.a kõnelemisoskus, mille arendamiseks puuduvad iseõppijatele mõeldud kursustel tavaliselt tehnilised võimalused).

Mõlema keele puhul peetakse tähtsaks ka grammatilise struktuuri käsitlemist. Keskendutakse eelkõige nende keelte keerukale vormimoodustusele. Grammatikat seletatakse üksikute eranditega inglise keeles (algtaseme keeleõppijate keeleoskus ei võimaldakski pikematest eesti- või soomekeelsetest seletustest aru saada). Seletamise kõrval on õppematerjalides hakatud üha enam tähelepanu pöörama sellele, kuidas suunata õppijaid omandatud grammatikareegleid kasutama. Grammatika on esitatud süsteemselt, uuemates õppevahendites toetavad õppijaid skeemid, joonised, animatsioonid ja eri värvide kasutamine.

Sõnavara valikul ja esitamisel on arvutipõhistes õppevahendites lähtutud õppijale esitatavatest nõuetest vastaval keeletasemel. Õppematerjalide sõnavara maht on erinev, sõnade esitamisel püütakse üha sagedamini luua assotsiatsioone teise sõna, joonistuse või fotoga. Uuematesse õppevahenditesse on lisatud ka harjutusi, mis õpetavad sõnu sobivas kontekstis kasutama. Soome keele õpetamisel juhitakse õppijate tähelepanu ka keelekasutuse erinevustele kõnes ja kirjas.

2. TEISE KEELE ÕPE MOODLE'I KESKKONNAS

2.1. Veebipõhised õppekeskkonnad

Et veebis õppetööd läbi viia, peab õpetaja kas looma õppekeskkonna ise või lisama oma õppematerjalid juba olemasolevasse keskkonda. Lihtsustamaks õpetajate tööd, on maailmas välja töötatud hulgaliselt õppekeskkondi. Veebipõhiste õppekeskkondade hulka kuuluvad ka spetsiaalselt õppetöö haldamiseks loodud rakendused ehk õpihaldussüsteemid.

Õpihaldussüsteemid põhinevad uut tüüpi serveritarkvaral, mille puhul süsteemi lisatav sisu ei sõltu tarkvarast. Selline lahendus lubab loodud õpimaterjale kergesti üle kanda tarkvara eri versioonidesse. (Laanpere 2013: 13)

Nimetusi *õpihaldussüsteem*, *õppekeskkond* ja *õpikeskkond* kasutatakse sageli sünonüümselt. Tuntumate õppekeskkondade hulka kuuluvad Moodle, Blackboard (endine WebCT), LearningSpace ja FirstClass. Eestis on välja töötatud õppekeskkonnad IVA ja VIKO.

Õpikeskkondi kasutatakse nii üldhariduskoolides kui ka kõrgkoolides. Õpikeskkondade eeliseks on nende mitmekülgsus. Nad pakuvad eri võimalusi andmete haldamiseks (õppijate registreerimine, info tulemuste kohta, kalender jm), õppijatega suhtlemiseks (foorumid, jututoad, postkast), õppematerjalide ja viidete lisamiseks (tekst, pildid, video- ja audiofailid, animatsioonid).

Õpikeskkonnad luuakse tavaliselt pedagoogiliselt neutraalsetena, nii et need ei eelistaks ühtki pedagoogilist lähenemist teisele. Nii saab iga õpetaja lisada õpikeskkonda materjale, mis sobivad selle õppemethodikaga, mida ta eelistab kasutada. (Laanpere 2013: 15) Õpikeskkondade ülesehitus toetab õpetaja tegevust, kes otsustab, milliseid ressursse kasutada ning milliseid tegevusi korraldada.

Õpikeskkondade puudusena on esile toodud nende suletust – enamasti peavad õpetajad (ja ka õppijad) tarvitama nende õppeasutuses kasutusel olevat õpihaldussüsteemi, sobitades selle võimalustega väljatöötatud materjalid ja oma arusaamad õpetamisest. Ka sunnib keskkond õpetajat ja õppijat jääma peamiselt sama keskkonna ja kursuse raamesse, sest neil pole ligipääsu muudele samasse keskkonda paigutatud kursustele. (Väljataga jt 2009: 14)

Õpikeskkondade kasutuse algusaegadel olid Eestis levinud WebCT ja Moodle. Esimesena võeti Eestis 1998. aastal kasutusele WebCT (Tartu Ülikoolis). Lisaks neile on Eesti ülikoolid ja nende struktuuriüksused loonud oma õpikeskkondasid ja installeerinud oma serveritesse teisi vabavaralisi õpikeskkondi. 2002. aastal hakati Tallinna Pedagoogikaülikoolis pärast mõne aastast WebCT ja LearnLoop'i keskkondadega katsetamist välja töötama õpikeskkonda IVA. IVA on ka praegu kasutusel Tallinna Ülikooli, pedagoogikaülikooli järglase õppetöös. Enamik IVAs paiknevaid e-kursusi toetab auditoorset õpet. Ülikooli õppejõudude ja üliõpilaste kõrval saavad õpikeskkonda kasutada ka täienduskoolituses osalejad. E-kursusel saavad õppijad ja õpetajad üles laadida ise-

seisvaid töid ja materjale, osaleda foorumiaruteludes ja lahendada teste. (<http://ekeskkond.weebly.com/>)

2004. aastal arendati Tallinna Ülikooli haridustehnoloogia keskses välja õpiahaldussüsteem VIKO (<http://viko.edu.ee/>). Viimase puhul oli eesmärgiks võimalikult lihtne kasutus. VIKO funktsioonid on suhteliselt piiratud, sinna saab lisada e-kursuse materjalid, teha kättesaadavaks õppetöga seotud info ja võimaldada suhtlust foorumite vahendusel. Õppijad saavad oma kodutööd failidena keskkonda üles laadida. (Väljataga jt 2009)

2008. aastal olid umbes pooled Eestis loodud kursustest WebCT keskkonnas ning ülejäänud jagunesid võrdselt Moodle'i ja IVA vahel. WebCT/Blackboardi laialdasest tarvitamisest Eestis loobuti peamiselt seetõttu, et tarkvaralitsents lõppes 2011. aasta detsembris. (Sutt 2013) Viimastel aastatel on kasvanud keskkonnas Moodle loodud kursuste osakaal ning see on muutunud enim levinud õppekeskkonnaks Eestis.

2.2. Õppekeskkond Moodle

Moodle (*Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment*) on õpikeskkond, mille tarkvara on kättesaadav vabavarana. Selle esimene versioon töötati välja juba 1999. aastal. Et kõik huvilised saavad seda õppetöö haldamiseks mõeldud tarkvarasüsteemi oma serverisse installeerida, siis kasutavad paljud maailma õppeasutused, kaasa arvatud Tartu Ülikool, seda e-kursuste läbiviimiseks. Keskkond on tõlgitud mitmekümnesse keelde, teiste seas ka eesti keelde.

Õpitarkvara peaks Stephen Alessi ja Stanley Trollipi (2001: 10) järgi toetama õppeprotsessi kõiki osi: info esitamist õppijale, õppija juhendamist tema kokkupuutel materjaliga, harjutamist parema soravuse nimel ja õppijate hindamist.

Õppekeskkonda luues tuleb arvestada nii tehnilisi kui ka pedagoogilisi kriteeriume: kas keskkond ühildub üldkasutatava tark- ja riistvaraga (näiteks eri veebilehitsejatega, tavaarvutite graafiliste võimalustega); kas keskkonda kasutama õppida on jõukohane ka infotehnoloogias vähepädevale inimesele (sõltub muuhulgas sellest, millises keeles on esitatud info ning kas keskkonnas liikumine on kiire ja loogiline); kas keskkond on piisavalt paindlik, et rakendada erinevaid õpidisaini mudeleid. Õpikeskkonna kasutatavus sõltub ka võimalustest, mida see pakub materjali ja testide esitamiseks, rühmasiseseks või õpetaja ja õpilase vahel toimuvaks suhtluseks ja koostööks ning õppijate hindamiseks. (Põldoja 2001: 6–15)

Moodle pakubki õpetajatele ja õppijatele mitmesuguseid võimalusi õppeprotsessi läbiviimiseks ja toetamiseks: saab koostada eri tüüpi harjutusi, üles laadida õppematerjale teksti-, pildi-, audio- ja videofailidena, lisada linke ja hüplikaknaid, õppijatega kirjalikult suhelda (foorumid aruteludeks, jututoad,

sõnumisaatmise vahend) jm. Moodle on üles ehitatud moodulitena, mida saab vastavalt vajadusele lisada.

Moodle'it luues arvestati võimalust koostada kursusi, mis toetuvad konstruktivistlikule lähenemisele (Moodle Docs 2.9). Konstruktivistliku lähenemise korral on oluline roll õppijal, kes on õppeprotsessis aktiivne osaleja. Õpetaja teeb õppijaga koostööd, lähtudes tema vajadustest, varasematest teadmistest ja ootustest. Õpet püütakse läbi viia paindlikult.

Moodle'i kursus on laiade piiridega mõiste – siia võib üles laadida nii tervikkursusi kui ka lihtsalt materjalikogu või kasutada ainult foorumeid (Stanford 2009: 34). Ühe õppeasutuse Moodle'is võib koostada palju kursusi, millel on eri õpetajad.

Et Moodle pakub mitmekesiseid võimalusi, võib see kursuste koostajaile ja õpetajaile keerukas tunduda. Seetõttu on Moodle'i kasutamist käsitletud mitmeis raamatuis, muuhulgas Jeff Stanfordi „Moodle 1.8 for Second Language Teaching” (2009) ja William Rice'i „Moodle 2.0 E-Learning Course Development” (2011). Üksikuid Moodle'i kasutamise aspekte on analüüsitud ka artiklis, näiteks Klaus Brandl (2005).

2.2.1. Moodle'i keskkond teise keele õppes. Metoodilised võimalused

Edukaks õppimiseks peavad õppeprotsessi tegevused olema loogilised ja eesmärgipärased, orienteeritud tulemusele. Arvutipõhiste õppematerjalide väljatöötajad peavad otsustama, milline täpselt on arvuti roll antud kursusel. (Gündüz 2005: 197)

Moodle toetab nii instruksionaalset kui ka konstruktivistlikku lähenemist õppele. Instruksionaalse lähenemise keskmes on õppimine kui teadmiste ja oskuste omandamine, mida kontrollib õpetaja. Õpetaja kavandab õppeprotsessi ja valib aine sisust ja isiklikest eelistustest lähtudes õppemeetodid, õppijal pole vaja oma õppe eest vastutada.

Konstruktivistliku lähenemise korral seostatakse uued kogemused varasemate teadmistega. Õpitakse realistlike ülesannete lahendamise abil, sageli tehakse seda koostöös teiste õppijatega. (Stanford 2009) Õppijal on aktiivsem roll oma õppimise teadlikul kavandamisel ja suunamisel. Õpetaja juhib õppeprotsessi kavandamist, arvestades õppijate vajadusi, teadmisi ja ootusi. Tarbe korral saab õppe käigus plaani muuta. Selleks vajaliku info kogumiseks sobib Moodle'i võimalus jälgida õppijate tööd (ülesannete tegemise järjekorda ning soorituste arvu). Kursusele võib õppijatelt tagasiside saamiseks lisada ka küsimustiku.

Uurimustes (Stanford 2009; Warth-Sontheimer 2008 jt) käsitletakse sageli ka Moodle'i võimalusi rakendada kommunikatiivse keeleõppe põhimõtteid. Moodle on üles ehitatud nii, et kursust koostades saab asetada õppeprotsessi keskmesse keeleõppija ning muuta õppematerjalid huvitavamaks.

Kommunikatiivne keeleõpe annab õppijale suurema autonoomia – talle antakse õppimisel rohkem valikuid õpimaterjalide sisu ja kasutatavate strateegiategi osas, õppijad jagatakse väikesteks rühmadeks jne. Õppija autonoomiat toetavad Stanfordini (2009: 12) järgi näiteks järgmised Moodle vahendid:

- õppija profiil, mida ta saab isikupärastada;
- foorumid ja õppijatelt tagasiside kogumise vahend, mis võimaldavad arutleda kursuse sisu ja ülesehituse üle;
- viki kasutamine;
- õppijate grupeerimine.

2.2.2. Keeleõppe metoodiliste põhimõtete rakendamine Moodle'i vahendite abil

Moodle'is leidub vahendeid nii individuaalseks õppimiseks kui ka rühmatööks. Õppijaid saab rühmadeks jagada muuhulgas nende taseme ja huvide põhjal. Rühmatööd toetavad õppijatevahelist suhtlemist ja ühiskirjutamist võimaldavad vikid ja foorumid. Samas on Moodle'i vikide kasutamisele keeleõppes ette heidetud, et õppijad kipuvad ise töötamise asemel liiga palju kopeerima ning kirjutamisülesanded ei anna piisavat tulemust (Warth-Sontheimer 2008: 16).

Lõimimaks Moodle'is paiknevaid materjale muude veebimaterjalidega, saab Moodle'isse lisada linke. See võimaldab siduda keeleõppe seda keelt kõneleva rahva kultuuri ja eluolu tutvustamisega. Keeleõppijate edukus sõltub aga olulisel määral ka kultuuriteadmiste omandamisest (Schenker 2013). Ka saab Moodle'isse lisada mitmesuguseid autentseid või adapteeritud tekste.

Moodle ei ole loodud spetsiaalselt keeleõppeks, kuid sellest hoolimata sobivad mitmed Moodle'i vahendid sõnavara ja grammatika õppimiseks.

Sõnavara omandamiseks sobivad eri tüüpi harjutused (lünkharjutused, sobitusharjutused jm), soovi korral võib õpetaja koostada ka ristsõna, kasutades programmi HotPotatoes.

Sõnavara õppimiseks soovitatakse kasutada ka sõnastikku, mida on võimalik seadistada mitmeti: õpetaja võib selle ise koostada, et õppijad saaks sealt vajadusel sõnu otsida; õppijad võivad selle koostada kas individuaalselt või koos rühmakaaslastega. Sõnastiku vahendit saab kasutada ka kui teatmikku. (Warth-Sontheimer 2008: 24)

Grammatika mitmekesisemaks õppimiseks Moodle'is sobivad (autentsetest) tekstidest grammatilise info otsimine ning teksti põhjal eri tüüpi harjutuste tegemine; etteütluse tegemine loovkirjutusharjutuse vahendit või vikit kasutades jm. Moodle'i harjutustüüpide kõrval võib grammatikaõppeks kasutada ka programmi HotPotatoes pakutavat lünkharjutuse tüüpi, kuid HotPotatoes'i abil koostatud harjutuste lahenduskäiku pole õpetajal võimalik jälgida. Õppijatele võib ülesandeks anda vigade parandamise üksteise töödes, kasutades Moodle'i foorumeid (Stanford 2009). Samuti on Moodle'is rikkalikult võimalusi õppijatele nende grammatikavigade kohta tagasisidet anda.

2.2.3. Õppekeskkond Moodle Tartu Ülikoolis

Tartu Ülikoolis kasutatakse praegu Moodle'i versiooni 2.7.5. Tarkvara kaasajastatakse sageli. Keskkonnas asuvad kursused on koostatud peamiselt Tartu Ülikooli üliõpilastele, aga teatud hulk ka täienduskoolituses osalejatele väljastpoolt ülikooli. Kursused Moodle'is on seotud ülikooli õppeinfosüsteemiga (ÕIS). Õppeinfosüsteemi kaudu lisatakse Moodle'isse uusi kursusi ja registreeritakse õppijaid.

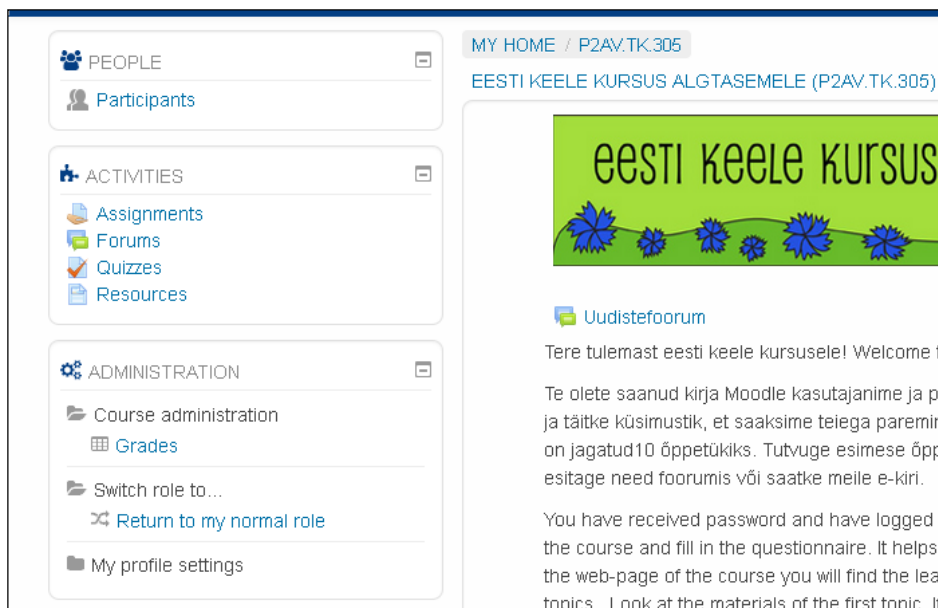
Moodle'i kursuse kasutaja õigused sõltuvad talle omistatud rollist. Tartu Ülikooli Moodle'is on piiratud nelja rolliga (kõrvale on jäetud *kursuse koostaja* ja *administraatori* roll). Sõltuvalt rollist avanevad kasutajatele eri vaated. Suurimad õigused on **õppejõul**, kes saab oma kursust luua ja muuta, suhelda õppijatega ning neid hinnata. Õppejõud paneb paika materjalid ja sektsioonid, mida õppija näeb. Mõnevõrra vähem võimalusi on **tuutoril**, kes ei saa kursust muuta, küll aga õppijatega suhelda ning nende tööd hinnata. **Õpilane** saab kursusel kasutada õppejõu esitatud materjale ning täita antud ülesandeid. Õppijad on võimalik jagada ka rühmadesse. **Külaline** saab ainult kursust vaadata, kuid mitte töös osaleda.

Kursusele on võimalik lisada kokkuvõtte (lühike tutvustus), mis on nähtav kõigile Moodle'i külastajatele ka ilma keskkonda sisenemata. Sisenedes mingile Moodle'is paiknevale kursusele, näevad õppijad mitmest osast koosnevat põhiakent. Kursuse avalehel tuuakse ära materjale tutvustavad ja selgitavad tekstid, lehelt avanevad lingid õppematerjalidele, Moodle'i vahenditele ning tegevustele. TÜ Moodle võimaldab valida kursuse töökäskude ja menüüde keele, näiteks eesti või inglise keele.

Kursuse struktuur sõltub seadetes määratud formaadist – kursused on üles ehitatud kas teemade või nädalate kaupa.

Moodle'i võimalused õppematerjalide asetamiseks lehele on piiratud, need on tavaliselt paigutatud kursuse pealehele järjestikku üksteise alla. Kui harjutusvara on laiaulatuslik, siis peaks kaaluma eri teemade/nädalate materjalide paigutamist eri lehtedele, vältimaks olukorda, kus viimaste õppetükkideni jõudmiseks tuleb pikalt kerimisriba kasutada.

Ekraani äärtes paiknevad kursuse administreerimisega seotud sektsioonid, mida kursuse koostaja on otsustanud sinna lisada (vt joonis 1).

Joonis 1. Moodle'i administreerimise seksioonid

Olulisemad seksioonid on:

Inimesed (*People*). Siit pääseb kursusega seotud inimeste (**osalejad**) nimekirja (õpetajad, õppijad). Õpetaja saab järjestada õppijad nimede, kasutusaktiivsuse ja päritolu järgi. Siitkaudu saavad nii õpetajad kui õppijad teistele kursusel osalejatele ka sõnumeid saata.

Tegevused (*Activities*). Siia on koondatud lingid foorumite, õppematerjalide, harjutuste (testide) ja muude kursuse vahendite juurde. Õppija/õpetaja võib valida, kas jõuda vahendite juurde tegevuse seksiooni kaudu või kursuse pealehelt. Siia võib soovi korral lisada ka tagasisideküsimustiku lingi.

Tegevuste seksioonist avaneb ligipääs harjutuste (testide) juurde. Moodle'i pakutavate harjutustüüpide arv on tasapisi kasvanud: kui versioonis 1.9 oli valida üheksa harjutustüübi vahel, siis praeguseks (versioon 2.7.5) on see arv tõusnud üheteistkümneni. Keeleõppeks sobib neist aga ainult osa, nt essee-kirjutamise harjutus, sobitusharjutus, lünkharjutus, lühivastusega harjutus, valikvastustega harjutus (valida saab õige/vale vastuse või kolme ja enama vastusevariandi vahel), muud harjutustüübid (arvutusülesanded) sobivad pigem reaalinete õppimiseks. Enamasti annab õppijale tagasisidet arvuti, aga arvuti tagasiside piirdub vaid õigete/valede vastuste ja hinde näitamisega, tehtud vigu ei suuda see seletada.

Kursuse looja saab valida, kas ja millist hindedkaalat kasutada – sõnalist (arvestatud/mittearvestatud), numbrilist (määrates maksimumpunktid) või tähelist. Testi sätetes saab määrata, mitu korda õppija võib testi teha. Õpetajal

on võimalik jälgida Moodle'i vahenditega loodud ülesande lahenduskäiku (mitu korda õppija ülesannet teha püüdis, millised vead eri kordadel esinesid) ning vajadusel tulemust õppijale kommenteerida ning tööd ümber hinnata. See annab õpetajale parema ettekujutuse õppija kasutatavatest õpistrateegiatest ning tema õpistiilist.

Seadistuste (Settings) sektsioonis **minu profiili (My profile)** alt saavad õppijad vaadata oma hindeid, päevikut (logi) ning tagasisidet tehtud tööle. Siin võib õppija oma profiili muuta ja täiendada.

Õpetajavaates on võimalik siitkaudu pääseda ka kursuse sätete muutmise lehtedele. Siin saab õpetaja kursust administreerida: teha varukooptaid, vaadata ja korrigeerida kursusel õppijate nimekirju, liikuda küsimuste panka ja failide juurde. Õpetajale annab administreerimise sektsioon veel võimaluse kursusele materjale lisada ja muuta, õppijate tulemusi vaadata ning osalemisaktiivsust jälgida.

Pakkumaks õppijatele enam tuge õppeprotsessis, kasutavad õpetajad võimalusi õppijatega suhelda sõnumite saatmise sektsioonis ning foorumites. **Sõnumite** vahendi (**Messaging**) kaudu saadetakse kursustele või teistele Moodle'i kasutajatele teateid, vahend sobib eriti hästi individuaalseks suhtluseks. Vahetu suhtluse arendamisel on abiks ka foorumid, kus saab arutada kõigile huvipakkuvaid küsimusi ja muresid. Ka kursuste loovkirjutusharjutusi on õppijatel võimalik esitada foorumite kaudu.

Õpetajad võivad teistega suhelda ka kiirposti kaudu. Selleks tuleb kiirposti vahend eraldi plokinähtusele lisada. Kiirposti vahend on nähtav ainult õpetajale.

Moodle'i puuduseks on, et vahendite hulgast puudus kaua tarkvara suulise suhtluse arendamiseks. Kui Moodle'i varasemates versioonides, näiteks Moodle 1.9, ei saanud selleks sobivat programmi ka lisada, siis uuemates, näiteks Moodle 2.5.4) on selle puuduse korvamiseks TÜ Moodle'i kasutusjuhendis (uuendatud 08.10.2014) soovitatud kasutada vabavaralist konverentsiprogrammi BigBlueButtonBN.

2.2.4. Eesti keele kursuste ülesehitus Moodle'is

Doktoritöös kirjeldatavad kursused on paigutatud Moodle'i keskkonda, kuna see on Tartu Ülikooli ametlik õpikeskkond. Alternatiivina tulnuks välja töötada oma õpikeskkond, kuid see olnuks liiga töömahukas ning kulukas lahendus.

Eesti keele e-kursustel osalejatele luuakse pärast kursusele registreerumist Moodle'i kasutajakonto ning oma kursusele pääsevad nad ligi sisse logides.

Avalehel on esitatud kursuse ülesehitust tutvustavad ja töökorralduse põhimõtteid selgitavad tekstid. Siin paiknevad ka foorumid, kus arutada tekkivaid küsimusi ja edastada kursusega seotud infot.

Kursuse pealehelt avanevad viited õppematerjalidele. Eesti keele kursused on üles ehitatud teemade kaupa, õppematerjalid on pealehel paigutatud järjes-

tikku üksteise alla, et õppijatel oleks lihtsam kursuse osade vahel liikuda. Kursuste õppekeeleks on inglise keel, sest tegu on algtaseme A1/A2 keelekursustega.

Eesti keele e-kursuslased näevad avalehel järgmisi seksioone:

People. Siin on kursusega seotud inimeste nimed – õpetajad ja õppijad. Nagu toimunud õppetöö näitas, sobib seksioon õpetajale hästi ka õppijate osalemisaktiivsuse jälgimiseks, kuna osutab, millal nad viimati on kursusele sisse loginud.

Activities. Siit leiab eesti keele kursusel osaleja lingid foorumite, õppematerjalide, harjutuste ja muude kursuse vahendite juurde. Tavaliselt jõutakse õppematerjalide juurde siiski kursuse pealehelt, mitte selle seksiooni kaudu. Kuigi kursusi läbi viies innustati õppijaid foorumites julgelt sõna võtma ning kursuse käigus tekkinud küsimusi teiste osalejatega arutama, lisades kursustele mitmeid foorumeid, jäi õppijate huvi suhtlusvõimaluse vastu siiski leigeks ning hiljem koostatud kursustel on foorumite hulk väiksem.

Aktiveerimaks õppijaid õppeprotsessis, on neid julgustatud oma profiili (**My profile**) alt jälgima oma hindeid ning tagasisidet tehtud tööle.

Kursuse vältel töötavad õppijad eri osaoskusi arendavate harjutuste kallal. Kohe pärast ülesande sooritamist annab Moodle tagasisidet enamiku arvuti kontrollitavate harjutustüüpide kohta, näidates õppijatele õigete vastuste arvu. Õpet toetab seegi, et nende harjutustüüpide korral võib Moodle'i seadistada harjutuse esitamise järel ka õigeid vastuseid näitama.

Ainult õpetaja hinnangu ja tagasisidega tuleb õppijail piirduda essee-tüüpi harjutuste puhul. Loovkirjutusharjutused aitavad nii õppijatel kui ka õpetajatel kõige paremini näha, missugused vead ja raskused produktiivse keeleoskuse omandamisel tekivad. Iseseisvalt teksti koostama sundivad harjutused suunavad keeleõppijaid grammatikakonstruksioone loovamalt kasutama. Õpetajad saavad kirjalikes ja suulistes kommentaarides juhtida õppijate tähelepanu veakriitilistele kohtadele. Õpetajal aitab loovkirjutusharjutusi kommenteerida ja hinnata ka individuaalse kodutöö või rühmatöö esitamise vahend (**Assignment**). Kursuse koostaja saab määrata, millisel kujul õppija töö esitab – failina või otse Moodle'sse trükitud tekstina, privaatsetl või rühmana jne.

Samuti suunatakse õppijaid enda kohta käivat infot uuendama ja täiendama. Paljud õppijad kasutavadki võimalust lisada profiili oma foto ja täiendavat infot enda kohta.

Õppijatega individuaalseks suhtlemiseks on eesti keele kursusel eriti edukalt kasutatud sõnumite vahendit (**Messaging**). Suulised suhtluseansid on toimunud programmi Skype abil, mitte TÜ Moodle'is 2014. aastast tarvitusele võetud konverentsiprogrammi BigBlueButtonBN toel.

2.3. Moodle'i kasutajast keeleõppija

2.3.1. Teise keele oskus A1/A2 tasemel

2001. aastal avaldati Euroopa keeleõppe raamdokument (EKR), abistamaks edaspidi võõrkeele õppekavade, eksamimaterjali, õpikute jms koostajaid kogu Euroopas. Eesti keeles ilmus dokument 2007. aastal. Raamdokumendis on määratletud ja kirjeldatud keeleoskustasemed: **läbimurde (A1)**, **esmise keeleoskuse (A2)**, **suhtlusläve (B1)**, **edasijõudnu (B2)**, **vaba suhtluse pädevuse (C1)** ja **haritud emakeelekõneleja (C2) tase** (EKR 2007).

Tartu Ülikooli Moodle'is asuvate keelekursuste väljatöötamisel lähtutakse Euroopa Nõukogu ühtsetest keeleoskustasemetest.

Euroopa Nõukogu ühtsete keeleoskustasemete kirjelduse järgi mõistab madalaimal mõõdetaval keeleoskuse tasemel ehk läbimurde tasemel (A1) keeleõppija lihtsamaid igapäevaseid fraase ja väljendeid, mis aitavad ennast tutvustada ning vestelda oma perest, tuttavatest inimestest ja asjadest. Sel tasemel on tarvitata grammatiliste konstruktsioonide hulk piiratud. Õppija suudab suhelda, lihtsaid küsimusi esitada ja neile vastata, kui vestluspartner räägib aeglaselt ja teda vestlemises aitab. Kõne tempo on sel tasemel aeglane, sageli kasutatakse valmisfraase, tehakse pause ja püütakse teksti ümber sõnastada. A1 tasemel osatakse kirjutada lühikesi ja lihtsaid teateid ning täita formulare (näiteks hotelli registreerimislehte). (EKR 2007: 27–29)

A2 tasemel keeleoskus eeldab, et mõistetakse sageli kasutatavaid väljendeid ja lauseid, mis seostuvad õppija jaoks oluliste valdkondadega (sisseostude tegemine, kodu, töö jne) ning aitavad toime tulla igapäevastes suhtlusolukordades. Selle taseme kirjelduskriteeriumid hõlmavad enamikku keelekasutuse sotsiaalsetest funktsioonidest: A2 tasemel keelt oskav inimene oskab muuhulgas viisakusväljendeid kasutada, lihtsate lausetega kirjeldada oma peret, elamis-tingimusi, haridust ja töökohta, väljendada oma vajadusi, leppida kokkumisi jne. A2 tasemel keeleoskaja oskab otsida infot lihtsamatest igapäevatekstidest (menüüd, sõiduplaanid, isiklikud kirjad) ning saab aru selgelt hääldatud lühikesest suulisest tekstist. Vesteldes oskab ta kaasa rääkida, kuigi vestluse juhtimine on veel liiga raske. Kirjutades on A2 tasemel keeleoskajale jõukohane teha märkmeid ja koostada isiklikke kirju. (EKR 2007: 27–29)

Et väljastpoolt Euroopat pärit keelehuvilised, kes ei tunne Euroopa keeleoskustasemete jaotust, saaksid enesele samuti sobiva kursuse valida, on Moodle'i kursustel tarvis silmas peetavat keeleoskustaset pikemalt kirjeldada.

2.3.2. Keeleõppija iseloomulikud jooned

Veebipõhiseid keeleõppevahendeid koostades tuleb endale selgeks teha, milline on keeleõppija, kellele kursus on suunatud, ning lähtuda tema vajadustest.

Arvestada tuleb õppijate vanust, õpistiili ja -strateegiaid, haridust, varasemaid arvuti kasutamise ja keeleõppe kogemusi, keeleõppimise põhjuseid jm. Erinevalt paberõpikutest on veebimaterjalid kohandatavad neid ühel või teisel

ajal kasutatavate õppijate individuaalsetele vajadustele. Siin on oluline roll õppe-
materjalide koostajatel ja õpetajatel, kes kursuse vältel kogutud tagasiside alusel
saavad õpet individualiseerida.

Tähelepanu tuleb muuhulgas pöörata õppija vanusele, mis võib mõjutada
tema edukust arvutipõhises õppes (Intrat 2011: 86). Lapsed ja täiskasvanud
õpivad uusi keeli erinevalt. Üks olulisemaid erinevusi laste ja täiskasvanute
keeleomandamise vahel on see, et vaid vähesed täiskasvanud suudavad oman-
dada teise keele esimese keelega samaväärsel tasemel. Täiskasvanutel on raske
täielikult omandada teise keele hääldust või grammatikanüansse (Bley-Vroman
1989: 43–44).

Tartu Ülikooli Moodle'is asuvate keelekursuste sihtrühmaks on tavaliselt
üliõpilased, s.o täiskasvanud õppijad. Kursusi kavandades peetakse seega silmas
õppijaid, kel on varasemaid võõrkeele õppimise kogemusi ning oskus neid
kasutada. Et üliõpilastel on keskharidus, on nad lisaks emakeelele harilikult
õppinud juba vähemalt kahte võõrkeelt.

Täiskasvanud kasutavad keeleõppes õpistrateegiaid, mille nad on oman-
danud tuginedes varasematele keeleõppimise kogemustele (Bley-Vroman 1990:
8–9). Erinevalt lastest on paljudele täiskasvanud teise keele õppijatele tähtis
süsteemne ning organiseeritud harjutamine ja kordamine. Eesti keele e-kursustel
osalenute küsitlus näitas, et nad hindasid eriti materjalide esitamise süsteemsust.
On oletatud, et lapsed vajavad põnevama kujundusega õpitarkvara, kuid vane-
mate klasside õpilaste ja täiskasvanute õpitulemused ei sõltu enam materjalide
kujundusest (Luik 2004: 219).

Õppijate kognitiivne stiil e õpistiil tuleneb sellest, kuidas inimesed oman-
davad uut informatsiooni – kas probleemidele ja küsimustele otsitakse ühest
lahendust või eri lahendusvõimalusi, kas objekte klassifitseeritakse väliste või
sisemiste tunnuste alusel jne.

Õpistiilide kirjeldamisel vastandatakse terviklikku ja analüütilist ning
kujundlikku ja sõnastavat mõtteviisi. Tervikliku õpistiiliga õppijad eelistavad
vaadelda omandatavat infot tervikuna, analüütilise õpistiiliga õppijad aga jagada
selle osadeks ning omandada järk-järgult. Kujundliku mõtteviisiga õppijad näe-
vad õpitut pildiliselt, sõnastava mõtteviisiga õppijad tekstilisena. (McLoughlin
1999)

Arvutipõhiste õppematerjalide koostamisel tulebki arvestada õppijate erine-
vaid õpistiile. Uurimused on näidanud, et graafika, heli ja teksti kaudu esitatud
uus materjal annab paremaid tulemusi õppijate puhul, kellel on kujundlik või
visuaalne õpistiil, samas kui traditsiooniline materjaliesitus sobib hästi ana-
lüütilise mõtteviisiga õppijatele. (Luik 2004: 42) Eesti keele kursuste materjal
Moodle'is on üles ehitatud nii, et see toetaks eri õpistiilidega õppijaid.

Täiskasvanutel on keeleoskuse omandamisel mitmesugused eesmärgid:
grammatilise korrektsuse omandamine, võimalus õpitavas keeles suhelda jne.
Lähtuvalt püstitatud eesmärkidest valivad õppijad nende saavutamiseks sobi-
vaimad keeleõppestrateegiad. (Bley-Vroman 1990: 8–9) Mõne õppija peaes-
märgiks on saada ülevaade keele grammatilisest struktuurist, teisel arendada

suhtlusoskust õpitavas keeles. Erinevate eesmärkidega õppijatele oleks toeks just nende vajadustest lähtuvate keelekursuste ja õppematerjalide loomine, kuid see pole alati võimalik, sest väikesearvulise osalejaskonnaga keelekursuste koostamine ja läbiviimine võib osutuda kalliks. Moodle pakub sobivaid vahendeid kursuste loomiseks eri eesmärkidega õppijatele.

Õppijal peavad suhtlusolukorras toimetulekuks olema pädevused, mis kujunevad varasemate kogemuste põhjal. Pädevusi võib jagada vastavalt nende seotusele keelega. Igapäevaelus ja õppides kasutab õppija suhtluspädevust, mis hõlmab lingvistilisi, sotsiolingvistilisi ja pragmaatilisi teadmisi. Lisaks on õppijal teatud määral tarvis ka üldpädevust. Üldpädevuseks nimetatakse maailma (nt maade, keskkonna, organisatsioonide, omaduste ja suhete) kohta käivaid teadmisi ja kogemusi koos igapäevaste praktiliste oskustega, õppimisoskust ning sotsiokultuurilist pädevust. (EKR 2007: 165)

Sotsiokultuurilised teadmised on seotud teist keelt kõnelevate rahvaste kommete ja elustiiliga (EKR 2007: 165). Sotsiokultuurilise pädevuse all mõistetakse niisiis teadmisi õpitavat keelt rääkivate kogukondade eluolust, inimestevahelistest suhetest, hoiakutest, tavadest jne. Siinkohal on oluline roll kultuuriteadlikkusel, mis tekib „oma maailma” ja „võõra maailma” vaheliste seoste mõistmisel. (EKR 2007: 106–108) Moodle'i keelekursused saavad sotsiokultuurilise pädevuse arendamiseks palju ära teha: neile saab lisada kogukonna tavadid tutvustavaid videoid, helilõike, pildi- ja tekstimaterjali jne. Ka eesti keele õppijad näitasid üles huvi oma kultuuriteadlikkuse tõstmise vastu.

Eelmainitud pädevused pole keelega väga tihedalt seotud, kuid suhtluses kasutatakse neid koos suhtluspädevustega – keelepädevuse, sotsiolingvistilise ja pragmaatilise pädevusega. Keelepädevus hõlmab õppija teadmisi sõnavarast ja grammatikast (morfoloogiast, süntaksist, semantikast, fonoloogiast, ortograafiast) (EKR 2007: 113). Sotsiolingvistilise pädevuse all mõistetakse sotsiaalsete suhete keeleliste tähistajate – viisakusreeglite, registreite jne tundmist (EKR 2007: 125).

Pragmaatiline pädevus kujutab endast keelekasutaja teadmisi sõnumite koostamise põhimõtetest (diskursipädevus), sõnumite kasutamisest suhtluses (funktsionaalne pädevus) ja nende järjestamisest suhtlus- ja vestluskkeemide põhjal (kompositsioonipädevus) (EKR 2007: 129). Pragmaatilise pädevuse parendamiseks koostatud ülesandeid on lisatud ka Moodle'is asuvate eesti keele kursuste materjalidele.

Eelmainitud pädevuste kõrval on oluline roll ka strateegilisel pädevusel, mis aitab õppijal valida oma lähenemisviisi õppimisele, jälgida ja hinnata oma õppimisprotsessi ja keelekasutust ning kasutada varasemast tuttavaks saanud strateegiaid loovalt ja paindlikult uutes olukordades (Kaivapalu 2012).

Keelekasutaja eneseteadvusega seotud tegurid – isikuomadused, hoiakud ning motivatsioon jms on samuti õppimisel olulise tähtsusega (Klaas-Lang, Praakli 2015). Õppimise edukust võivad mõjutada sellised õppuri ise-loomuomadused nagu enesekindlus, paindlikkus, avatus, töökus jm.

Sõltuvalt oma mälutüübist eelistavad õppijad erineva ülesehitusega õppe- materjale. Näiteks hästi arenenud visuaalse mälu õppijad suudavad mälus juba olemasolevate mõistetega paremini siduda uut verbaalset infot, kui see on ühendatud pildimaterjaliga. Moodle võimaldab pakkuda õppijatele mitmel viisil ülesehitatud materjali (eri harjutustüübid, illustreerimine piltide, fotode, videote abil jne). Enamikul inimestest (kuni 94 protsendil) on just visuaalne mälu (Oxford, Crookall 1990: 17).

Arvutipõhine õpe on ajamahukas, nõudes nii õppijatelt kui ka õpetajatelt täpsete ajakavade koostamist ja neist kinnipidamist. Tähtaegade suhtes paindlikud e-keelekursused võivad olla rasked neile õppijatele, kel puudub piisav enesedistsipliin õppeprotsessi teadlikuks juhtimiseks ning ajakavadest kinnipidamiseks. Siin saavad kursuste koostajad ja õpetajad õppijatele abiks olla, kasutades Moodle'i kalendrit, saates õppijatele meeldetuletusi jne.

Motivatsiooni puudumist peetakse üheks tähtsamaks põhjuseks, miks paljudel õppijatel on raskusi oma õppeprotsessi korraldamise ja lõpuleviimisega (Kim 2005; Intratat 2011). Motivatsioon võib olla nii *sisemine* (õppija huvi ja endale püstitatud eesmärgid) kui ka *väline* (tunnustus, kiitus); nii *instrumentaalne* kui ka *integratiivne*. Sisemine õpimotivatsioon võib tuleneda saavutusvajadusest, isiklikust huvist õpitava vastu, uudishimust jms, väline motivatsioon aga ühiskondlikest või tööalastest põhjustest (Intratat 2011: 85–86). Wallace E. Lambert (1963: 114) eristas kahesugust keeleomandamise motivatsiooni: 1) instrumentaalne (õppija näeb keelt kui abivahendit muude eesmärkide (näiteks õppimis- ja karjäärivõimaluste laienemine) saavutamiseks) ning 2) integratiivne (keeleõppija suhtub positiivselt õpitavasse kultuuri ja keelde, selle õppimine annaks talle võimaluse kultuuri kandvasse kogukonda kuuluda). Nii instrumentaalne kui ka integratiivne motivatsioon võib tulemuslikult mõjutada keeleõppeprotsessi (Klaas-Lang, Praakli 2015).

Õppijate huvi aitab säilitada, kui esitatav materjal sobib nende õpieesmärkide, varasemate õpikogemuste ja õpistiiliga, samuti peaksid harjutused olema võimalikult autentset. Õppijad on üha teadlikumad sellest, millised õppe- materjalid on neile igapäevaelus kasulikud ja praktilise väärtusega. (Thurlow jt 2004: 11)

Kõrge motivatsiooni säilitamist toetab õppija suhtlemine õpitavat keelt ema- keelena kõnelevate inimestega (Rannut 2005) ning ka arvutipõhises õppes mängib edu saavutamises tähtsat rolli efektiivne suhtlus õppijate ja õpetajate vahel (Abulibdeh, Hassan 2011: 1016). Suhtluse olulisusele osutasid ka Tartu Ülikooli eesti keele veebikursustel osalenud õppijad.

Õppijaid iseloomustab ka erinev õpivõime, mis ühendab oskuse märgata uut ning värskeid kogemusi varasematega siduda. Keeleõppimise võime areneb õppides, lubades õppijail keeleõppes tekkivate raskustega toime tulla. Õpivõime koosneb paljudest komponentidest: keele- ja suhtlusteadlikkusest, foneetilistest oskustest, õpioskustest ja avastuslikest oskustest. (EKR 2007: 112)

2.3.3. Hindamine veebipõhises õppes

Keeleõppes võib hinnanguid anda nii keeleoskusele, õpetamise tulemuslikkusele, õpetamise meetodi ja materjali tõhususele, õppija ja õpetaja rahulolule jne. Hindamise eesmärgiks on õpetajale ning õppijale antav tagasiside, mis aitaks muuta õppimise/õpetamise edukamaks ning tõsta motiveeritust. Hindamine toetab õpilase arengut ja suunab õpetaja tegevust õpilase juhendamisel. Teisalt aitab hindamine õpetajal otsustada, kas õppija on kursuse läbinud.

Keeleoskust saab hinnata eri hindamistüüpidest lähtudes.

Üks võimalikke hindamistüüpe on **arvestushindamine**, mis vastandub osaliselt **kujundavale hindamisele**. Moodle'i võimalused toetavad nii kujundavat kui ka arvestushindamist.

Arvestushindamine toimub mingil kindlal ajal (tavaliselt kursuse lõpus) ning selle hindamistüübi puhul on oluline hindamishetkel saadud tulemus. Selline hindamine ei anna tagasisidet kursuse jooksul sooritatud töö kohta. (EKR 2007)

Kujundavaks hindamiseks nimetatakse õppe kestel toimuvat hindamist, mille tulemused annavad tagasisidet õppeprotsessi kohta ning pakuvad võimalusi õppimist tõhustada. Kujundav hindamine kaasab õpilasi hindamisse, toetades õppijate enesehindamise arengut, näiteks mingile õpikogemusele tagasisidet andes. (Jürimäe jt 2014) Enesehindamise käigus annavad õppijad hinnangu omaenese tööle. Enesehindamine aitab õppijatel paremini mõista õppe eesmarke, tugevdades nii õpimotivatsiooni.

Õppijate enesehindamine pakub õpetajalegi tagasisidet ülesannete täitmisega seotud raskustest ning ajakulust.

Moodle toetab **protsesshindamist** – pidevat hindamist, mis aitab saada teavet õppijate tugevatest ja nõrkadest külgedest. Selle tulemuste põhjal saab anda tagasisidet õppijatele, muutes õppimise tõhusamaks, või kavandada edasist õppetööd. Et hästi ära kasutada protsesshindamise tulemuste põhjal saadavat tagasisidet, peab õppija suutma oma õppimist edukalt juhtida.

Õpitulemusi võib hinnata ka **saavutushindamise** teel. Saavutushindamisel hinnatakse õppijate jõudmist kursusel püstitatud kindlate eesmärkideni. Seda kasutatakse sageli teatud ajavahemikul läbitöötatud materjali omandamise hindamiseks. Saavutushindamise üheks vormiks võib lugeda vahehindamist, mis aitab mingit oskust harjutada ja oma teadmisi kontrollida. Saavutushindamist eelistavad õpetajad õppetöö kohta tagasiside saamiseks. Sellist hindamist võib vaadelda **pädevushindamise** vastandina, millega püütakse anda hinnangut õppija oskusele oma teadmisi tegelikus elus rakendada. (EKR 2007)

Õppijaid on võimalik hinnata nii võrdluses rühmakaaslastega (**normhindamine**) kui ka üksnes õppija võimekusest lähtudes (**kriteeriumhindamine**). Doktoritöös käsitletavatel eesti keele kursustel on kasutatud kriteeriumhindamist.

Tartu Ülikooli Moodle'i õpikeskkonnas saab kasutada eri tüüpi kriteeriumhindamist esindavaid hindamisliike – nii soorituslāvega hindamist (hindeks *sooritatud/sooritamata*) kui ka oskustasemeid eristavat hindamist. Numbrilise

hindamise tagasisidet peetakse väheinformatiivseks, sest sellest ei selgu, milles õppijad eksivad. Moodle võimaldab lisaks numbrilisele hindele anda õppijale tagasisidet ka õigete vastuste osutamise kaudu või siis õpetajapoolsete kommentaaridena.

Juba aastakümneid on maailmas tegeldud kasutatava õppevara hindamisega, mis lihtsustab selle kvaliteedi kontrolli ja parandamist. Õpikute või õpitarkvara puhul on oluline hinnata nii selle üldisi omadusi kui ka sobivust konkreetsele sihtrühmale.

Arvutipõhise õppevara hindamisel lähtutakse harilikult selle sobivusest ja motiveerivast mõjust õppijale. Samuti arvestatakse hindamisel võimalusi, mida see pakub sõnade vormi ja tähenduse omandamiseks jms.

Veebipõhiseks keeleõppeks loodud õpi- ja tarkvara hindamisel pööratakse tähelepanu ka tehnilistele aspektidele, näiteks arvutile ja veebilehitsejatele esitatavatele nõudmistele, vajadusele uut tarkvara installida, tehnilise toe kättesaadavusele jne (Jackson 2000).

Õppevara koostamisel või hindamisel on oluline arvestada materjalide autentsust, kultuuriteadlikkust ning seda, kas need toetavad õppija autonoomiat (Fenner, Newby 2000).

Veel tuleb arvestada sisu põhjendatust, jõukohasust ja struktureeritust. Et õppija peab omandama palju teadmisi grammatika ning leksika kohta, pärsib liiga keerukas või liiga lihtne materjal õppija arengut ning raiskab ta aega (Heilmann, Eskenazi 2006). Seetõttu on tähtis õppevara jõukohasus.

Õppevara jõukohasus sõltub selles esitatava materjali hulgast, teksti abstraktsusest ja esituse struktuurist (Asser jt 2004). Tähtis on abstraktset materjali tutvustada konkreetsete näidetega. Esitluse struktureerituse hindamisel peetakse silmas materjali loogilist ning süstemaatilist esitust, materjali osade sidumist ja sobilikku kujundust. (Mikk 1995)

Õppematerjali uurimisel on lähtunud eri meetodeist. Õppematerjalide analüüsimisel ja arendamisel võib aluseks võtta õppijatelt ja õpetajatelt saadud tagasiside, mis osutab võimalustele, kuidas õppimist efektiivsemaks muuta ja paremaid tulemusi saavutada. Enesehindamise tulemuste kõrval pakub õppetöö edukamaks korraldamiseks vajalikku infot ka õppekavade, õppevahendite või kursuste välis hindamine. Välis hindamine aitab koguda informatsiooni keelepädevuste kujunemise, läbitavate teemade ning kasutatavate õppematerjalide kohta.

Eestis on õppevara sageli analüüsitud ka lingvistiliselt, uurides õppevahendite keelt ja sõnavara. Õppevara sisaldab tavaliselt palju teksti, peamiselt on tegemist tarbetekstidega.

Veebis paiknevate keelekursuste koostamisel ja arendamisel tuleb arvestada kasutatud tekstimaterjalide jõukohasust. Teksti jõukohasust mõjutavad lausete pikkus ja keerukus ning materjali selgitamise põhjalikkus. Elektroonilisel kujul esitatud teksti jõukohasust mõjutab ka selles navigeerimise kiirus, mida peetakse aeglasemaks kui paberil paiknevas tekstis liikumist (Thomas 2003).

Eestis on analüüsitud sõnade kordumist õpikutekstides, seda, kas tegemist on sageli või harva esineva sõnavaraga jne. Õpikuis esinevaid sõnu on analüüsitud ka nende pikkusest lähtudes. Eesti keele sõnade pikkust mõjutab liitsõnade suur hulk ning tüvedele liituvad käändelõpud ja tunnused (Tepp 2012).

Tähelepanu on pööratud ka sellele, kas õppevahendite osade sõnavara muutub järk-järgult raskemaks, sest tekstidest arusaamiseks tuleb osutada seoste sõnade ning nende tähenduse vahel ning seoseid korrata (Asser jt 2004).

3. VEEBIPÕHISED EESTI KEELE KURSUSED TARTU ÜLIKOOLIS

Doktoritöö käsitlekse keskmiselt Tartu Ülikoolis väljatöötatud õpetajatoega eesti keele e-kursused „Eesti keele kursus algtasemele”, „Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal” ja „Eesti keele sõnavara algkursus”. Kursuste üldkontseptsiooni (õpetükkide ning grammatika ülesehituse ja sisu üldideestiku) on välja töötanud Maarika Teral ja Sirje Rammo. Doktoritöö autor on osalenud kõikide kursuste materjalide loomisel, samuti on ta kursuste läbiviijaks.

Õpetajatoega kursuste koostamisel mängis olulist rolli varem eesti ja soome keele õppimiseks loodud arvutipõhise õppevara analüüs (vt ptk 1.6.1 – 1.6.3). Enamik varem loodud õppevarast on valminud üksikprojektide käigus ning on mõeldud iseõppijatele. Nende tehniline raamistik on välja töötatud koos õppematerjalidega ja on pakutavate vahendite hulgal ja töökindluselt väga erinev. Vähendamaks lisaraskusi, mis võivad õppijatel uue keele omandamise kõrval tekkida endale võõra õpikeskkonna tehnilise lahenduse tundmaõppimisel, on uued kursused paigutatud rahvusvaheliselt tuntud vabavaralisse Moodle'i keskkonda. Moodle'i eeliseks üksikprojektide raames väljatöötatud õppevahendite ees on võimalus lisada keskkonda pikemaajalisi harjutusi; enam pole limiteeritud harjutuste hulk kursustel, õppijatele saab anda põhjalikumaid tagasisidet jne.

Varem valminud iseõppijatele kavandatud materjalide analüüs näitas, et need pakuvad vähem võimalusi (suulise) suhtlusoskuse arendamiseks kui õpetajatoega kursus. Ka Moodle'is puuduvad kõnelemisoskuse arendamiseks tehnilised võimalused, kuid uutele kursustele on kavandatud harjutused Skype'is suhtlemiseks.

Sarnaselt varem loodud eesti ja soome keele õppevahenditele on uutel õpetajatoega eesti keele kursustel pööratud tähelepanu eesti keele grammatika süsteemsele käsitlemisele. Süsteemne käsitus lubab õppijatel saadud teadmiste toetuda ka hilisemate õpingute käigus. Eeskujuks oli siin õppevara, milles käsitleti põhjalikumalt eesti keele sõnastruktuuri, kasutades selleks seletavaid tekste, tabeleid ja skeeme. Samuti osutasid varasemad kursused vajadusele suurendada harjutuste hulka, mis õpetavad sõnu sobivas kontekstis kasutama.

Samuti aitas õpetajatoega kursuste kavandamisele kaasa iseõppijatele mõeldud kursuse ONENESS koostamisel saadud kogemus. Rahvusvahelise Socrates Lingua programmi keeleõppeprojekti materjalide väljatöötamine viie keele – eesti, poola, portugali, soome ja leedu keele – õppimiseks arvuti abil oli pikaajaline protsess, millest võtsid osa eri Euroopa riikide kõrgkoolid. Tegemist on 2000. aastate alguses loodud kõigile kättesaadava eesti keele arvutipõhise õppematerjaliga, mis töötati välja Tartu Ülikooli eesti keele (võõrkeelena) õppetoolis doktoritöö autori osalusel.

3.1. ONENESS – veebipõhine õppevahend iseõppijatele

ONENESSi sihtrühm

ONENESSi koostamisel püüti luua algajatele sobivat, kaasaegset, suhtluskeele õpetamise põhimõtetest lähtuvat õppevahendit. Sellest johtuvalt töötati välja ka ühtne tehniline ja pedagoogiline raamistik kõigi viie keele jaoks, mille iga projektipartner täitis oma keele õpetamiseks sobivaima sisuga.

ONENESSi näol on tegemist õpetajatoeta arvutipõhise kursusega, mis on mõeldud eelkõige iseõppijale, kuid selle materjale saab kasutada ka kombineeritud õppes, milles on ühendatud auditoorne õpe ja tehnoloogiliste vahendite abil läbi viidud õpe.

ONENESSi eesti keele kursus sisaldab ülevaatematerjale keele ja kultuuri kohta, grammatikaseletusi, erinevaid kuulamis-, lugemis- ja grammatikaharjutusi ning lühikest sõnastikku.

Kursuse sihtrühmaks on täiskasvanud õppijad. Täiskasvanud õppijaid toetavad õpingutes varasemad elu- ja õpikogemused ning varem õpitud keel(t)e omandamisel saadud teadmised. Nad kasutavad keeleõppes mitmekesiseid õpistiile ja -strateegiaid. Seda silmas pidades loodi ONENESSi tarkvara nii, et see pakuks võimalusi eri õpistiiliga õppuritele.

Eesti keele materjalide loomisel lähtusid selle väljatöötajad (käesoleva doktoritöö autor, Sirje Rammo ja Birute Klaas) vajadusest koostada algtaseme saavutamiseks sobiv harjutusvara, järgides käsitletavate grammatika- ja sõnavarateemade valikul eesti keele algtasemele esitatud nõudeid, mis olid ära toodud raamatutes „Esimene verstapost. Eesti keele suhtluse algtase” (Laur 1998), „Eesti keele suhtluslävi” (Ehala jt 1997) ja käsiraamatus „Eesti keele algtaseme test. Käsiraamat” (2002). Algtase oli 1999. aastal vastu võetud „Keeleseaduse ja riigilõivuseaduse muutmise seaduse” järgi „eesti keele piiratud suuline ja elementaarne kirjalik oskus” (Riigi Teataja I 1999). Selle kohaselt on algtasemel isik võimeline toime tulema tuttavates keelekasutusolukordades, saama aru selgest kõnest igapäevaelu puudutavatel teemadel, mõistma lihtsama teksti sisu ning oskama täita tüüpdokumente ja kirjutada lühikesi tarbetekste. Igapäevasuhtluse tasandil nõuti algtasemel keelt valdavalt inimeselt oskust ennast tutvustada, tunda kodu ja elamise, töö, ühiskonna, igapäevase elu, tervise, keskkonna ja reisimise sõnavara (Alp jt 2002). Neist igapäevaelu teemadest, näiteks töö ja perega seotud valdkonnad, lähtudes on koostatud ka ONENESSi harjutusvara. Tutvustatava sõnavara valikul oli abiks ka „Eesti kirjakeele sagedussõnastik” (2002).

ONENESSi materjalide koostamisel arvestati seda, et edukaks õppimiseks peab õppija saama teha omapoolseid valikuid, talle tuleb pakkuda võimalusi oma õpitegevusi juhtida. Sellele on juhtinud tähelepanu näiteks John M. Keller (2008: 176–177), kes toob ära õpimotivatsiooni säilitada aitavad tegurid. Õppijal tekkitab õpihuvi, kui materjalides kasutatakse visuaalseid vahendeid (pildid, animatsioon jne), hiljem tuleb varieerida materjali esitamise vormi ja selle

läbimise kiirust, et huvi säiliks. Õppijad peavad tundma, et nad on võimelised seatud ülesanded omal jõul lahendama. Kui harjutused on liiga kerged või liiga rasked, siis õppijate huvi väheneb. Tähtis on ka pakkuda õppijaile piisavalt tagasisidet ning võimalusi õpitud kasutada.

Kursuse ülesehitus

Kursuse veebilehe ülesehitus lepiti kokku projektipartnerite kohtumistel. Kursuse koduleht on mitmeosaline, olles kujundatud **üliõpilaslinnakuna (City)**, kus on keeltekoool (*Language School*), infokeskus (*Information Center*), raamatukogu (*Library*), lõbustuspark (*Entertainment Park*) ja internetikohvik (*Internet C@fe*). Kodulehele on lisatud eraldi leht üliõpilaslinnaku materjalide ülesehitust tutvustava ingliskeelse tekstiga. See on kõigi õpetatavate keelte jaoks ühine ning selle juurde pääseb kursuse esilehelt.

Keeltekooolil on ONENESSis keskne roll. Kõigi ülejäänud osade materjalid on koostatud nii, et need toetavad keeltekooolis esitatut. Keeltekoooli materjal on jaotatud 10 õppetükiks, mis tutvustavad õppijatele eesti keele grammatikat ja inimeste igapäevaeluga seotud sõnavara. Iga õppetükk omakorda jaguneb sõnavara-, grammatika-, lugemis-, kirjutamis- ja kõnelemisharjutuste lehekülgedeks.

Raamatukogus on ülevaade kõikide teemade grammatikast ning eesti keele häälduse lühituvustus, millele on lisatud ka helifailid, et õppijatel tekkiks parem ettekujutus eesti sõnade hääldusest. Raamatukogus asuvad veel fraasid, mida igapäevases suhtluses sageli kasutatakse (nt tervitused ja muud viisakusväljendid) ja mis on olulised veel ühe programmi osa, interaktiivse mängu seisukohalt, ning sõnastik, millesse on sisestatud kogu õppetükkides esinev sõnavara.

Infokeskuses asuvad ingliskeelsed materjalid Eesti kultuuri ja elulaadi kohta: maa ja keel, loodus, ilmastik, linnad, transpordisüsteem, rahvakultuur jne. Ka need materjalid on jaotatud kümneks osaks.

Lõbustuspargis asub 10-osaline interaktiivne mäng, mille tegelased Anne ja Tomas satuvad õppetükkides käsitletud suhtlussituatsioonidesse – saavad üksteisega tuttavaks, käivad poes ja sünnipäeval, sõidavad puhkusele jne. Mängus kasutatakse õppetükkide fraase ja sõnavara.

Internetikohvik on õpilastele mõeldud jututuba ning foorum, kus nad saavad omavahel suhelda, vahetada infot jne. Jututuba ja foorumit välja töötades loodeti, et neid hakatakse aktiivselt kasutama, kuid seda siiski ei juhtunud. ONENESSi kogemus näitas, et suhtluse algatamiseks ning suunamiseks on vaja keeleõpetajat.

Keeleharjutused, lugemis- ja kuulamistekstid on koondatud ONENESSi **keeltekoooli** osasse.

Siin on iga õppetükk jaotatud osaoskuste – **sõnavara (Vocabulary)**, **grammatika (Grammar)**, **lugemise (Reading)**, **kuulamise (Listening)** ja **kõnelemise (Speaking)** lehekülgedeks, mis on ühendatud linkidega. Projektipartnerid leidsid, et sellisel ülesehitusel on puudusi, sest õppetüki kohene jaotamine osaoskuste lehekülgedeks killustab seda ega anna materjalist tervikpilti. Vähendamaks

killustatust ja muutmaks kursuse ülesehitust lihtsamaks ja selgemaks, on eri keelte materjalide autorid leidnud erinevad võimalused. Eesti keele puhul otsustasid koostajad osaoskuste lehed omavahel linkida. Materjalide läbimise järjekord mõeldi hoolega läbi ning õppetüki läbimise linkidega varustatud juhised toodi ära õppetüki alguses, sisukorra lehel. Et õppijal oleks kergem jälgida, millise kursuse osa juures ta asub, on lingid nummerdatud. Samuti on iga osaoskuse lehel harjutuste juurde märgitud, kuhu õppija ülesande tegemise järel peab edasi liikuma. Selline lehelte vahel liikumine mitmekesistas koostajate hinnangul õppeprotsessi ja integreeris osaoskusi omavahel. Õppetüki osade juurde viivad viited (lingid) on varustatud juhistega, et õppijad teaksid, mida järgmiseks teha.

ONENESSi harjutused on paigutatud eraldi lehele keeltekooli osasse. Ka harjutuste juurde viivad osaoskuste lehtedelt lingid. ONENESSi sõnavara- ja grammatikaharjutuste struktuur oli suhteliselt jäik. Harjutustüüpe oli kavandatud seitse:

1. harjutustüüp on valikvastustega (õppijal tuleb otsustada, kas esitatud väited on õiged või valed). Harjutuste maksimumpikkus on 10 väidet.
2. harjutustüübi võib jagada kaheks: esimene on sobitamisharjutus, kus on antud kaks tulpa sõnu ja teise tulpa sõnade hulgast tuleb leida sobivad vasted esimese tulpa sõnadele. Teine on alltüüp, milles tuleb sobitada pilt ja sõna. Neid ülesandeid ei saa igas veebilehitsejas lahendada, kõige paremini sobib Internet Explorer.
3. tüüp on valikvastustega harjutus, kus tuleb valida kahe või kolme variandi hulgast õige grammatiline vorm, sõna või fraas.
4. harjutustüüp on ristsõna, mida saab kasutada sõnavara omandamise kontrolliks. Selle harjutustüübi väljatöötamisel esines pikemat aega tehnilisi probleeme, seetõttu loodi seda tüüpi harjutusi väga vähe.
5. tüüp on lünkharjutus. Lausetesse tuleb lisada õiged sõnad või õiged vormid. Harjutusele saab lisada teksti, mis hõlbustab õigete variantide leidmist.
6. tüübi paralleelkirjutusharjutuses on antud näidis, mille juhiseid täpselt järgides tuleb kirjutada analoogiline tekst, näiteks enesetuvustus.
7. tüüp on loovkirjutusharjutus. Õppija peab kirjutama etteantud teemal. See tüüp töötab paremini õpetajatoega kursusel, sest arvuti ei saa kirjutatut kontrollida. ONENESSi kursusel polnud virtuaalset õpetajat, kuid mõned seda tüüpi harjutused on siiski välja töötatud.

Kahjuks ei võimaldanud etteantud raam kasutada keeleõppes vajalikke ja produktiivseid sulgude avamisega vormimoodustusharjutusi. Näiliselt on harjutustüüpe rohkesti, kuid pooled on siiski valikvastustega harjutustüübid ja pakuvad eesti keele vormirohke grammatika esituseks vähe võimalusi.

Sõnavara esitamine

ONENESSis tutvustatakse sõnavara peamiselt keeltekooli sõnavara leheküljel. Siin on eraldi ära toodud iga teema mõistmiseks vajalik põhisõnavara. Sõnade juures on ka audiofailid nende hääldusega. (Tricia Hedge'i (2000: 119) järgi on uurimused näidanud, et hääldusele tuleb sõnavara õpetamisel erilist tähelepanu pöörata, eriti õpiprotsessi algusjärgus). Lihtsustamaks juurdepääsu audiomaterjalidele on kursuse koduleht programmeeritud nii, et helifailide kuulamiseks pole vaja kasutada lisaprogramme. Audiofailide sisselugemiseks on kasutatud nii mees- kui ka naishääli, sest eri hääled aitavad erinevalt tajuda edastavaid emotsioone (Gobl, Chasaide 2003), samuti kuulevad õppijad niimoodi mitmesuguseid hääldusviise. Helimaterjalide hea kvaliteedi tagamiseks tehti kõik salvestused stuudios.

Olulisemaid sõnu võimaldas tarkvara illustreerida ka joonistustega. Seda võimalust on eesti keele sõnavara esitamiseks kasutatud aga suhteliselt vähe, kuna sõnade selgitamine piltidega seab valitavale sõnavarale piirangud – abstraktseid sõnu on peaaegu võimatu fotode või piltide abil tutvustada. Illustratsioone on eesti keele materjalides kasutatud peamiselt õppetüki sõnavara kohta käivates harjutustes, mitte sõnavara lehel. Osa illustreerivaid joonistusi telliti kunstnikult, kelle loomingut said kasutada kõik projektipartnerid. See tagas suurema ühtsuse eri keeli tutvustavate lehtede kujunduses. Teisalt laadisid ka õppematerjalide autorid üles õpetatavate keelte sõnavara esitlemiseks ja eri maade kultuuri tutvustamiseks sobivaid fotosid, skeeme ja joonistusi.

Keeleõppematerjalide loomisel on tähelepanu pööratud sõnade kordumisele, sest see kergendab sõnavara õppimist. Iga õppetüki juurest pääseb ONENESSi **sõnastikku**. Eesti keele sõnastik koosneb umbes 1700 sõnast, mis esinevad õppematerjali tekstides ja harjutustes. Sõnad on tõlgitud inglise keelde. Sõnastiku koostamisel oli algul kavas esitada iga sõna puhul vaid üks põhivorm, millest piisanuks projektis osalenud indoeuroopa keelte sõnavara jaoks, eesti keele materjalide autorid pidasid aga eesti keele käänd- ja pöördõnade esitamisel meetodiliselt väga oluliseks kolme põhivormi esitust. Seetõttu muudeti sõnastikku nii, et käänd- ja pöördõnu saab otsida kolme põhivormi (noomenil nominatiivi, genitiivi või partitiivi järgi, verbil *ma*-infinitiivi, *da*-infinitiivi või preesensi indikatiivi 1. isiku vormi järgi), või siis ingliskeelse tõlke järgi.

Õpitava keele sõnavara aitavad õppijaile tuttavaks teha veel kolm õppetüki osa – lugemise, kuulamise ja kõnelemise leheküljed.

Kui klõpsata ikoonile **lugemine** või **kuulamine**, jõutakse dialoogide ja tekstide juurde.

Õppeteksti jõukohasus sõltub materjali hulgast ja ülesehitusest, sealhulgas lausete keerukusest ning üksikasjalikkusest. Eesti keele õppimiseks vajalike tekstide koostamisel lähtuti sellest, et tekstist arusaamiseks tuleb keeleõppijal kasutada mitmekülgseid teadmisi: süntaktilisi, morfoloogilisi ja sõnavaralisi keeleteadmisi, sotsiokultuurilisi teadmisi jm. Õppijad, kes saavad paremini aru lausestruktuurist, mõistavad ka teksti üldist tähendust kiiremini, leiavad sellest rohkem infot. Lugemisoskus, õpitava keele grammatiliste struktuuride

mõistmine ning sõnavara areng on omavahel tihedasti seotud. Need lugejad, kes tunnevad paremini selle keele sõnavara nüansse, milles nad loevad, või oskavad tundmatute sõnade tähendust konteksti põhjal õigesti ära arvata, on teksti mõistmisel eelisseisus. Järjekindel lugemine omakorda aitab parandada keeleõppija sõnavaratundmist ja õpitava keele grammatiliste struktuuride mõistmist ning kasutamisoskust. (Hedge 2000: 192–194)

Algajale keeleõppijale loodi tekstid, mille teemadering puudutab igapäeva-elu, näiteks töö ja perega seotud valdkondi. ONENESSi õppetükkide lugemismaterjalide lehtedel on lühitekste ja dialooge, mis aitavad siduda õpitavat sõnavara selle kasutamise kontekstiga. Teksti lugemisele järgnevad harjutused kontrollivad, kui hästi on õppijad tekstist üldiselt aru saanud, ning suunavad neid võrdlema tekstist saadud infot omaenese kogemustega. Mõned harjutused keskenduvad tekstides esinevate sõnade ja väljendite kordamisele, lisades anto- nüüme ja sünonüüme, ning nende kontekstis kasutamisele. Tavaliselt jaotatakse lugemisülesanded lugemiseelseteks, lugemisaegseteks ja lugemisjärgseteks (vt nt Kärtner 2000). ONENESSi lehel paiknevate lugemisülesannete seas on üle-kaalus lugemisjärgsed harjutused. See tuleneb osaliselt juba ONENESSi harju- tuste tehnilisest ülesehitusest, kus teksti on võimalik paigutada ainult küsimuste ja ülesannete ette.

Teksti lugemist arvutiekraanilt on peetud ebamugavamaks, aeglasemaks ja ebatäpsemaks kui paberilt (Dillon 1992), seepärast soovitatakse ekraanil esi- tatavaid tekste paremini liigendada ning lisada nendele arusaamist hõlbustavaid illustratsioone (Clarke 2001). Seetõttu on ONENESSi lugemistekstide juurde lisatud illustreerivaid pilte ja fotosid (nt viiendas õppetükis on turuga seotud tekstide juures Tartu turu foto). Erinevalt paberil tekstist, kus traditsiooniliselt on must tekst valgel taustal, võimaldab arvutiekraan kasutada erinevaid tausta- ja trükivärve, mis aitavad ekraanil toodud lugemismaterjali paremini esile tõsta. Seda on lugemise kergendamiseks tehtud ka ONENESSi lugemis- ja kuulamis- lehekülje tekstidega. Lugemise lehel on must kiri ülesandeti paigutatud eri tooni roosale taustale. Kuulamise lehel on tekst paigutatud vaheldumisi kollasele ja helerohelisele taustale.

Edukaks keeleõppeks on vaja kuulata loomulikku keelt. Seetõttu on iga teema juurde välja töötatud **kuulamisülesanded**, mis on paigutatud eraldi lehele. Audiofailidele sai vajadusel lisada ka teksti (nii samale ekraanile kui ka eraldi hüpikaknas). Et audio toetamine tekstiga (subtiitrid, seletavad märkused) aitab parandada nii õppijate vahetut arusaamist tekstist kui ka üldist keeleoskust (Hubbard 2009: 6), lisatigi esimeste õppetükkide kuulamisharjutuste juurde litereeritud tekstid, mida õppijad soovi korral saaksid lugeda, kergendamaks audiofailide kuulamist ja mõistmist. Dialoogide või tekstide järel paiknevad lingid harjutus(t)e juurde. Samuti on siia lisatud linke õppetüki teiste osade, näiteks sõnavara või grammatika juurde.

Grammatika tutvustamine

Eesti keel on erinevalt inglise keelest vormikeskne keel. Seetõttu pöörati ONENESSi eesti keele materjalide koostamisel võrreldes sama projekti raames loodud indoeuroopa keelte õppematerjalidega palju rohkem tähelepanu morfoloogia õpetamisele.

Kursuse iga õppetüki juurde kuuluvad grammatikaseletused ja harjutused grammatika lehel. Et õppevahend on mõeldud algajatele, on seletused suhteliselt lühikesed. Eesti keele grammatika sagedamini kasutatavate struktuuride esitamisele on ONENESSi materjalides püütud läheneda süsteemselt ja tutvustatud ka vormidevahelisi seoseid. ONENESSis käsitletud grammatikateemade ring on lai, tutvustatud on noomeni käändesüsteemi, verbiaegu, partitsiipe, tegumoodi, impersonaali vorme jne. See loob hea baasi eesti keele õpingute jätkamiseks.

Lisaks seletustele on tähelepanu pööratud ka sellele, kuidas omandatud grammatikareegleid kasutada. Selleks tuleb luua seosed sõna(vormi) ja selle tähenduse vahel. Seose loomiseks peab vorme esitama ja kordama. Grammatika esitamiseks on ONENESSi kursuse raames mitmeid võimalusi: grammatikapunktid võivad ilmuda nii iga õppetüki juurde kuuluval grammatikaleheküljel kui ka lühiseletuste või näpunäidetena hüplikakna kujul harjutuste juures. Lisaks õppetükisestele viidetele on mõnikord viidatud ka teiste õppetükkide grammatikaseletustele. Terviklik grammatikaülevaade inglise keeles on lisatud kursuse raamatukogu osasse. Õppijatele tutvustatakse konstruktsioone mitmeid eri võimalusi kasutades, et nad suudaksid hiljem sama mudelit iseseisvalt rakendada.

Grammatikaseletuste juurde kuulub nii äratundmisega seotud kui ka kasutamisele suunatud harjutusi. Põhiliseks harjutustüübiks on lünkharjutus, kuid on lisatud ka mitmeid sobitusharjutusi. Et õppija saaks vajadusel vaadata ja korrata grammatikareegleid, on ONENESSi eri osaoskuste lehtedel paiknevatele materjalidele ja harjutustele lisatud lingid vastavate grammatikateemade juurde.

Harjutused on paigutatud ONENESSi harjutuste lehele, kus kõik õppetükkide sõnavara-, grammatika-, kirjutamis-, lugemis- ja kuulamisharjutused esitatakse rühmade kaupa. Rühmitamine on mõnevõrra tinglik, sest mõnikord harjutatakse samaaegselt mitut osaoskust või uut sõnavara ja grammatikat. Osaoskuste lehtedelt viivad harjutuste juurde lingid. Selline risti linkimine on tingitud ONENESSi lehekülje ülesehitusest – see on jaotatud paljudeks osadeks. Et liikumist nende vahel hõlbustada, lingiti osad omavahel.

Iga õppetüki kohta kavandati umbes 20 harjutust. Harjutuste jaotus oli iga töörühma enda otsustada. Eesti keele õpetamiseks on eri osaoskusi arendavate harjutuste arv püütud hoida tasakaalus. ONENESSi tarkvara võimaldas anda õppijatele tagasisidet harjutustele lisatud lühikeste grammatikaseletuste või mallide esitamise kaudu. Lühemad neist ilmuvad harjutusega samal lehel, pikemad tuuakse ära eraldi hüplikaknas, et muuta infot kergemini loetavaks. Õppijate abistamiseks on keerukamatele ülesannetele lisatud ka näited.

ONENESSi projekti käigus valminud materjale on käesoleva doktoritöö autor kasutanud integreeritult traditsiooniliste õppevahenditega kontaktõppes, kuid üha selgemaks sai vajadus välja töötada õpetajatoega e-kursusi. Selleks oli mitu põhjust.

1. Oli laienenud nende eesti keele huviliste ring, kes sooviksid eesti keelt õppida väljaspool Eestit, kuid nende elukohas pole seda võimalik teha. Arvuti pakub neile võimaluse õppida väljaspool klassiruumi, kuid siiski õpetaja abiga. Selleks sobivad kursused Tartu Ülikoolis puudusid.
2. Keeleõppes on olulisel kohal suhtlusoskuse arendamine. Iseõppijatele mõeldud õppevahend pakub selleks vähem võimalusi kui õpetajatoega kursus. Kuigi ONENESSile lisati foorum ja jututuba, ei kasutanud iseõppijad seda võimalust, sest suhtlus vajab suunajat. Suhtluse algatajaks ja arendajaks sobib kõige paremini õpetaja.
3. ONENESSi materjale luues tuli arvestada tehnilist raami, mis töötati välja koostöös teiste projektipartneritega. Töörühmad koosnesid peamiselt keeleõpetajatest, kellel polnud laialdasi teadmisi programmeerimisest. Kuigi projekti kuulunud arvutispetsialistidega tehti tihedat koostööd, ei õnnestunud alati leida parimaid tehnilisi lahendusi keele õpetamiseks. Samas on arvutitarkvara kiire areng toonud kaasa palju uusi tehnilisi võimalusi keele õpetamiseks, näiteks pole harjutuste pikkus enam limiteeritud, õppijatele saab anda põhjalikum tagasisidet jne.
4. Ka harjutuste üldarv oli ONENESSis piiratud, mistõttu jäi eesti keele struktuuri tutvustavate ja sõnavara äratundmist ning kasutamist arendavate ülesannete hulk väikseks. Tricia Hedge on väitnud, et just keele grammatika ja sõnavara tundmine on see, mis aitab õppijal tekstiga töötada – ära tunda ja lahti mõtestada sõnu ja keelelisi struktuure (2000: 192). Seepärast tuleb õppijatel teha palju tööd õpitava keele sõnavara arendamiseks ja grammatiliste struktuuride mõistmiseks. Uus kursus võimaldas täiendava harjutusvara väljatöötamist ning paremate tehniliste lahenduste kasutuselevõttu.
5. Õpetajatoeta kursustel pole õppijatel võimalik teha loovkirjutusharjutusi (arvuti pole võimeline neid kontrollima).

3.2. Õpetajatoega eesti keele kursused Tartu Ülikoolis

Käesolevas doktoritöös vaadeldakse lähemalt kolme Tartu Ülikoolis välja töötatud õpetajatoega kursust: „Eesti keele kursus algtasemele”, „Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal” ning „Eesti keele sõnavara algkursus”, mis võimaldavad õppida eesti keelt 0–A2 tasemel vastavalt Euroopa Nõukogu keeleoskustasemete süsteemile, kasutades õppematerjale, mis aitavad arendada erinevaid osaoskusi ja tutvuda eesti keele grammatilise struktuuriga.

Kõik vaadeldavad eesti keele kursused on jagatud kümneks õppetükiks ja loodud inglise keele baasil. See tähendab, et kõik töökäsud ja seletused on ingliskeelsed, vältimaks lisaraskusi, mis võivad tekkida õppijate vähesest eesti

keele oskusest. Kursuste vältel töötavad õppijad palju iseseisvalt, saades esitatud kodutööde ning sooritatud testide kohta tagasidet õppejõududelt.

Käsitletavad eesti keele veebikursused paiknevad Tartu Ülikooli Moodle'i õpikeskkonnas. Huvilistel on võimalik kursustega külalisena tutvuda. Ligipääsu saamiseks tuleb pöörduda selle töö autori poole.

3.2.1. Eesti keele kursus algtasemele

3.2.1.1. Kursuse sihtrühm ning eesmärgid

„Eesti keele kursuse algtasemele” eesmärgiks on anda algteadmisi eesti keelest, arendades üliõpilaste üldist keeleoskust esmase keeleoskuse (A2) tasemele. Euroopa Nõukogu ühtsete keeleoskustasemete kirjelduse (EKR 2007) järgi mõistab algtasemel (0–A2) keeleõppija lauseid ja sageli kasutatavaid väljendeid, mis seostuvad tema jaoks oluliste valdkondadega, ning tuleb toime igapäevastes suhtlusolukordades. Kursuse läbimiseks on arvestatud 160 tundi.

Kursus kavandati pidades silmas täiskasvanud eesti keele õppijaid Eestis ja mujal, kellel pole võimalik osaleda igapäevases auditoorses õppetöös. Seega arvestati, et õppijatel võivad olla eri emakeeled ning seetõttu ka erinevad raskused eesti keelt õppides. Kõige enam arvestati materjale koostades siiski inglise keelt kõnelevatele õppijatele raskusi valmistavate keeleaspektidega, kuna kursus on inglise keele baasil.

Kursuse ülesehitust kavandades on lähtutud uurimustest (nt Bley-Vroman 1990), mis näitavad, et täiskasvanud õppijad õpivad keelt lastest erinevalt: nad lähtuvad oma vajadustest ja eesmärkidest, keskendudes keele üksikaspektidele – grammatikale, lugemisele või kuulamisele.

Kursus peaks kõige paremini sobima õppijaile, kel on varasemaid võõrkeele õppimise kogemusi, sest täiskasvanud õppijad suudavad analüüsida oma varasemaid kogemusi ning nendest õppida. Neil on ettekujutus sellest, milleks või kuidas keelt kasutada, milline on nende keeleoskus ning mis on nende eesmärgid keeleõppes.

Vaadeldaval veebikursusel sünteesitakse traditsioonilisi ja suhtlusmeetodeid. Eri meetodite elementide ühendamise aitab luua uusi võimalusi edukaks keeleõppeks (Rodgers 2001). Viimaste aastakümnete levinuima keeleõppemeetodi – kommunikatiivse lähenemise keskmes on õppijate suhtluspädevuse arendamine. Kommunikatiivses keeleõppes tähtsustatakse erinevate suhtlussituatsioonide imiteerimist, grammatikat aga esitatakse vähe (Krall jt 1997; Richards, Rodgers 2014). Kursust kavandades on lähtutud sellest, et veebi vahendusel õpivad keelt tavaliselt inimesed, kes teisiti õpitavas keeles suhelda ei saa, ning seetõttu arendatakse suhtluspädevuse saavutamiseks sobivaid osaoskusi – kuulamist, lugemist, kirjutamist ning rääkimist. Veebis toimuv suhtlus õppijate või õppija ja õpetaja vahel peab hõlmama sünkroonselt või asünkroonselt toimuvat suulist ja kirjalikku vestlust.

Kommunikatsioonile keskenduvate meetodite (probleemõpe, ülesandepõhine õpe) puuduseks on loetud väikest materjalihulka, mida neid meetodeid järgivatel kursustel jõutakse käsitleda (Larsson 2001). Et laiendada omandatud keeleteadmiste ringi, on antud kursusel suhtlusvõimaluste loomise kõrval rõhutatud ka eesti keele vormiseoseid, mis on vajalik keeleõpinguid jätkata soovivatele õppijatele. Õpitava keele sisemistele või siht- ja lähtekeele sõnade- ja vormidevahelistele seostele on soovitatud tähelepanu juhtida ka uute sõnade omandamise keerukuse vähendamiseks. (Nation 2001: 24)

Paljudele täiskasvanuile on teist keelt õppides oluline süsteemikindel ning organiseeritud harjutamine ja kordamine. Melor Yunus jt (2009) on juhtinud tähelepanu sellele, et keele grammatilise struktuuri õppimine võrgus on keerukas ja vähem tõhus kui auditooriumis õppides.

„Eesti keele kursuse algtasemele” üheks eesmärgiks on anda ülevaade eesti keele grammatilisest struktuurist. Grammatilisi konstruktsioone tutvustatakse, esitades lühidalt vormide moodustamise põhimõtted. Käsitletud vormide valikul on arvestatud ka nende esinemissagedust. Samuti võimaldab kursuse materjal omandada grammatikaoskusi, mida õppijad saaksid tarvitada suhtlussituatsioonides – õppijate tähelepanu juhitakse konstruktsioonide kasutuskontekstile kommunikatiivsete ülesannete abil.

Kursust luues oli eesmärgiks pakkuda õppijatele mitmekülgselt õppematerjali eri keeleliste osaoskuste arendamiseks, ühendades igapäevaelu situatsioonides esineva sõnavara tutvustamise grammatikaosa süsteemse käsitlemisega.

Püstitatud eesmärkidest lähtuvalt kavandati algajale keeleõppijale materjalid, mille teemad ring puudutab igapäevaelu, näiteks töö ja perega seotut. Lühitekstid ja dialoogid peavad aitama siduda õpitavat sõnavara kasutuskontekstiga.

3.2.1.2. Kursuse ülesehitus

Kursust luues kasutati eeskujuna iseõppijatele mõeldud kursuse ONENESS ülesehitust.

Et õppija ei jääks vaid õppe passiivseks osapooliks, loodi uue kursuse jaoks täiendavat harjutusvara (muuhulgas ka mitmekesiseid loovkirjutusharjutusi), mis pakkus enam võimalusi keele struktuuri käsitlemiseks ning osaoskuste arendamiseks.

Õppijaid aitab motiveerida vaba ligipääs õpikeskkonnale ning selle lihtne käsitsetavus (Lehtonen 2013). Muutmaks kursuse ülesehitust loogilisemaks ning kergemini hoomatavaks on kursuse algusesse lisatud info selle kohta, kuidas tööd alustada ning jätkata, toodud ära kursuse eesmärgid ning õpiväljundid.

Materjale kavandades lähtuti vajadusest olla järjepidev, sest õppija tunneb end kindlamalt, kui materjalides on olemas järjekindlus ja tuttavad elemendid. Ülesandeid varieerides äratatakse õppijas aga huvi tööga jätkata, pakutakse talle uusi väljakutseid. Kursust koostades mõeldi läbi eri võimalused õppijatega suhtlemiseks. Et õppijad peavad end õppides kindlalt tundma, peab õpetajate tugi andma õppijale julgust omandatavaid teadmisi ja oskusi proovile panna.

Õpetajatoega „Eesti keele kursus algtasemele” on tihedalt seotud iseõppijatele mõeldud ONENESSi kursuse ühe põhiosa – keeltekooli materjalidega. ONENESSi infokeskuse, lõbustuspargi ja internetikohviku materjale pole eesti keele algkursusel kasutatud. Kursus koosneb Moodle’is paiknevast osast (juhendid, harjutused jms), mis on põimitud ONENESSi materjalidega. Seal asuvate uute sõnadega tutvumise järel teevad õppijad sõnavaraharjutused ONENESSi ja Moodle’i kodulehel. Ehkki selline ülesehitus võib esmapilgul tunduda keerukas, on kursuse osade vahel liikumine siiski suhteliselt lihtne, kuna Moodle’is paiknevad kõik õppetükkide materjalid järjestikku ning on mõlemas nummerdatud (vt joonis 2).

1. peatükk. Topic 1

- Peatüki sisuülevaade. Contents
- Link 1- 5
 - Sooritage harjutused. Do the following exercises.**
 - Ülesanne 1. Exercise. "Elama" vormid.
 - Ülesanne 2. Exercise. Eitav lause
- Link 6-10
 - Ülesanne 3. Exercise. "Mina" käänded
 - Ülesanne 4. Exercise. "Sina" käänded
 - Ülesanne 5. Exercise. Mitmuse nominatiiv.
 - Ülesanne 6. Exercise. Genitiivi vorm
 - Ülesanne 7. Exercise. Genitiivi vorm.
- Link 11- 15
 - Ülesanne 8. Exercise. Vastandamine
- Link 16- 20
 - Ülesanne 9. Exercise. Riigid
 - Ülesanne 10. Exercise. Keeled
- Link 21- 24
 - Ülesanne 11. Exercise. Numbrid
- Link 25 - 35

 Kirjutusülesanded. Writing exercise:

- Kirjuta kiri. Write a letter

Joonis 2. Eesti keele kursus algtasemele. 1. õppetükk

Materjali kasutamist on püütud muuta õppijaile lihtsamaks, kasutades peamiselt Moodle’i enda pakutavaid vahendeid ning tegevusi. See aitab vältida tehnilisi raskusi, mis võivad tekkida vajadusest kasutada mingit lisatarkvara, näiteks helisalvestiste kuulamiseks või pildi- ja videomaterjali vaatamiseks.

„Eesti keele kursuse algtasemele” õppetükkide sõnavara valikul ja esitamisel on lähtunud sõnavara temaatilistest rühmadest, suhtlusvajadusest ning algtasemel õppijale esitatavatest nõuetest.

Aglutineerivate keelte, näiteks eesti ja soome keele sõnad erinevad oma komplekselt struktuurilt (koosnedes tavaliselt mitmest morfeemist) paljudest indoeuroopa, näiteks kursuse õpetamiskeeleks olnud inglise keele sõnadest, mistõttu nõuab nende õppimine rohkem aega. Samuti tuleb eesti keele sõnade puhul ära õppida mitu põhivormi, mis võivad üksteisest tugevasti erineda. Keeleõppijad on rõhutanud, et põhivormide õppimise muudab eriti keerukaks astmehalduse esinemine sõnades (vt näiteks Salu 2014: 29–30). Et eesti keele algkursusel käsitletakse samu sõnavarateemasid kui ONENESSis, ei lisatud Moodle’isse eraldi sõnastikku. Õppijal on võimalik kasutada ONENESSi sõnastikku, mille juurde viivad lingid (vt joonis 3).

The screenshot shows a web browser window titled "Oneness City, Estonia - Dictionary - Mozilla Firefox". The address bar shows the URL: www.oneness.vu.it/library/dict/?q=leib&word=1&description=1&sr=1. The page content includes a search bar with "leib" entered, search options for "Word" and "Translation", and a search button. Below the search bar is a table with two columns: "Word" and "Translation".

Word	Translation
leib, leiva, leiba	bread
võileib, võileiva, võileiba	sandwich

Additional text visible on the right side of the screenshot includes "1. peatükk. Topic 1", "Peatüki sisuülevaade. Contents", "Link 1- 5", and "the following exercises." followed by a list of exercises in Estonian.

Joonis 3. Eesti keele kursuse algtasemele. Sõnastik

Kursuse sõnavarateemade valikul on eeskujuks ONENESSi teemade jaotus. Sõnavara jaguneb järgmiselt:

1. Enesetuvustus. Riigid ja rahvad.
2. Kodu ja sisustus. Värvid.
3. Söömine väljas. Toiduained. Kaupluses.
4. Transport ja ametiasutused.
5. Asutused ja teenused. Postkontor, raamatukogu jne.
6. Vaba aeg. Kontserdid, muuseumid jne.
7. Arstiabi ja tervis.
8. Külaskäigud. Õnnitlemine.
9. Ilm ja loodus.
10. Reisimine.

Kursust kavandades on arvestatud seda, et paljude täiskasvanud õppijate väitel vajavad nad grammatikareeglite süsteemi, millele nad saaksid keeleoskuste omandamisel toetuda (Hedge 2000: 146–147).

Erinevalt enamikust indoeuroopa keeltest on eesti keel rikkaliku morfoloogilise vormistikuga keel, milles lõpud ja tunnused aitavad osutada sõnade omavahelistele suhetele lauses. See erinevus muudab eesti keele vormidevaheliste seoste tundmaõppimise indoeuroopa keelte kõnelejate jaoks problemaatiliseks. Et nende tööd lihtsustada, on grammatikateemad kursusel esitatud loogilises järjekorras vormidevahelisi seoseid arvestades. Tegu on eesti keele grammatika sagedamini kasutatavate struktuuride ülevaatliku süsteemse käsitlusega.

Et kursusel õppijad teevald alles esimesi samme eesti keele õppimisel ega saa veel pikematest eestikeelsetest seletustest aru, on grammatikaseletused antud inglise keeles, kuid illustreeritud eestikeelsete näidetega. Samal põhjusel on need ka suhteliselt lühikesed ega süvene erandite esitamisse. Joonis 4 illustreerib imperatiivi esitamist.

Verb. Imperative Mode
The imperative has only the present form. The 2 nd person plural imperative forms are formed from the -da infinitive stem by adding the marker -ge/ke . The marker -ge is added to the -da infinitive stem with the marker -da . rääkima, <u>rääkida</u> , räägin > rääkige
The marker -ke is added to the -da infinitive stem with the marker -ta , e.g. vaatama, <u>vaadata</u> , vaatan > vaadake
The marker -ge is added to the -da infinitive stem with the marker -a when -a is preceded by a vowel or a voiced consonant. tulema, <u>tulla</u> , tulen > tulge
The marker -ke is added to the -da infinitive stem with the marker -a when -a is preceded by the consonants -d, -h. tegema, <u>teha</u> , teen > tehke
The 2 nd person singular imperative is formed from the stem of the 1 st person present indicative, and no marker is added to the stem, e.g. hüppa/n > hüppa!, õpi/n > õpi!
In the case of one-syllable verbs ending with -oo or -öö, formation of the imperative is irregular. jooma, juua, joon > joo! jooge! sööma, süüa, söön > söö! sööge!

Joonis 4. Eesti keele kursus algtasemele. Grammatika tutvustamine

Grammatikareegleid on kõigepealt tutvustatud otseselt, seletuste ja näidete kaudu, et kiirendada grammatiliste konstruktsioonide kasutuselevõttu. Sellist lähenemist toetavad ka mõned uurimused, näiteks on sellele osutanud Tricia Hedge (2000: 145–150).

Keeleõppes pööratakse tänapäeval tähelepanu sellele, kuidas omandatud grammatikareegleid kasutada ja uued elemendid keelerepertuaari lisada (Scrivener 2003: 1–2). A2 tasemel peaks õppija tulema toime igapäevastes suhtlusolukordades, mis nõuavad lihtsat infovahetust tuttavatel teemadel. Seepärast pole kursusel piirdutud ainult reeglite otsese esitusega, vaid grammatika süsteemne esitamine on seostatud erinevate osaoskuste arendamisega. Vormimoodustus- ja kasutusharjutustes toetutakse vastava õppetüki sõnavarale. Harjutuste hulgas on nii retseptiivseid, äratundmisega seotud harjutusi, kui ka

produktiivseid, kasutamisele suunatud harjutusi. Näiteks on joonisel 5 esitatud lünkharjutus, imperfektivormide moodustamise kohta.

Andke eitavad vastused. Give the negative answers.
 Nt: Kas sul oli eile sünnipäev? – Ei olnud.

Kas sa tegid kodus tööd?

Kas te käisite sõbraga teatris?

Kas su õde oli kodus?

Kas ta sõitis Soome?

Kas sa kuulasid raadiot?

Kas nad käisid teil külas?

Kas sa panid kirja posti?

Joonis 5. Eesti keele kursus algtasemele. Grammatikaharjutus

Kursuse ülesanded võib jagada kaheks – Moodle’i lehel ja ONENESSi lehel asuvad harjutused. Tavaliselt tutvuvad õppijad ONENESSi lehel uue sõnavara- või grammatikateemaga ning teevad seejärel teemaga seotud harjutused mõlemal lehel. Joonis 6 näitlikustab sõnavara tutvustamist ONENESSi harjutustes.

Language Reading		Match the pictures with the words	
Statement	Answer	Options	
kapsas, kapsa, kapsast	<input type="text"/>		
kurk, kurgi, kurki	<input type="text"/>		
tomat, tomati, tomatit	<input type="text"/>		

Dialogue 1. On the market. Read and translate.
Ostja: Mis teil kurgid maksavad?
Müüja: Kaheksa krooni kilo.
Ostja: Kas need on kohalikud kurgid?
Müüja: Jah, ma ise kasvasin.
Ostja: Andke üks kilo kurki ja kilo tomatit ja kimp tilli. Kas te peeti ei müü?
Müüja: Ei, mina ei kasvata peeti. Aga võib-olla tahate kapsast?
Ostja: Ei, aitäh.

Exercise

Joonis 6. Eesti keele kursus algtasemele. Sõnavaraharjutus

Keelekursuse ülesanded võib jagada ka arvuti poolt parandatavateks (nt valikvastustega harjutused, lünk- ja sobitusharjutused) ja loovülesandeks, mida parandavad õpetajad.

Iga õppetüki materjalide hulgas on kesksel kohal Moodle'i vahenditega koostatud harjutused, mille puhul saab õppija kohe tagasisidet arvutilt. Iga õppija sai võimaluse teha arvuti poolt kontrollitavaid ülesandeid viis korda, et soovi korral saaks uuesti proovida ja endale raskuspunktid selgeks teha. See otsus end siiski ei õigustanud – õppijad proovisid harva ülesannet teha rohkem kui kaks korda. Enamasti olid arvutilt saadavad hinded seadistatud punktide näitamisele. Et julgustada õppijaid uuesti katsetama, ei antud ülesande kordamisel trahvipunkte. Ülesanded olid seadistatud nii, et õppijatele näidati tagasisides õigeid/valesid vastuseid. Tagasiside andmist tutvustab joonis 7.

Started on	Sunday, 10 May 2015, 11:53 AM
State	Finished
Completed on	Sunday, 10 May 2015, 11:56 AM
Time taken	2 mins 18 secs
Grade	11.00 out of 12.00 (92%)

Question 1
Partially correct
Mark 11.00 out of 12.00
Flag question

Kirjutage etteantud sõnad sobivas pluraali käändes. Write the given words in the correct plural form.

magusat kooki
Nende ✓ peal on šokolaad. Mulle ei meeldi ✓, aga mu väike õde armastab ✓. Ta tuli sünnipäevale veiniga ja ✓.

tarka arsti
Kõik haiged tahavad minna ✓ juurde. Küsime nõu nendelt ✓.
Selles haiglas töötavad ainult ✓. Kas Viljandi haiglas töötab palju ✓.

valget lammast
Talus oli kaks musta ja kolm ✓. Valged lambad ✓ järve ääres.
Laps ✓ sööa. Laudas olid kirjud lehmad koos ✓.

Incorrect
The correct answer is: valgetele lammastele
Mark 0.00 out of 1.00

Joonis 7. Eesti keele kursus algtasemele. Tagasiside

Üheks põhjuseks, miks kursus koostati Moodle'i harjutusvahendeid kasutades, oli harjutustega kaasnev tagasiside, mis lubab õpetajal jälgida kogu ülesande lahendamise käiku (mitu korda õppija ülesannet teha püüdis, millised vead eri kordadel esinesid) ning vajadusel tulemust kommenteerida. Võimatuse tõttu jälgida ülesande lahendamise käiku loobuti ka programmi HotPotatoes kasutamisest antud kursusel.

Moodle on viimastel aastatel kiiresti edasi arenenud. Kui kursuse koostamise ajal pakkus õpikeskkond kasutamiseks üheksa erinevat harjutustüüpi, siis 2014. aasta lõpus oli Moodle'is harjutustüüpe juba üksteist. Siiski sobib ainult osa

neist eesti keele õpetamiseks, nt esseede kirjutamise harjutus, sobitusharjutus, lünkharjutus, lühivastusega harjutus, valikvastusega harjutus (valida saab õige/vale vastuse või kolme ja enama vastusevariandi vahel). Valikvastustega, sobitus- ja lünkharjutusi on kursuse loomisel rohkesti kasutatud, vt näiteks valikvastustega harjutust joonisel 8. Hoopis vähem kasutati lühivastustega harjutusi, sest need võimaldavad anda vaid ühesõnalisi vastuseid ning iga liigse tühiku või kirjavahemärgi lisamine muudab vastuse valeks.

Valige sobiv käändevorm. Choose the correct case form.

Ta elab

Select one:

- Soomest
- Soome
- Soomes

Check

Ma sõidan

Select one:

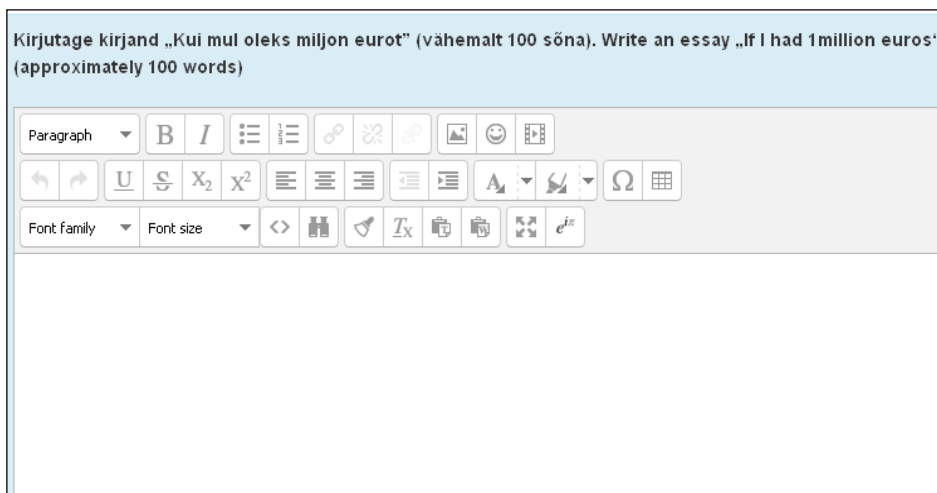
- Tallinnasse
- Tallinnast
- Tallinnas

Check

Joonis 8. Eesti keele kursus algtasemele. Valikvastustega harjutus

Eelkirjeldatud Moodle'i harjutusetüüpe on kasutatud peamiselt eesti keele sõnavara ja grammatikatundmise arendamiseks, põimituna erinevate osaoskuste, näiteks lugemis- ja kirjutamisoskuse täiendamiseks. Et Moodle'i vahendite hulgas pole sobivaid harjutustüüpe kõnelemisoskuse arendamiseks, tegeldakse sellega eelkõige suhtluse ajal Skype'is.

Essee tüüpi harjutused võimaldasid Moodle'isse lisada loovkirjutusharjutusi, mida peavad kontrollima õpetajad (vt joonis 9).

Joonis 9. Eesti keele kursus algtasemele. Essee tüüpi harjutus

Loovkirjutusharjutuste esitamiseks on sellel kursusel alternatiivina kasutatud ka vahendit *Assignment*, mis lubab kodutööd esitada ühe või mitme üleslaaditud failina. Hilisematel kursustel eelistati siiski essee-tüüpi harjutuste kasutamist, sest õppijate poolt otse Moodle'isse trükitud teksti lugemine, hindamine ja kommenteerimine tundus õpetajatele ajasäästlikum.

Kursuse loovharjutuste hulgas on nii paralleelkirjutamise harjutusi, kus on antud näidis, mille järgi tuleb koostada samasugune tekst, näiteks täita ankeet vms, kui ka harjutusi, kus õppija peab looma teksti etteantud teemal. Loovkirjutusharjutused aitavad nii õppijatel kui ka õpetajatel kõige paremini näha, missugused vead ja raskused õppeprotsessis tekivad. Iseseisvat tekstimoodustust nõudvad harjutused sunnivad keeleõppijaid grammatikakonstruktsioone loovamalt kasutama. Õppetüki lõpus olevad loovkirjutusharjutused tuli saata õpetajale enne Skype'i-seanssi, et õpetaja saaks kohtudes anda õppijale täiendavaid selgitusi ning juhtida tema tähelepanu weakriitilistele kohtadele.

Kursusel tehtud töö kohta annavad tagasisidet ka veebipõhised testid Moodle'is. Iga kahe õppetüki järel sooritavad õppijad testi. Arvutipõhiseid ja traditsioonilisi teste võrrelnud uurijad pole jõudnud üksmeelele, kas testide sooritamise viis mõjutab nende tulemusi. Samuti ei näita uurimused üheselt, kas on erinevusi õppijate suhtumises arvutipõhisesse ja traditsioonilisesse testidesse. Arvatakse, et suuri erinevusi arvuti ning paberi ja pliatsi abil tehtavate testide vahel siiski pole. (Luik 2004: 22)

Kuigi kursust välja töötades oli kavas viia testid ja eksam läbi klassiruumis, tuli sellest mõttest loobuda, sest õppijatel polnud võimalik Eestisse sõita. Testides on ülesanded õppetükkides käsitletud grammatika- ja sõnavarateemade kohta. Testide harjutuste hulgas on nii kirjutamis-, lugemis- kui ka kuulamisharjutusi. Harjutustüüpidest on esindatud eelkõige lünkharjutused, sobitamisharjutused ja loovkirjutusharjutused. Arvutipõhiseid teste saab (osaliselt) hinnata arvuti, essee

tüüpi loovkirjutusülesandeid hindavad õpetajad. Testi sooritamise kohta antakse õppijatele individuaalset tagasisidet. Kursus lõpeb veebipõhise eksamiga. Testide sooritamine on ka eksamile pääsemise eelduseks.

„Eesti keele kursuse algtasemele” koostamisel oli palju abi võimalusest virtuaalselt loodud materjale kiiresti kohandada vastavaks üksikõppija või rühma vajadustele. Kursus oli algselt kavandatud kombineeritud õppetööga – veebipõhine õpe ja viis auditoorset loengut (üks auditoorne kohtumine iga kahe õppetüki materjalide läbimise järel), kuid kuna õppijad ei ela Eestis, tuli auditoorsed loengud asendada Skype’i-suhtlusega (nii audio- kui ka videosuhtlus). Selline töökorraldus võimaldas pakkuda õppijatele vähemalt virtuaalset keelekeskkonda, kus nad saaksid eesti keelt kõnelda ja kuulata. Skype’i kohtumistel kontrollitakse materjalide omandamist kahe õppetüki ulatuses, kommenteeritakse tehtud loovkirjutusharjutusi, arendatakse õppijate kõnelemisoskust. Tagasiside loovharjutuste kohta saidki üliõpilased Skype’i teel või e-kirjade kaudu individuaalselt. Õppijate huvi ja vajadus Skype’i-suhtlust ning e-kirjavahetust arendada oli suur.

Kahjuks ei õnnestunud luua edukat grupisuhtlust Moodle’i foorumites, õpetajate korduvad katsed õpitava osas diskussioone algatada ei leidnud õppijate seas piisavalt vastukaja. Õppijad eelistasid individuaalset suhtlust ja õpet.

Kursus oli väljatöötatud õpetajatoega kursustest esimene, mille läbiviimisel saadud kogemused aitasid kaasa järgnevate kursuste koostamisele. Järgmiste kursuste puhul on käsitletud grammatika- ja sõnavarateemade üldarv veidi väiksem, sellal kui harjutuste arv on jäänud enam-vähem samaks. Nii oli võimalik põhjalikumalt keskenduda valitud teemadele.

Õppijate palvel vähendati edaspidistel kursustel foorumisse postitavate ülesannete arvu. Õppijad soovisid tagasisidet saada pigem õpetajalt kui teistelt õppijatelt.

Järgnevatel kursustel on rohkem loovkirjutusharjutusi, sest need pakuvad õppuritele võimaluse iseseisvalt teksti moodustada. Loovharjutuste osakaalu märgatav suurendamine pole siiski võimalik, sest neile ei saa arvuti hinnangut ega tagasisidet anda. Õpetaja peab need läbi vaatama ning kohtumisel Skype’is õppijale selgitusi jagama. Ka on järk-järgult suurendatud Skype’i-suhtluse mahtu, sest õppijail puudub teisiti võimalus eesti keeles rääkida.

3.2.2. Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal

3.2.2.1. Kursuse sihtrühm ja eesmärgid

Kursuse sihtrühmaks on täiskasvanud eesti keele õppijad, kellel on varasem keelte õppimise kogemus ning kes soovivad keskenduda eelkõige suhtlusoskuse arendamisele. Varem valminud eesti keele õppevahendite analüüs ja „Eesti keele kursuse algtasemele” väljatöötamine ja läbiviimine osutas vajadusele paremini ära kasutada ja integreerida arvuti pakutavaid eri meediume – heli- ja videosalvestisi, teksti jms, sest see aitab luua õppimiseks keelekeskkonnaga

sarnasemad tingimused ning seostada kursusel õpitut keelekasutusega väljaspool keeletundi. See on oluline Eestist kaugemal asuvatele õppijatele, kuna neil pole võimalik omandada keelt keelekeskkonnas. Video eripäraks on võimalus jälgida kõne kuulamise kõrval pildilt inimeste žeste ja näoilmeid, mis toetab kuuldu mõistmist (Secules jt 1992).

Kõige selle tõttu kavandati „Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal” teistest keeleõppekursustest metoodiliselt mõneti erinevaks. Iga õppetüki materjal on üles ehitatud videolõigule. Video on asetatud õppetüki keskmesse, sest õigesti valituna aitavad videod keeleõpet vaheldusrikkamaks muuta. Video aitab arendada kõiki osaoskusi (kuulamist, kõnelemist, lugemist ja kirjutamist, grammatika ja sõnavara tundmist). Kursuse jaoks valitud videomaterjalis näidatakse autentseid suhtlusolukordi, mille kaudu keeleõppijad saavad omandada teadmisi Eesti kultuurist, eluolust ja käitumismallidest.

Videotel põhinevat kursust välja töötades on arvestatud ka seda, et videomaterjalide kasutamine toetab eri õpistiilidega õppijate tööd. Eriti sobib see visuaalse õpistiiliga õppuritele, kes eelistavad rohkesti illustreeritud veebipõhist õppematerjali (Reid 1987). Video aitab kõita ning alal hoida õppijate tähelepanu, äratades neis huvi õpitava teema vastu. Video võib teha õpitava lihtsamini mõistetavaks, muutes õppimise põnevamaks ning motiveerides niimoodi õppijaid tööga jätkama. (Berk 2009)

Video abil saab tutvustada eri murrete ning stiilide kasutamist, kuid kursuse jaoks sobivat videomaterjali valides hoiduti teadlikult murdekeelt sisaldavatest lõikudest, et mitte liigselt raskendada algtasemel keeleoskajate tööd.

Et eesti keele kursuse sihtrühmaks on õppijad, kes ei viibi keelekeskkonnas, on kuulamisharjutuste tegemine ja videote vaatamine nende keeleoskuse arendamiseks väga oluline, parandades nii õppijate sõnavara, kuulamis- kui ka hääldusoskust. Kursust koostades sooviti pakkuda õppijatele võimalust videomaterjali vahendusel jälgida aktiivset suhtlust õpitavas keeles, nagu see esineb keelekeskkonnas, igapäevastes situatsioonides.

3.2.2.2. Kursuse ülesehitus

Nagu „Eesti keele kursus algtasemele”, on ka „Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal” jaotatud kümneks õppetükiks, kogu töö toimub veebipõhiselt. Eesti keelt õpitakse autentseid õppematerjale (videolõigud) ning nendes kasutatava sõnavara ning grammatiliste konstruktsioonide põhjal loodud, eri osaoskusi arendavad harjutusi kasutades (vt joonis 10).

The screenshot shows a web browser window with the following content:

- Header:** "eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal" (Estonian language course based on video materials). Below the text are navigation icons (back, play, forward, volume) and a decorative blue and white wave graphic.
- Navigation Menu:**
 - Kursuse kirjeldus - About the course
 - Foorum "Probleemid ja küsimused" - Problems and questions
- Main Content Area:**
 - Section Header:** "1. Peatükk. Ametid, klubid ja organisatsioonid." (1. Chapter. Professions, clubs and organisations.)
 - Sub-section:** "Professions, clubs and organisations."
 - List of Materials:**
 - 1. Peatüki sisututvustus. Introduction
 - Vaadake pilte ja tutvuge järgmiste sõnadega. Look at the pictures and learn the following words. fall
 - Harjutus1.
 - Vaadake videot ja vajadusel lugege teksti. After that go to the video. Watch the video. Read the text, if necessary.
 - Minge lisaõnade lehele ja kuulake neid. Go to the extra vocabulary page and listen to the words. fall
 - Instruction:** "Pärast video vaatamist ja sõnadega tutvumist tehke harjutused . After watching the video and learning the words do the exercises!"

Joonis 10. Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal

Et õppijad ei vaataks videot passiivselt, soovitatakse kasutada lühikesi video-lõike, mille pikkus ei ületa üht-kaht minutit. Videoõppe asjatundjate väitel võimaldab see kasutajail õppeprotsessi paremini juhtida (Hubbard 2009: 6). Seetõttu valitigi kursuse materjalide aluseks lühikesed, umbes kahe minuti pikkused lõigud. Video eeliseks on ka see, et videot saab peatada ning mitu korda vaadata, andes õppijatele võimaluse materjaliga põhjalikult töötada (Clarke 2001; Peterson 2000).

Videomaterjalide kasutamist arvutipõhises eesti keele õppes on katsetatud juba üle kümne aasta. Tartu Ülikooli eesti keele (võõrkeelena) õppetool osales 2000. aastate alguses rahvusvahelises projektis SMALLINC, mille eesmärgiks oli luua eesti keele õppematerjalid videote põhjal. Materjalid olid erinevatest eluvaldkondadest, tutvustades õpitavat keelt ja kultuurikeskkonda (SMALLINCi kohta lähemalt Rammo, Teral 2004b). Projektist saadud kogemusi, ideesid ja materjale on kasutatud ka „Eesti keele algkursuse videomaterjalide põhjal” loomisel.

Kursuse alguses on sisututvustus, milles kirjeldatakse nii materjalide sisu kui ka õppetöö üldist ülesehitust. Kursuse kui terviku sisukirjelduse kõrval on

iga õppetüki algusesse paigutatud lühitutvustus siin käsitletud sõnavara- ja grammatikateemade kohta.

Iga õppetüki videolõigu eel tuuakse teema mõistmiseks vajalik põhisõnavara, mis on illustreeritud fotodega (vt joonis 11).

Kinos

Vaadake pilte ja tutvuge järgmiste sõnadega. Look at the pictures and learn the following words.

1. film ; verb: filmima; Nt: Kinomehhaanik näitab filmi. Armastan filmi vaadata.
2. kino ; Nt: Kinos on uus film.
3. vaatama ; Nt: Vaatama filmi, etendust, tsirkust.
4. näitama ; Nt: Kinos näidatakse filmi.
5. hakkama ; hakkama + ma-infinitiv; Nt: Ma hakkam filmi vaatama; sünonüümid: alustama, algama hakkab. Film algab. Ma hakkam tööle. Ma alustan tööd.
6. aasta ; Nt: sajand, aasta, kuu, nädal, päev, aastaaeg
7. mürin ; verb: mürisema; adverb: mürinal; Nt: Mürisevad auto, masin, projektor, mootorratas.
8. larmama ; substantiiv: larm; Nt: Inimesed larmavad.
9. ekraan
10. ruum ; liitsõnad: projektoriruum, hoiuruum, kontoriruumid, eluruumid

[In English](#)

Joonis 11. Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal. Sõnade tutvustamine fotode abil

Fotodega ei ole võimalik tutvustada abstraktseid sõnu, mis seab valitud sõnavarale piirangud.

Kuna tegemist on A-taseme kursusega, on sõnad ja nende kasutust illustreerivad laused tõlgitud inglise keelde. Sõnatutvustusele järgnevad nende kohta käivad harjutused. Sõnavara tutvustamine aitab häälestuda videole.

Harjutuste järel on link telesaatest pärit videolõigu juurde (vt joonis 12).

Vaadake videot ja vajadusel lugege teksti. Watch the video. Read the text, if necessary .

1. Kool on kohe-kohe algamas, küsimegi ühest Tartu kirjarvete poest, mis siis peab ühe väikese lapse koolikotis olema.
2. Ühe väikese lapse koolikotis peavad kindlasti olema vihikud ja pliatsid, joonelised, nuudlised, valged vihikud, lisaks sellele pliats, mis on kummiga.
3. Pliatsitele lisaks peab kindlasti ostma ka ühe teritaja.
4. Kindlasti peab olema ka õpilaspäevik.
5. Ja esimese klassi lastele soovitaksin värviliste kaantega õpilaspäevikut.
6. Üks variant nendest on siis selline.
7. Ja see formaat peaks ka olema sobilik, ei ole liiga suur, ei ole ka liiga väike.
8. Nüüd pinalid, pinalid on meil tühjad.
9. Kui ostame ühekaupa pliatsideid ja kumme ja värvpliatsideid, siis saame asetada sia pinalisse.
10. Siin on nüüd viltpliatsid, värvpliatsid, pastapliatsid, teritaja, harilik pliats, joontaud ja kustutuskuum.
11. Siin on nüüd siis kahte sorti liimi, üks on vedel liim, ja teine on tahke liim.
12. Te ei rääkinud kääridest ja plastliinist?
13. Plastliinid on niimoodi komplektis siin, värvilised.
14. Ja käärid on siin ilusti olemas.
15. Missugused värvid teil on, akvarellvärvid või guaššvärvid?
16. Siin on siis kaksteist põhitooni vesivärve.
17. Värvid maksavad kuusteist krooni.
18. Esimese klassi lapsel peaks kindlasti olema niisugune tugev kandiline ranits, mis mahutab siis kõik parajasti tema kooliasjad.

Joonis 12. Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal. Video kasutamine

Videolõigule on lisatud lõigu teksti litereering ning tõlke ikoonile vajutades võib ekraanile tuua ka teksti tõlke inglise keelde. Litereeringu lisamiseks andis põhjust „Eesti keele kursuse algtasemele” õppijatelt saadud tagasiside, mille kohaselt nad eelistasid harjutusi, milles audiomaterjalid on ühendatud kirjaliku tekstiga. Et täiendada õppijate teadmisi eluolust Eestis, lisati litereeringu juurde mõned kultuurialased märkused.

Videole järgneb teemakohase lisanõnavara leht, mis kavandati laiendama juba esitatud põhisanõnavara. Videolõigu ning lisanõnavara põhjal on koostatud sõnavara- ja grammatikaharjutused. Harjutustele on lisatud lühikesi pedagoogilisi nõuandeid ja malle, grammatikaharjutustele ka viiteid grammatikaseletustele ONENESSi kodulehel. Harjutuste seas on nii retseptiivseid kui ka produktiivseid harjutusi. Iga teema kohta on 14–20 harjutust, et õppija saaks põhjalikumalt teemadele keskenduda. Harjutustüüpidest on kasutatud nii lünk-, sobitus- kui ka valikvastustega harjutusi. Harjutuste alguses on juhendile lisaks toodud näide. Et Moodle’i harjutustes on võimalik anda vaid üks õige vastus, aitab näide muuhulgas täpsustada vastuse vormi.

Lünkharjutusi on kasutatud nii kuulamis- kui ka kirjutamisoskuse arendamiseks. Kuulamisharjutuste hulgas on rohkesti ka valikvastustega harjutusi (vt näiteks joonis 13). Kuulamisharjutustele on lisatud link videolõigule, mida õppijad saavad vajadusel korduvalt kuulata.

Vaadake uuesti **videot** ja tehke kuulamisharjutused. Watch the video again and do the exercises.
Kuulake teksti ja otsustage, kas väide on õige või vale. Listen to the text and decide, if the statement is correct.

Piret viib meid kinno.

Select one:

True

False

Kohale jõudsimise napilt vaelel ajal.

Select one:

True

False

Masina käivitumiseni on jäänud 10 sekundit.

Select one:

True

False

Joonis 13. Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal. Kuulamisharjutus

Õppetükkidele on lisatud ka lugemisülesanded, mis sisaldavad teemaga seotud ajakirjanduslikku teksti. Et autentsed tekstid oleksid algajale liiga rasked, on neid mõnevõrra lühendatud. Lugemisteksti juures on ka 1–2 harjutust, näiteks peab vastama teksti kohta käivatele küsimustele.

Grammatikavormide moodustamisele on videomaterjalidel põhineval kursusel pööratud mõnevõrra vähem tähelepanu kui „Eesti keele kursusel algtasemele”. Peamiselt koostati selleks lünkharjutusi (näiteks vormimoodustuse harjutamiseks tuleb õppijal kirjutada vajalik vorm etteantud sõnadest).

Ka sellele kursusele on lisatud loovülesanded, mis saadetakse õpetajale. Loovharjutused annavad õppijale võimaluse mõelda õppetüki teema üle, vastata küsimustele ja avaldada arvamust. Kui „Eesti keele kursusel algtasemele” tuli loovharjutusi postitada ka foorumisse, siis käesoleval kursusel on selliseid harjutusi väga vähe, sest eelnimetatud kursusel eelistasid õppurid postitada vastused otse õpetajale.

Iga õppetüki juures on sõnastik, mis tutvustab teemaga seotud sõnu (vt joonis 14). Varasemate eesti keele arvutipõhiste õppevahendite (SMALLINC, ONENESS) eeskujul on kursuse sõnastikus esitatud sõnade põhivormid. Peale singulari nominatiivi, genitiivi ja partitiivi on siin toodud ka käändsõnade pluurali nominatiivi vorm. Verbivormidest on esitatud *ma-* ja *da-*infinitiivi ning preesensi indikatiivi 1. isiku vorm. Kõigi sõnade juurde on märgitud nende sõnaliik.

The screenshot shows a web-based dictionary interface titled "Sõnastik - Dictionary". At the top, it indicates "1. teema". There is a search bar with the text "klubi" and a "Search" button. To the right of the search bar is a checkbox labeled "Search full text" which is checked. Below the search bar is a button labeled "Add a new entry". Underneath are four navigation buttons: "Browse by alphabet", "Browse by category" (which is highlighted in dark blue), "Browse by date", and "Browse by Author". Below these buttons is the text "Browse the glossary using this index" followed by a horizontal list of letters: "Special | A | B | C | D | E | F | G | H | I | J | K | L | M | N | O | P | Q | R | S | T | U | V | W | X | Y | Z | ALL". Below this list, the search term "klubi" is displayed. The main content area shows the letter "K" centered, and below it, the entry for "klubi". The entry includes the word "klubi" in bold, followed by "(substantiv)", "English: club", and the plural forms "klubi, klubi, klubi".

Joonis 14. Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal. Sõnastik

Põhisõnavarale on lisatud sünonüüme ja kasutusnäiteid. Sõnad esitatakse sõnastikus tähestikjärjestuses. Moodle pakub võimalust kõik õppetükis esinevad sõnad automaatselt sõnastikuga linkida, kuid selle kasutamisest me kursuse hilisemates õppetükkides loobusime, sest lingitud sõnade taust on teist värvi ja tekst muutub seetõttu raskesti loetavaks. Et Moodle ei tee vahet terviksõnade ja samakujuliste tähejärjendite vahel, lingitakse automaatselt ka sõnade sees olevad tähejärjendid. Seetõttu tekib tekstide ja sõnastiku vahele palju valelinke.

Kursust välja töötades asendati kavandatud auditoorne õppetöö Skype'i suhtlusega, et osaleda saaksid ka õppijad, kellel puudub võimalus Eestisse sõita. Skype'i suhtluse eesmärgiks on üliõpilasi paremini ainega integreerida, anda neile tagasisidet tehtud töö kohta, tagada õppijaile võimalus sihtkeeles vahetult suhelda ning aidata tõhusamalt õppida.

Kursuse jooksul tuleb õppijatel sooritada kaks veebipõhist testi. Testide ülesanded käsitlevad õppetükkide grammatikat ja sõnavara. Õppijatel tuleb teha nii kirjutamis-, kuulamis- kui ka lugemisharjutusi. Testide sooritamise kohta saavad õppijad õpetajatelt individuaalset tagasisidet. Kursus lõpeb veebipõhise eksamiga.

3.2.3. Eesti keele sõnavara algkursus

3.2.3.1. Kursuse sihtrühm ning eesmärgid

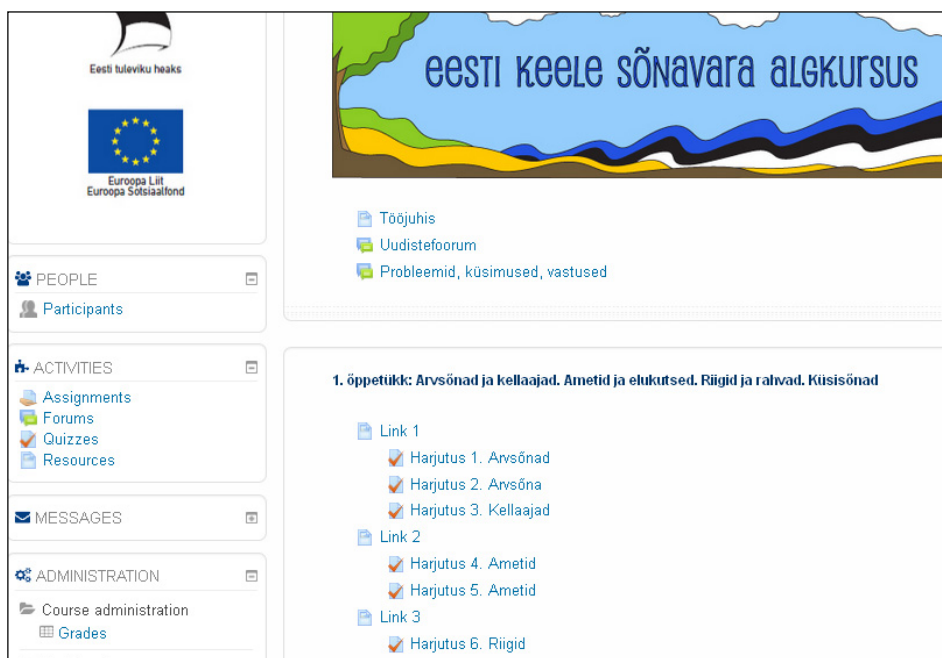
Kursus sobib täiskasvanud keelehuvilistele, kes tahavad omandada või täiendada teadmisi eesti keele sõnavarast.

Sõnavara omandamine on olulisel kohal ükskõik millist keelt õppides. Kuigi keeles on tuhandeid sõnu, mille tundmaõppimisega kaasneb palju fonoloogilist, morfoloogilist, süntaktilist, semantilist jm lisainfot, suudab täiskasvanu keelevajadusi rahuldada juba üsna väike hästi valitud sõnavara. Siiski on väidetud, et varem õpitud keeltest täiesti erineva keele sõnavara õppida on raskem. Varem õpitud keeltest tuttava tähenduse ja kõlaga sõnu on lihtsam õppida ja need säilivad ka õppija mälus paremini. (De Groot, Van Hell 2005; Nation 2001) Paljude õppijate jaoks teebki eesti keele sõnavara omandamise raskeks see, et nad pole varem soome-ugri keeli õppinud, ning sõnavara hulgas on vähe tuttavaid sõnu.

Nagu osutas tagasiside algtaseme eesti keele kursusel osalenud õppijatelt, teeb eesti keele õppimise nende jaoks raskeks sõnavara erinevus indoeuroopa keelte sõnavarast (ühiste tüvede väike hulk). Lisaks juhtisid õppijad tähelepanu probleemidele, mis neil tekkisid eesti keele hääldusega (nii häälikute eristamisega kuulamisel kui ka nende produtseerimisega). Ka Kadi Salu on oma magistritöös osutanud sarnastele raskustele, mistõttu ei saada aru sõnade tähendusest või ei eristata sõnu üksteisest (Salu 2014: 23).

Materjalide väljatöötamisel on arvestatud varemvalminud e-kursuste „Eesti keele kursus algtasemele” ja „Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal” loomisel ning läbiviimisel saadud kogemusi – osa harjutusi on sündinud tänu õppuritele, kes on aidanud kursuse loojatel muukeelse õppija vajadusi paremini mõista.

„Eesti keele sõnavara algkursus” koostati suhtlemiseks vajaliku eesti keele sõnavara tutvustamise eesmärgil (vt joonis 15). Kursus keskendub eelkõige algtaseme (A1/A2) sõnavara arendamisele õpitavate teemade piires. Õppetükid on koostatud nii, et käsitleda igapäevaelu ning eestlaste elulaadi tutvustavaid teemasid: rahvad ja riigid, ametid, kodu ja sisustus, linn ja asutused, transport, teenused, toit, vaba aeg ja üritused, välimus ja riietus, tähtpäevad ja kingitused, õnnitlused, kliima, loodus, reisimine.

Joonis 15. Eesti keele sõnavara algkursus

Sõnavara omandatakse eri harjutustüüpide ja osaoskuste kaudu. Kursuse lõpuks oskavad õppijad õpitavatel teemadel lugeda lihtsaid tekste, pidada lihtsamaid vestlusi ning kirjutada lühikesi tekste.

Kursusel tutvustatakse veel sõnade tähenduseseid (sünonüümid, anto-
nüümid) ning mõnevõrra käsitletakse ka sõnade moodustustunnuseid.

3.2.3.2. Kursuse ülesehitus

Sarnaselt eespool kirjeldatud arvutipõhiste eesti keele kursustega on ka „Eesti keele sõnavara algkursus” jagatud kümneks õppetükiks. Õppetöö on veebi-
põhine, kokkuleppel õppijatega on viis algselt kavandatud auditoorset loengut asendatud Skype'i suhtlusega.

Sõnavara tutvustamiseks on kasutatud mitmekesiseid vahendeid: lugemis-, kuulamis- ja kirjutamisülesandeid, mis on peamiselt sobitamise- ja lünk-

harjutused; vormiharjutuste kõrval kuuluvad siia ülesanded, mis aitavad sõnade tähendusi mõista ja neid sobivas kontekstis kasutada (vt eri harjutustüüpide kasutamisinäiteid, joonised 16–18).

3. Lugege teksti ja otsustage, kas väited on õiged või valed. Read the text and decide if the statements are true.

Peetril oli täna vaba päev. Hommikul käis ta oma isa ja ema vaatamas. Siis sõitis ta bussiga mööda Narva maanteed ja Jaama tänavat Jaama peatusse. Ta otsustas kõigepealt apteeki minna, et vanaisale rohtu osta. Seejärel läks ta raamatukokku, et raamatud ära viia. Kell kaks sai ta kohvikus kokku oma sõbra Aivoga, kellega ta veidi juttu ajas. Siis tuli Peetrile meelde, et ta peab pangas käima. Pangast läks Peeter otse koju. Ta läks mööda Toome tänavat Staadioni tänavani ja pööras vasakule. Koju jõudis ta kell viis.

1. Peeter käis oma ema ja isa vaatamas.

Select one:

True

False

Joonis 16. Eesti keele sõnavara algkursus. Valikvastustega harjutus

8. Kirjutage sõnadega, millal on avatud (töötav)? Write (with words) when the place is open

<p>Nt: Kohvikus on lõuna ühest kaheni. Kohvik on avatud <input type="text"/></p> <p>Kauplus on pühapäeval avatud <input type="text"/></p> <p>Laupäeval on raamatukogu avatud <input type="text"/>. Pühapäeval on raamatukogu suletud.</p>	<p>KOHVIK avatud 10–13, 14–21</p> <p>KAUPLUS E–L 9–19, P 9–16</p> <p>RAAMATUKOGU E–L 8–17, P suletud</p>
<p>Pangakontor on esmaspäeval avatud <input type="text"/> Laupäeval ja</p>	<p>PANK E – R 9-16; L – P suletud</p>

Joonis 17. Eesti keele sõnavara algkursus. Lünkharjutus

Question 1
Not yet answered
Marked out of 7.00
Flag question
Edit question

Ühendage omavahel noomen ja verb. Match the noun and verb!

kõht	Choose...
kõha	Choose... kõhima valutama ravima kutsuma tegema kuulama kirjutama
retsept	Choose...
haige	Choose...
vereproov	Choose...
kiirabi	Choose...
kopsud	Choose...

Joonis 18. Eesti keele sõnavara algkursus. Sobitusarjutus

Et inimesed õpivad keelt erinevalt, siis on kursuse materjali luues arvestatud nii nende õppijatega, kellel on hea visuaalne mälu (nende puhul toetavad õppimist kirjalikus vormis või piltide kujul esitatud materjalid), kui ka nendega, kellel on auditiivne mälu (kes õpivad kõige enam kuulates). Ka neile, kes õpivad kiiresti käelise tegevuse (näiteks kirjutamise) kaudu, on kursusel rohkesti sõnavara õppimise ülesandeid.

Enamik sõnavarakursuse harjutustest paikneb Moodle'i keskkonnas. Moodle'i harjutused nõuavad sõnade ja sõnavormide moodustamist, sünonüümide ja antonüümide leidmist, pildi ja sellele vastava sõna ühendamist, lauselünkade täitmist jne. Õppetükid sisaldavad lisaks Moodle'is paiknevatele harjutustele veel linke ONENESSi sõnavaramaterjalide lehele, kus on esitatud sõnad ja nende põhivormid. Seal leiavad õppijad mitmesuguste teemade sõnavara, millele on lisatud audiofailid hääldusega. Kursusel on mõnevõrra kasutatud ka ONENESSi sõnavaraharjutusi, mis on peamiselt sobitamis- ja lünkharjutused. Siiski ei järgi kursus ülesehituselt ega teemade jaotuselt ONENESSi struktuuri.

Moodle'i harjutustes on kasutatud linke ka muudele veebilehtedele (vt joonis 19).

1. Vaadake Eesti kaarti ja kirjutage, kus asub ...

Pärnu > Pärnu asub Edela-Eestis.

Valga > Valga asub

Peipsi järv > Peipsi järv asub

Liivi laht > Liivi laht asub

Narva > Narva asub

Tallinn > Tallinn asub

Haapsalu > Haapsalu asub

Jõgeva > Jõgeva asub Kesk-Eestis.

Paide > Paide asub

Joonis 19. Eesti keele sõnavara algkursus. Lünkharjutus

Kursusel on palju illustreerivat materjali – fotosid, joonistusi ja skeeme. Nende põhjal on kavandatud ka sõnade esmane harjutamine (vt jooniseid 20–21).

krüsanteem, krüsanteemi, krüsanteemi

iris, iirise, iirist

pojeng, pojengi, pojengi

Kirjutage lausesse pluurali partitiivi vorm. Write the plural partitive form!

NB! Partitiiv 1, partitiiv 2

Ma kingin tavaliselt (roos)

Kas teil (lilial) on müügil?

Joonis 20. Eesti keele sõnavara algkursus. Fotode kasutamine

Question 1
Not yet answered
Marked out of 13.00
Flag question
Edit question

Kirjutage lünka värvinimetes. Write the correct colour!

			
kleit	pluus	seelik	tükond
			
särk	müts	sukkpüksid	
			
püksid	mantel	kampsun	
			
kingad	saapad	sokid	

Erna kleit on . Minu pluus on . Tüdruku seelik on .

Joonis 21. Eesti keele sõnavara algkursus. Joonistuste kasutamine

Fotode ja joonistuste põhjal on koostatud ka mitmesuguseid loovkirjutusharjutusi, näiteks tuleb viiendas õppetükis vastata küsimustele postkontori foto põhjal (joonis 22).

5. Vaadake pilti ja vastake küsimustele!

- Mis on seina ääres?
- Kes on leti taga?
- Mida ostja ostab?
- Mida saab postkontorist osta?

Joonis 22. Eesti keele sõnavara algkursus. Loovkirjutusharjutus

Uut sõnavara omandades on oluline roll lugemisel (Krashen 1989). Seetõttu arendatakse kursusel sõnavara tundmist ka lugemisülesannete kaudu. Muuhulgas tuleb lugeda teksti ja anda küsimustele lühivastus või teha lünkharjutusi, näiteks tutvuda teksti ja fotodega ning otsustada, millisest pildist on juttu (joonis 23).

12. Lugege tekste ja otsustage, mis pildist on juttu. Read the text and decide what picture it concerns

1. See on päris tore lett. Siin on ilusad sibulad. Sibula kilo maksab 1,5 eurot. Kahju, et siin kurki müügil ei ole. Naine palus mul kilo kurke osta. Aga siin on väga ilusad porgandid ja need ei ole kallid ka. Võtangi kilo porgandit ja natuke paprikat.

2. Oi, siit letist saan ma peaaegu kõik vajaliku. Abikaasa palus tuua kaalikaid, porgandeid ja kapsa ning natuke seeni. Ta tahab teha pajarooga. Kahjuks ei ole sel müüjal kapsast. Ah, kapsa ostan kõrvalltist.

a) b) c) d)

1.

Joonis 23. Eesti keele sõnavara algkursus. Lugemisharjutus fotodega

Lugemisharjutuste hulgas on ka valikvastustega harjutusi, nt tuleb tekstilõik sobitada pildiga.

Et edukaks keeleõppeks on vaja kuulda ka olmesituatsioonides kasutatavat kõnekeelt, kuulub iga õppetüki juurde 2–4 kõnekeelset kuulamisharjutust. Kuulamisharjutused aitavad uut sõnavara kontekstiga seostada. Kasutatud on nii kuulamiseelseid, -aegseid kui ka -järgseid ülesandeid. Näiteks joonisel 24 kujutatud harjutuses peab õppija kuulama teksti ja valima õiged vastused.

<p>Question 1</p> <p>Not yet answered</p> <p>Marked out of 1.00</p> <p>Flag question</p> <p>Edit question</p>	<p>5. Kuulake teksti ja otsustage, kas väide on õige või vale. Listen to the text and decide, if the statement is correct.</p> <p>Tekst</p> <p>1. Piret on pikka kasvu tüse tütarlaps.</p> <p>Select one:</p> <p>☐ True</p> <p>☐ False</p>
<p>Question 2</p> <p>Not yet answered</p> <p>Marked out of 1.00</p> <p>Flag question</p> <p>Edit question</p>	<p>2. Tal on pruunid silmad.</p> <p>Select one:</p> <p>☐ True</p> <p>☐ False</p>

Joonis 24. Eesti keele sõnavara algkursus. Valikvastustega kuulamisharjutus

Samuti on koostatud harjutusi, kus tuleb kuulnud dialoogi või teksti põhjal lõpetada lause või sobitada pildid ja tekstis kirjeldatu.

Peamiselt õppetüki lõpus olevad loovkirjutamisharjutused tuleb saata hindamiseks õpetajale. Loovharjutuste osakaal harjutuste üldarvust pole küll suur, kuid nende roll on siiski väga tähtis, kuna neis tuleb õppijatel kasutada sõnavara kontekstis. Lühikestes tekstiloomeharjutustes tuleb õppijatel täiendada dialooge repliikidega, vastata küsimustele jne. Tagasiside loovharjutustele antakse õppijatele taas individuaalselt Skype'i või e-kirja vahendusel).

Mõnevõrra käsitletakse kursusel ka eesti keele grammatikat, kuigi see pole kursuse keskmes ning õppetükkides orienteerutakse rohkem suhtlusele. Eesti keele vormikesksuse tõttu on grammatika omandamine siiski väga oluline. Grammatikavorme ja nende tähendusi on tutvustatud kommunikatiivses kontekstis, seostatuna erinevate osaoskuste arendamisega. Tähelepanu pööratakse vormimoodustusharjutustele, mille kaudu õpitakse sõnade põhivorme. Grammatikanähtuste esitlemisel on kasutatud linke ONENESSi grammatikaseletuste juurde.

Iga kahe õppetüki järel peavad õppijad sooritama veebipõhise testi. Test kontrollib õppetükkide sõnavara omandamist. Ka testis on kasutatud erinevaid harjutustüüpe, samuti fotosid ja skeeme. Testi sooritamise kohta antakse õppijatele individuaalne tagasiside. Kursus lõpeb veebipõhise eksamiga.

3.3. Õpetamiskogemused kursustelt

Vaadeldud kursused on mõnevõrra sarnasest ülesehitusest hoolimata siiski eriilmelised ning rõhutavad eesti keele eri aspekte. „Eesti keele kursus algtasemele” on orienteeritud eesti keele tutvustamisele erinevate osaoskuste arendamise kaudu. Kursusel on enam-vähem võrdselt esindatud nii sõnavara ja grammatikat tutvustavad kui ka kuulamis-, kirjutamis- ja lugemisoskust arendavad ülesanded. Kursuse „Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal” keskmes on videolõigud, mille põhjal on koostatud kursuse harjutusvara. „Eesti keele sõnavara algkursus” keskendub sõnavara omandamisele kirjutamis-, kuulamis-, lugemis- ja rääkimisharjutuste kaudu. Grammatikaga tegeldakse selle kursuse raames vähem.

Kursusi koostades ja läbi viies tulid esile mõned eesti keele e-õppe probleemid.

Eesti keele kursuste loomine näitas, et arvuti tehnilised võimalused on piiratud. Arvutipõhist õpet pärssib arvutiprogrammide formaliseeritus ja jäikus, mis jätab loovusele vähe ruumi. Eriti tajutav oli see sõnavaraharjutuste puhul. Muuhulgas ei suuda arvuti kontrollida sõnadevaheliste tähendusaste (osasünonüümid, osaantonüümid) tundmist ja kasutusoskust, samuti stiilierinevusi. Sõnavara õpetamisel tuleb silmas pidada, et harjutusvara hulgas oleks nii sõnade äratundmisele kui ka kasutamisele suunatud harjutusi. Sõnavara õpetamiseks sobivad Moodle'i pakutavatest võimalustest eelkõige sobitus- ja loovharjutused. Viimaste puhul ei ole arvutil tavapärase õppe ees eelseid, sest ta ei suuda selliseid harjutusi kontrollida. Seetõttu tuleb sõnavaraharjutuste ülesehitus hoolega läbi mõelda, et õppeprotsessi mitmekesistada.

Kursused näitasid, et õppijad vajavad hääldeoskust arendavaid materjale, kuid Moodle'is puuduvad selleks sobivad vahendid. Tulevikus oleks tarvis välja töötada eesti keele häälde õpetavaid programme, et õppija saaks arvutilt kohe tagasisidet häälikute moodustamisel tehtud vigade kohta.

Arvutiprogrammide ning nende eri versioonide vahel on erinevusi, mis nõuab kursuste väljatöötajatelt ja õppijatelt kohanemist. Õpikeskkondades võib erineda näiteks harjutustüüpide ülesehitus – mõnes keskkonnas on rippmenüüga valikvastustega harjutustüüp ühendatud lünkharjutuste tüübiga, samas kui teistes keskkondades on tegemist kahe erineva harjutustüübiga. E-materjalide loojad peavad selliseid erinevusi arvestama. Samuti häirivad aeg-ajalt õppetööd Moodle'i uuendused, kuna need muudavad kursuste kujundust. Sobivaks lahenduseks oleks ilmselt Moodle'i administraatori saadetav e-kiri õpetajatele ja õppijaile, milles antakse ülevaade tehtud muudatustest, sest Moodle'i juhendites ei jõua ülikooli veebadministraatorid kiiresti muutuvaid versioone piisava põhjalikkusega kirjeldada. Ka põhjustavad Moodle'i uuendused mõnikord probleeme töötamisel audio- ja videomaterjalidega (aeg-ajalt peab kursuse koostaja seaded üle kontrollima) ning linkidega.

Kurstel on ülesandeid, mida ei saa kõigis veebilehitsejais lahendada. Õppijaid oli tarvis eraldi instrueerida, milliseid veebilehitsejaid saab kasutada.

Kursustele registreerus õppijaid paljudest riikidest Euroopast, Ameerikast, Austraaliast. See tekitas raskusi Skype'i-suhtluse planeerimises, näiteks ajavahe tõttu. Kõik õppijad olid õppinud võõrkeeli (v.a soome-ugri keeled), aga tegid seda nüüd esimest korda internetis. Kõigil õppijatel pole eriti laialdasi teadmisi arvuti kasutamisest, seetõttu tundsid mõned õppijad end ebakindlalt ja vajasid õpetajate tuge. Üllatuslikult tekkis näiteks trükitehnilisi probleeme – muuhulgas ei osanud õppijad teksti vajalikke tähemärke lisada.

Õppijate motiveeritus on arvutipõhiste kursuste puhul isegi olulisem kui tavapärasel õppes. Tundub, et mõned õppijad ootavad e-õppelt eelkõige meelelahutust ega ole valmis aktiivselt õppeprotsessis osalema. Kuigi alguses oli huvi uude õppevormi vastu suur, langes see mõnel õppijal esimeste raskuste tekkides. Kuigi kursused pakuvad põnevaid ja mitmekülgset õpet, on siiski tegemist süstematiseeritud ja kiiresti raskemaks muutuva materjaliga, mis nõuab õppijalt aktiivsust. Õppijad ei suuda alati hästi oma aega planeerida. Seepärast jäädakse kodutööde esitamisega hiljaks ning õppetükkide läbimine võtab rohkem aega kui esialgu kavatseti. Kursused on siiski kavandatud paindlikult, lubades vajadusel õppijaile veidi ajapikendust.

Mõnikord oli probleemiks omavahelise suhtluse piiratus. E-kursuste puhul puudus vahetu suuline suhtlus õppija ja õpetaja vahel (v.a Skype'i kasutades), mis muutis infovahetuse aeglasemaks. Seda ei osanud ei õppijad ega õpetajad arvestada. Näiteks vähendas õppimise efektiivsust see, et erinevalt kontaktõppe tunnist klassiruumis ei saa õppijad oma küsimustele kohe vastust. Kuigi kõigile küsimustele üritati vastata samal päeval, kulus vastuse saamiseks rohkem aega kui klassis. Kontaktõppe võimaldaks õppijatel õpitavas keeles rohkem kõnelda. Õppijate hulgas oli neid, kes leidsid, et tahaksid oma tulemusi teistega võrrelda, sellist võimalust aga Moodle ei paku. Ka püsib auditooriumis õppides õppijate tähelepanu kauem kontsentreeritud ning juba lihtsalt klassiruumi kohaletulek kohustab neid eelnevalt õppima ja kohapeal kaasa töötama.

Õppija ja õpetaja suhtlus on tähtis ka õppijatele tagasiside andmise seisukohast. Saavutamaks kavandatud keeleoskustaset, töötavad õppijad kursuse vältel eri osaoskusi arendavate harjutuste kallal. Kohe pärast ülesande sooritamist tuleb tagasiside enamiku arvuti kontrollitavate harjutustüüpide kohta. Kuid mõnikord pidi õpetaja arvuti poolt ülesannete hindamisel antud punkte ka muutma. Seda võimalust tuli kasutada peamiselt juhul, kui õppijate vastused olid sisuliselt õiged, kuid eksiti kirjavahemärkides (topelpunktid või -komad), suures/väikeses algustähes või kasutati lünkülesannetes paralleelvorme (näiteks lühike/pikk personaalpronoomeni vorm). Selliste muudatuste tegemisel pidi lisama õpetajapoolsed selgitused muudatuste põhjuse või paralleelvormide kasutuse kohta.

Kursusel tehtud töö kohta annavad tagasisidet ka veebipõhised testid Moodle'is. Algselt oli kavas testid läbi viia klassiruumis, kuid sellest mõttest tuli loobuda, sest õppijad elasid eri kontinentidel ning neil polnud võimalik Eestisse sõita. Otsustades kasutada õpikeskkonna teste, lähtuti ka õppijate soovidest.

Nagu kursuse ülesannetes, on ka testides kasutatud pildimaterjali, helifaile ja tabeleid. Õppijate tagasiside pildimaterjali sisaldavate harjutuste kohta osutas vajadusele selle kasutamisel testides arvestada, et arvutimonitoride resolutsiooni ja värvi sätted erinevad. Sellele juhtisid tähelepanu mõned „Eesti keele kursusel algtasemele” osalenud õppijad. Neil oli värvide tundmise kohta käiva ülesande illustreerimiseks kasutatud pilti vaadates raskusi oranži ja punase eristamisega.

4. KURSUSTE TAGASISIDE ANALÜÜS

Õppematerjalide pedagoogiliste ja keele omandamisega seonduvate eesmärkideni jõudmist analüüsiti õpilastelt ja Tartu ülikooli filoloogiaüliõpilastelt saadud tagasiside põhjal. Selleks viidi Tartu Ülikooli veebipõhistel eesti keele kursustel õppinute seas läbi tagasisideküsitlus ning intervjueriti kolme õppijat. Läbiviidud intervjuud on poolstruktureeritud teemaintervjuud. Selliste intervjuude puhul määratakse kindlaks käsitletavat teemat, kuid küsimuste esitamise järjekord varieerub vastajati (Praakli 2009). Samuti paluti Tartu Ülikooli filoloogiaüliõpilastel anda hinnang kursuse „Eesti keele kursus algtasemele” kohta.

Huvi pakkus, milline on eesti keele õppijate suhtumine arvutipõhisesse keeleõppesse laiemalt ning kuidas nad hindavad eesti keele osaoskuste, grammatika ja sõnavara materjalide esitamist käsitletavate kursuste raames.

4.1. Eesti keele kursustel õppijate tagasisideküsitluse analüüs

Eesti keele e-kursustel õppisid ja õpivad huvilised paljudest riikidest: Portugalist, Luksemburgist, Saksamaalt, Belgiast, Rootsist, USAst, Austraaliast ja Jaapanist. Enam kui poolte õppijate emakeeleks oli inglise keel, teiste inglise keele oskus oli väga hea. Õppijad on varem õppinud vähemalt ühte võõrkeelt, kuid need on olnud indoeuroopa keeled (peamiselt inglise, prantsuse või saksa keel), mitte soome-ugri keeled. Kõigi õppijate jaoks oli see esimene e-keelekursuse kogemus (mõned olid varem kasutanud e-sõnaraamatuid). Kolm inimest oli siiski varem kasutanud Moodle'i õpikeskkonda. Eesti keele kontaktõppe kursustel polnud õppijad samuti varem käinud. Õppijad ei kuulunud Tartu Ülikooli üliõpilaste hulka, vaid registreerusid ainult kõnesolevatele e-kursustele. Eesti keelt õpitakse peamiselt perekondlikel (elukaaslane on eestlane, esivanemad Eestist pärit) ja/või tööalastel (töökaaslasel on eestlased, soovetakse tulla Eestisse tööle) põhjustel, samuti huvist eesti keele ja kultuuri vastu. Kõik õppijad on omandanud kõrghariduse või on seda omandamas. Eesti keele kursuse algul väitsid õppijad, et nad soovivad eelkõige täiendada oma teadmisi eesti keele grammatikast, hakata mõistma eestikeelseid kirjalikke ja suulisi tekste ning suuta vestelda eesti keeles igapäevaelu teemadel. Samuti oodati kursusel lugemis- ja kirjutamisoskuse paranemist.

Õppetööd läbi viies, õppijate töid analüüsides ning nendega nii suuliselt kui ka kirjalikult suheldes tekkis vajadus välja selgitada, milline on õppijate suhtumine käimasolevatesse kursustesse ning milliste eesti keele osaoskuste õppimine arvuti abil tundub neile kõige otstarbekam. Kursuste lõpus viidi läbi küsitlus, millele olid nõus vastama 21 kursust, kellest kolmandiku moodustasid naised, kaks kolmandiku mehed. Esmakordselt viidi küsitlus läbi „Eesti keele kursuse algtasemele” õppijate hulgas 2011. aastal (10 vastajat), seejärel „Eesti keele algkursusel videomaterjalide põhjal” (6) ning viimasena „Eesti keele

sõnavara algkursusel” (5). Et viimati mainitud kursusel õppinud respondente oli kõige vähem, viidi neist kolmea läbi täiendav intervjuu, kus samuti käsitleti küsimustikus vaadeldud teemasid.

Küsitlus oli ingliskeelne, sest respondentide eesti keele oskus polnud käesoleva töö autori hinnangul selle eestikeelseks läbiviimiseks piisavalt kõrge. Õppijailt küsiti järgmised küsimused:

1. Millised eesti keele aspektid (nt hääldus, käänamine, muutused tüvehäälikutes, verbiajad vms) on teie meelest kõige raskemad õppida?
2. Mille poolest erineb e-keeleõpe keeleõppest klassiruumis? Nimetage e-õppe positiivseid ja negatiivseid külgi.

Järgnevaid väiteid tuli hinnata viiepallisel Likerti hindamisskaalal:

- 1 – pole nõus, 2 – pigem pole nõus, 3 – raske öelda, 4 – pigem nõus, 5 – nõus.
3. E-keeleõpe on arendanud eesti keele kõrval ka minu arvutioskust.
4. Eesti keele e-õpe on rikastanud minu sõnavara.
5. Eesti keele e-õpe on arendanud minu grammatikatundmist.
6. Eesti keele e-õpe on arendanud minu kirjutamisoskust.
7. Eesti keele e-õpe on arendanud minu kuulamisoskust.
8. Eesti keele e-õpe on arendanud minu lugemisoskust.
9. Keeleõpe internetis on andnud mulle parema võimaluse oma keeleõpet kavandada.
10. Sain internetis eesti keelt õppides õpetajalt põhjalikku juhendamist.

Nagu eespool mainitud, viidi kolme „Eesti keele sõnavara algkursusel” õppinuga läbi ka täiendavad intervjuud. Intervjuud on kasutatud sellepärast, et see võimaldab paindlikult ja suhteliselt kiiresti teavet koguda. Intervjuutüüpe võib eristada ülesehituse järgi, näiteks struktureeritud/poolstruktureeritud intervjuud. Struktureeritud intervjuudes esitatakse küsimused alati samas järjekorras, mõnikord antakse ka vastusevariandid ette. (Praagli 2009) Doktoriväitekirjas on kasutatud poolstruktureeritud teemaintervjuud, milles arutletakse kindlatel teemadel, kuid küsimusi ei esitata mitte alati samas järjekorras. Poolstruktureeritud intervjuu eeliseks on võimalus kohandada teemade ja küsimuste järjekorda olukorrale sobivamaks. Intervjuud kestsid umbes 60 minutit, mida ongi peetud nende optimaalseks pikkuseks (Praagli 2009). Intervjueeritavatest oli kahe vastaja emakeeleks inglise, ühel prantsuse keel (kuid ka tema inglise keele oskus on väga hea). Intervjueeritud on varem õppinud vähemalt ühte võõrkeelt.

4.1.1. Eesti keele keerukamad aspektid

Keeli õppides arenevad õppijate teadmised nii õpitavast keelest kui ka emakeelest, nende sarnasustest ning erinevustest. Õppijad tuginevad teadmistele ja oskustele, mis nad on omandanud teisi keeli õppides, ning keeltevahelistele sarnasustele. Keelt õpetades lähtutakse aga sageli keeltevahelistest erinevustest. (Kaivapalu 2010)

Küsitluse käigus esitatud küsimuse, *millised eesti keele aspektid on kõige raskemad õppida*, ajendas vajadus kindlaks teha, millistele eesti keele aspektidele tuleks uusi kursusi koostades rohkem tähelepanu pöörata. Analüüsisides vastuseid küsimusele võib väita, et enamik vastajaist pidas raskeks eesti keele grammatilise süsteemi õppimist.

Mõned vastajad tõid ka konkreetsemaid näiteid raskuspunktide kohta, milleks on:

1. eesti keele käänamine ja õige käände valik:
sõnade põhivormid, kolm põhikäänat ning pluraali partitiiv, neid ma pidin õppima kohe algusest;
on raske leida käändele õiget vastet inglise keeles;
ei tea, kuidas sõnu erinevates olukordades muuta, on olnud raske õppida erinevate sõnalõppude tähendust ja kasutamist lauses.
Käänetest nimetati kõige raskemaks genitiivi ja partitiivi:
sõna põhikäänete vormide moodustamine singularis ja pluraalis;
nende käänete kasutamine tundub mulle väga ebajärjekindel, erinevalt teistest käänetest.
2. tüvehäälikute muutused käänamisel ja pööramisel:
tüvehäälikute muutused, põhjuseks võib olla see, et kursus on internetis ja meil ei ole nii palju võimalusi rääkida.
3. verbi põhivormid ja ajad:
kui ma saan teada uue verbi, tahan kohe teada ma- ja da-infinitiivi ja pöörded;
praegu oskan ma ainult olevikku ja mõnd sõna minevikus, mis muudab rääkimise inimestega ja mingite asjade ütlemise raskemaks.

Samas leidis üks õppija, et verbiaegu aitavad omandada suhteliselt selged moodustusreeglid.

4. impersonaali vormid
5. intervjueeritud märkisid ära ka sõnajärje lausetes:
See (eesti keel) on väga loominguline keel, aga teil ei ole kindlat sõnajärge lauses, nagu prantsuse või rootsi keeles. Teil võib mõnikord objekt asuda subjektist eespool ja objektil on suurem semantiline tähendus.
Eesti keele puhul pean kuulama tervet lauset, et selle tähendust mõista.

Üks vastaja leidis, et mõistab eesti keelt paremini, kui suudab produtseerida.

Ühe õppija hinnangul raskendasid grammatika tundmaõppimist seletustes kasutatud grammatikaterminid:

Seletused võiksid olla kirjutatud igapäevases keeles, kuigi on hea, et korrektsed grammatikaterminid on kirja pandud.

Intervjueeritud õppijad leidsid aga, et grammatilise struktuuri esitus kursusel oli ülevaatlik, andes hea ettekujutuse grammatiliste vormide moodustamisest:

Grammatikaseletused on hästi koostatud ning õppijad saavad teada olulisemad põhimõtted. Need on head ka seepärast, et nende juurde on alati võimalik tagasi tulla.

Ometi leidsin kursuse, kus ei väldita grammatikat ja see on väga oluline. Eesti keel on grammatiline keel ja reegleid tuleks hakata õpetama kohe alguses.

Eesti keelt õppivate inglise emakeelega õppijate hulgas on läbi viidud teisi küsitlusi, milles on uuritud, millised eesti keele aspektid tunduvad neile keerukatenä (vt nt Salu 2014). Ka nendest selgub, et õppijatele valmistavad probleeme eesti keele käänded ja muutused sõnatüvedes.

Võrdluseks võib siin tuua inglise keele õppijate hulgas läbi viidud küsitluse (Melor Yunus jt 2009), mis näitas, et ehkki mõned õppijad nimetasid ka inglise keele grammatikat keerukaks, valmistas vastajatele kõige enam raskusi kirjutamisoskuse arendamine.

Lisaks probleemidele vormimoodustusega mainisid mitmed õppijad eesti keele sõnavara. Seda põhjendati õpitud indoeuroopa keelte ja soome-ugri sõnatüvede erinevusega, mis muudab sõnade õppimise aeganõudvamaks. Õppijatel puudub võimalus toetuda varem õpitud keelte sõnavarale:

Paljud sõnad ei ole mitte kuidagi seotud ülejäänud Euroopa keelte sõnavaraga.

Et eesti keele sõnavara ja grammatilise süsteemi omandamine on keerukas, võib väita ka õppetööd läbi viies saadud kogemuste põhjal. Siin on märgata vähe erinevusi e-õppe ja traditsioonilise kontaktõppe vahel.

Üks raskemini omandatavaid osaoskusi on õppijate arvates rääkimisoskus õpitavas keeles:

Minu jaoks on rääkimine tõenäoliselt raskeim, puhtalt kontakti puudumise tõttu emakeelekõnelejadega. Ma arvan, et ilmselt on rääkimine see, mida tahaksin rohkem osata.

Kaks vastajat tõstis esile raskusi hääldusega:

Mõnede tähtede hääldus on raske, kuid mitte võimatu, rõhu omandamine sõltub praktikast. Kuid e-õpe pole parim paik rääkimise õppimiseks.

Häälduse õppimisel on siiski palju abi kursusele lisatud helifailidest.

Muuhulgas soovitas üks intervjuueritu kasutada rohkem eesti laule, näiteks lastelaule, et õppijad saaksid kaasa laulda ja seeläbi korrektse häälduse omandada:

Need võivad olla näiteks häällaulud või lihtsalt laulud, sest kui sa laulad laulu, siis see jääb sulle meelde.

Hääldust nimetati üheks raskemini omandatavaks keeleaspektiks ka Kadi Salu (2014) läbiviidud küsitluses.

Eesti keele keerukamad aspektid ilmnevad hästi õppijate kirjalikes töödes leiduvaid vigu analüüsid.

A1/A2 tasemel (algtasemel keeletekasutaja) kirjutamisoskus piirdub oskusega koostada lühikesi ja lihtsaid tekste, näiteks teateid ning kirju. Seejuures eeldatakse algtasemel keeletekasutajalt küll mõningate grammatiliste konstruktsioonide õigesti kasutamist, kuid seejuures ka sageli tehtavaid vigu. (EKR 2007)

Võõrkeeleõppijate vigu on liigitatud erinevatelt alustelt lähtudes. Muuhulgas on neid jagatud õppijate emakeele mõjul tehtud ehk keeltevahelisteks vigadeks ja keelesisesteks vigadeks, mille põhjuseks on valesti tehtud valikud, mis pole tingitud esimese keele mõjust. (Pool, Vaimann 2005)

Järgnevalt esitan veanäiteid, mis on kogutud kursuse loovkirjutusülesannetest ja testidest. Näited on seostatud õppijate tagasisides esile toodud raskuspunktidega eesti keele õppimisel.

1. Nagu osutas õppijatelt saadud tagasiside, põhjustab arvutipõhiselt eesti keelt õppivatele inimestele kõige enam raskusi käänamine ja sobiva käände valimine.

Vormimoodustus:

Emal annab **vendle** raha. *Pro:* Emal annab **vennale** raha.

Majal on kaks **korruset**. *Pro:* Majal on kaks **korrust**.

Pärast **õhtusöökit** ma läksin otse koju. *Pro:* Pärast **õhtusööki** ma läksin otse koju.

Käändevalik:

Ingal meeldib Juhani maja. *Pro:* **Ingale** meeldib Juhani maja.

Mine **hotell!** *Pro:* Mine **hotelli!**

Pöörake paremale Lille **tänav**. *Pro:* Pöörake paremale Lille **tänavale**.

Sageli eelistavad õppijad lühikese illatiivivormi asemel kasutada pikka:

Siis panen kõrvitsa, porgandi ja kartuli **pottisse**. *Pro:* Siis panen kõrvitsa, porgandi ja kartuli **potti**.

Ma lähen **toidupoesse**. *Pro:* Ma lähen **toidupoodi**.

Kõndige, kuni jõuate **bussijaamasse**. *Pro:* Kõndige, kuni jõuate **bussijaama**.

2. Sihitise käände valik (õppijad pidasid raskeks genitiivi ja partitiivi kasutust):

Õpilased kirjutavad **harjutus**. *Pro:* Õpilased kirjutavad **harjutuse/harjutust**.

Ta võtab **taksot**. *Pro:* Ta võtab **takso**.

Ma siis tahan **üks õlu**, mida sina tahad juua? *Pro:* Ma siis tahan **üht õlut**, mida sina tahad juua?

Lisa **supilusika** sidrunimahla! *Pro:* Lisa **supilusikas** sidrunimahla!

Palun võtke **pudeli** kaasa! *Pro:* Palun võtke **pudel** kaasa!

3. Kaassõnade valik ning posseivpronoomeni kasutamine:

Teie teate et pidu on laupäeval õhtul **oma juurde**. *Pro:* Teie teate, et pidu on laupäeva õhtul **minu juures**.

Inglise keele mõjul tehakse vigu ka kaassõnade tarvituses, eelistades eesti postpositsioone kasutada prepositsioonidena nagu inglise keeles:

Ette puud on kiik. *Pro:* **Puu ees** on kiik. (*Vrd ingl: There is a swing in front of the tree.*)

4. Õppijate hinnangul on nende jaoks raske verbivormide moodustamine ja valik. Sellele osutavad ka üksikud sobiva vormi valiku ja moodustusvead õppijate töödes.

Moodustamine:

Õpilased **tegevad** täna eksamit. *Pro:* Õpilased **teevad** täna eksamit.

Ei **tehnud**. Ei **tahnud**. *Pro:* Ei **teinud**. Ei **tahtnud**.

Mis sa **tegesid**? *Pro:* Mis sa **tegid**?

Sobiva vormi valik:

Pärast **sööme** koos õhtust ja siis nad **sõitsid** koju. *Pro:* Pärast **sõime** koos õhtust ja siis nad **sõitsid** koju.

Sööme šašlõkki ja **jõime** punast veini. *Pro:* **Sõime** šašlõkki ja **jõime** punast veini.

5. Ühildumine (nii isiku- kui arvuühildumine):

See on vana **mööblid**. *Pro:* **See** on vana **mööbel**.

Mulle **meeldib** kõige enam **köögiviljad**. *Pro:* Mulle **meeldib** kõige enam **köögivili**.

Ma loodan, et **need aitab**. *Pro:* Ma loodan, et **need aitavad**.

Kingitused ei ole **vajalik**. *Pro:* **Kingitused** ei ole **vajalikud**.

Õhtul **olid** me kõik teatris. *Pro:* Õhtul **olime** me kõik teatris.

6. Eesti keeles sõltub numeraali ja substantiivi ühendis laiendi käändevorm põhja käändest: kui põhi on nominatiivis, on laiend partitiivis, kui põhi on muus käändes, ühildub laiend põhjaga käändes. Inglise keeles on koos numeraaliga kasutatav substantiiv pluuralis.

Inglise emakeelega õppijad kasutavad sageli kvantorfraasides substantiivi pluurali nominatiivi, mitte singulari partitiivi vormis.

See on **kolm aknad**. *Pro:* Seal on **kolm akent**. (*Vrd ingl: There are three windows.*)

7. Tüvem muutused, mida õppijad on küsitluses nimetanud raskesti omandatavateks, pole analüüsitud materjalis palju vigu põhjustanud. Tõenäoliselt tuleneb see vormidevaheliste seoste korduvast rõhutamisest e-kursuste materjalides.

Meie **tubad** ei ole nii suured. *Pro:* Meie **toad** ei ole nii suured.

8. Vaid vähesed õppijad tõid eesti keele raskuspunktide hulgas välja sõnajarje, kuid nende töödes esineb siiski sõnajarjevigu. Mõne puhul on selgelt tajutav inglise keele sõnajarje mõju.

Tagaosas korter on väike õu ja väike aed. *Pro: Korteriga tagaosas on väike õu ja väike aed.*

On kõige rohkem tahtis, et **meil on kena õhtul koos**. *Pro: Kõige tähtsam on, et meil on õhtul koos kena.*

See on **lähedal raudteejaam**. *Pro: See on raudteejaama lähedal. (Vrd ingl: It's close to the railway station.)*

Seal on kolmkümmend kaks õpilast minu klassis. *Pro: Minu klassis on kolmkümmend kaks õpilast. (Vrd ingl: There are 32 students in my class.)*

Me elame **Tallinnas nüüd**. *Pro: Me elame nüüd Tallinnas. (Vrd ingl: We live in Tallinn now.)*

Eesti keele kursustel õppinud pidasid keerukaks eesti keele sõnavara omandamist.

9. A1/A2 tasemel õppijate vigu sõnade kasutamisel võib põhjustada nende kõlaline sarnasus.

Ma olen **kook**. *Pro: Ma olen kokk.*

Kas sa kuulad raadiot? Ei **kuulnud**. *Pro: Ei kuulanud.*

Kas sa paned selga **roosi** jaki? *Pro: Kas sa paned selga roosa jaki?*

Tahaksin **klassi** valget veini. *Pro: Tahaksin klaasi valget veini.*

10. Eksitakse lausesse sobiva sõna valikul:

Ma **hakkasin** tööd kell pool kaks. *Pro: Ma alustasin tööd kell pool kaks.*

Kes ei **meeldi** kevadet? *Pro: Kes ei armasta kevadet?*

11. Eesti keele sõnavara omandades teevad õppijad ka emakeele mõjust tingitud vigu. Emakeelest tuttava sõna või konstruktsiooni tõlkimine õpitavasse keelde:

Koos tervitades, H. *Pro: Tervitades H. (Vrd ingl: With regards, H.)*

See linn asub Šotimaa **kirrepõhjaosas**. *Pro: See linn asub Šotimaa (põhja-poolses) kirdeosas. (Vrd ingl: This city is located in north-north-eastern part of Scotland).*

12. Ehkki õppijad ortograafiat eesti keele raskuspunktide hulgas välja ei toonud, esineb töödes rohkesti õigekirjavigu. Nende suur osakaal võib tuleneda sellest, et õppijatel puudub keelekeskkond ning neile ei piisa vaid kuulamisharjutustest ning Skype'i-kohtumistest, et omandada korrektne eesti keele hääldus (tajuda erinevusi eesti vokaalide vahel). Eesti keele häälduse omandamist on õppijad küll raskusi tekitavaks nimetanud.

Mõnikord võivad õppijad selliseid vigu teha ka tähelepanematuses.

Erinevalt käsitsi kirjutatud testidest võib veebi vahendusel sooritatud testide puhul vahel olla tegu tehniliste probleemidega: vokaalide *ä, ü, õ* ja *ö* trükkimine on ebaõnnestunud. Õppijad on leidnud sellistele probleemidele erinevaid lahendusi.

dusi: mõni on muutnud klaviatuuri seadet, et kasutada eesti tähestikku, teised on trükinud teksti eraldi valmis ning kopeerinud siis Moodle'isse.

Õigekirjavead:

Mulle ei meeldi **verivurst** ja **suilt**. *Pro:* Mulle ei meeldi **verivorst** ja **süilt**.

Tema **vaga** ilus kodu asub Tallinnas. *Pro:* Tema **väga** ilus kodu asub Tallinnas.

13. Mehaaniliste vigade hulka kuulub ilmselt ka

a) tähtede kirjutamine vales järjekorras:

Minu **mini** on Maria. *Pro:* Minu **nimi** on Maria.

Väike aken on **uske** kõrval. *Pro:* Väike aken on **ukse** kõrval.

b) vale tähe kasutamine:

Segatakse **koolikalt**. *Pro:* Segatakse **hoolikalt**.

14. Paljud ortograafiavead tulenevad samuti inglise keele mõjust. Näiteks kirjutavad õppijad järjekindlalt rahvuste nimetused suure algustähega:

Ma olen **Austraallane**, aga praegu elan siin. *Pro:* Ma olen **austraallane**, aga praegu elan siin. (*Vrd ingl: I am Australian...*)

15. Kirjavahemärkide kasutamisel on ka eeskujuks inglise ortograafia. Näiteks eraldatakse sidesõnaga **ja** seotud rindlauseid inglise keele eeskujul sageli komaga:

Välisukse kõrval on postkast, **ja** ees on trepid. *Pro:* Välisukse kõrval on postkast **ja** ees on trepid. (*Vrd ingl: There is a mailbox next to the front door, and in front of it are stairs.*)

Vigade analüüsi põhjal võib väita, et õppijad hindasid küllaltki õigesti eesti keele omandamise aspekte, mis neile raskusi valmistavad. Esile toodud raskesti omandatavatele keeleaspektidele tuleks edaspidistel keelekursustel rohkem tähelepanu pöörata. Kui selliseid veaohtrikke konstruktsioone, nagu sobiva sihitise käände valik ning nimisõna käände valik kvantorfraasides, on hiljem valminud „Eesti keele sõnavara algkursusel” põhjalikumalt käsitletud, siis näiteks õige sõnajärje omandamine oli probleemiks ka sellel kursusel õppinutele.

4.1.2. Eesti keele veebipõhise õppe positiivsed ja negatiivsed aspektid

Oma vastustes pidid õppijad kirjeldama e-õppe positiivseid ja negatiivseid aspekte. Siin toetusid õppijad oma kursusel osalemise kogemusele, sest keegi vastuist polnud varem veebikursusel osalenud.

4.1.2.1. Veebipõhise õppe positiivsed aspektid

Veebipõhise õppe positiivseteks külgedeks peeti:

1. võimalust õppida enesele sobivas tempos ja enda valitud ajal ning kohas:

Me pole seotud tähtaegadega, saab töötada endale sobivas rütmis ja sobitada õppimise kiire tööeluga. Seepärast ei kiirustanud ma liiga ette ega jäänud ka teistest maha.

On hea, et saan õppida omas tempos. Mu tööl vahelduvad väga kiired ajad rahulikega ja seetõttu on töörohkemal ajal raske õppimiseks aega leida.

Veebis õppides saab pikemalt õpitava üle mõtiskleda, erinevalt klassiruumis toimuvast tunnist, mis on läbi enne, kui sa arugi saad. E-õpe võimaldab sul rahulikult võtta ja õppida oma keskkonnas.

2. sõltumatust teistest õppijatest ning ka õpetajast:

Ma ei sõltu õpetajatest ning klassikaaslastest; ma ei pea kindlatel aegadel klassis kohal käima ja ei pea vabandama puudumise pärast, kui mul pole aega kohale tulla (ning ma ei jää ilma selles tunnis antud infost ega jää teistest maha). Klassis pead olema koos teiste õppijatega, piiratud aja jooksul grupis viibimine segab keskendumist.

Eesti keele kursustel saavad õppijad teataval määral ise oma aega (kui palju aega mingi teema läbitöötamisele pühendada) ja materjalide läbimise järjekorda planeerida ning seega sõltuvad vähem õpetajast. Kursusel on küll antud soovituslik materjalide läbimise järjekord, kuid nagu näitavad Moodle'i õpikeskkonna harjutuste tegemise andmed, järgivad vaid osad õppijad täpselt etteantud järjekorda.

Niimoodi võib keeleõppija vastavalt oma huvidele pühendada rohkem aega ühele osaoskusele – harjutada lugemist, kuulamist või grammatikat. Ka vaadeldavatel kursustel on õppijad esile toonud just võimaluse süsteemselt eesti keele grammatikat õppida:

Ma arvan, et internet annab paremini struktureeritud lähenemise grammatika õppimiseks, kasutades e-harjutusi jne; on tore õppida neid harjutusi ja materjale kasutades, mis kursusel esitatud.

3. Üks olulisi e-õppe eeliseid on võimalus õppida kaugelt klassiruumi kohale tulemata:

Saan töötada endale sobival ajal ning kodus, ei pea raiskama aega sõitmisele.

Ma võin õppida Austraaliast; saab vabal ajal õppida, tähtis on vaid internetiühenduse olemasolu.

4. Veebikursusel saab õppida võõrkeelt, mida õppija kodumaal tavakursustel ei õpetata (seda rõhutasid eelkõige õppijad nendest riikidest, kus traditsioonilised eesti keele kontaktõppe kursused puuduvad või on raskesti kättesaadavad):

See võimaldab kasutada õpetaja abi õppimaks vähetuntud keeli, nagu eesti keel – näiteks Jaapanis on väga raske leida eesti keele õpetajat.

5. E-õpe nõuab õppijatelt tugevat motiveeritust ja erinevate õpistrateegiatega kasutamist. Õppima motiveerivad kõrge kvaliteediga ja läbimõeldud õppe-materjalid, mis lasevad ka õppijal oma tööd suunata. Ka eesti keele e-kursuslased pidasid oluliseks, et e-õpe aitab õppijat motiveerida:

Enne seda kursust püüdsin õppida iseseisvalt õpiku abil ja see kursus, mis sunnib järjekindlalt edasi liikuma, oli väga motiveeriv, sest ma tundsin, et mul on eesmärgid, mille poole püüelda, ja ma ei saanud töid edasi lükata, nagu varem.

Kursus sobib suurepäraselt enda juhitavaks õppimiseks.

6. Leiti, et e-õpe parandab enesedistsipliini:

Paraneb enesedistsipliin...

Kui muid kohustusi on liiga palju, nagu mul viimase paari kuu jooksul, võib asi hakata kiiva kiskuma, kui sa pole endaga range ega võta endale poolt tundi päevas, et õppida.

Selline õppimise viis toetab õppija suuremat vabadust ja parandab enesedistsipliini. E-õpe on väga uudne õppevorm ning hakkab ilmselt tulevikus mängima olulisemat rolli kui õpe klassiruumis.

7. Kaks vastajat tõstsid esile kasutajasõbralikku õpikeskkonda ja kergesti kättesaadavat infot:

Info on kergesti kättesaadav ja õpikeskkond on hästi kasutajasõbralik.

Mulle meeldib, et saan vaadata ja korrata varasemaid materjale.

8. Üks õppija pidas oluliseks ka „päberivaba” õppimist ja rohelist mõtteviisi, mida see esindab, kuigi ta pidi aeg-ajalt materjale välja trükkima, kui arvuti polnud kättesaadav.

Nagu vastustest näha, on siin üles loetud paljud juba varem mainitud arvuti-põhise õppe positiivsed jooned (vt ptk 1.2.3).

4.1.2.2. Veebipõhise õppe negatiivsed aspektid

E-õppe negatiivsete aspektide osas läksid õppijate arvamused lahku, nagu ka positiivsete külgede puhul. Kindlasti on vastustes oluline osa õppijate isiksuseomadustel, aga ka näiteks sellel, kas kursus täitis õppija ootused ja kas osaleja keeleoskustase tõusis soovitud määral.

1. E-õppe probleemiks on uurijad (nt Muilenberg ja Berge 2001) nimetanud õpetaja ja/või rühmakaaslastega vahetu suhtluse vähesust või puudumist. See tõttu tunnevad õppijad end sageli isoleerituna. Sellele juhtisid oma vastustes tähelepanu ka eesti keele õppijad.

Puuduseks peeti seda, et pole võimalust end teiste õppijatega võrrelda ja vajadusel ka koos õppida:

Meil pole klassiruumikohtumisi, mis lubaksid mõista, kui tugev sa ülejäänud klassiga võrreldes oled.

Isegi motiveeritud õppijal võib olla raske õppida, kui pole teisi õppijaid, kellega koos harjutada, ehkki põhimõtteliselt on kursusel võimalik nendega ühendust võtta.

Klassiruumis saaksin rääkida nii õpetajate kui teiste õppijatega.

Ma ei saa rühmakaaslastega väljaspool õppeaega suhelda, näiteks minna välja kohvi jooma.

Kuigi Moodle pakub võimalust suhelda foorumites, aktiivset suhtlust õppijate vahel siiski ei tekkinud. Ka õpetajatele eelistati küsimuste tekkides kirjutada e-kirju, mitte postitada sõnumeid foorumitesse.

2. Et e-õppes on kesksel kohal iseseisev õppimine, mängib siin olulist rolli õppijate motiveeritus. Motiveeritus aitab saavutada iseseisvaks õppimiseks vajalikud oskused, samuti innustab see õppijaid oma õppeprotsessi paremini korraldama. Iseseisev õppimine nõuab õppijatel suurema vastutuse võtmist selle eest, mida, kus ja kuidas õppida.

Aja ja motivatsiooni puudumist peetakse üheks tähtsamaks põhjuseks, miks paljudel õppijatel on raskusi oma õppeprotsessi korraldamisega (Kim 2005: 1). Ka eesti keele õppijatele tekitab raskusi enese motiveerimine ning õppeprotsessi iseseisev kavandamine, näiteks aja planeerimine ja tehtud plaanidest kinnipidamine:

Kui oleme tööl ja eraelus väga hõivatud, siis on mõnikord end raske motiveerida. Et tähtajad ei ole väga ranged, pean tunnistama, et olen mõnikord laisavõitu.

Pidev vaba aja puudus teeb õppimise üsna raskeks.

Peab end distsiplineerima, et aega planeerida, muidu kaob õppimise rütm.

E-õpe on rahulikum, sa pead ise otsima võimalusi sellega tegelda, kui sul on aega. Klassiõpe nõuab märksa otsesemalt ja nõudlikumalt aega ja tähelepanu.

Vahel kipub mu motivatsioon kaduma, kuid see pole seotud niivõrd kursusega kui minu enesega.

3. Leiti, et e-õppele kulub rohkem aega, kui õppijad olid alguses arvanud, ja klassiruumis õpiks kiiremini, sest siis oleks lihtsam küsimustele kohest vastust saada:

Probleemidest arusaamine võtab rohkem aega, kuna kohe ei saa küsimustele vastust.

Sa võid end tunda üksi mingi teema või ülesandega, hoolimata abivalmis ja hästiinformeeritud õpetajast, kes on kättesaadav e-kirjade või Skype'i teel.

Üliõpilased ei oska mõnikord hinnata veebikursusele kuluvat aega, sest arvatakse, et erinevalt traditsioonilisest õppevormist pole e-õppe puhul vaja teha kõiki harjutusi. Sellele on viidatud ka erialases kirjanduses (nt EDUCAUSE 2003: 43). Samuti võivad suurema ajakulu taga olla tehnilised põhjused, näiteks aeglane andmeedastuskiirus.

4. E-õppe puuduseks on kõnelemisvõimaluste vähesus. Sellele juhtisid tähelepanu ka mõned eesti keele õppijad. Skype'i kohtumised toimusid küll iga kahe õppetüki materjalide läbimise järel, kuid õppijad leidsid siiski, et rääkimis- oskusele ei pöörata kursustel nii palju tähelepanu kui teiste osakuste omandamisele:

Kursus on hoolimata kuulamisharjutustest ja Skype'i-suhtlusest lugemiskeskne ning rääkimisvõimalusi on mõnevõrra vähem.

5. Ehkki kursuste alguses väitsid eesti keele õppijad, et nad kasutavad arvutit igapäevaselt nii tööl kui ka kodus ja neil pole sellega tõsiseid probleeme olnud, mainis üks inimene e-õppe negatiivse küljena ka tehnilisi probleeme. Näiteks erinevate klaviatuuride tõttu on raske eesti tähti trükkida, samuti on mõnikord arvutid liiga aeglased.

Vahel ei tööta harjutused nii nagu peaks, näiteks loetakse valeks vastet, kus ma olen vale tähemärgi pannud, kuna ma ei oska õiget täpitähte kirjutada.

Üks vastaja leidis ka, et tal on arvuti abil raskem sõnu õppida, kuna ta saab kirjutada ainult klaviatuuri kasutades, mitte oma käega.

4.1.3. Õppijate hinnangud osaoskuste arengule

Väited 4–8 esitati selgitamaks, kuidas on vastajate arvates kursuse vältel arenenud nende kuulamis-, lugemis- ja kirjutamisoskus ning sõnavara ja grammatika tundmine.

4. väide: *Eesti keele e-õpe on rikastanud minu sõnavara.*

Kursuse koostamisel püüti sõnavara õppimiseks luua palju võimalusi – kasutada sõnastikke, kuulata sõnade häälduse helifaile, teha sõnadega lugemis- ja kirjutamisharjutusi. Sõnavara rikastumisele anti kõigil kursustel kõrge hinnang. Valdav enamik vastajaist oli väitega nõus või pigem nõus (ainult kahel korral anti vastuseks *raske öelda*). Sealjuures kõige kõrgema hinnangu sõnavara arengule andsid ootuspäraselt „Eesti keele sõnavara algkursuse” õpilased, kes kõik olid väitega nõus või pigem nõus (keskmine hinne 4,75). Kõige madalama hinnangu sõnavara arengule andsid kursusel „Eesti keele algkursus video-materjalide põhjal” õppijad, kuid ka nemad olid väitega pigem nõus ja nõus, vaid korra esines vastus *raske öelda*.

Kõigi intervjuueritute õppijate hinnangul aitas uue sõnavara omandamisele kaasa eri õpistiiliga õppijate vajaduste arvestamine:

Kursusel oli tõeliselt hea segu kõigist harjutustüüpidest ja kõigist stiilidest, sest inimesed õpivad ju nii erineval viisil.

Ma ei muudaks sõnavara osas midagi, see oli hea.

Intervjuudest selgus, et õppijatel on erinevad õpistiilid. Mõned neist näevad õpitud pildiliselt ning vajavad sõnavara omandamiseks rohkesti pildimaterjali (*on lihtsam õppida pisikesi erinevusi eesti ja inglise keele vahel, kui ma kujutlen väikest joonist*), teised tekstilisena (*ma loen palju ja siis püüan uusi sõnu kasutada*). Seetõttu olid ka materjalidega seotud ootused erinevad: kui mitmed küsitlitud soovitasid lisada rohkem piltide või animatsioonidega illustreeritud harjutusmaterjali, siis leidis ka neid, kes väitsid, et lisada tuleks hoopis *rohkem teksti, mitte kujutisi*.

Intervjuueritute arvamused läksid lahku ka selles osas, millist sõnavara kursusel tuleks käsitleda. Kuigi enamasti oldi seisukohal, et on oluline omandada vajalik sõnavara argisituatsioonides toimetulekuks (näiteks formularide täitmiseks), peeti tähtsaks ka õpitava mitmekesisust:

Keeletunnis on tarvis mitmekülgust. Ainult kohvi tellima õppida, see on küll tore, aga ei ole mulle huvitav.

Tuleks anda teadmisi kultuurilistest eripäradest (näiteks eri olukordades kasutatavatest väljenditest) ja tuua näiteid eestlaste naljadest.

Sõnavara õppimist toetas vastajate hinnangul eri harjutustüüpide kasutamine: sobitus- ja valikvastustega harjutused sõnade tundaõppimisel, lütkharjutused vormimoodustusel ning vaba teksti moodustamine sõnade kasutus-kontekstiga tutvumisel:

Ma arvan, et harjutused olid väga hästi tasakaalustatud, sobitamine, vastuste valimine ja lünkade täitmine.

Kuid nagu esimese küsimuse vastustest selgus, oli siiski ka neid õppijaid, kes pidasid eesti keele kõige raskemaks küljeks just sõnavara õppimist.

5. väide: *Eesti keele e-õpe on arendanud minu grammatikatundmist.*

Kursustel kasutati grammatika tutvustamiseks erinevaid võimalusi (seletused, tabelid, harjutused jms), seostades grammatika süsteemse esituse teiste osaoskuste arendamisega. Üks õppija leidis siiski, et grammatikaseletused võiksid veidi lihtsamad olla. Kui õppijatel tekkis küsimusi, siis püüdsid juhendajad neile vastata e-kirja teel või Skype'i-suhtluse ajal. Samas näitasid vastused küsimustiku esimesele küsimusele, et eesti keele grammatikasüsteemi omandamine on keeruline. Vastajad olid siiski arvamusel, et kursus on arendanud nende grammatikateadmisi (8 vastust *nõus*, 8 vastust *pigem nõus*, 5 vastust *raske öelda*). Et „Eesti keele algkursuse videomaterjalide põhjal” keskmes oli autentse videomaterjali kasutamine ja sellele tugineva sõnavara tutvustamine eri osaoskuste arendamise kaudu, grammatikaga tegeldi aga üsna pinnapealselt, siis oli ootuspärane, et just sellel kursusel anti grammatikateadmiste parnemisele madalaim hinnang (keskmine hinne 3,8). Kõige kõrgemalt hinnati grammatikateadmiste arengut „Eesti keele kursusel algtasemele”, mille õppijad olid väitega enamasti nõus või nõus (vaid kaks vastust *raske öelda*).

6. väite *eesti keele e-õpe on arendanud minu kirjutamisoskust* puhul läksid õppijate arvamused rohkem lahku kui teiste osaoskuste osas: ehkki enamus nõustus väitega (9 vastajat andsid vastuseks *nõus*, 6 vastajat *pigem nõus*), andis üks vastaja vastuseks *pigem pole nõus* ja 6 vastajat *raske öelda*. Kõrgeima hinnangu oma kirjutamisoskuse paranemisele andsid „Eesti keele sõnavara algkursusel” õppinud (keskmine 4,5), madalaima aga mõnevõrra üllatuslikult „Eesti keele kursusel algtasemele” õppinud (keskmine 3,9) inimesed.

Vastajate hinnangul oli kirjutamisoskuse arendamiseks kursustel piisavalt mitmekesiseid harjutusi, kuid põhjus võib peituda loovkirjutusharjutuste osakaalus. „Eesti keele kursusel algtasemele” on harjutuste üldarv küll suur, kuid vaba teksti moodustamine üks nõrgemaid külgi (võrreldes harjutuste üldhulgaga on loovkirjutusharjutuste osakaal vaid 5–10 protsenti). Et „Eesti keele sõnavara algkursus” valmis viimasena, on selle koostamisel arvestatud varasematel kursustel õppinutelt saadud tagasisidet ning loovkirjutusharjutuste arvu suurendatud.

Õppijad pidasid teksti iseseisvat koostamist tähtsaks:

Kui ma tutvun õppetükkide materjalidega, siis tundub, et jah, muidugi ma tean kõike ja saan aru, aga kui lõpuks tuleb [käsk], nüüd kirjuta, siis mõistan, et see on tegelikult päris keeruline. Nii et see on hea, ma soovitaks isegi rohkem lugusid [teksti] kirjutada.

Teisalt oli kirjutamine ka selline osaoskus, mille arendamisest polnud kolm „Eesti keele kursusel algtasemele” õppinud vastajat kursuse alguses niivõrd huvitatud kui lugemis- ja kuulamisoskusest. See võis mõjutada ka nende huvi kirjutamisoskuse arendamise vastu.

Üks vastaja põhjendas oma arvamust, väites, et arvutil kirjutamine ei aita tal nii hästi keelt õppida kui käsitsi kirjutamine. Ka intervjuudest selgus, et õppijad eelistaksid sõnade meeldejätmiseks neid pigem käsitsi kirjutada:

Kui ma tahan sõna kirjutada, ei valiks ma selleks arvutit, teeksin seda parema meelega käsitsi. Siis jääks sõna mulle meelde.

Väidetega **eesti keele e-õpe on arendanud minu kuulamisoskust** ning **eesti keele e-õpe on arendanud minu lugemisoskust** oldi üldiselt nõus või pigem nõus. Ilmselt on siin põhjuseks see, et õppematerjali hulgas on väga mitmesuguseid kuulamis- ja lugemisharjutusi: dialooge, tarbetekste, tekste ajakirjandusest jms. Ka uut sõnavara on esitatud koos helifailidega. Väga sobivaks peeti video- ja helilõikude pikkust (1–2 minutit).

Küsimustiku teisele küsimusele (e-õppe positiivsed ja negatiivsed küljed) vastanud märkisid, et kuna väljaspool keelekeskkonda on õpilastel vähe võimalusi eesti keelt kuulda, on ainuke viis eesti keelt õppida just kuulamisharjutuste kaudu ning kuulamis- ja lugemisoskus arenes kursuste jooksul edasi. Üks keeleõppija soovitas kuulamisharjutustele alati kirjalik tekst lisada, ühendades nii kuulamis- ja lugemisharjutuse, sest algajatele on kuulamisharjutuste tegemine raske. Siin läksid arvamused siiski lahku: leidus ka neid õppijaid, kes eelistasid kuulata helilõiku ilma lisatud tekstita. Ühe keeleõppija arvates võiks tarbetekstide kõrval esitada ka luuletusi ja isegi stseene näidenditest.

Kolmest vastajast, kes andsid kuulamisoskuse arengule hinnanguks *raske öelda*, pidasid kaks olulisemaks sõnavara (pähe)õppimist ega väärtustanud kuulamis- ja lugemisoskuse arendamist.

Kuulamisoskusele anti kõrgeim hinnang „Eesti keele algkursuse videomaterjalide põhjal” õpilastelt (vastused ainult *pigem nõus* ja *nõus*, keskmine hinne 4,5). Selle kursuse eripäraks on rikkalik videomaterjal, mille põhjal on koostatud rohkesti kuulamisharjutusi. Õppijad tõstsid esile videolõikude mõju kuulamisoskuse arengule:

Video eeliseks oli kontekst – pilt ja tekst.

Ka „Eesti keele sõnavara algkursus” sisaldab mitmekesiseid kuulamisülesandeid ning seepärast anti kuulamisoskuse arengule ka selle kursuse raames kõrge hinnang (väitega oldi *pigem nõus* ja *nõus*). Üks sellel kursusel õppinu mainis eraldi tuge, mida talle häälduse omandamisel pakkusid sõnade helifailid. Edaspidi soovitasid „Eesti keele sõnavara algkursusel” õppinud kasutada kuulamisoskuse arendamiseks lühikesi filmilõike ning helifaile eesti lauludega.

Ehkki ka lugemisoskuse arendamine polnud kahele vastajale kursuse alguses esmase tähtsusega, anti just selle osaoskuse arengule kõigil kursustel sõnavara omandamise kõrval positiivne hinnang (vaid üks vastaja andis hindeks *raske*

öelda). Kõrgeima hinnangu sai lugemisoskus „Eesti keele sõnavara algkursusel” (keskmine 4,75). Põhjuseks on ilmselt jällegi varasemate kursuste tagasiside arvestamine lugemisülesannete tekstide ja dialoogide väljatöötamisel – õppijad avaldasid soovi töötada igapäevaelust tuttavates situatsioonides kasutatava sõnavaraga.

Samuti pidasid mõned õppijad lugemisoskuse omandamist lihtsamaks kui kuulamise või rääkimise oskust:

Lugeda on mul rohkem võimalust, nii et mu lugemisoskus on märksa-märksa parem kui rääkimisoskus.

Rääkida on raskem kui lugeda, iga kord, kui ma eesti keelt räägin, pean mõtlema, kas kasutan õiget või valet käändelõppu.

Rääkimisoskuse arendamise kohta eraldi küsimust polnud, kuna seda said õppijad teiste osaoskustega võrreldes teha vähem – eelkõige Skype’i tundides, kus nad suhtlesid õppejõududega. Õppijatelt saadud tagasiside näitas, et rääkimisoskuse arendamisega tuleb täiendavat tööd teha.

4.1.4. Õppijate hinnangud õppele veebis

Väited 3, 9 ja 10 puudutasid arvutikasutust ja tööd internetis.

3. väitega *e-keeleõpe on arendanud eesti keele kõrval ka minu arvutioskust* pigem ei nõustunud (5 vastajat) või ei osatud vastata (7). Tulemus on tingitud tõenäoliselt sellest, et juba kursuse algul arvasid õppijad, et nad tunnevad arvutit küllaltki hästi. E-keeleõppijatel oli ligipääs arvutile ja internetile kas kodus või tööl (enamasti nii siin kui seal), nad kasutasid seda igapäevaselt oma töös. Keeleõppe e-kursustel polnud keegi neist varem õppinud. Ometi näitas see, et kursuse vältel mitu korda tehnilist abi paluti, õppijate mõningaid probleeme arvuti käsitlemisel. Vastanud leidsid, et õppijatele võiks edaspidi saata juhised, kuidas muuta arvuti klaviatuuriseadeid. Moodle’i kasutamisel õppijail suuri probleeme ei tekkinud, seda nimetati „kergesti ligipääsetavaks ja lihtsaks”. Üks õppija kasutas seda ka oma nutitelefonis. Tööd Moodle’is häiris vaid üks versioonivahetus, mis muutis keskkonna väljanägemist.

Väitega, et nende arvutioskus on paranenud, olid täiesti nõus ainult kaks inimest, kes õppisid „Eesti keele algkursusel videomaterjalide põhjal”, mis töötõttu video- ja audiofailidega nõudis õppijailt enam teadmisi arvutist. Sellel kursusel õppinud andsidki oma arvutioskuse paranemisele kõrgeima hinnangu. Kõige väiksemaks hindasid oma arvutialaste teadmiste arengut „Eesti keele sõnavara algkursusel” õppinud (keskmine 2,75).

9. väidet *keeleõpe Internetis on andnud mulle parema võimaluse oma keeleõpet kavandada* kannustas esitama õppijate erinev õpistiil. Samuti rõhutasid õppijad tagasisides, et neile on tähtis aktiivselt oma õppimise kujundamises kaasa lüüa. Mõned õppurid tegid kõik harjutused etteantud järjekorras ning esitasid kodutööd tähtajaks, teised aga eelistasid õppida endale paremini sobivas

järjekorras või osa harjutusi üldse vahele jätta ning keskenduda näiteks loovkirjutus- või sõnavaraharjutustele. Üks intervjuueeritu kirjeldas õppimist niimoodi:

Kursus koosnes mitmest eri osast, aga mina alustasin alati uue sõnavaraga tutvumisest, õppisin sõnade põhivorme (mis olid esitatud), siis tegin lugemisega seotud harjutused, seejärel läksin grammatikaseletuste juurde ja mulle sobis, et oli palju harjutusi grammatikareeglite kasutamise kohta. Siis läksin tagasi lugemistekstide juurde, et vaadata, kuidas seal on kasutatud tutvustatud grammatikavorme.

Mõned õppijad kirjutasid korduvalt kursuse juhendajatele ja kurtsid, et ei jõua kodutöid kavandatud ajaks valmis.

Kursuse koostajad peaksid õppijate arvates edaspidi rohkem tähelepanu pöörama õppijate julgustamisele (kiitus hästi tehtud töö eest), aga vajadusel ka mahajääjatele meeldetuletusi saatma, et neid motiveerida:

Õppija enesedistsipliinile on tähtis, kui sa kuuled, et oled midagi õigesti teinud ja võib-olla aitaks ka kalender või range ajakava.

Vastused näitasidki, et seisukohad läksid lahku: 8 vastajat andsid vastuseks *nõus*, 7 vastajat *pigem nõus*, 5 inimest vastasid *raske öelda*, üks aga pigem ei nõustunud väitega. Kõige enam jäid oma keeleõppe kavandamiseks pakutud võimalustega rahule „Eesti keele sõnavara algkursusel” ning „Eesti keele algkursusel videomaterjalide põhjal” osalenud vastajad. Märgatavalt rohkem erinesid „Eesti keele kursuse algtasemele” osalejaskonna arvamused. Võimalik, et sellise hinnangu põhjustas kursuse suuremahulisem harjutusvara, millega töötamine nõudis rohkem aega, kui õppijad algul olid arvanud.

10. väide oli ***sain Internetis eesti keelt õppides õpetajalt põhjalikku juhendamist***. Kõrge motivatsiooni säilitamises ning arvutipõhises õppes edu saavutamises mängib tähtsat rolli efektiivne suhtlus õppijate ja õpetajate vahel (Abulibdeh, Hassan 2011: 1016). Eesti keele kursustel andis õpetaja tehtu alusel õppijale kirjalikku (kommentaariid sooritatud harjutuste juures; e-kirjad) ja suulist (Skype'i-suhtluses toimunud arutelu) tagasisidet.

Õppijate ja õpetajate ebapiisav suhtlus ning puudulik tagasiside tehtud tööle on üks e-keelekursuste valupunkte ning seepärast oli oluline uurida, kas see on ka eesti keele õppijatele takistuseks kujunenud. Õppijad aga olid esitatud väitega üldiselt nõus (10 vastajat) või pigem nõus (9 vastajat). Ainult üks vastaja leidis, et ta pole väitega pigem nõus. Sellised vastused näitavad, et kasutades kõiki suhtlusvõimalusi, nii sünkroonseid kui ka asünkroonseid, jäävad eesti keele õppijad juhendamisele rahule.

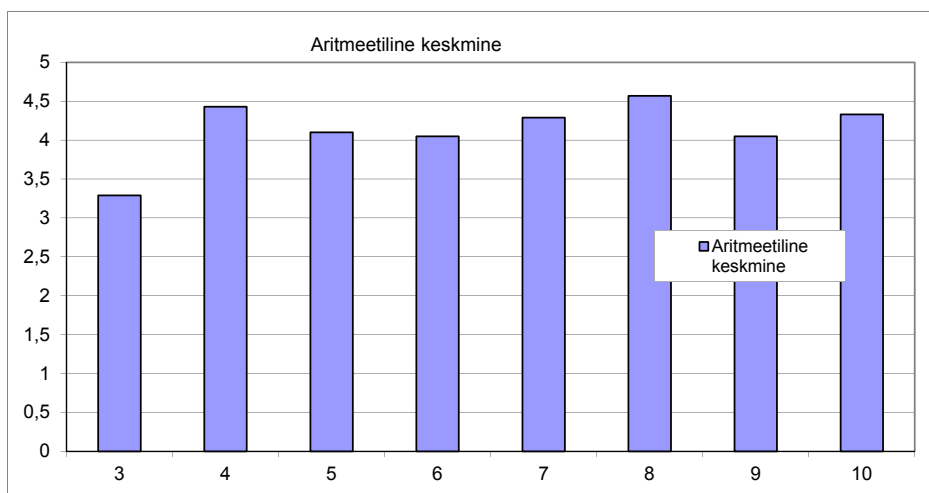
4.1.5. Kokkuvõte

Küsitluse järgi tulid rahvusvahelistes uurimustes rõhutatud e-keeleõppe positiivsed ja negatiivsed jooned esile ka arvutipõhisel eesti keele õppimisel. Saadud hinnangutele toetudes võib väita, et eesti keele õpe algtasemel arvuti abil on otstarbekas ja tulemuslik, kuigi mõne vastaja arvates ajamahukam, kui algselt kavandatud. Nii vastused küsimustikule kui ka intervjuud näitasid, et kursus nõuab õppijailt rohkem aega ka siis, kui nad ei suuda oma õppimist alati planeerida ning plaanidest rangelt kinni pidada.

Vastajad osutasid nii küsimustikus kui ka intervjuudes sünkroonse suhtluse vähesusele, mis ei lase õppijatel arendada rääkimisoskust ning mille tõttu õppijad tunnevad end isoleeritult. Samas näitasid küsitluse tulemused, et vähene internetisuhtlus õpetajatega polnud eesti keele õppijatele suurimaks probleemiks, sest suhelda sai ka asünkroonselt.

Õppijad pidid andma hinnangu arvutikasutusele ja tööle internetis ning eesti keele osaoskuste arengule kursuse vältel. Selleks tuli reale väidetele valida skaalalt sobiv vastus.

Vastuste keskmised väärtused on esitatud joonisel 25.

Joonis 25. Küsitluse tulemuste (väited 3–10) aritmeetiline keskmine

Väited: 3. E-keeleõpe on arendanud eesti keele kõrval ka minu arvutioskust. 4. Eesti keele e-õpe on rikastanud minu sõnavara. 5. Eesti keele e-õpe on arendanud minu grammatikatundmist. 6. –,– kirjutamisoskust. 7. –,– kuulamisoskust. 8. –,– lugemisoskust. 9. Keeleõpe internetis on andnud mulle parema võimaluse oma keeleõpet kavandada. 10. Sain internetis eesti keelt õppides õpetajalt põhjalikku juhendamist.

Eesti keele raskesti hoomatavaks aspektiks on õppurite hinnangul grammatiline süsteem. Eesti keele sõnavara õppimise teeb nende arvates keerukaks selle

erinevus neile tuttavate indoeuroopa keelte sõnavarast (väike ühiste tüvede arv, muutused sõnatüvedes). Õppijate vastustest selgus siiski, et nad jäid oma sõnavara ja grammatikatundmise arenguga eesti keele kursustel rahule. Eesti keele osaoskustest hinnati kõige enam lugemis- ja kuulamisoskuse arengut, vähem kirjutamisoskuse arengut. Üks küsitletu leidis, et internetis on lugemisoskuse arendamine lihtsam kui kuulamis- ning rääkimisoskuse arendamine. Kirjutamisoskuse arengut võib pärssida loovkirjutusharjutuste väike osakaal. Arvuti pole võimeline abistama õpetajat loovkirjutusharjutuste parandamisel, mistõttu nende osakaal teiste kirjutusharjutuste hulgas jääb väikeseks, samuti ei saa õppijad arvutit seletusi kõigi grammatikanüansside kohta.

Õppijad leidsid, et e-keeleõpe on uudne ja perspektiivikas õppevorm, mis hakkab tulevikus mängima aina olulisemat rolli. Käesolev kursus oli õppijaile esimene e-õppe kogemus, mille positiivseks küljeks oli võimalus õppida keeli, mida õppijad oma kodumaal klassiruumis õppida ei saa, ning teha seda neile sobival ajal ja kohas. Ka peeti kursuse materjale kergesti kättesaadavaks ning õpikeskkonda kasutajasõbralikuks.

4.2. Kursuse „Eesti keele kursus algtasemele” analüüs edasijõudnud keeleõppijate poolt

Selgitamaks, millised omadused muudavad kasutajate arvates eesti keele arvutipõhised õppematerjalid efektiivseks, olen doktoritöös kasutatud veebikursuse „Eesti keele kursus algtasemele” analüüsimiseks Tartu Ülikooli eesti keele võõrkeelena üliõpilaste (kokku 11 inimest) hinnanguid, mis koguti 2012. aasta kevadsemestri jooksul.

Enamikul üliõpilastest on ka eesti keele teise keelena õpetamise kogemus. Nendest üheksa inimese emakeel ei ole eesti keel: kaheksal juhul on selleks vene keel (üks vastaja on varane eesti-vene kakskeelne), ühel juhul aserbaidžaaani keel. Kursust analüüsisid ka kaks eestlast, kellel on eesti keele õpetamise kogemus. Eesti keele kõrval on hindajad õppinud vähemalt üht-kaht võõrkeelt.

Oma arvutikogemusi kirjeldades väitsid üliõpilased, et kasutavad arvutit mitmesugustel eesmärkidel peaaegu iga päev. Tavaline vastus oli:

Kodus kasutan, õpin selle abil, suhtlen ja otsin vajadusel uut infot. Arvutimänge ei harrasta.

Analüüsijad pidid muuhulgas kirjeldama oma varasemaid kokkupuuteid e-õppega. Vastustest selgus, et neljal inimesel polnud varasemat kogemust arvutipõhise keeleõppega, teised vastajad olid osalenud arvutipõhistel keelekursustel või kasutanud õppides internetis leiduvaid keeleressursse (sõnaraamatuid, harjutusvara, teste).

Eritljud andsid hinnangu kursuse õppetükkide ülesehitusele (nende atraktiivsusele, loogilisusele jne) ning eesti keele sõnavara, grammatika ja eri osaoskuste arendamiseks loodud õppematerjalidele õppetükkides.

Hinnangud esitatakse tavaliselt kas arvutipõhist õppevahendit analüüsiva ülevaatenähtena või etteantud küsimustikku täites. Käesolevas uurimuses tarbeks anti üliõpilastele küsimustik, millele toetudes materjale analüüsida (vt lisa 1). Küsimustik tuli täita iga õppetüki kohta eraldi. Küsimustiku koostamisel olid eeskujuks Graham Daviese küsimustikud õpitarkvara analüüsimiseks (ICT4LT 2012). Hindajad analüüsisid kursust õppetükkide kaupa, asetades end õppija rolli ja töötades läbi kõik materjalid. Kui kõik kursuse õppetükid olid läbi vaadatud, täitsid nad teise küsimustiku (vt lisa 2), millest selgus nende hinnang kursusele tervikuna.

4.2.1. Sõnavara esitamine

Kursusel on käsitletud inimeste igapäevaeluga seotud sõnavara. Hindajad leidsid, et kursuse õppetükkide sõnavara aitab õppijail saavutada kavandatud keeleoskustaseme – mõista talle oluliste valdkondade kohta käivaid sõnu (pere ja kodu, tööelu, sisseostude tegemine jms) ja saada hakkama igapäevastes suhtlusolukordades.

Vastajad pidasid sõnavara esitamise viise hinnates oluliseks, et uut sõnavara on esitatud mitmesugusel viisil, selleks on kasutatud tabeleid, skeeme ja joonistusi. Samuti tõsteti esile drillharjutuste (lugemis-, kuulamis- ja kirjutamis-harjutused) kasutamist sõnavara esmaseks omandamiseks. Harjutuste olulisust kirjeldati nii:

Sõnastikus näeb õpilane ära, mida sõna tähendab ja siis harjutuses saab sõna erinevaid vorme kasutada.

Tähtsaks peeti kursuse **üldsõnastiku** olemasolu, kust kõigi kursusel esinevate sõnade inglisekeelse tõlke kõrval leiab ka sõnade põhivormid. Põhivormide tutvustamist väärtustati, sest enamasti tuuakse (interneti)sõnastikes ära vaid üks vorm (noomeni singulari nominatiiv ja verbi *ma*-infinitiiv), sellest aga keeleõppijatele teiste sõnavormide moodustamiseks ei piisa.

Iga õppetüki juurde kuulub ka selle **õppetüki põhisõnavara tutvustav lehekülg**. Hindajad pidasid õigeaks, et siin on sõnavara esitatud temaatiliste rühmadena tabeli vormis. Samas leidis üks vastaja, et tuleks pöörata rohkem tähelepanu tabelite kujundusele, näiteks materjali liigendusele:

Võiks read välja tuua näiteks üks halli taustaga, teine jälle valge taustaga. Oleks mugavam.

Tabeli kujul esitatud sõnavara eeliseks peeti esitusviisi süsteemsust ja ülevaatlikkust: see aitab õppijail tutvustada sõnade käände- ja pöördevorme, hõlbustades nende edaspidist kasutamist. Leiti, et noomeni puhul võinuks lisada

kolm põhivormi juba esimese õppetüki sõnavaralehele, kuigi esimeses õppetükis ei käsitletud veel kõiki noomeni põhivorme.

Samuti leidis heakskiitu, et sellel lehel on uutele sõnadele lisatud hääldusfailid. See annab võimaluse sõnu õppides kohe neid ka kuulata ja oma hääldust korrigeerida:

Mulle meeldis sõnastiku esitamine koos helifailidega, sest see aitab õppijal õppida ka hääldamist.

Helifailide kasutamist pärsib ühe hindaja sõnul salvestatud teksti liiga monotoonne esitus.

Huvitavaks peeti sõnavara esitamist semantiliselt seotud sõnareana, nt *üle-eile, eile, täna, homme, ülehomm*e, leides, et selliselt esitatud sõnad annavad selgema pildi nende tähendusvahekordadest.

Esile tõsteti ka tegevusi, mis aitavad **uusi sõnu esitada ja tutvustada kontekstis** – näiteks tekstide ning dialoogide lugemine ja kuulamine. Vastustes rõhutati, et just need aitavad sõnade tähendust ja kasutusvõimalusi kõige paremini mõista.

Üks vastaja juhtis tähelepanu sellele, et võimalust tutvustada õppetüki uusi sõnu ka vastavate grammatikapeatükkide näidetes ja näitelausestes ei ole piisavalt ära kasutatud.

Tegemist on algtasemel keeleõppijaile mõeldud kursusega ja seetõttu oli vastajate meelest õigustatud, et selle koostamisel pöörati palju tähelepanu **vormimoodustusharjutustele**. Leiti, et on kasutatud piisavalt harjutusi, mille abil õppija saab omandada ja kinnistada õppetüki temaatilist sõnavara.

Hindajate meelest on vormimoodustuse õppimisel enam abi sellistest lünk- ja sobitusharjutustest, kus õppijad moodustavad etteantud malli järgi liitsõnu või kirjutavad vajalikke käändevorme etteantud sõnadest.

Vastajad leidsid ka, et sõnade tähenduse tutvustamiseks sobivad hästi harjutused, milles on kasutatud pilte ja joonistusi, näiteks pildi ja sõna sobitamine:

...kus oleks ühes tulbas sõna ja teises pilt ning neid tuleks omavahel seostada.

Kursuse puuduseks pidasid kaks vastajat õppekeskkondade (Moodle, ONE-NESS) jäikust, mis ei luba harjutustes kasutada paralleelvorme või sünonüüme, nt *leedulane* ja *leedukas* – arvuti tunnistab õigeks vaid ühe sõna või vormi.

Soovitused sõnavara esitamiseks

Sõnavara esitamiseks anti nii üldisi kui ka arvutipõhise õppe eripära arvestavaid soovitusi.

Kursust analüüsinud üliõpilased pakkusid vastuseks küsimusele „Kuidas oleks veel võimalik uut sõnavara esitada?“ välja konkreetseid teemasid, mida algtaseme kursustel võiks põhjalikumalt käsitleda, näiteks tervise teema juures

anda rohkem haiguste nimetusi. Haiguste nimetusi tuleb igapäevaelus sageli kasutada ning neid läheb seetõttu vaja juba A1/A2 tasemel keeleõppijale.

Mõned vastajad arvasid, et rohkem võiks lisada **selgitusi** ja pedagoogilisi nõuandeid, näiteks tutvustada õppijatele lähedasi homonüüme ja sünonüüme (*jopp~jope; ilus~kaunis*). Mõnikord oleks õppijatel abi sõnale lisatud rekt-siooniküsimusest, nt *panen mütsi pähe (kuhu?)*. Sõnavara tutvustamisel võiksid abiks olla ka mõistekaardid. Samas rõhutati, et ühe õppetüki raames ei tohiks esitada ülemäära palju sõnu, et õppijaid mitte üle koormata.

Kursusel keskendutakse peamiselt nimi- ja tegusõnadele. Anti nõu tuua dialoogidesse ja tekstidesse rohkem tarvilikke **omadussõnu**, kasutades uusi nimisõnu koos täiendiga, näiteks *elutuba – suur elutuba*.

Sõnavara puhul soovitati rohkem rõhku panna fraaside, mudelite ja lausemallide õpetamisele ning mitmekesistada sõnavara omandamiseks ja kinnistamiseks mõeldud ülesandeid. Samuti soovitati eraldi esile tuua dialoogides esinevad olulisemad **väljendid ja mallid**, näiteks väljendid, *kuidas küsida või juhatada teed. See on elus väga vajalik*.

Küsitletute hinnangul võiks kursusele lisada rohkem **tõlkeharjutusi**, mis on hea võimalus kontrollida õppetükis toodud sõnavara omandamist. Sõnavara-lehel olevate sõnade tõlked lihtsustaksid samuti õppimist.

Inimestel on erinevad mäletüübid – mõnel on paremini arenenud visuaalne, teisel auditiivne või motoorne mälu. See mõjutab nende õpistiili. Eesti keele e-õppe materjale analüüsinud leidsid, et arvutipõhine kursus peab tegevust pakkuma eri meeltele. Muuhulgas soovitasid kõik vastajad uue sõnavara esitamisel kasutada rohkem **pildimaterjali** (fotosid ja illustratsioone), mis aitaks visuaalse mäluga õppijatel kergemini sõnavara omandada:

Ma arvan, et oleks hea, kui oleks rohkem illustratsioone, sest tavaliselt on inimestel pildimälu hea.

Üleüldse pilte võiks rohkem olla.

Illustratsioonid aitavad hindajate sõnul seletada sõnade täpseid tähendussuhteid, näiteks *elektrikann – morsikann* jne. Praegu on illustratsioone lisatud peamiselt harjutustele, aga neid võiks rohkem olla ka õppetüki põhissõnavara tutvustaval lehel. Üks vastaja leidis, et pildid võiks lisada ka üldsõnastikule (kus see on võimalik). Illustratsioonid võiksid siin olla isegi tõlgete alternatiiviks.

Piltide kõrval võiks täiendada sõnavaramaterjale ka **skeemidega**, näiteks võiks skeemide abil tutvustada ilmakaari, sugulussuhteid jms.

Rõhutati vajadust kasutada võimalusi, mida üksnes arvuti suudab pakkuda, näiteks heli- ja tekstifailide ühendamine. Harjutused võiks muuta veelgi interaktiivsemaks, sidudes heli- ning pildifaili ja teksti. Soovitati välja töötada harjutusi, mis annaks õppijale muuhulgas võimaluse mingile pildiosale vajutades kuulata sõnu ja vaadata sõnade kirjepilti, samuti ise pildi juurde teksti lisada. Samuti soovitati peale audiofailide kasutada ka **videolõike**, sest uut informatsiooni on kergem meelde jätta, kui see on seotud visuaalse kujundiga.

Hindajate sõnul muudaks sõnavara õppimise põnevamaks **mängude** kasutamine. Neid on veebipõhistes õppevahendites vähe, sest nende loomine on kulukas. Samal põhjusel pole mängu lisatud ka käsitletud veebikursusele.

Soovitati ära kasutada veebi pakutavaid võimalusi ja lasta õppijatel koostada **omaenda väike sõnastik** nende jaoks olulistest sõnadest. Alternatiivina võiks õppijatele anda ülesande leida varem toodud sõnadele ise tõlkevasted (interneti)sõnastikest.

Sõnastikus võiks olla ka rohkem näitelauseid, et sõnade kasutusviisi tutvustada.

Vastajad leidsid, et sõnavara esitamiseks kasutatavad **harjutustüübid** võiks veelgi enam varieeruda. Muuhulgas võiks kursusele lisada ristsõnaharjutusi, enam võiks olla ka paralleelkirjutamise harjutusi, milles õppijal tuleks koostada tekst etteantud näidise järgi. See võimaldaks kirjutada lühikesi tarbetekste, näiteks õnnitluskaardi, kutse, teatrikava. Suurendada võiks vastajate arvates ka valikvastustega ja lünkharjutuste osakaalu, sest valikvastustega harjutused aitaksid õppijatel omandada sõnade tähendusnüansse; lünkharjutused sobivad hästi vormimoodustuse harjutusteks. Moodle'i harjutustüüpide hulgas ristsõnaharjutustüüpi ei ole, kuid paralleelkirjutamise harjutuste koostamiseks sobib essee harjutustüüp.

Sõnavara arenedes võiks vastajate arvates kasvada **loovkirjutusharjutuste** osakaal:

Arvan, et loovkirjutamise osakaal peab tõusma koos sõnavara aremisega.

Loovharjutused peaksid esialgu olema lühemad.

Loovharjutuste hulka võiks kuuluda lausete või lühikeste tekstilõikude koostamine piltide põhjal, see sobiks hea nägemismäluga õppijatele.

Ühe võimalusena uut sõnavara esitada nimetati **häälestavaid** (lugemis- ja kuulamiseelseid) **ülesandeid**, et õppija tutvuks uute keelenditega veel enne lugema/kuulama asumist. Leiti, et selline sõnavara esitamise viis on loomulik, sest õppetekstid (valdavalt dialoogid) täidavad nii keele struktuuri tutvustamise kui ka pragmaatilisi funktsioone. Algtasemel õppijale võiks pakkuda mõned uued sõnad ja väljendid tutvumiseks veel enne teksti lugemist. Mõned häälestusülesanded võiksid suunata õppijaid hankima tarbetekstidest konkreetset infot, esitledes ühtlasi teksti lugemiseks vajalikku sõnavara.

Juhiti tähelepanu ka sellele, et uue sõnavara kinnistamiseks saaks kasutada lugemis-/kuulamis**aegseid** harjutusi. Mõned harjutused peaks keskenduma tekstides esinevate sõnade ja väljendite kordamisele ja nende tähenduste täpsustamisele, esitades antonüüme ja sünonüüme.

Lugemiseelseid ning -aegseid ülesandeid on veebikursusel vähe, kuna arvuti pakutavad tehnilised võimalused ei soosi nende koostamist. Peamiselt on koostatud lugemisjärgseid harjutusi.

4.2.2. Grammatika esitamine

Vastajad pidid andma hinnangu ka grammatika esitusele kursuse materjalides. Grammatika omandamist pidasid kaheksa kursust analüüsinud vastajat eesti keele puhul kõige aeganõudvamaks ja raskemaks.

Vastustest selgus, et grammatika osa oli kursusega tutvunute hinnangul esitatud **loogiliselt, rõhutades vormidevahelisi suhteid**.

Veebikursuse materjale hinnates tõsteti esile grammatikaga tutvumise **võimaluste mitmekülgust** (on kasutatud tabeleid, skeeme, seletusi, mitmeid harjutustüüpe jms), mis lubab õppijal valida endale kõige sobivama õppimisviisi.

Grammatikat seletav tekst võib tunduda liiga teoreetilise ja tihedana. Üks vastaja soovitas iga teema kohta lisada rohkem näitelauseid ja -harjutusi, vältimaks pikki ja üksluiseid seletavaid tekste.

Mitu vastajat tõstis esile grammatika tutvustamise materjalide visuaalse külje. Nad juhtisid tähelepanu sellele, et **grammatikatabelid** on neil endil aidanud võõrkeelte struktuuri tundma õppida ja vaadeldava kursuse grammatikatabelid ja skeemid olid esitatud nii, et andsid teemade kohta hea ülevaate. Grammatika-teemade esitamise viisi soovitati natuke muuta ja rohkem skeeme ning tabeleid kasutada, kuna visuaalse mälu õpilastele (nende osakaal rühmades on tavaliselt suur) oleksid need ja eri värvide kasutamine mälu aktiveerides abiks:

Pilte võiks olla rohkem, grammatikaleheküljed võiks olla mitme värviga.

Tabelid, eesti keele puhul vist ilma tabeliteta ei saa.

Analüüsijad pidasid õigeaks, et grammatikaseletused polnud antud mitte sihtkeeles – eesti keeles, vaid inglise keeles, sest A1/A2 tasemel keeleoskaja jaoks oleksid pikemad eestikeelsed seletused liiga rasked mõista.

Analüüsides grammatika osakaalu teiste sama teema materjalide hulgas, olid vastajad arvamusel, et kavandatud taseme saavutamiseks on esimestes õppetükkides küllalt harjutusi ja grammatikaseletused ei peaks olema keerulisemad, et vältida õppetükkide liigset koormatust.

Algaja õppija peaks nende harjutuste abil saama piisaval määral teadmisi vajalike grammatiliste konstruktsioonide kohta. Samas arvati, et grammatika osakaal võiks teisi keeleaspekte tutvustavate harjutustega võrreldes suuremgi olla. Mida kaugemale tahab õppija oma õpingutega jõuda, seda suurem roll võiks grammatika õppimisel olla, sest grammatilise struktuuri tundmaõppimine mängib eesti keele oskuse arenemisel väga olulist rolli.

Analüüsitava kursuse viimastes õppetükkides oleks võinud grammatika esitamist veelgi mitmekesistada, sest õppijad on selleks ajaks juba algteadmised eesti keele grammatilisest struktuurist omandanud. Pakuti välja, et iga teema kohta tuleks lisada veel mõned enesekontrolliharjutused, mida õppija võib soovi korral teha.

Teisalt heitsid kaks vastajat ette **liiga suurt grammatikateemade arvu** – iga õppetüki juures on tutvustatud 2–3 teemat. Leiti, et seepärast jääb mõne eesti

keele struktuuri seisukohalt olulise ja keeruka teema puhul seda tutvustavate harjutuste arv liiga väikseks ja õppijad ei suuda teemat endale põhjalikult selgeks teha:

Oleks parem vähem erinevaid grammatikateemasid igas õppetükis. Tegelikult tahaks rohkem harjutusi.

Rohkem harjutusi võinuks olla näiteks pluraali partitiivi kohta, mille käändelõppude ning rohkete paralleelvormide omandamiseks on vaja teha palju tööd. Samuti ei tohiks ühes õppetükis käsitleda kaht keerukat teemat. Näiteks oli partitiivi kõrval samas õppetükis ülevaade *ma-* ja *da-*infinitiivist, seetõttu oleks lisaks partitiivi harjutustele pidanud enam pakkuma infinitiiviharjutusi:

Lisaksin veel ma- ja da- tegevusnime kohta, sest see on üsna raske.

Teiseks võimaluseks oleks lühendada mõlema teema käsitlust.

Heaks lahenduseks peeti, et põhjalikumalt tutvustust nõudvad teemad (verbi imperfekt, pluraali partitiiv jms) olid kursusel jaotatud mitmeks eri õppetükkides asuvaks osaks. Teisalt kiideti ka tihedalt seotud teemade koos esitamist (nt singulari genitiiv ja pluraali nominatiiv).

Hindajate meelest oli oluline see, et substantiivi- ja verbivormide kõrval on tähelepanu pööratud ka **adjektiivide ja adverbide vormimoodustusele ja kasutamisele**.

Kuuenda õppetüki puhul tõstsid kolm vastajat esile, et grammatika esitamiseks oli kasutatud ka **helifaile**:

Meeldisid helifailid, näiteks puhkaja kalender, seal olid arvud ja kuude nimetused.

Selline lahendus muudab õppe mitmekesisemaks ja põnevamaks. Helifailide kasutamist soovitati veelgi laiendada.

Grammatika õpetamine kursusel ei piirdu ainult grammatikareeglite selgitamisega. Reeglite tutvustamisele järgnevad harjutused, mis aitavad käsitletud teemasse süveneda. Rõhutati, et kasutatud **grammatikaharjutused on** algtasemele **kohased**, võimaldades õppijal omandada ja kinnistada esmased grammatikaalased teadmised. Tõsteti esile grammatiliste konstruktsioonide erinevate kasutusvõimaluste näitamist. Igas õppetükis leidub kommunikatiivseid grammatikaülesandeid, mis suunavad õppijat kasutama õpitavat suhtlus-situatsioonides.

Kursuse õppetükke analüüsidest tõsteti esile ka konkreetseid grammatikateemasid ja ülesandeid. Teiste hulgas märgiti ära omastava ja osastava kohta käivate grammatikatutvustuste läbimõeldus; lihtmineviku esitust (teoreetiline ülevaade koos enamkasutatavate verbidega ning sellega seotud muutmis- ja lünkharjutused) peeti hästistruktureerituks.

Grammatikaharjutustele heitsid analüüsijad ette tehniliste lahenduste jäikust. Grammatikaharjutused tunnistavad ainult ühte õiget vastusevarianti, ka siis, kui neid võiks olla rohkem, näiteks lühikeste/pikkade asesõnade valikul.

Kuigi harjutuste töökäskudes oli märgitud, millist vormi peaks kasutama, leidsid hindajad, et ülesannete kontrollimehhanismi tehniline jäikus võib ikkagi õppijaid häirida. Samal põhjusel võib õppimist häirida see, et vastused loetakse valeks, kui õppija eksib ortograafiareeglite vastu jms:

Häirivad harjutused, mis loevad vastuse valeks, kui ei kirjuta suurt tähte, ei pane punkti lõppu.

Seetõttu õppijate tähelepanu hajub ning õppimine muutub aeglasemaks.

Vastajad leidsid ka, et **liiga vähe on loovkirjutusharjutusi**, kus õppijad koostaksid ise teksti:

Tahaks, et saaks midagi ise kirjutada, luua teksti.

Loovkirjutusharjutused võimaldaksid pöörata rohkem tähelepanu ka ortograafiareeglite omandamisele.

Soovitused grammatika esitamiseks

Eesti keele vormimoodustust, ortograafiat jms soovitati kursuse algul rohkem **võrrelda inglise keelega**, näiteks seletada õppijale, et erinevalt inglise keelest kirjutatakse elukutsed ja rahvused eesti keeles väikese tähega, samuti tutvustada isikulise asesõna lühikest ja pikka vormi, pöörata tähelepanu sellele, et eesti keeles käänduvad ka arvsõnad, ning selgitada *ma-* ja *da-*infinitiivi kasutamist. Algajale keeleõppijale on see oluline info, mis toob esile emakeele ja õpitava keele (struktuuri)erinevusi.

Kursust analüüsinute meelest on raske kontrollida, kas õppija on omandanud vajaliku vormi kasutamise suhtlussituatsioonis. Sel juhul ei piisa arvutipoolset tagasisidest, vaid tagasiside vorm peab olema teistsugune (õpetajapoolne), seega sobivad kontrollimiseks eelkõige loovülesanded ja Skype'i-suhtlus. Samuti soovitati ühendada grammatikateemade tutvustamine eneseväljenduse arendamisega – rohkem peaks looma harjutusi, kus õppija ise moodustab lauseid ja lühemaid tekstilõike. Kursuste väljatöötajad peaksid koostama rohkem **loovülesandeid**, mis toetaksid grammatikavormide kasutamist kontekstis.

Muuhulgas soovitati lisada õppetükkidesse ülesandeid, mille abil õppija harjutaks küsimuste moodustamist, näiteks koostades teksti või lausete kohta küsimusi. Vajadust selliste harjutuste järele põhjendati sellega, et niisugused ülesanded aitavad õppijal omandada õiget sõnajärge ning reksioonikäänete kasutamist, arendada funktsionaalset kirjutamisoskust ja õppida kasutama õppetüki sõnavara.

Kaks vastajat andsid nõu suurendada grammatikaharjutuste **interaktiivsust**, lisades neile eri meediume – helifaile ja pilte, mis aitaksid mõnd keelejoont illustreerida. Eriti soovitati ühendada grammatika- ja kuulamisharjutusi.

Ühe vastaja hinnangul sobiks grammatika õpetamiseks mõnikord kasutada vigade parandamise harjutusi. Vigade parandamise harjutusi ei võimalda aga

Moodle'i keskkond teha. Üldiselt peeti aga algtasemele sobivaimateks grammatikaharjutuste tüüpideks lünk- ja valikvastustega harjutusi. Retseptiivsete harjutuste valikut võiks rikastada ka sellistega, kus tekstist tuleb üles leida mingis kindlas vormis olevad sõnad.

Grammatikaseletused soovitati lisada **otse teksti juurde harjutuste lehele**, mitte linkidena eraldi aknas avanevale grammatikalehele. Nii ei kuluta õppija aega mitme veebilehe vahel liikudes.

Soovitusi anti ka konkreetsete teemade tutvustamiseks. Esimestesse õppetükkidesse soovitati lisada harjutusi arvsõnade kohta, sest neid tuleb igapäevastes suhtlussituatsioonides sageli kasutada:

Võib-olla võiks lisada veel numbreid puudutavaid harjutusi; ilma nendeta ei saa!

Partitiivi (nii singulari kui ka pluraali partitiivi) käsitlevale ülevaatele soovitati lisada koondtabel tüüpsõnade ja moodustusnäidetega:

Partitiivi tutvustavasse grammatika ossa võiks lisada koondtabeli, koos sõnamallide ja näidetega.

Et tegemist on algajale raske teemaga, soovitati lisada ka partitiiviga seotud harjutusi, mis aitaksid omandada vormide kasutamise kontekstis (partitiivi nõudvate verbidega, eitavate lausetega jne). Samuti peeti oluliseks tutvustada astmevaheldust:

Grammatika puhul ei ole seletatud astme- ja laadivaheldust, mis on aga hädavajalik juba alguses õpetada.

Lühidalt soovitati seletada ka *i*-mitmust, mida keeles kasutatakse (kuid ainult harjutuse abil, mis aitaks õppijatel *i*-mitmuse vorme tekstis ära tunda).

Mõne keeruka teema, näiteks verbi partitsiipide käsitlemise kohta soovitati anda rohkem harjutusi. Soovitati põhjalikumalt tutvustada kohakäänete kasutamist, nii ruumisuhete kui ka verbireksioonide kohta enam harjutusi pakkudes. Kohakäänete osa soovitati ühendada postpositsioonide käsitlemisega. See teema võimaldaks kasutada ka rohkem skeeme, mis muudaks esituse visuaalse mälu õppijale meeldejäavamaks. Samal põhjusel võiks kasutada skeemi mineviku-aegade tutvustamiseks.

Mineviku vormide käsitlemiseks anti nõu koostada rohkem loovkirjutusülesandeid, näiteks paralleelkirjutusharjutusi, kus on antud tekst olevikus, õpilase ülesanne oleks kirjutada see tekst ümber lihtminevikus. See õpetab verbide ülesleidmist tekstist. Ka soovitati teha ülesandeid, kus õppija peaks teisendama lauseid nii, et imperfekti asemel oleks vaja kasutada perfekti ja vastupidi.

Veel pakuti välja, et õppetükkidele võiks lisada mõned lihtsamad **tõlkeharjutused**, näiteks käänetevahelisi seoseid kajastavasse õppetükki.

Samuti anti nõu lisada valikvastustega harjutustes valikutele **käändenimetused**, sest õppija ei pruugi teada, milline käändevorm valikutes eespool seisab,

eriti sõnade puhul, mille eri käändevormide kirjpilt kokku langeb, nagu *lille* (genitiiv) ja *lille* (partitiiv).

4.2.3. Kuulamisoskuse arendamine

Õppija tutvub kuulamisülesannete kaudu õppetükkide põhisõnavara ja -väljenditega, millele toetudes saab neid hiljem iseseisvalt produtseerida. Analüüsijate meelest on dialoogi vormis esitatud kuulamisülesanded algtasemel õppija jaoks kõige sobivam viis mõista *eestikeelse sõna või väljendi tähendust* ja kasutusviisi kontekstis. Samuti annavad dialoogid hea ettekujutuse lausete moodustamisest.

Kõik vastajad leidsid, et kuulamisharjutuste osakaal on teiste sama teema kohta käivate harjutuste hulgas suhteliselt proportsionaalne, ehkki võrreldes lugemisharjutustega on neid õppetükkides veidi vähem.

Teisalt peeti tähtsaks ka seda, et lisaks dialoogidele ja tekstidele saab kuulata **üksikute sõnade** hääldust. Üks vastaja leidis:

See on täpselt see asi, millest mina tunneksin puudust, kui iseseisvalt õpiksin võõrast keelt.

Kuulamisharjutusi hinnates tõsteti esile, et õppetükkide kuulamisharjutused muutusid järk-järgult raskemaks. Vaid teise õppetüki kuulamisdialooge pidas üks vastaja võrreldes esimese õppetükiga veidi raskeks, sest seal esines palju uusi sõnu ja väljendeid. Teiste õppetükkide puhul muutus dialoogide raskusaste vähem. Hindajate sõnul sobivad õppijale, kes teeb õpingutes alles esimesi samme, aeglaselt raskenevad harjutused. Analüüsijad juhtisid tähelepanu sellele, et väljaspool klassiruumi õppival õpilasel peaaegu puudub võimalus keele kõla ja õpetajat kuulata, seega on ainuke viis õiget eesti keele hääldust õppida just kuulamisharjutuste kaudu. Kursusel võiks hääldusharjutusi vastajate arvates rohkem olla.

Vastajad avaldasid arvamust, et kuna teemad on lihtsad ja päevakohased, dialoogid lühikesed, on need algtasemel õppijale jõukohased ja kergesti jälgitavad. Elulähedastel suhtlussituatsioonidel põhinevad dialoogid ja tekstid sisaldavad õppijat huvitavat teavet, näiteks dialoogid kinnisvarabüroos ja hotellis, ilmateated jne. Rohkem võiks tähelepanu pöörata enese tutvustamise ja viisakusväljendite (tervitamine, vabandamine) harjutamisele, ehkki seda käsitletakse esimeses õppetükis. Siiski leidis üks kursust analüüsinu, et kuigi suurem osa dialooge tunduvad autentset, esineb ka üksikuid kuulamisharjutusi, mille puhul tekst mõjub konstrueerituna:

Ükski normaalne eestlane ei räägi nii.

Leiti, et mõne teksti koostamiseks võiks kursuse teises pooles kasutada ka autentset radio- või telesaatest pärit teksti.

Kuulamismaterjalid peaksid olema lõbusad ja põnevad, vältimaks liigset rutiinsust. Kursust analüüsinud üliõpilased olid seisukohal, et õppimise muudavad

vaheldusrikkamaks humoorikad tekstid (nt tiigri hammaste kohta käiv dialoog 7. õppetükis).

Harjutustüüpide valik. Küsitletud pidasid tähtsaks harjutusi, kus õppijal tuli kuulata teksti ja vastata küsimustele või täita lüngad, sest küsimused ja väited kordavad ning kinnistavad õpitavat sõnavara.

Vastajate arvates on väga kasulikud „kuula ja korda” tüüpi harjutused, mis aitavad omandada õiget hääldust, kuid mainisid ka nendega esinenud tehnilisi probleeme – kaks vastajat heitsid ette seda, et sõnade ja lausete vahel ei ole piisavalt pikka pausi, et kuuldot järele korrata. Õppijatel tuleb vahepeal pausinappu vajutada, see aga häirib tähelepanu.

Kuulamisharjutustes esitatud dialoogid on hinnangute järgi õppijakesksed, arvestades õppija huvide ja vajadustega, kuid laiendada võiks **kuulamiseelsete** ülesannete ringi, mis häälestaksid õppijat, tutvustaksid uusi sõnu ja väljendeid, paneksid aktiivselt kaasa mõtlema:

Jäab puudu kuulamiseelsetest ülesannetest, mis häälestaksid õppijat.

Helisalvestised. Dialoogide puhul tõsteti esile sisselugejate **head diktsiooni** ja **emotsionaalset esitlust**. Kiideti ka seda, et kuulamisharjutuste ja dialoogide salvestustes on kasutatud nii mees- kui ka naistegelasi (mõnikord ka lapsi), sest see aitab õppijail kuulata erinevaid hääldusviise ja hääletämbreid. Kõne tempo leiti olevat paras ning jutt arusaadav ja kergesti jälgitav, kuigi vahel *võiksid pausid voorude vahel pikemad olla.*

Kaks vastajat leidsid, et mõned dialoogide sisselugejad on omavahel liiga sarnase häälega, mis võib õppijaid segadusse ajada:

Ei saanud aru, kas Vasja ja Olavi on sama inimene.

Üks vastaja leidis, et mõned hääled kõlavad liiga monotoonselt. Seetõttu soovitati laiendada sisselugejate ringi.

Soovitused kuulamisoskuse arendamiseks

Vastuseks küsimusele, milliseid kuulamisharjutusi võiks veel kursusele lisada, soovitati, et esimene kuulamisharjutus igas õppetükis peaks kordama eelmise õppetüki materjali, muutes õppetükid niimoodi sidusamaks.

Arvestades A1/A2 tasemele esitatavate nõuetega, on kuulamisharjutusi vastajate hinnangul piisavalt. Üks vastaja oli siiski arvamisel, et *erandiks on hääldamisharjutused, mida peaks olema rohkem.*

Kuulamistekstide põhjal koostatud harjutused võiksid kursuse teises pooles olla veidi pikemad, ei peaks piirduma 3–4 küsimusega.

Harjutused peaksid pakkuma õppijatele võimaluse luua sõnadevahelisi tähendusseoseid ja siduda õpitavaid sõnu kontekstiga ning neid aktiivselt kasutada. Hindajad leidsid, et kuulamisharjutusi tuleks mitmekesistada, lisades harjutusi, mis soodustavad sõnavara meeldejätmist ning reprodutseerimist. Välja võiks töötada ülesandeid, kus õppijal tuleb dialoogides kasutada neile

varem tutvustatud väljendeid. Samuti võiks lisada kuulamisaegseid ülesandeid. Põnev oleks näiteks harjutus, kus teksti kuulates tuleks otsustada, kelle kohta mingi väide käib. Harjutustüüpidest võiks enam olla lünkharjutusi, kus kuuldu põhjal tuleks kirjutada lünka sobiv sõna või väljend.

Veel arvati, et kuulamisharjutused võiks tihedamalt seostada grammatika õppimisega:

Võiks suurendada kuulamist ja grammatikat integreerivate harjutuste mahtu.

Vastajad panid ette siduda kuulamisharjutusi tihedamalt ka lugemisharjutustega, positiivselt tõsteti esile hästi seostatud kuulamis- ja lugemisharjutusi 4. ja 6. õppetükis. Kuulamisharjutustele soovitati lisada ka kirjalik tekst (näiteks hüpikaknas), eriti esimeste õppetükkide harjutustele, et õppijate tööd lihtsustada. Samas leidis üks vastaja, et ilma kirjaliku tekstita kuulamisülesanded harjutavad paremini õppijaid eesti keele kõlaga. Üldiselt arvati, et alates kursuse teisest poolest ei peaks kirjalikku teksti enam dialoogidele lisama.

Hüpikaknas soovitati kuulamisharjutustele lisada ka täiendavaid seletusi eestlaste suhtlusstiili iseärasuste kohta – et eestlased ei räägi väga kiiresti ja teevad kõnes pikki pause.

Leiti, et kuulamisdialoogide ja -tekstide temaatikat võiks mitmekesistada, need võiksid muuhulgas käsitleda või mainida ka kaasaegseid suhtlusvahendeid ja -keskkondi. Näiteks tänapäeval on telefonivestlus, kus kutsutakse sünnipäevale, noorte hulgas juba haruldane. Dialoogid võiksid olla üles ehitatud hoopis Skype'i vestlusena või muu internetisuhtlusena, näiteks Facebookis. Päris kursuse alguses soovitati teha kuulamisharjutusi ka tähestiku ja tähtede nimetuste kordamiseks.

Kaks vastajat soovitasid lisada kuulamisharjutuste hulka mõne lihtsa lastelaulu. Õppijatele oleks see hea vaheldus dialoogidele ja sedasi jääksid uued sõnad neile paremini meelde.

Kaks vastajat arvasid, et kursuse mitmekesistamiseks oleks tavaliste kuulamisharjutuste kõrvale tarvis lisada ka videomaterjale. Soovitati kasutada videosalvestisi vestlustest eri kohtades, näiteks lennujaamas või kohvikus. Kursusele võiks lisada ka lühikesi lõike uudistesaaetest, näiteks spordiudiseid. Samuti võiks kasutada harjutusi, kus keegi lühidalt endast räägib.

Kursused muutuksid interaktiivsemaks ka selliste harjutustega, kus sisse on loetud vaid osa repliike, et õppijad saaksid ülejäänud repliid ise öelda. See pakub ehtsa vestlusega sarnase situatsiooni.

4.2.4. Lugemisoskuse arendamine

Õppetükkide lugemisharjutuste abil arendatakse oskust mõista lühemate tekstilõikude sisu, leida tekstist vajalikku infot ning seda kasutada. Vastates küsimusele, milliseid õppetüki lugemisharjutusi nad esile tõstaksid, osutasid kursust

analüüsinud dialoogide **elulähedusele**. Lugesiharjutused aitavad õppijatel saada ettekujutuse eestlaste igapäevasest keelekasutusest.

Lugesiharjutuste osakaal teiste sama teema kohta käivate harjutuste hulgas leiti olevat proportsionaalne. Selle osas, kas lugesiharjutusi peaks olema rohkem, läksid vastajate arvamused lahku. Ülekaalus olid need, kelle hinnangul on harjutusi piisavalt, aga neli vastajat arvasid, et lugesiharjutusi võiks olla enam. Kursuse viimastes õppetükkides kasutatavad tekstid võiksid veidi pike-mad olla.

Lugemismaterjalid. Vastajad leidsid, et kursusel on kasutatud algtasemele sobivaid lihtsamaid dialooge ja lugemistekste. Dialoogid, tekstid ja valikvastustega harjutused on sobivad algaja lugemisoskuse kujundamiseks ning aitavad õppijal õppetüki põhisoavarara kinnistada.

Lugesiharjutused. Vastajad pidasid tähtsaks, et mõne õppetüki kuulamis- ja lugesiharjutused olid illustreeritud fotodega, mis aitavad luua seoseid õpitava soavararaga.

Vastajad juhtisid tähelepanu sellele, et olemasolevad lugesiharjutused on valdavalt lugemisjärgsed, kuid rohkem võiks olla lugemiseelseid harjutusi, sest edukamaks lugemiseks on vaja õppijaid sellele häälestada:

Olemasolevad lugesiharjutused on valdavalt lugemisjärgsed. Võiks olla rohkem lugemiseelseid harjutusi.

Häälestusülesanded peaksid tutvustama tekstis leiduvaid uusi sõnu ja tuletama meelde varemõpitud, samuti suunama õppijaid hankima konkreetset infot tarbetekstidest, viidates selleks vajalikule soavararale. Lugemiseelsete harjutuste osakaal kursusel oli väike, kuna tehniline raam ei andnud võimalust paigutada küsimusi ja teksti kohta käivaid väiteid tekstide ette.

Tekstide ja dialoogide lugemisele järgnevad harjutused kontrollivad, kui hästi on tekstist aru saadud, ning keskenduvad tekstides esinevate sõnade ja väljendite kordamisele ning nende tähenduste täpsustamisele, esitades anto-nüüme ja sünonüüme. Vastajad pidasid oluliseks dialooge ja tekste, mille põhjal tuleb vastata küsimustele. Sellised lugesiharjutused õpetavad õpilasi küsimusi esitama (eri küsisõnu kasutama) ja neile vastama:

Dialoogid. Õpetavad õpilastele küsima ja vastama, väga oluline oskus.

Lugesiharjutusi peeti heaks võimaluseks ühendada uue soavarara ja gram-matikavormide esitamine ja kinnistamine. Esile tõsteti valikvastustega üles-andeid, sobitamisharjutusi ja lünkharjutusi (näiteks dialoogid, milles tuleb lüngad täita puudevate sõnadega). Põnev lugesiharjutus on kahe vastaja arvates lausete järjestamine lühijutuks (2. õppetükis).

Mitu vastajat oli seisukohal, et lugesiharjutuste hulgas võiks olla rohkem tõlkeharjutusi.

Soovitused lugemisoskuse arendamiseks

Õppetükkides esitatud lugemisharjutused sobivad A-tasemel õppija lugemis- oskuse kujundamiseks. Lugemistekstide hulka võiks lisada mõne Eestit (näiteks Eesti linnu ja maakondi) tutvustava teksti, samuti võiks lisada luuletusi. Mõnes õppetükis (näiteks 2. õppetükk) võiks lugemisharjutusi vastajate hinnangul rohkem olla.

Soovitati kasutada rohkem tekste, mida on vaja nii lugeda kui ka tõlkida. Harjutusvara mitmekesistamiseks anti nõu lisada vigade parandamise harjutusi. Selline harjutus peaks sisaldama teksti, kus igas lauses on mingi sõna, mis sinna ei kuulu. Õppija peaks selle leidma ja maha tõmbama.

Lugemis- ja loovharjutusi võiks omavahel enam siduda. Selleks tuleks näiteks lisada lugemiseelsete või -järgsete küsimustega tekste, kus õppija saaks oma sõnadega vastata. Loovharjutusteks sobiksid ka segipaisatud dialoogiga ülesanded, kus on vaja õigesti järjestada läbisegi esitatud küsimused ja vastused:

Segipaisatud dialoog – järjestada repliigid õigesse järjekorda.

Kui tehnilised võimalused lubavad, võiks suurendada skeemide ja jooniste kasutamist, näiteks luua ülesandeid, kus õppija kirjelduse põhjal joonistaks maja või linna plaani.

Lugemisharjutustes võiks rohkem olla temaatiliselt seotud sõnade sobitamist teksti põhjal, mis aitaks mõista õpitavate sõnade tähendussuhteid. Samuti võiks esitada tekste, kus tuleb lausetesse sobitada etteantud sõna õiged vormid.

Soovitusi jagati ka konkreetsete temade kohta, mida võiks tutvustada lugemisharjutuste kaudu: 4. õppetükki peaks lisama harjutusi kellaegade kohta, 5. õppetükis oleks aga hea käsitleda värve.

4.2.5. Kirjutamisoskuse arendamine

Käsitletaval kursusel on rohkesti kirjutamisoskust arendavaid ülesandeid, mistõttu paluti hindajail analüüsida ka neid ning anda soovitusi kirjutamis- ülesannete lisamiseks edaspidi.

Kirjutamisoskuse omandamist pidasid kursust hinnanud eesti keele gram- matikareeglite omandamise kõrval kõige raskemaks.

Õppetükkide kirjutusharjutused on vastajate hinnangul tihedalt seotud grammatikaga, seetõttu on neid kahe vastaja arvates vahel isegi raske eristada.

Enam kui pooled vastajad hindasid kirjutusharjutuste osakaalu teiste sama teema kohta käivate harjutuste hulgas piisavaks. Et kursuse kirjutusharjutused on seotud eri osaoskuste arendamisega ning aitavad kontrollida olemasolevaid teadmisi, arvasid viis vastajat, et kirjutusharjutusi võiks olla rohkem. Nende arv võiks olla suurem ka harjutuste lühiduse tõttu.

Kirjutusharjutuste sõnavara. Kirjutusharjutused võiksid maksimaalselt ära kasutada õppetükkides toodud teemakohaseid sõnu, praegu ülesannete hulk teema kohta varieerub. Rohkem harjutusi võiks olla näiteks arvsõnade kasuta- mise kohta.

Eelkõige tõsteti esile ülesandeid, mis aitavad keelt õppida igapäevaelus ette-tulevate olukordade jaoks. Sellised on isikuandmete ankeedi täitmise harjutus, hotelli registreerimislehe täitmise harjutus (5. õppetükis), küsimuste moodustamise harjutused. Kolm vastajat tõstsid esile ka kirjasõbrale kirja kirjutamist, kus tuli ennast tutvustada. Kõrgelt hinnati 2. õppetüki arvsõnahaarjutusi, sest eesti arvsõnade käänamine ja kasutamine sõnaühendites erineb inglise keelest. Huvitavaks peeti ka mehe- ja naisenimede eristamise harjutust, sest see aitab tutvustada nimetraditsioone Eestis.

Harjutustüübid. Eraldi tõsteti esile lünktekste, sest need näitavad kohe, kuidas käsitletud teema sõnavarast ning lugemis- ja kirjutamistekstidest on aru saadud. Lünkharjutused sobivad eelkõige grammatikateadmiste kinnistamiseks, aidates omandada käände- ja pöördvormide moodustamist ning kasutamist. 3. ja 5. õppetüki kirjutusharjutused on vastajate hinnangul esitatud peamiselt lünkharjutustena ning grammatikakesksed.

Vastajatele meeldisid ka valikvastustega harjutused, kuna neis näevad vastajaid vastusevariante, mis lihtsustab vormide vahel valimist. Veel mainiti valikvastustega harjutusi tingiva kõneviisi kohta, kus tuli otsustada, mida õppijad teeksid erinevates olukordades.

Olulist rolli mängivad kursusel loovkirjutusharjutused, mis arendavad nii kirjutamis- kui ka väljendusoskust, andes ühtlasi õpetajatele hea ülevaate õppija teadmistest. Kui muid kirjutusharjutusi on vastajate arvates piisavalt, võiks loovkirjutusharjutuste osakaal olla suurem. Loovkirjutusharjutuste arvu suurendamist takistab see, et neid ei saa arvuti abil kontrollida.

Viie vastaja arvates peaks algtaseme kursustel (eriti esimestes õppetükkides, kus õppijate sõnavara on veel piiratud) loovkirjutusülesandeid olla natukene vähem kui kõrgematel keeleoskustasemetel. Nad võiksid moodustada umbes 20% kirjutusharjutuste üldarvust. Kolm vastajat olid seisukohal, et loovharjutused võiksid moodustada umbes poole kirjutamisharjutustest:

Loovkirjutamisülesanded võiks moodustada poole sellepärast, et need pakuvad inimestele enim huvi ja on ka põnevad.

Soovitused kirjutamisoskuse arendamiseks

Kirjutamisharjutusi võiks varieerida, et inimesed ei tüdineks samatüübiliste harjutuste tegemisest. Ühendades kirjutamis- ja kuulamisharjutuse, saab kursusele lisada näiteks etteütusi, kus tuleb kuuldu põhjal tekst kirjutada.

Kursusele võiks lisada ülesandeid, kus on vaja pikemaid tekste kirjutada, pakkumaks õppijatele seostatud tekstide koostamise võimalust:

Sest minu arust neid tehes õpidki keelt, et väljendada oma mõtteid.

Kirjutada võiks nii oma perest, lemmikloomast, parimast sõbrast jms. Veel soovitati loovharjutuste hulka ja pikkust õppetükiti varieerida, koostades mõned lühemad ja teised pikemad, muutmaks õppematerjale mitmekesisemaks. Viie

vastaja hinnangul peaks loovharjutusi lisama eriti kursuse teise poolde, sest nende osakaal peaks suurenema koos sõnavara arenguga.

Anti soovitusi konkreetsete teemade kohta, mille kohta loovkirjutusharjutusi koostada: võiks kirjutada endast (oma ametist, rahvusest jne) ning oma perekonnast, kirjeldada oma kodu, mitmesuguste asutuste külastamist jm. Enam võiks olla kuulutuste kirjutamist eeskuju põhjal. Soovitati koostada ka arv-sõnade kirjutamise harjutusi (näiteks peaksid õppijad kirjutama dialoogi, kus mainitakse mitmesuguste kaupade hindu). Mõne teema kohta on raske loovkirjutusharjutust koostada, näiteks tervise teemal rohtude ja retseptide kohta.

Koostada võiks ka selliseid loovkirjutusharjutusi, kus tuleks kirjutada näiteks lauselõpp või tekstist puuduvad laused. Kirjutusharjutused peaksid pakkuma võimalust õppijatel ise dialooge koostada (või lisada puuduvad repliigid). Õppijad võiksid ka rohkem lausete moodustamise ülesandeid teha või koostada etteantud sõnade või näidise põhjal lühijutu. Paralleelkirjutamise harjutusi soovitati lisada eriti 3. ja 4. õppetükki, milles käsitletud teemadega (söök ja jook, toidukohad, asutused, teejuhatamine jms) need sobiksid. Eeskujuks võiks anda mudelteksti, milles kasutatakse õppetüki sõnu ja väljendeid.

Loovkirjutusharjutustega on kaudselt seotud ka tõlkeharjutused, mis sobiksid hästi sõnavara ja grammatiliste konstruktsioonide kinnistamiseks.

Materjalide koostajad võiksid luua ka harjutusi, kus teksti põhjal tuleb koostada plaane ja skeeme, või järjestusharjutusi, kus tekstilõigud tuleb õigesti järjestada. Moodle'i keskkond ei luba selliseid harjutusi koostada, kuid leidub keskkondi, kus see on siiski võimalik.

4.2.6. Vastajate hinnangud osaoskuste arendamisele

Vastates küsimusele, kas mõnda osaoskust oleks tulnud enam arendada, leidsid analüüsijad, et kõigile osaoskustele on käsitletud kursusel piisavalt tähelepanu pööratud.

Osaoskuste osas, mille arendamisele võiks A-taseme kursustel üldiselt süvendatud tähelepanu pöörata, olid arvamused erinevad. Leiti, et *rohkem rõhku tuleks panna õppija väljendusoskuse kujundamisele: rääkimis- ja hääldus-harjutustele, sõnade ja väljendite kordamisele, tekstiloomeskuse arendamisele:*

Kuulamis- ja lugemisülesanded soodustavad õpitu kasutamist keelekeskkonnas, kuid jääb vajaka hääldamisharjutustest, mis aitavad kaasa kõne arengule.

Analüüsijad rõhutasid, et rääkimisoskuse omandamine õpitas keeles *on arvuti taga istumise ja keele õppimise nõrk koht, keeleoskus kipub passiivne olema.*

Oluline on suurendada loovkirjutuse osakaalu, andes õppijatele võimaluse ise kirjutada. Tuleks pakkuda eriilmelisi loovharjutusi, vältimaks ohtu, et õppija kasutab talle juba selgeks saanud malle ning lausetüpe ega arene edasi.

Kolm vastajat soovitasid rohkem tähelepanu pöörata kirjutamisele. Kirjutamisoskuse areng on tihedalt seotud grammatika tundmisega. Just grammatikale

(eriti verbile) peakski vastajate arvates rõhu panema. Samas arvas üks vastaja, et grammatikat võiks kursustel käsitleda vähem, keskenduda tuleks pigem suhtlusoskusele.

Mõned hindajad pidasid lugemis- ja kuulamisoskust olulisemaks kui kirjutamist. Kuulamisoskust on kahe vastaja hinnangul vaja arendada, sest keelekeskkonna toeta kuuleb veebis õppija eesti keelt ainult õpetajaga suheldes ning kuulamisharjutusi tehes. Kuulamisharjutuste osakaal võiks olla suurem või väiksem sõltuvalt käsitletavast temast.

Enam tähelepanu tuleks analüüsijate sõnul pöörata ka kõnelemisele, sest kõige olulisem on õpetada inimesed eesti keelt rääkima, kuid käsitletud mõistid, et see on *tehniliselt keeruline*. Õppijatel puudub praegu eesti keele veebikursusel võimalus oma kõnet salvestada ja kuulata.

4.2.7. Vastajate hinnangud kursusele tervikuna

Vastajad leidsid, et kursus vastab A1/A2 taseme kirjeldusele, käsitledes teemasid asjakohaselt.

Määratledes kursuse **sihtrühma**, leidsid vastajad, et arvestades käsitletavate teemade paljusust ning tutvustatava sõnavara ulatuslikkust sobiks see kursus kõige enam täiskasvanud ning varasema keeleõppekogemusega õppijale. Põhjenduseks toodi veel see, et kursuse tekstide ja dialoogide sisu ning ülesanded on suunatud pigem täiskasvanule kui lapsele.

Lastele ei sobi ka grammatika esitamise viis (grammatika on esitatud süsteemselt ja otseselt). Kursuse teevad raskemaks käsitletud grammatikateemad: mõni teema võib olla keerukas neile A-tasemel keeleõppijatele, kel puudub varasem keeleõppekogemus. Varasema eesti keele õppe kogemusega õppijale võivad raskeks osutuda ka kursuse loovharjutused.

Kolm vastajat olid seisukohal, et kursus sobib ka eelneva keeleõppekogemusega täiskasvanule, põhjendades oma arvamust sellega, et materjal on piisavalt hästi lahti seletatud, kursuse ülesehitus loogiline ja toetab õppimist arvuti abil.

Kursus sobib motiveeritud keeleõppijale, kes soovib edaspidi eesti keele õppimist jätkata. Süsteemne keelestruktuuri tutvustus kursusel loob selleks hea baasi.

Kursus sobib ka neile A-tasemel keeleõppijaile, kes on eesti keele õppimist juba alustanud ning tahavad oma teadmisi täiendada ning varem õpitut korrata.

Kursuse **ülesehitust** pidas valdav enamik vastajaist selgeks ja kergesti jälgitavaks. Ühe vastaja arvates muudavad ülesehituse raskemini jälgitavaks lingid Moodle'ist teistele internetilehtedele. Kursuse osade (harjutuste, uue sõnavara ja grammatikateemade lehtede jms) vahel liikumist peeti lihtsaks või pigem lihtsaks, vaid kaks vastajat arvasid, et liikumine on pigem keeruline.

Pooled vastanutest leidsid, et kursuse alguses tuleks anda rohkem juhiseid materjali iseseisvaks läbitöötamiseks, näiteks saata juhised õppijaile e-kirjas. Juhised võib lisada ka kursuse sissejuhatusse. Seletused võiksid puudutada

pigem tehnilisi küsimusi. Ilma seletusteta võib kursusel liikumise selgeksaamine aega võtta. Alternatiivina võiks kursuse alguses kohtuda õppijatega auditoorselt, et anda vastused kõigile materjalide ülesehitust puudutavatele küsimustele.

Ülejäänud vastajad leidsid, et piisavad juhised on olemas või et kursuse ülesehitus on niigi loogiline ja arusaadav, mistõttu täiendavaid juhiseid pole tarvis. Kursuse alguses soovitati pigem tutvustada lühidalt eesti keele struktuuri:

Võiks anda lühiülevaate eesti keele struktuurist ja eripärast.

Kursuse **kujundust** pidasid vastajad üldiselt õnnestunuks, kuid soovitati parandada selle graafilist ja värvilahendust, eriti grammatika ja sõnavara esituses: lisada tabeleid ja skeeme, tuua silmatorkavas kirjas välja õppetüki olulisemad sõnad ja väljendid jms. Analüüsijad tõstsid taas esile õppematerjalide mitmekesisust. Pildid, fotod ja helifailid lisavad omapära ning aitavad materjali paremini meelde jätta. Kõik vastajad leidsid, et kursusel kasutatud pildid, skeemid ja helisalvestised olid asjakohased. Veel kord rõhutati, et lisada võiks heli- ja videofaile, samuti illustratsioone õppetükkide olulisemaid sõnu tutvustavale osale:

Võib lisada videomaterjale sõnavaraga (kuulamine ja vaatamine).

Üliõpilastelt küsiti ka soovitusi **tagasiside** andmiseks õppijatele. Harjutuste punktisüsteem on analüüsijate hinnangul välja töötatud nii, et julgustab õppijaid õpingutega jätkama. Väga oluliseks peeti sedagi, et hindamisel saab õpetaja lisada omapoolseid pikemaid kommentaare.

Õppijatele antavat tagasisidet hinnates märgiti, et kõige kiiremini saab veebipõhise õppevormi puhul tagasisidet arvutilt, mis enamiku harjutuste vastused kohe ära kontrollib. Samas leiti, et kuna õpetaja näeb kõiki õppija tehtud harjutuste ja testide katseid, võiks ta õppijale e-kirja teel rohkem tagasisidet anda. Niimoodi saaks õppejõud soovitada, millistele teemadele täiendavat tähelepanu pöörata jm. Õppijad peaksid saama täpsemat tagasisidet selle kohta, miks vead tekkisid. Samas seadis üks vastaja kahtluse alla vajaduse koheselt õppijatele õigeid vastuseid näidata. Piisaks vaid osutamisest, millistes vormides eksiti. See innustaks õppijat uuesti proovima.

Vastajad tõstsid esile, et kursusel on jututuba ja foorum, kus oma muredest kirjutada ja teistega suhelda. Nad andsid nõu luua foorumid teemakohaste arutelude jaoks, kasutada enam rühmatöö võimalusi. Samuti võiks luua otsepostitusfoorumi õpetajale küsimuste saatmiseks.

Grammatika ja **sõnavara** teemade järjestus tundus vastajatele üldjoontes loogiline:

Informatsioon oli kergesti kättesaadav ja kokkuvõtteks kõik toimis hästi.

Jah, ülesehitus oli väga sobilik. Alustati kõige kergemast ning siis liiguti juba natuke raskema poole.

Algtaseme kursuse kohta on vastajate arvates piisavalt palju grammatikat käsitletud, seega pole vaja enam uusi materjale lisada. Mõned keerulisemad grammatika teemad (nt impersonaal) võiks pigem jätkukursuse jaoks jätta.

Üks vastaja leidis, et ehkki grammatikaharjutused on kursusel kerged, on loovharjutused ja dialoogi koostamine algajatele rasked ülesanded. Õppijale peaks lisama tutvustuse eestikeelsete lausete koostamise ning ortograafiareeglite kohta.

Sõnavara valikul on arvestatud A-tasemel õppija keeletasemega ning lähtutud keeleõppija suhtlusvajadustest. Õppetükkides käsitletud sõnavara võiks ehk mahukamgi olla, kuigi tähtsamate teemade sõnavara on toodud.

Kursusel on päris palju sõnavarateemasid, kuid lisada võiks materjali Eesti vaatamisväärsuste ja nende ajaloo kohta. Samuti võiks esitada kaasaegset eesti kultuuri tutvustavat infot (näiteks piltide ja linkidena):

Võiks lisada mingit lihtsamat sorti teksti, mis tutvustaks lühidalt puhkamisvõimalusi Eestis, tekste Eestimaa ilusate paikade kohta.

...lisada mingi Eesti rahvustoidu retsepti.

Et õppijad saaksid Eestis elada ja toime tulla, oleks kasulik tutvustada (telefoni)suhtluse etiketti ja ametlike avalduste ning kirjade koostamist ja kirjutamist. Rohkem tähelepanu tuleks pöörata igapäevaelus sageli tarvitavatele väljenditele ja nende tähendusele.

Kuulamis- ja hääldusharjutustele võiks lisada võimaluse õppijatel oma hääldusega helifaile salvestada. See annaks rohkem võimalusi võrrelda oma hääldust eestlaste hääldusega.

Hinnangud kursuse **harjutusvara** ülesehitusele ja sisule läksid lahku. Leiti, et eri osaoskuste, grammatika ja sõnavara käsitlemise osakaal varieerub õppetükiti – mõnes õppetükis on põhjalikumalt ja arusaadavamalt käsitletud grammatikateemad, mõnes on eriti õnnestunud lugemis- ja kuulamisharjutused, mõne puhul köidab õppijat õppetüki temaatika. Harjutuste üldhulk võiks olla mõnevõrra suurem. Vastajad leidsid kursuse õppetükke võrreldes, et viimased õppetükid on huvitavamad, kuna harjutuste (eelkõige kuulamisharjutuste) teemad on rohkem kooskõlas igapäevaelus tekkivate olukordadega. Samuti muutuvad harjutustüübid viimastes õppetükkides mitmekesisemaks. Üks vastaja osutas siiski, et esimestes õppetükkides on harjutuste üldarv suurem ja need on lühemad, seega sobivamad alles õppimist alustanule.

Küsitletud pidid andma hinnangu ka **e-keeleõppe eelistele** ja **puudustele**. Arvutipõhise õppe positiivseks küljeks pidasid nad võimalust töötada endale sobival ajal ja kohas:

Positiivne on see, et õppija saab olla oma valitud keskkonnas (nt kodus), kus ta end mugavamalt tunneb, ja õppida siis, kui ta tahab.

Nõuab rohkem iseseisvat tööd, järjekindlust ja püsivust, kuid annab võimaluse planeerida õppimiseks kuluvat aega.

Keegi ei sunni, pead ise ennast motiveerima.

Paindlikkus ajas, õppida võid kas või kell kolm öösel.

Tähtsamaks kui tavaõppes peeti õppija motiveeritust.

E-õppe negatiivseks küljeks peeti vähest kontakti õpetajaga, samuti suulise suhtluse (keelekeskkonna) puudumist:

Puudub otsene kontakt õppejõuga.

On huvitav, aga tagasisidet on raske saada.

[E-õpe] ei asenda siiski elavat suhtlust ja meeldivaid emotsioone, mis tekkisid vahetus õppeprotsessis.

Leiti, et arvutipõhine õpe võiks pakkuda enam võimalusi loovuse rakendamiseks, näiteks peaks tavapärase drillharjutuste kõrval tähtsamat rolli mängima loovkirjutusharjutused. Veebipõhises keeleõppes kasutatavad harjutused ja tekstid peaksid olema võimalikult autentsetes.

4.2.8. Kokkuvõte

Kursuse eri aspekte hinnanud üliõpilaste vastuste hulgas oli nii eesti keele eripäraga seotud kui ka arvutiõppest lähtuvaid soovitusi.

Kõrge hinnang anti väljatöötatud materjalide ning kasutatud meediavahendite mitmekesisusele. Heli- ja pildifailide kasutust peeti üldiselt õnnestunuks. Siiski osutab kursuse materjalide analüüs vajadusele veelgi paremini integreerida eri meediume – heli- ja videosalvestisi, teksti, pilte jms.

Arvuti võimaldab kasutada eri meeltele suunatud ülesandeid. Kursusele võiks lisada täiendavaid illustatsioone, videofaile, autentseid lugemis- ja kuulamismaterjale jm, et äratada ja hoida huvi õpitava teema vastu. See pakub õppijatele võimaluse õppida keelt keelekeskkonnaga sarnastes tingimustes, lubades neil seostada kursusel õpitut keelekasutusega väljaspool keeletundi. Näiteks soovitati parendada kursuse materjalide graafilist ja värvikujundust (lisada tabeleid, skeeme jms). Pildi-, audio- ja videomaterjali kasutamine aitab analüüsijate hinnangul arendada erinevaid osaoskusi.

Harjutused muutuksid heli- ning pildifaili ja teksti sidumisel mitmekülgsemaks, õppija saaks näiteks mingile pildile või selle osale vajutades kuulata sõnu ja vaadata sõnade kirjapilti, samuti ise pildi juurde teksti lisada. Õppijat motiveeriks võimalus ise otsustada, milliseid võimalusi ja kui sageli ta kasutab.

Teisalt peab kursusele materjali lisades silmas pidama selle vajalikkust ning jõukohasust algajatele.

Hindajad soovitasid uut sõnavara tutvustada ka mängude abil, see lisaks õppematerjalidele mängulisust. Mängude väljatöötamine on aga keerukas, nõudes eri multimeediavahendite, eelkõige animatsiooni ja video kasutamist. Mängude laialdast kaasamist e-õppesse takistavad peamiselt tootmiskulud.

Samuti on animatsioonide valmistamine, videote filmimine ja monteerimine ajamahukas ning nõuab videoalaseid teadmisi ja oskusi.

Kursust analüüsid andsid üliõpilased mitmesuguseid soovitusi eesti keele õpetamiseks, lähtudes selle eripärast. Kursuse algusesse peaks lisama ülevaate eesti keele struktuurist ja selle erijoontest. Kõige enam soovitati uusi võimalusi sõnavara esitamiseks ning grammatika käsitlemiseks. Toodi esile konkreetseid sõnavara- ja grammatikateemasid, mida algtaseme kursustel võiks eraldi või põhjalikumalt käsitleda.

Kuna kursusel käsitletud teemade (näiteks arstiabi, riietusesemed) sõnavaraga tuleb õppijatel igapäevaelus sageli kokku puutuda, peaks sellistele teemadele veelgi suuremat tähelepanu pöörama. Edaspidi tuleks ülesandeid välja töötades rohkem arvestada autentsetes dialoogides kasutatavate väljenditega (muuhulgas viisakusväljendid tervitamisel ja vabandamisel). Väga oluline on tutvustada õppijatele sõnade ja grammatikavormide kasutuskonteksti.

Hindajad soovitasid kasutada eri pedagoogilisi võtteid sõnadevaheliste tähendussuhete (sünonüümid, antonüümid jne) selgitamiseks. Rohkem tähelepanu tuleks pöörata dialoogides sisalduvate oluliste väljendite tutvustamisele. Praegu leiduvad kursuse sõnastikus vaid üksikud enamkasutatavad väljendid, edaspidi võiks nende osakaalu suurendada ja koostada nende tundmaõppimiseks rohkem harjutusi.

Vastajate meelest on tähtis, et analüüsitud keelekursuse koostamisel oli pööratud palju tähelepanu sõnade põhivorme tutvustavaile vormimoodustus- ja harjutustele. Vormirikka eesti keele omandamisel on sellistel harjutustel keskne koht.

Tähtis on analüüsijate hinnangul saavutada tasakaal eri sõnaliikide õpetamises, et nimisõnade kõrval oleks rohkem esindatud omadussõnad ja verbid.

Hindajad soovitasid sõnavara kordamiseks koostada tõlkeharjutusi. Ehkki eesti keelt õpitakse kursusel inglise keele baasil, pole see paljude õppijate emakeel. See asjaolu raskendaks neil inglise keelest tõlkimist, mistõttu tõlkeharjutusi kursusele lisatud ei olnud.

Eesti keele grammatika omandamist pidasid kursust analüüsinud väga keerukaks. Seetõttu leiti, et tuleks täpselt läbi mõelda tutvustatavad grammatikateemad: kui õppetükis käsitletakse mitut teemat, võib iga teema kohta käivate harjutuse arv olla liiga väike, et anda ülevaadet grammatikavormide moodustamisest ja kasutamisest. Hindajad pidasid kursuse tugevaks küljeks, et põhjalikumalt tutvustamist nõudvaid teemasid (verbi imperfekt, kohakäänded, pluurali partitiiv jms) oli käsitletud mitmes õppetükis. Tähelepanu juhiti ka teemade esitamise järjekorrale, eriti sellele, et omavahel seotud teemad oleks esitatud koos. Grammatikateemade järjestus oli kursuse kavandamisel hoolikalt läbi mõeldud, lähtudes vajadusest tutvustada vormikeskse eesti keele grammatilist struktuuri loogiliselt. Grammatikaharjutuste loomisel on analüüsijate hinnangul tähtis koostada nii vormimoodustusharjutusi kui ka kommunikatiivseid grammatikaülesandeid, mis suunavad õppijat kasutama õpitavat suhtlus-situatsioonides ja mõistma grammatikakonstruktsioonide funktsiooni. Analüüsi-

jad leidsid, et kursuse grammatikaharjutused on algajale õppijale jõukohased. Grammatikaharjutuste osa võiks kursuse jooksul kasvada, sest teemad muutuvad üha keerukamaks. Eriti oluline oleks suurendada nende harjutuste hulka, kus õppijad saaksid ise teksti koostada. Niimoodi on lihtsam kontrollida, kas õppijad on omandanud vormide kasutusvõimalused.

Keele osaoskuste arendamiseks väljatöötatud materjale analüüsid leidsid vastajad, et kõigile osaoskustele on piisavalt tähelepanu pööratud.

Selles osas, millele kursuste väljatöötajad edaspidi võiksid süvendatud tähelepanu pöörata, läksid arvamused lahku. Ühed vastajad leidsid, et rohkem rõhku tuleks panna väljendusoskuse kujundamisele – nii suulisele (rääkimis- ja hääldeharjutustele) kui ka kirjalikule. Teised rõhutasid kõnelemisoskuse arendamise tähtsust. Selleks kasutati kursusel Skype'i, kuna Moodle hakkas suulise suhtlemise vahendeid pakkuma alles käesoleval aastal.

Oluline on suurendada loovkirjutamise osakaalu, andes õppijatele võimaluse ise tekste kirjutada. Loovkirjutusharjutuste osakaal võiks moodustada umbes poole kirjutusülesannete üldarvust. Neid võiks olla rohkem kursuse teises pooles, kui õppijad on omandanud rohkem sõnu. Tuleks pakkuda eriuimelisi loovharjutusi, vältimaks ohtu, et õppija kasutab talle juba selgeks saanud malle ning lausetüüpe ega arene edasi. Eriti tõsteti esile ülesandeid, mille koostamisel olid eeskujuks autentsed tekstid, nt hotellide registreerimislehed, menüüd jms. Nende väärtuseks on analüüsijate sõnul praktilisus, sest näiteks ankeete tuleb igapäevaelus sageli täita.

Leidus ka vastajaid, kes olid seisukohal, et algajatele pole kirjutamisülesanded nii tähtsad kui lugemis- või kuulamisharjutused. Nende osakaal võiks analüüsijate hinnangul varieeruda sõltuvalt käsitletavast teemast. Lugemis- ja kuulamistekstid peaksid olema igapäevaelust tuttavatel teemadel.

Mõned hindajate soovitatud muudatused pole teostatavad, sest kasutatav tehniline raam (Moodle'i võimalused) seda ei luba. Moodle'i õpikeskkonnas pole võimalik luua vigade parandamise harjutusi, mida hindajad soovitasid koostada vormimoodustuse õpetamiseks. Vigade parandamise harjutusi pole kursusel kasutatud ka seetõttu, et ehkki mõned uurimused (Allen, Waugh 1986) näitavad, et oma vigade äratundmine aitab õppijatel õpiprotsessi paremini juhtida, ei sobi vigade parandamise harjutused siiski algtaseme kursusele, sest õppijad võivad tahtmatult meelde jätta ja kasutusele võtta ka valed variandid.

Analüüsijate hinnangul võiks õppe mitmekesistamiseks kasutada ka järjestusülesandeid, kus teksti või dialoogi osad on segi paisatud ning vaja on need õigesti järjestada. Sedagi harjutustüüpi pole Moodle vahenditega võimalik teha, küll aga mõnes teises õpikeskkonnas.

Ka mõnda muud soovitusi harjutuste ülesehituse kohta (nt lisada valikvastustega harjutustes valikutele käändenimetused, eriti sõnade puhul, kus eri käändevormide kirjalikult kokku langeb) on praegu võimalik arvestada vaid osas harjutustüüpides, kus tehniline raam seda lubab.

Hindajad polnud alati rahul harjutuste tehnilise lahenduse jäikusega. Mõned harjutustüübid tunnistavad ainult ühte õiget vastusevarianti. Seetõttu pole

näiteks võimalik koostada lünkharjutusi, kus võiks esineda mitu õiget vastust (pikad ja lühikesed pronoomenid, mõnede sõnade partitiivivormid jms).

Lugemis- ja kuulamiseelsete harjutuste osa suurendamist takistab samuti kursuste tehniline raam, mille ülesehitus ei sobi küsimuste lisamiseks teksti ette. Seetõttu pole praegu võimalik järgida analüüsijate soovitusi lisada neid harjutusi, kuigi need aitaksid õppijaid õpitavale häälestada.

Tehniliste võimaluste ühekülgse tõttu pole võimalik praegu kursusele lisada interaktiivsemaid lahendusi häälduse ja rääkimise omandamiseks, näiteks võimalust õppijatel salvestada oma hääldust. Oma häälduse kohta saavad õppijad tagasisidet õpetajatelt Skype'i-suhtluse ajal. Et veebipõhistel kursustel õppijail puuduvad väljaspool keelekeskkonda õppides laialdased võimalused sõnade hääldusega tutvuda, on helimaterjali esitamine siin aga eriti tähtis.

5. SOOVITUSED EESTI KEELE ÕPPETARKVARA KOOSTAJATELE

Doktoritöö tegemise käigus loodud kursused, nende läbiviimine, kursustel õppinute ning Tartu Ülikooli üliõpilaste antud tagaside „Eesti keele kursuse algtasemele” kohta lubavad esitada ka soovitusi eesti keele õppetarkvara koostajatele.

Arvuti kasutuselevõtt keeleõppes tõi esialgu kaasa arvuti tehniliste võimaluste ülehindamise ja õpitarkvara koostamisel keskenduti pigem uutele tehnilistele rakendustele kui keeleõpetuse pedagoogilistele aspektidele. Kuid arvuti efektiivseks kasutamiseks keeleõppes tuleks eelkõige arvestada üldpedagoogiliste aspektide ning sihtkeele – eesti keele – õpetamise ja õppimise raskuspunktidega ja läbi mõelda selle õpetamiseks sobivad metoodilised võtted ning ühendada need arvuti kui meediumi eripäraga. Järgnevalt esitatud soovitusel lähtuvad nii õppijast, õppeprotsessi kavandamise erinevatest aspektidest, keeleinfo esitamise ja käsitlemise võtetest, sihtkeelega seonduvast kui ka õppekorralduslikest aspektidest.

5.1. Õppijakesksus

Nagu kontaktõppe puhulgi, tuleb arvutipõhise õppevara väljatöötamisel lähtuda selle kavandatava sihtrühma vajadustest. Võõrkeelte õppimise edukust mõjutavad nii õppijate vanus, õpistiil, haridus, varasemad arvutikasutuse ja keeleõppe kogemused kui ka keeleõppimise põhjused.

Õppija motiveerimiseks peab talle pakkuma võimalusi omapoolseid valikuid teha ja oma õpitegevust juhtida – valida ise materjalide raskusaste, esitusjärjekord ja -viis. Erinevalt paberõpikutest on veebipõhised materjalid lihtsamalt kohandatavad neid hetkel kasutavate õppijate vajadustega.

Mitmed õppekeskkonnad pakuvad võimalust kursuse vältel tagasisidet koguda ja anda.

Õppija edukust võivad mõjutada tema iseloomuomadused, nagu paindlikkus ja töökus. Arvutipõhine õpe on ajamahukas, mistõttu õppijad ja õpetajad peavad ajakavadest kinni pidama. Seetõttu tuleb kursuste kavandajatel arvestada, et õppijatele, kel puudub hea enesedistsipliin, võivad pikemad, tähtaegade suhtes paindlikud arvutipõhised keelekursused raskeks osutuda. Madalama eneseregulatsioonivõimega õppijatele sobivad pigem materjalid, mille läbimise järjekorda kontrollib arvuti ning mille läbimise kava on kindlalt fikseeritud.

Õppematerjalide väljatöötamisel tuleb arvestada põhjuseid, mis kannustavad õppijaid keelt õppima. Eesti keele õppijatel on sageli integratiivne motivatsioon veebikursustel õppida: nad suhtuvad positiivselt eesti keelesse ja kultuurisse. Sageli on tegemist Eestis õppinud või töötanud inimestega, kes soovivad Eestimaast rohkem teada. Samuti on õppurite hulgas eestlaste järeltulijaid või elukaaslasi.

Keeleõppeks annavad mõnikord ajendi ka tööalased põhjused – mõned õppijad sooviksid tulla Eestisse õppima või tööle. Kui esimeste seas on palju neid, kes soovivad laiendada oma kultuurialaseid teadmisi, siis teised lähtuvad enam praktilistest kaalutlustest, soovides keskenduda ennekõike igapäevases suhtluses vajaliku keeleoskuse kiirele omandamisele. Võimaluse korral tuleks eri põhjusel keelt õppivate huvisid arvestada. Kui praegu pole veebis eesti keelt õppivate inimeste hulgas kuigi palju neid, kes õpivad tööalastel ja ühiskondlikel põhjustel, siis edaspidi võib, arvestades töajurännet Euroopas, selliste õppijate hulk kasvada. Soomes on juba välja töötatud mitmeid veebipõhiseid kursusi sisserändajatele, kes õpivad soome keelt peamiselt instrumentaalsest motivatsioonist lähtudes.

Õppematerjale koostades tuleb arvestada ka õppijate õpistiiliga. Paljud täiskasvanud õppijad eelistavad materjalide esitamise süsteemsust, nende õpitulemused pole seotud kujunduse põnevusega. Samas sobivad piltide, audio ning videoga illustreeritud materjalid kujundliku õpistiiliga õppijatele.

5.2. Õppeprotsessi kavandamist mõjutavad tegurid

Traditsioonilises kontaktõppes määrab materjalide läbimise järjekorra ja sisu õpetaja, kuid üha enam püütakse sellesse ka õppijaid kaasata. Veebis õppimise suurem paindlikkus on eesti keele kursustel osalejate arvates üks e-õppe olulisemaid eeliseid. Teisalt võib õppijate täielik vabadus keerukate õppematerjalide vahel liikuda õpet ka pärssida. Kursuste autorid peaksid eduka kursuse loomiseks koostama plaani, milles arvestatakse õppijate võimalikke samme materjali läbimisel. Koostajaid aitaks ka materjalide testimine väikse õppijaterühmaga, sest isegi kõige kogenumad õppevahendite loojad ei suuda end alati õppijate rolli asetada ega kõiki nende võimalikke samme ette näha.

Keele õppimine, sealhulgas e-keeleõpe, on pikaajaline protsess. Kuna veebis keelt õppivad inimesed pole alati endale selgeks teinud, kui palju aega ning tööd nad soovivad keeleõppesse panustada, siis võivad vähemotiveeritud õppijad mahukama kursuse pooleli jätta, kui uudsus kaob. Näiteks osutasid eesti keele e-kursust analüüsinud üliõpilased õppijate huvi vähenemisele, kui nad harjuvad ülesehituselt monotoonse materjaliga.

Õppijate huvi aitab säilitada nende õpieesmärkide ja varasemate õpikogemustega sobiv materjal, samuti harjutuste autentsus. Õppijad on üha teadlikumad sellest, missugune õppematerjal neile igapäevaelus rohkem kasu toob. Eesti keele kursust analüüsinud üliõpilased tõstsid esile ülesandeid, milles kasutati igapäevastes suhtlussituatsioonides vajaminevat sõnavara ja malle.

Õppijate õpieesmärgid ning motivatsioonilikke tuleb arvestada mitte ainult õppematerjalide väljatöötamisel, vaid ka keeleõpperühmade komplekteerimisel.

Õppijad peavad oluliseks kultuurierinevuste tutvustamist. Seetõttu tuleb arendada ka õppijate sotsiokultuurilist pädevust – teadmisi õpitavat keelt rääkivate rahvaste eluolust, hoiakutest, tavadest jm. Eesti keele kursust analüüsinud

üliõpilased soovitasid lisada keelekursustele materjale, mis tutvustaksid keele kõrval ka Eesti riiki ja kultuuri.

5.3. Info esitamine ja käsitlemine

Internetis töötades on õppijatel raske kauaks keskenduda. Edukaks õppimiseks peab tehnilisi abivahendeid õppesse integreerima mõtestatult, et need aitaksid realiseerida kavandatud plaanid.

Traditsioonilised õppematerjalid on tekstikesksed, arvutipõhistes kasutatakse enam multimeediat. Vähem õpetatavate keelte (mille hulka kuuluvad ka soome-ugri keeled) õppimiseks on koostatud suhteliselt vähe arvutipõhiseid õppevahendeid. Kui need on ülesehituselt õpikulaadsed, ei innusta nad õppima. Multimeedia abil saab uut infot esitada kujundlikumalt ja pildilisemalt, aga see nõuab õppijatelt ja õpetajatelt uute kogemuste omandamist. Multimeedia võimaldab kasutada õppimises erinevaid meeli, tekstitöötlus muutub aktiivsemaks (Luik 2004: 37).

Arvutipõhise keeleõppe mitmekesistamiseks tuleks infot edastada eri viisidel – kombineerides tekstilist infot, pilte, graafikat ja multimeediat.

Tarkvara kujundusliku külje avaldatav mõju sõltub nii õppijate vanusest kui ka teistest teguritest. Akadeemiliselt vähem edukad õppijad vajavad atraktiivsema kujundusega arvutipõhiseid õppevahendeid (Luik 2004).

Hästi arenenud visuaalse mälu õppijad suudavad uut pildimaterjaliga ühendatud verbaalset infot mälus juba olemasolevate kontseptsioonidega paremini siduda. Kuna enamikul inimestest on visuaalne mälu, siis muudab info edastamine video (pildi- ja helimaterjali) abil selle meeldejätmise efektiivsemaks. Ka eesti keele e-kursusi hinnanud õppijad soovitasid peale audiofailide kasutada ka videolõike, sest uut informatsiooni on kergem meelde jätta, kui see on seotud visuaalsete kujunditega. Kõik eesti keele kursust analüüsinud üliõpilased rõhutasid vajadust kasutada rohkesti joonistusi, skeeme, fotosid ja kaarte nii sõnavara kui ka grammatika tutvustamiseks.

Tabelid ja skeemid aitavad illustreerida vormidevahelisi suhteid. Lähtuvalt läänemeresoome keelte iseärasustest (nende grammatiline struktuur erineb Euroopa keelte (inglise, prantsuse, saksa, rootsi jt) omast, mida enamik õppijaid kõneleb emakeelena või on varem õppinud) tuleks eesti keele õpetamisel pöörata tähelepanu vormimoodustusele, kuna õppurid peavad omandama keeruka vormimoodustuse põhialused. Ehkki tabelid ja skeemid kuuluvad küll pigem traditsioonilistele õppemeetoditele ning grammatika otsese õpetamise varamusse, kiirendab selline esitusviis siiski uute keelerepertuaari elementide kasutuselevõttu.

Pildid ja skeemid on kohased ka sõnavaraülesannetes, aidates mõista sõnade tähendusi ja näitlikustades sobivat kasutuskonteksti.

Illustratsioonid võivad tekstimaterjali keerukust nii vähendada kui ka suurendada. Esituse jõukohasust mõjutab materjali loogilisus ning süsteemi-

kindlus, mis puudutab ka illustatsioonide kasutamist tekstis. Kuigi eesti keele kursuste hindajad tõstsid esile pildi- ja helimaterjale ning soovitasid neid kursustele veelgi enam lisada, võib multimeedia muuta uue info omandamise ka raskemaks, kui õppijatel puuduvad arvutialased kogemused või materjalid on ebakohase kujundusega. Seega tuleb multimeediavõimalusi kasutada läbimõeldult.

Veebipõhises õppevaras on nagu paberil õppevahenditeski kesksel kohal tekstimaterjalid. Õppeteksti jõukohasus sõltub lausete pikkusest ja keerukusest. Eesti keele õppimiseks vajalike tekstide koostamisel tuleb arvestada seda, milliseid süntaktilisi, morfoloogilisi ja sõnavaralisi teadmisi keeleõppija vajab, et tekstist aru saada. Tekstide sõnavara võiks hinnata kasutatud sõnade pikkuse ja esinemissageduse järgi. Eesti sõnad muutuvad pikemaks ka tüvedele liituvate lõppude ja tunnuste tõttu.

Mitmed keeleõppemeetodid toetavad autentsete tekstide kasutamist õppes, kuid siingi tuleb tekstide valikul silmas pidada nende jõukohasust ning vastavust õppijate keeleoskustasemele.

Eesti keele kursuste analüüs osutas vajadusele kasutada õppevahendite koostamisel mitmesuguseid harjutustüüpe. Eri õppekeskkondades erineb võimalike harjutustüüpide arv märgatavalt. Tavalised on sobitus- ja lünkharjutused ning valikvastustega harjutused. Moodle'i harjutustüüpide arv on tasapisi kasvanud, ulatades praegu Tartu Ülikoolis kasutusel olevas versioonis 2.7.5 üheteistkümmeni. Keeleõppeks sobib neist aga ainult osa.

Eesti keele õppijaid ning kursust analüüsinud üliõpilasi häiris, et veebipõhiste õppekeskkondade tehniline raam on jäik: näiteks lünkharjutustes piisab sisuliselt õige vastuse valeks muutmiseks kirjavahemärkide väärkasutusest. Et vältida selliseid keskkonna tehnilise raami ebatäiuslikkusest tulenevaid probleeme, tuleks ülesandeid koostades lisada töökäskudele näiteid ja täpsustusi.

Seega peaks õpetaja enne õppevahendi loomist võimaluse korral hindama keeleõppeks sobivate harjutustüüpide hulka õppekeskkonnas ning keskkonna tehnilist raami.

Keeleõppematerjalid peaksid toetama õppijat sõnade õppimisel, luues sõnadevahelisi tähendusseoseid (nt sünonüümide esitamise kaudu), tutvustades sõnade moodustamist ja sidudes sõnu kontekstiga. Seejuures on oluline, et sõnavara muutuks järk-järgult raskemaks ning õpitavaid sõnu korratakse. Et A2 tasemel keeleoskus nõuab õppijalt talle oluliste valdkondade väljendite ja lausete mõistmist, tuleb selle tutvustamiseks valida sobivad harjutustüübid.

Tavapäraste valikvastustega ja lünkharjutuste kõrval tuleks nii sõnavara (näiteks sõnadevaheliste tähendusseoste) kui ka grammatika esitamiseks ja kinnistamiseks koostada enam loovharjutusi, mis võimaldavad tutvustada ka õpitavate sõnade või vormide kasutuskonteksti. Loovkirjutusharjutused kaasavad keeleõppija tihedamalt õppeprotsessi ja aktiveerivad teda. Grammatikaõppe mitmekesistamiseks, näiteks etteütluse tegemiseks võiks kasutada ka Moodle'i loovkirjutusharjutuse vahendit või vikit.

Eesti keele kursustel õppinud leidsid, et keeleoskust aitaksid arendada ka tõlkeharjutused. Ehkki grammatika-tõlke meetodit kasutatakse tänapäeva keeleõppes harva, olid mõned õppijad seisukohal, et tõlkeharjutusi tehes mõistaksid nad paremini õpitava keele erinevust oma emakeelest. Moodle'is oleks tõlkeharjutusi võimalik vormistada õpetaja poolt kontrollitava loovkirjutusharjutusena, sest tõlkimisel ei saa õigeks pidada vaid üht vastusevarianti. Tõlkeharjutuste lisamist õppevarasse takistab asjaolu, et eesti keelt õpitakse enamasti ühe keele baasil, mis aga ei ole tingimata kõigi õppijate emakeel. See võib muu emakeelega õppijatele lisaraskusi põhjustada.

Veel soovitasid eesti keele kursust Moodle'is hinnanud üliõpilased koostada vigade paranduse harjutusi. Vigade parandamise harjutustüüpi ei paku ei Moodle'i ega ONENESSi õpikeskkond, kuid eesti keele õpetamisel on selliseid harjutusi arvutipõhises keeleõppes siiski kasutatud, näiteks „Eesti keele ja kultuuri kursuste” õpikeskkonnas. Varasemad uurimused (vt nt Allen, Waugh 1986) on kindlaks teinud, et oma vigade äratundmine motiveerib õppijaid. Vigade parandamise harjutused ei sobi siiski algtaseme kursusele, sest õppijad võivad tahtmatult meelde jätta ja kasutusele võtta ka valed vastusevariandid.

Kaasaegses keeleõppes on keskne roll suhtlusoskuse arendamisel. Keeleõppija jaoks on teise keele omandamisel oluline keelekeskkonnas selle keele emakeelena kõnelejatega suhelda. Arvuti vahendusel õpivad tavaliselt inimesed, kellel puudub vastav keelekeskkond, seega on suhtlus interneti kaudu üks väheseid võimalusi rääkimis-, kuulamis- ja kirjutamisoskust arendada ja õpitava keele hääldusalustega tutvuda. Suhtlemine teiste õppijate ja õpetajatega pakub õppijatele nii koostöövõimalusi mingi ülesande lahendamisel kui ka võimalust õpitavaid sõnu aktiivselt kasutada.

Arvuti kaudu toimuv suhtlus õppijate või õppija ja õpetaja vahel peaks hõlmama nii suulist kui ka kirjalikku vestlust. Kindlasti peaksid kursuste koostajad ära kasutama uuemaid audio- ja videosuhtluse programme, mis pakuvad õppijatele keelekeskkonnas toimuva vahetu suhtluse sarnase kogemuse.

Suulise suhtluse jaoks sobivad hästi Skype ja samalaadsed programmid. Skype'i eeliseks on hea heli- ja pildikvaliteet; seda on lihtne kasutada neil, kes tunnevad end keerukama tarkvaraga töötades ebakindlalt. Skype ja teised konverentsiprogrammid lubavad korraldada ka rühmasuhtlust, millest õppijad sageli puudust tunnevad.

Enam tähelepanu tuleks arvutipõhiseid keeleõppevahendeid koostades pöörata kuulamisoskuse arendamisele, koostades ülesandeid, tekste ja dialooge, mis oleksid võimalikult autentset. Need toetavad õppijate suhtluspädevuse arengut, aidates neil igapäevastes suhtlussituatsioonides paremini toime tulla.

Kirjaliku suhtluse arendamiseks on võimalik kasutada vikisid, jututubasid ja foorumeid õpikeskkondades, kaasa arvatud Moodle'is. Suhtluse algatamisel ja innustamisel on õpetajal oluline roll, kuna hoolimata väidetest, et õppijad tunnevad end internetis töötades isoleerituna, näitavad eesti keele kursuste tulemused, et õppijad pole ise eriti aktiivsed neile pakutavaid suhtlusvõimalusi kasutama.

5.4. Eesti keele erijooned veebiõppes

Eespool oli juttu eesti kui soome-ugri keele erinevustest indoeuroopa keeltega võrreldes. Et paljude veebipõhiste õppekeskkondade raam toetab pigem inglise keele struktuuri eripära, siis tuleb eesti keele kursuste koostajatel leida sobivaimad tehnilised lahendused rikkaliku morfoloogilise vormistiku esitamiseks (näiteks kuidas esitada paralleelvorme pluurali partitiivis ja personaalpronoomenite puhul). See nõuab kursuse väljatöötajatelt lisatähelepanu harjutuste koostamisele ja nende töökäskude sõnastamisele.

Grammatikakonstruktsioonide kasutuskonteksti õpetamiseks sobivate harjutustüüpide valik võiks samuti olla laiem.

Grammatilise struktuuri kõrval on õppijatel raskusi eesti sõnavara omandamisel. Ühelt poolt raskendab õppimist see, et ei saa toetuda oma emakeelele või teistele varem õpitud keeltele, sest eesti sõnatüvede hulgas on vähe neist keeltest tuttavaid sõnu. Teisalt on sõnavara omandamise raskused seotud ka hääldusprobleemidega. Veebipõhise kursuse koostamisel tuleb leida võimalusi seostada sõnade häälduslikku ja märgilist poolt.

Tekstide koostamisel tuleb pöörata tähelepanu uute sõnade osakaalule. Tuntud sõnade identifitseerimine tekstis toimub kiiremini kui harvem esinevate sõnade äratundmine. Ka mõjutab sõnade mõistmist nende pikkus (pikemad sõnad on raskemini arusaadavad). Tekstide sõnavara keerukuse üle otsustades ei tohi unustada, et eesti keele sõnad muudab pikemaks lõppude ja tunnuste kasutamine. Optimaalne uute sõnade arv võõrkeelses tekstis on 3,6–5% (Mikk 2000: 204).

5.5. Õppe korraldamine ja läbiviimine

Eesti keele õppevara koostades ning kursusi läbi viies tuleb arvestada mitmete korralduslike raskustega.

Juba ajakava koostamine ei pruugi olla kerge. Et e-õppes osalevad inimesed elavad sageli eri riikides ning maailmajagudes, võib probleemiks osutuda aja-vahe nende maailmajagude vahel. See raskendab eelkõige sünkroonse suhtluse, eriti rühmasuhtluse organiseerimist. Arvestada tuleb ka raskusi veebipõhiste testide tegemisel ning seadistada õppijatele testide sooritamiseks pikem aja-periood, näiteks ööpäev.

Takistuseks võib saada piiratud ligipääs arvutile ja veebile. Kui Eestis pole internetiühenduse puudumine tavaliselt probleemiks, leidub maailmas palju riike, kus internet pole nii kergesti kättesaadav. Õppijate tööd võivad segada ka ajutised häired interneti töös. Samuti pole õppijatel alati võimalik kõiki vajalikke programme kasutada. Näiteks on sageli raskustes õppijad, kel on ligipääs arvutile ainult töökohas, sest tööarvutisse ei lubata Skype'i alati alla laadida. Maailmas on ka riike (nt Hiina, Etioopia), kus ei lubata Skype'i ja sellega sarnanevaid programme üldse kasutada. Sellisel juhul tuleks otsida alternatiivseid võimalusi suuliseks suhtluseks.

Tehnilisi raskusi võib tekkida erinevate veebilehitsejate kasutamisest (näiteks kõiki ülesandetüüpe ei saa igas veebilehitsejas lahendada) või oskamatuses installeerida eesti tähtedega klaviatuuri. Arvutipõhist õppetööd läbi viies tuleb sellega arvestada ja toetada õppijaid lahenduste leidmisel.

Arvutipõhise õppe üheks suuremaks puuduseks on ebapiisav tagasiside. Sageli ei toeta kursuste hindamisviis õppijaid küllaldaselt. Nagu näitas suhtlemine eesti keele veebikursustel õppijatega, vajavad nad peale punktisumma teada- saamise ka tagasisidet nende töös esinevate puuduste kohta. Enamkasutatavad õppekeskkonnad, nagu Moodle, võimaldavad kasutada mitmesuguseid hindamisviise ning ka õpetajapoolset tagasisidet. Et keeleõppes väärtustatakse üha enam õppija aktiivset osalemist õppeprotsessis, tuleks eelistada kujundavat hindamist toetavaid õppekeskkondi.

Kuigi mõned uurijad (näiteks Melor Yunus jt 2009: 1459) on väitnud, et veebipõhine õpe parandab ka üldisi arvutikasutusoskusi, ei toetanud eesti keele õppijate hulgas läbiviidud küsitlused seda väidet. Erinev arvutikasutusoskus võib sõltuda õppijate vanusest. 1990. aastatel sündinud „digitaalse põlvkonna” õppijad on juba lapsena kokku puutunud makkide, iPodide, arvutite, mobiiltelefonide ning muude digiseadmetega ning oskavad neid kasutada. Siiski tuleb keelekursusi läbi viies arvestada, et kõik õppijad ei tunne end arvutiga töötades kindlalt ja vajavad arvutialast nõu. Uue keele õppimine võib õppijatel niigi stressi põhjustada. Seepärast tuleb õppijaid kursuse algul informeerida, kui materjalide kasutamiseks on vaja eriprogramme, samuti tuleb lisada materjalidele programmide tööd tutvustav juhend või anda õppijaile võimalus tarkvaraga iseseisvalt tutvuda. Tarkvara kasutamise harjutamine aitab vältida lisastressi, mis võiks õppijate tööd häirida.

Ka arvutipõhiste õppematerjalide koostamine nõuab eelteadmisi arvutist, mida kursuste väljatöötajatel ja õpetajatel alati piisavalt pole. Seetõttu peaksid nad töötama koos arvutispetsialistidega, kui neil pole võimalik pühenduda pidevale enesetäiendamisele ning uuenevate programmide kohta teadmiste omandamisele. Koostöö sobivate lahenduste otsimisel aitab lihtsustada õpetajate ja õppematerjalide koostajate tööd ning edukalt juurutada uut tehnoloogiat õppetöös.

KOKKUVÕTE

Doktoritöö eesmärkideks oli:

- 1) kindlaks teha, mis on seni loodud arvutipõhiste eesti keele kursuste tugevad ja nõrgad küljed. Analüüsis ühendati õpikeskkonna tehniliste karakteristike ja rakendatud pedagoogiliste võtete vaatlus;
- 2) olemasolevate arvutipõhiste eesti keele kursuste analüüsile toetudes arendada välja uued õpetajatoega eesti keele kursused A1/A2 tasemele;
- 3) analüüsida kursuse läbinud üliõpilaste ja eesti keele (võõrkeelena) õpetajakoolituse üliõpilaste hoiakuid ja (enese)hinnangut kursuste üldpedagoogiliste ja keele omandamisega seonduvate eesmärkide saavutamise osas;
- 4) välja selgitada, milline on Tartu ülikooli eesti keele kursustel osalejate suhtumine arvutipõhisesse keeleõppesse laiemalt ning kas hoiakud arvuti kasutamise suhtes keeleõppes võivad kaasa aidata õpiväljundite saavutamisele;
- 5) anda soovitusi õppevara koostajatele selle kohta, milliseid eesti keele arvutipõhise õppe materjale tuleks luua, et saavutada häid õpitulemusi.

Et kindlaks teha, mis on seni loodud arvutipõhiste eesti keele kursuste tugevad ja nõrgad küljed, vaatles väitekirja autor väljatöötatud arvutipõhiseid eesti keele õppematerjale ning kursusi. Vaatepunkti avardamiseks uuriti ka lähedase sugulaskeele soome keele vastavaid kursusi ja õppematerjale.

Suurem osa õppematerjale on paigutatud veebi. Veel kümnekonna aasta eest kasutati eesti keele õppes ka internetist sõltumatuid andmekandjaid, kuid praegu on internet õppijatele üha kergemini kättesaadav.

Eesti keele (ja ka soome keele) puhul on palju tähelepanu pööratud keeleõppevahendite ja kursuste koostamisele algtasemel (0–A2) õppijatele, vähem muudele keeleoskustasemetele.

Suurem osa arvutipõhiseid eesti ja soome keele õppematerjale on koostatud iseõppijatele. Iseõppijatele valminud materjalide eeliseks on nende loomise ja hooldamise suhteline odavus. Siiski on üha enam hakatud tähelepanu pöörama õpetajatoega veebikursuste loomisele. Selle üheks põhjuseks on asjaolu, et õpetajatoeta õppevahendid ei paku õppijatele võimalust arendada suulist väljendusoskust. Samuti ei saa lisada loovkirjutusülesandeid, sest arvuti ei suuda neid hinnata. Ka võib ise õppimine olla raske neile õppijaile, kel puudub piisav enesedistsipliin õppeprotsessi teadlikuks juhtimiseks, nad vajavad õpetajapoolset tagasisidet ning innustust.

Enamasti arendatakse eesti ja soome keele õppevahendite abil eri osakusi – lugemis-, kirjutamis- ja kuulamisoskust.

Nii eesti kui ka soome keele arvutipõhistes õppematerjalides on grammatilist struktuuri sageli eraldi käsitletud. Keskendutakse eelkõige nende keelte keerukale vormimoodustusele. Grammatikareeglite seletamise kõrval on õppematerjalides hakatud üha enam tähelepanu pöörama sellele, kuidas suunata õppijaid omandatut kasutama. Uuemates õppevahendites täiendavad seletusi skeemid,

joonised ning animatsioonid. Mõnedes õppevahendites on olulisi üksikasju esile tõstetud eri kujunduselemente, näiteks värve kasutades.

Sõnavara valikul ja esitamisel lähtutakse arvutipõhistes õppevahendites harilikult õppijale esitatavatest nõuetest vastaval keeletasemel. Õppematerjalide sõnavara maht on erinev. Sõnade esitamisel püütakse üha sagedamini luua assotsiatsioone teise sõna, joonistuse või fotoga. Uuematesse õppevahenditesse on lisatud ka harjutusi, mis peale sõnavormide moodustamise õpetavad sõnu sobivas kontekstis kasutama.

Varasemate eesti keele õppematerjalide tugevaid ja nõrku külgi arvestades töötati välja kursused „Eesti keele kursus algtasemele”, „Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal” ning „Eesti keele sõnavara algkursus”, mis paiknevad Tartu Ülikooli Moodle'i keskkonnas. Doktoriväitekirjas on ära toodud nende kursuste pedagoogiliste materjalide kavandamise ning koostamise ja tehniliste lahenduste põhimõtted.

Väitekirja kolmanda eesmärgi saavutamiseks on analüüsitud kursuse läbinud üliõpilaste ja eesti keele (võõrkeelena) õpetajakoolituse üliõpilaste hoiakuid ja (enese)hinnangut kursuste üldpedagoogiliste ja keele omandamisega seonduvate eesmärkide saavutamise osas.

Õppijate hinnanguid mõjutavad nende varasemad õpikogemused, motivatsioon ja hoiakud. Tartu Ülikooli eesti keele kursustel õppijad olid pärit maailma eri riikidest: Austraaliast, USAst, Euroopa riikidest. Nad olid õppinud varem vähemalt ühte indoeuroopa keelt (peamiselt inglise, prantsuse või saksa keelt), aga mitte soome-ugri keeli. Õppijate jaoks oli eesti keele veebipõhine kursus esimene e-keelekursuse kogemus. Eesti keelt motiveerisid neid õppima peamiselt perekondlikud põhjused, samuti huvi eesti keele ja kultuuri vastu. Mõnikord innustas õppijaid huvi Eestis töötamise vastu.

Kursustel õppinute tagasisideküsitlus ning mõne õppijaga läbiviidud poolstruktureeritud teemaintervjuud tõid välja keeleaspekte, mida on raske omandada. Kõige enam mainiti keele grammatilist süsteemi, mille tundmaõppimist raskendavad õppijate sõnul struktuurierinevused eesti ja inglise (ning teiste indoeuroopa keelte) vahel.

Ka eesti keele sõnavara õppimise teeb õppurite hinnangul keerukaks selle erinevus inglise keele sõnavarast (vähe ühiseid tüvesid). Samuti on sõnavara omandada keerukas keelekeskkonna puudumise tõttu, mistõttu õppijail on vähe võimalusi kuulda sõnade hääldust. Sõnade häälduse omandamine aitaks õppijatel paremini tajuda erinevusi eesti häälikute vahel.

Eelmainitud raskuskohtadest hoolimata selgus õppijate vastustest, et nad jäid oma sõnavara ja grammatikatundmise arenguga eesti keele kursustel rahule. Kõrgeima hinnangu sõnavara arengule andsid „Eesti keele sõnavara algkursuse” õpilased. Et „Eesti keele sõnavara algkursus” valmis viimasena, on selle koostamisel arvestatud varasematel kursustel õppinutelt saadud tagasisidet ning pööratud suuremat tähelepanu sõnavara tutvustamisele elulähedastel suhtlussituatsioonidel põhinevate dialoogide ja tekstide kaudu. Siin kasutatakse rohkem

linke eri veebilehtedele. Kursuse muutis õppijate hinnangul atraktiivsemaks ka illustreerivate materjali (fotod, joonistused, skeemid) rohkus.

Kõige kõrgemalt hinnati grammatikateadmiste arengut „Eesti keele kursusel algtasemele”, kus grammatika tutvustamiseks oli kasutatud erinevaid võimalusi (seletused, tabelid, harjutused jms). Kursusel on rohkesti tähelepanu pööratud grammatikale, selle esitus on süsteemne (nii õppijate kui ka kursust hinnanud üliõpilaste sõnul). Hiljem valminud kursustel ei käsitleta grammatikat enam nii põhjalikult, vaid pööratakse põhitähelepanu sõnavarale eri osaoskuste arendamise kaudu. Grammatika esitamisel soovitati edaspidigi lähtuda süsteemsusest, samuti pakkuda rohkem visualiseerivaid materjale – tabelleid ja skeeme, sest see oleks abiks hea nägemismäluga õppijatele.

Eesti keele osaoskustest hinnati kõige enam lugemis- ja kuulamisoskuse, vähem kirjutamisoskuse arengut.

Eesti keele õppeks valminud õpitarkvara analüüs osutas vajadusele kasutada kuulamisoskuse arendamiseks rohkem video- ja audiomaterjale. Ehkki õpetajatoega kursustel on multimeedia võimalusi kasutatud mitmekesiselt (näiteks videofaile on edukalt kasutatud nii „Eesti keele algkursusel videomaterjalide põhjal” kui ka „Eesti keele sõnavara algkursusel”), võiks õppijatelt saadud tagasiside põhjal edaspidi audio- ja videomaterjali hulka veelgi suurendada.

Kuulamisharjutustes tuleks õppijate sõnul tutvustada ka olmesituatsioonide kõnekeelt. Algtaseme keeleõppija vahetut arusaamist tekstist ja üldist keeleoskust aitaks parandada audio toetamine tekstiga (subtiitrid, seletavad märkused jne).

Kirjutamisoskuse arengut toetavad õppijate ning „Eesti keele kursust algtasemele” analüüsinud üliõpilaste sõnul loovkirjutusharjutused. „Eesti keele sõnavara algkursusel” õppinud andsid kirjutamisoskuse paranemisele kõrgeima hinnangu. Selle kursuse koostamisel on loovkirjutusharjutuste arvu suurendatud, lähtudes varasemate kursuste kogemustest.

Õpetajatoega kursusi välja töötama hakates arvestati varem eesti keele õppeks loodud õppevahendite puudustega. Üheks neist oli võimatus suuliselt suhelda ning selle kaudu arendada eesti keeles rääkimise oskust. Kuid hoolimata Skype'i vahendusel suhtlemiseks koostatud ülesannete lisamisest käsitletud õpetajatoega kursustele, osutasid vastajad sünkroonse suhtluse vähesusele. Seetõttu on viimasena valminud „Eesti keele sõnavara algkursusel” Skype'i tundide arvu veelgi suurendatud. Õppijatelt ning Tartu Ülikooli üliõpilastelt saadud tagasiside näitas, et kuulamis- ja hääldusharjutustele võiks lisada võimaluse õppijatel salvestada oma hääldusega helifaile. Õppijad saaksid sel juhul võrrelda oma hääldust eestlaste hääldusega.

Eesti keele õppe jaoks koostatud materjalid ning kursused on tavaliselt paigutatud selleks väljaarendatud veebilehtedele, mille kujundus ja kasutuslihtsus märgatavalt erineb. Õpetajatoega eesti keele kursuste materjalide paigutamine Moodle'isse andis kursuste ülesehitusele kindla raami, mida õppijad nimetasid kergesti ligipääsetavaks ning kasutajasõbralikuks.

Üheks doktoritöö eesmärgiks oli välja selgitada õppijate suhtumine veebipõhisesse keeleõppesse laiemalt ning kas hoiakud arvuti kasutamise suhtes keeleõppes võivad kaasa aidata õpiväljundite saavutamisele.

Nagu tagasisideküsitluse ning intervjuude vastused näitasid, tulid rahvusvahelistes uurimustes rõhutatud veebipõhise keeleõppe positiivsed ja negatiivsed jooned esile ka eesti keele õppimisel. Õppijad nimetasid veebipõhise õppe peamiseks eeliseks võimalust õppida enesele sobival ajal ja kohas. See oli eriti oluline neile, kel tuli sobitada õppimine kiire tööeluga.

Mõned vastajad väärtustasid võimalust valida õppetüki materjali läbimise järjekorda ja otsustada, kui palju mingit osaoskust arendavatele ülesannetele aega kulutada. See andis neile parema võimaluse aktiivselt õppeprotsessis osaleda. Samas järgisid paljud õppijad siiski etteantud materjalide järjekorda.

Veel oli vastanute jaoks oluline võimalus õppida e-kursusel võõrkeelt, mida õppija kodumaal tavakursustel ei õpetata. Seda rõhutasid eelkõige õppijad nendest riikidest, kus traditsioonilised eesti keele kursused puuduvad või on raskesti kättesaadavad.

Õppijad tõstsid õpet toetava tegurina esile ka veebikursuse (Moodle'i) materjalide kasutuslihtsuse – neile pääseb ligi mobiilse interneti kaudu, neid saab vajadusel salvestada ja trükkida jne.

Vähem osati nimetada veebipõhist õpet pärssivaid tegureid. Peamiseks neist on võimaluste vähesus sihtkeeles suuliselt suhelda. Negatiivseks küljeks osutusid vastuste põhjal ka raskused enese motiveerimise ning õppeprotsessi iseseisva kavandamisega, näiteks aja planeerimise ja tehtud plaanidest kinnipidamisega.

Doktoritöö viimases peatükis on saadud tulemuste põhjal esitatud soovitusi eesti keele e-õppevahendite väljatöötamiseks.

Eduka eesti keele kursuse loomiseks tuleb autoritel läbi mõelda kursuse sihtrühm ja eesmärgid ning koostada materjalid, mis oleksid nendega kooskõlas. Õppevara väljatöötamisel tuleb lähtuda selle sihtrühma vajadustest. Õppijad on üha teadlikumad sellest, millised õppematerjalid aitavad neil saavutada oma õpieesmärgid. Paremini tuleks integreerida arvuti pakutavaid eri meediume – heli- ja videosalvestisi, teksti, pilte jms. See aktiveerib õppijat ning annab talle võimaluse omandada keelt keelekeskkonnaga sarnastes tingimustes – kuulates, rääkides, lugedes ja kirjutades.

Edukaks keeleõppeks on vaja tutvuda loomuliku keelega. Kindlasti tuleks õppematerjalidesse lisada ülesandeid, mis tutvustaksid õppijaile reaalses suhtlussituatsioonides kasutatavat keelt.

Hoolimata üha uute tarkvararakenduste väljatöötamisest pärssivad edukat arvutipõhist keeleõpet endiselt tehnilised probleemid – harjutustüüpide piiratud valik ja tehniliste lahenduste paindumatus. Õppematerjalide koostajad peaksid tegema koostööd arvutispetsialistidega, leidmaks sobivamaid tehnilisi lahendusi.

Veebipõhiseid kursusi koostades tuleb arvestada konkreetse keele iseärasusi. Vaid vähestes varasemates uurimustes on ära märgitud vajadust arvestada õpetatava keele eripära. Põhjuseks võib olla see, et veebipõhise õppe uurimused

käsitlevad enamasti inglise keelt. Eesti keel on võrreldes inglise keelega vormirikas keel. Seetõttu peab eesti keele õppematerjalide koostaja hoolikalt läbi mõtlema mitte ainult käsitletavate grammatika- ja sõnavarateemade järjekorra, vaid ka tehnilised lahendused, mis sobivad nende teemade parimaks tutvustamiseks. Eesti keele õpetamisel tuleb pöörata tähelepanu grammatilisele süsteemile, sest küsitlute hinnangul valmistab õppijaile suuri raskusi sobivate vormide valik ja moodustamine.

Töö tulemused osutavad vajadusele uurida edaspidi süvendatult eri osakuste arvutipõhise õpetamise võimalusi. Suuremat tähelepanu võiks pöörata veebisuhtluse rakendustele eesti keele õppe raames.

Hoolimata esiletoodud kitsaskohtadest on eesti keele arvutipõhine õpe väga perspektiivikas õppevorm, mida õppijad pidasid otstarbekaks ning tulemuslikuks. See annab võimaluse õppida keeli, mida õppijate kodumaal klassiruumis õppida ei saa, ning teha seda õppijaile sobival ajal ja kohas.

SUMMARY

The doctoral thesis **Computer assisted Estonian language learning: means and evaluations of their effectiveness on the example of language courses of the University of Tartu** examined web-based Estonian language courses in order to determine which computer-based study materials for the Estonian language help to achieve better results. The aim of the thesis was to find out the attitudes of the participants in Estonian language courses towards computer-based language learning in general, to determine the strengths and weaknesses of existing computer-based Estonian language courses and, based on these results, to highlight the factors that learning software developers should consider when preparing web-based study materials and courses of the Estonian language as well as those that teachers have to bear in mind when choosing a suitable learning software. The results of analysing the courses Estonian for Beginners („Eesti keele kursus algtasemele”) and Video-Based Estonian Course for Beginners („Eesti keele algkursus videomaterjalide põhjal”) and feedback received from the learners were also taken into account when building the course Estonian Vocabulary for Beginners („Eesti keele sõnavara algkursus”).

The Estonian courses examined in the doctoral thesis are in the Tartu University Moodle environment and thus, the options that support language learning in the Moodle study environment were also analysed along with the structure of e-courses.

The first chapter of the doctoral thesis draws upon thematic literature to give an overview of computer-based language learning, including a historical outline of the stages of computer use and contemporary research perspectives in computer-based learning; the chapter discusses the main factors influencing the effectiveness of e-learning and its challenges while also introducing advancements made in the study of e-learning of Finnish and Estonian and computer-based learning of Estonian.

The next chapter concentrates on analysing the options that support language learning in the Moodle study environment. The chapter discusses both the general methodological options Moodle offers for learning a second language and the tools used in the Tartu University Moodle. A separate subchapter describes the type of language learner who uses Moodle, lists the language proficiency requirements for the beginners (level A) and introduces the assessment process for web-based learning.

The students participating in the Estonian courses of the University of Tartu originate from various parts of the world: Australia, USA, European countries. The reason for online learning often lies in the inaccessibility or lack of traditional Estonian courses in the student's home country. The learners had studied at least one Indo-European language (mainly English, French or German) before, but no Finno-Ugric languages.

The reasons for learning Estonian were mostly familial or work-related, but also connected to an interest in the Estonian language and culture. Learners included descendants of Estonian expatriates or Estonians' partners, as well as those who work with Estonians or wish to come and work in Estonia.

The third chapter of the doctoral thesis examines e-courses with teacher support, their structure and problems that occurred in the course of teaching. The aim of Estonian for Beginners is to develop different subskills on proficiency levels 0–A2, the course includes tasks that introduce vocabulary and grammar and develop writing and reading skills. The course is linked to the materials of web-based self-study course ONENESS – *On-line less used and less taught language courses*, which were prepared at the Department of Estonian as a Foreign Language of the University of Tartu.

The web-based Video-Based Estonian Course for Beginners focuses on video clips on which the exercises are built. The aim of the course is to develop subskills of the Estonian language (listening, reading and writing, grammar and vocabulary) on level A1/A2 by employing videos to introduce language used in a natural language environment. Listening and reading exercises form a significant part of the course.

Estonian Vocabulary for Beginners concentrates on developing vocabulary on level A1/A2 using writing, listening, reading and speaking exercises. The study units discuss everyday vocabulary and Estonian life. The course places more emphasis on developing speaking and creative writing skills. Grammar receives less attention.

The fourth chapter of the doctoral thesis is based on two questionnaires. Firstly, it describes the feedback questionnaire for e-course students along with the methodology of its compilation and presents the results. Some of the students were also interviewed in order to get a better view of their attitudes.

The feedback questionnaire and interviews explored the students' attitude towards web-based language learning in general, their attitude towards ongoing courses and which aspects of the Estonian language are the most difficult for them to learn via computer. In the light of the results, the chapter also discusses the students' mistakes in creative writing tasks.

As the results showed, the positive and negative characteristics of language learning highlighted by international studies were also present in Estonian language learning. The students favoured web-based learning because of the opportunity to study at their own time and place and valued their ability to choose the order in which to go through the unit material and decide how much time to spend on exercises developing a specific subskill. For many learners, the e-course was the only way to study a language that is not taught via regular courses in their home country.

Additionally, the students pointed out the aspects of the language that are difficult to learn. The language's grammatical system (formulating case forms and choosing the correct case, changes in stem sounds in declension and conjugation, impersonal forms) was mentioned the most. According to the

students, learning the grammatical system is difficult due to structural differences between Estonian and English (and other Indo-European languages). The students' responses revealed that they were satisfied with the development of their vocabulary and grammar skills during the Estonian language courses. The participants in the course Estonian Vocabulary for Beginners gave the highest mark to their vocabulary development. Since Estonian Vocabulary for Beginners is the newest of the courses, it is prepared with the help of feedback from the participants of the previous courses and places a greater emphasis on introducing vocabulary using dialogues and texts based on natural communication.

The development rating for grammar skills was the highest in the course Estonian for Beginners, which used different approaches for introducing grammar (explanations, tables, exercises, etc.). The learners highlighted the systematic presentation of grammar in the study materials. The courses that were prepared later do not discuss grammar in such detail and focus more on introducing vocabulary through the development of different subskills.

Of the subskills of the Estonian language, the development of reading and listening was valued highest. The development of writing skills could be hindered by the small number of creative writing tasks. The participants in the newest course Estonian Vocabulary for Beginners saw the highest improvement in their writing skills, the number of creative writing tasks in the course has been raised based on the experience gained from previous courses.

The weakness of web-based language courses lies in the lack of synchronous communication, which prevents the learners from developing their speaking skills. Again, the students' assessments were taken into account when preparing the course Estonian Vocabulary for Beginners and thus, the number of Skype sessions was increased.

Secondly, the thesis analyses the assessments given to the course Estonian for Beginners by the philology students of the University of Tartu. The students evaluated the content and structure of the course materials and their correspondence to the requirements of the language proficiency level A1. The respondents assessed the attractiveness of the study units and presentation logic as well as the presentation of the materials compiled for developing Estonian vocabulary, grammar and different subskills in the study units. The students based their assessments on a questionnaire which was filled for each study unit in the course and an additional final questionnaire for the course as a whole.

Compared to English, Estonian is a language rich in forms, the structure and vocabulary of which differ considerably from those of Indo-European languages. The respondents found the analysed course's thoughtful and systematic introduction of the structural elements of the language helpful. Persons compiling study materials for the Estonian language should continue to carefully consider the order in which the discussed grammar and vocabulary topics are presented while also bearing in mind the technical solutions suitable for introducing these topics as efficiently as possible.

Successful language learning requires contact with the natural language. Even though the existing study materials used everyday vocabulary, the compilers are expected to provide even more tasks that would introduce the students the language used in real communication situations. Everyday language should be used in both listening and reading tasks. Attention should also be drawn to the relations of meaning between words (synonyms, antonyms).

The students who assessed the course thought that the volume of creative writing should be increased in order to develop writing skills. The number of creative writing tasks will remain small compared to other types of exercises, since the computer cannot currently assess creative tasks.

Along with the idiosyncrasies of the Estonian language, the received feedback highlighted the necessity to draw attention to technical factors. The respondents pointed out the technical problems that impede computer-based language learning – limited choice of exercise types and inflexibility of technical solutions.

The assessments revealed that above all, a web-based course is expected to make full use of the computer – to connect textual information with audio, video and pictures. According to the students, the analysed course employs multimedia in a diverse manner, yet the volume of audio, video and picture materials and animations could be increased in the future.

The fifth chapter of the doctoral thesis discusses factors that should be considered when preparing e-learning materials and provides tips for developing e-learning materials for the Estonian language based on the feedback received from conducting the courses and students' assessments.

The development of computer-based learning materials should be based on the needs of the proposed target group, considering the learners' age, learning style, education, previous experience in computer use and language learning as well as their reasons for studying the language. The learners should be given the opportunity to make their own decisions and control their learning activities in order to motivate them.

It is important to base the materials on the idiosyncrasies of the Estonian language.

The process of creating study materials should take note of constantly evolving technical possibilities and match these with different pedagogical methods.

In order to diversify computer-based language learning, information should be presented in different ways – combining textual information, pictures, graphics and multimedia.

The study conducted within the framework of the doctoral thesis still indicated that computer-based language learning holds great promise as a form of study despite the mentioned weaknesses. Computer-based Estonian language learning is feasible and efficient.

KIRJANDUS

- Abulibdeh, Enas Said, Sharifah Sariah Syed Hassan* 2011. E-learning interactions, information technology self efficacy and student achievement at the University of Sharjah, UAE. – *Australasian Journal of Educational Technology*, 27(6), 1014–1025; <http://www.ascilite.org.au/ajet/ajet27/abulibdeh.pdf>. Vaadatud 19.08.2013.
- Adamson, Charles* 2001. CALL: Can a teacher do it alone? – *Educational Technology & Society* 4/3, 21–27.
- Alessi, Stephen M., Stanley R. Trollip* 2001. *Multimedia for Learning. Methods and Development*. 3rd ed. Boston: Allyn & Bacon.
- Allen, Wendy, Sue Waugh* 1986. Dealing With Accuracy in Communicative Language Teaching. – *TESL Canada Journal = Revue TESL du Canada*, special issue 1, 193–205; <http://teslcanadajournal.ca/index.php/tesl/article/viewFile/1005/824>. Vaadatud 20.11.2013.
- Alp jt = Alp, Piret, Pille Reins, Hille Pajusalu* 2002. Eesti keele algtaseme test. Käsiraamat. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.
- Asser jt = Asser, Hiie, Heiki-Jaan Kaalep, Siret Linnas, Jaan Mikk, Kadri Muischnek, Merje Songe, Heli Uibo* 2004. Õpikute keerukuse analüüs arvutitel. – *Toimiv keel II. Töid rakenduslingvistika alalt*. Tallinn: TPÜ Kirjastus, 72–84.
- Bangs, Paul, Pasqual Cantos* 2004. What can Computer Assisted Language Learning Contribute to Foreign Language Pedagogy? – *International Journal of English Studies*, 4(1), 221–239; <http://revistas.um.es/ijes/article/view/48281/46241>. Vaadatud 15.04.2012.
- Bax, Stephen* 2003. CALL – past, present and future. – *System* 31(1), 13–28.
- Bax, Stephen* 2011. Normalisation revisited: the effective use of technology in language education. – *International Journal of Computer-Assisted Language Learning and Teaching (IJCALLT)*, 1(2): Special Issue on Web 2.0 and the Normalisation of CALL, 1–15; <http://www.igi-global.com/article/normalisation-revisited-effective-use-technology/53797>. Vaadatud 07.08.2012.
- Berk, Ronald A.* 2009. Multimedia teaching with video clips: TV, movies, YouTube and mtvU in the college classroom. – *International Journal of Technology in Teaching and Learning*, 5(1), 1–21; http://www.sicet.org/journals/ijttl/issue0901/1_Berk.pdf. Vaadatud 5.01.2015.
- BeSt programm = Kõrghariduse e-õppe programm (2008–2013); <http://www.ut.ee/et/591250>. Vaadatud 13.04.2014.
- Bley-Vroman, Robert* 1989. What is the logical problem of foreign language learning? – *Linguistic perspectives on second language acquisition*. Ed. by S. Gass, J. Schacter. New York: Cambridge University Press, 41–68.
- Bley-Vroman, Robert* 1990. The Logical Problem of Foreign Language Learning. – *Linguistic Analysis*, 20(1–2), 3–49.
- Brandl, Klaus* 2005. Are you ready to „Moodle”? – *Language Learning & Technology*, 9(2), 16–23; <http://llt.msu.edu/vol9num2/review1/>. Vaadatud 18.01.2015.
- Burston, Jack* 2003. Software selection: A primer on sources and evaluation. – *CALICO Journal*, 21(1), 29–40; <https://calico.org/memberBrowse.php?action=article&id=280>. Vaadatud 20.01.2014.

- Chapelle, Carol A.* 2007. Second Language Learning and Online Communication. – The SAGE Handbook of E-learning Research. Ed. by Richard Andrews, Caroline Haythornthwaite. Los Angeles: Sage, 371–393.
- Chartrand, Robert Guy* 2002. The Effectiveness of Using Computer Assisted Instruction in Teaching English as a Foreign Language in a Japanese Secondary School (Fukuoka, Japan). – MA TESOL Collection. Paper 389; http://digitalcollections.sit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1394&context=ipp_collection. Vaadatud 19.01.2014.
- Cheng, Julian, Chiang Chen* 2014. A case study on English language learners' task-based interaction and avatar identities in Second Life: A mixed-methods design. – CALL Design: Principles and Practice. Proceedings of the 2014 EUROCALL Conference, Groningen, The Netherlands. Ed. by S. Jager, L. Bradley, E. J. Meima and S. Thoučsny. Research-publishing.net, 47–51; http://research-publishing.net/display_article.php?doi=10.14705/rpnet.2014.000193. Vaadatud 07.01.2015.
- Clarke, Alan* 2001. Designing Computer-Based Learning Materials. Aldershot: Gower Publishing.
- Codrea-Rado, Anna* 2014. Can I successfully learn a language online? – The Guardian 21.02; <http://www.theguardian.com/education/2014/feb/21/can-i-learn-a-language-online>. Vaadatud 30.04.2014.
- Codreanu, Tatiana, Christelle Combe Celik* 2013. Effects of webcams on multimodal interactive learning. – ReCALL 25(1), 30–47; <http://www.researchgate.net/publication/249312999>. Vaadatud 16.01.2014.
- Davies, Graham* 2003. Computer Assisted Language Learning: Where are we now and where are we going? http://www.camsoftpartners.co.uk/docs/Futurelab_CALL_Article.htm. Vaadatud 20.04.2011.
- Davies, Graham* 2007. Computer Assisted Language Learning: Where are we now and where are we going? http://www.camsoftpartners.co.uk/docs/UCALL_Keynote.htm. Vaadatud 22.08.2012.
- De Groot, A. M. B., J. G. Van Hell* 2005. The learning of foreign language vocabulary. – Handbook of bilingualism: Psycholinguistic Approaches. Ed. by J. F. Kroll & A. M. B. de Groot. New York: Oxford University Press, 9–29.
- Dillon, A.* 1992. Reading from paper versus screens: a critical review of the empirical literature. – Ergonomics, 35(10), 1297–1326.
- Duman jt = Duman, Guler, Gunseli Orhon, Nuray Gedik* 2014. Research trends in mobile assisted language learning from 2000 to 2012. – ReCall First view articles, 1–20. Published online by Cambridge University Press 21 Jul 2014; <http://journals.cambridge.org/action/displayIssue?jid=REC&volumeId=-1&seriesId=0&issueId=-1>. Vaadatud 20.02.2015.
- Eaton, Sarah Elaine* 2010. How to Use Skype in the ESL/EFL Classroom. – The Internet TESL Journal, 16(11); <http://iteslj.org/Techniques/Eaton-UsingSkype.html>. Vaadatud 12.05.2011.
- EDUCAUSE = *Arabasz, Paul, Judith A. Pirani, Dave Fawcett* 2003. Supporting e-learning in Higher Education. Research Study from the EDUCAUSE Center for Applied Research. – EDUCAUSE, vol. 3; <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/ers0303/rs/ers0303w.pdf>. Vaadatud 10.03.2013.

- Eesti Instituut 2015 = Eesti Instituudi veebileht „Eesti keel ja kultuur maailmas”. Eesti keelt õpetavad ülikoolid; <http://ekkm.estinst.ee/keskused/ylkoolid/>.
Vaadatud 20.06.2015.
- Eesti keele seletav sõnaraamat 2009. 2., täiend. ja parand. trükk. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Eesti keeletehnoloogia arenduskava 2000;
<http://eki.ee/keeletehnoloogia/tutvustus/arenduskava.html>. Vaadatud 11.08.2008.
- Eesti keeletehnoloogia 2011–2017. Riiklik programm; <http://www.keeletehnoloogia.ee>.
Vaadatud 5.01.2014.
- Ehala jt = Ehala, Martin, Kristi Saarso, Silvi Vare, Jaan Õispuu* 1997. Eesti keele suhtluslävi. Kultuurikoostöö Nõukogu.
- EK 2013 = Euroopa Komisjoni pressiteade. Brüssel, 17. oktoober 2013;
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-968_et.pdf. Vaadatud 12.06.2015.
- EKKAV programm 2005–2010 = Eesti keele ja kultuuri akadeemilise välisõppe programm 2005–2010; <http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=4444/>.
Vaadatud 18.02.2015.
- EKKAV programm 2011–2017 = Eesti keele ja kultuuri akadeemilise välisõppe programm 2011–2017; <http://ekkm.estinst.ee/sisu/programm/>. Vaadatud 18.03.2014.
- EKR = Euroopa keeleõppe raamdokument 2007. Haridus ja Teadusministeerium. Keeleosakond; <http://www.ekk.edu.ee/101183>. Vaadatud 4.01.2014.
- Elshoff, Joost* 2014. Designing a task based curriculum for intensive language training. – CALL Design: Principles and Practice. Proceedings of the 2014 EUROCALL Conference, Groningen, The Netherlands. Ed. by S. Jager, L. Bradley, E. J. Meima and S. Thouésny. *Research-publishing.net*, 65–72;
http://research-publishing.net/display_article.php?doi=10.14705/rpnet.2014.000196.
Vaadatud 7.01.2015.
- EPIE = EPIE Institute 2014; <http://www.epie.org/>. Vaadatud 3.01.2014.
- Erben, Tony* 2008. CALLing all Foreign Language Teachers: computer assisted language learning in the classroom. Eye on Education. New York: Larchmont.
- e-Teatmik = e-Teatmik: IT ja sidetehnika seletav sõnaraamat; <http://www.vallaste.ee/>.
Vaadatud 20.01.2014.
- EUROCALL 2010 = EUROCALL Research Policy Statement 2010;
<http://www.eurocall-languages.org/about/research-policy>. Vaadatud 10.01.2015.
- e-VÕTI 2006 = ESF projekti „E-õppe arendamine ja juurutamine kutseõppeasutuses ja rakenduskõrgkoolides” (e-VÕTI) uuringute alamprojekti aruanne;
<http://portaal.e-uni.ee/e-voti/alamprojektid/uuringud/aruanded/2006aruanne>.
Vaadatud 29.04.2009.
- E-õppe arengukava 2006–2009 = Õppiv Tiiger. e-õppe arengukava üldhariduses 2006–2009; <http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=5119>.
Vaadatud 10.08.2009.
- Fenner, Anne-Brit, David Newby* 2000. Approaches to Materials Design in European Textbooks: Implementing Principles of Authenticity, Learner Autonomy, Cultural Awareness. Council of Europe, European Centre for Modern Languages;
<http://archive.ecml.at/documents/materials.pdf>. Vaadatud 24.01.2015.
- Genç, Gülten, Selami Aydin* 2010. Students’ Motivation Towards Computer Use In EFL Learning. Istanbul: IETC; <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED511166.pdf>. Vaadatud 28.04.2015.
- Gimeno-Sanz, Ana, Caoimhín Ó Dónaill, Kent Andersen* 2014. Supporting content and language integrated learning through technology. – CALL Design: Principles and

- Practice. Proceedings of the 2014 EUROCALL Conference, Groningen, The Netherlands. Ed. by S. Jager, L. Bradley, E. J. Meima and S. Thouésny. Research-publishing.net, 107–112;
<http://research-publishing.net/publications/2014-eurocall-proceedings/>.
 Vaadatud 8.01.2015.
- Gobl, Christer, Ailbhe N. Chasaide* 2003. The role of voice quality in communicating emotion, mood and attitude. – *Speech Communication* 40, 189–212;
<http://www1.cs.columbia.edu/~julia/papers/gobl03.pdf>. Vaadatud 12.11.2012.
- Gündüz, Nazh* 2005. Computer Assisted Language Learning. – *Journal of Language and Linguistic Studies*, 1(2); <http://jlls.org/Issues/Volume1/No.2/nazligunduz.pdf>.
 Vaadatud 12.12.2013.
- Haridus- ja Teadusministeerium 2014 = Haridus- ja Teadusministeeriumi uudised 30.01.2014. Rahvuskaslaste programm 2014–2020 keskendub välismaal elavate eesti laste keeleõppele; <http://www.hm.ee/index.php?0513858>.
 Vaadatud 03.05.2014.
- Haridustehnoloogia sõnastik 2014; <http://wiki.e-uni.ee/htsonastik/>.
 Vaadatud: 12.04.2015.
- Hedge, Tricia* 2000. *Teaching and Learning in the Language Classroom*. Oxford Handbooks for Language Teachers. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Heilmann, Michael, Maxine Eskenazi* 2006. Language Learning: Challenges for Intelligent Tutoring Systems. – Proceedings of the Workshop of Intelligent Tutoring Systems for Ill-Defined Tutoring Systems. Eight International Conference on Intelligent Tutoring Systems, 20–28;
http://reap.cs.cmu.edu/Papers/ITS06_illdefinedworkshop_HeilmanEskenazi.pdf.
 Vaadatud: 12.04.2011.
- Hense Jan, Heinz Mandl* 2012. Learning In Or With Games? Quality Criteria For Digital Learning Games From The Perspectives Of Learning, Emotion, And Motivation Theory. – IADIS International Conference on Cognition and Exploratory Learning in Digital Age (CELDA 2012);
http://www.researchgate.net/publication/234116270_Learning_in_or_with_Games_Quality_Criteria_for_Digital_Learning_Games_from_the_Perspective_of_Learning_Emotion_and_Motivation_Theory. Vaadatud 14.01.2014.
- Higgins jt = Higgins, Kyle, Randall Boone, Thomas B. Pierce* 2005. Evaluating Software for Use by Students with Disabilities to Foster Inclusion in General Education. Inclusive and Supportive Education Congress, International Special Education Conference; http://www.isec2005.org.uk/isec/abstracts/papers_h/higgins_k.shtml.
 Vaadatud 12.01.2014.
- HKS 2014 = *Erelt, Tiiu, Mari Kadakas, Ulve Kala-Arvisto, Inger Kraav, Viivi Maanso, Helin Puksand, Eva Tamm, Inge Unt* 2014. Hariduse ja kasvatuse sõnaraamat. Toim. Tiiu Erelt. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Huang, Shih-Jen, Hsiao-Fang Liu* 2000. Communicative Language Teaching in a Multimedia Language Lab. – *The Internet TESL Journal*, 6(2);
<http://iteslj.org/Techniques/Huang-CompLab.htm>. Vaadatud 10.10.2011.
- Hubbard, Philip* 2006. Evaluating CALL software. – *Calling on CALL: From Theory and Research to New Directions in Foreign Language Teaching*. Ed. by L. Ducate and N. Arnold. San Marcos: CALICO.
- Hubbard, Philip* 2009. *Computer Assisted Language Learning: Critical Concepts in Linguistics*, vol. I–IV. Ed. by Philip Hubbard. London & New York: Routledge.

- ICT4LT 2012 = ICT4LT Information and Communication Tehnology for Language Teachers; <http://www.ict4lt.org/en/>. Vaadatud 7.08.2012.
- INNOVE 2014 = Sihtasutus Innove; <http://www.innove.ee/>. Vaadatud 25.01.2014.
- Intratat, Charatdao* 2011. Attractive Factors for E-learners. Global Perspectives, Local Initiatives. Reflections and Practices in ELT. Singapore: Centre for English Language Communication, 85–96.
- ITU 2015 = ITU the key 2005–2015 ICT Data for the world, by geographic regions and by level of development, for the following indicators; <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx>. Vaadatud 9.08.2015.
- Jackson, Gregg B.* 2000. How to Evaluate Educational Software and Websites. – *TechKnowLogia*, May/June 2000, 57–58; http://www.techknowlogia.org/TKL_Articles/PDF/129.pdf. Vaadatud 2.02.2015.
- Jamieson jt = Jamieson, Joan, Carol Chapelle, Sherry Preiss* 2005. CALL Evaluation by Developers, a Teacher, and Students. – *CALICO Journal*, 23(1); <https://www.calico.org/memberBrowse.php?action=article&id=133>. Vaadatud 20.01.2014.
- Jürimäe jt = Jürimäe, Maria, Anita Kärner, Leelo Tiisvelt* 2014. Kujundav hindamine kui õppimist toetav hindamine. Õpetajakoolituse õppematerjal. Eesti Ülikoolide Kirjastus.
- Kaalep, Heiki-Jaan, Kadri Muischnek* 2002. Eesti kirjakeele sagedussõnastik. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kaivapalu, Annekatrin* 2010. Metalingvistiline teadlikkus võõrkeeleeõppes: oma keel võõras peeglis. – *Lähivõrdlusi = Lähivertailuja* 19, 160–176. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing; http://www.rakenduslingvistika.ee/ul/files/LV19.10_Kaivapalu.pdf. Vaadatud 20.07.2015.
- Kaivapalu, Annekatrin* 2012. Omaalgatusliku õppija kujundamine võõrkeeleeõppes; http://www.oppekava.ee/index.php/Omaalgatusliku_%C3%B5ppija_kujundamine_v%C3%B5%C3%B5rkeele%C3%B5ppes. Vaadatud 1.02.2015.
- Keeleseaduse ja riigilõivuseaduse muutmise seadus. – *Riigi Teataja I* 1999, 16, 275.
- Keller, John M.* 2008. First principles of motivation to learn and e³-learning. – *Distance Education*, 29(2), 175–185; http://www.fp.ucalgary.ca/maclachlan/EDER_679.06_Fall_2008/Motivation_Keller_eLearning.pdf. Vaadatud 10.04.2015.
- Kikerpill, Tiina* 2012. Enesevaatlus lugemistesti valiidsuse uurimisel. – *Eesti ja soomeugri keeleteaduse ajakiri ESUKA = Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics JEF*, 3(2), 79–112.
- Kim, Kyong-Jee* 2005. Adult Learners' Motivation in Self-Directed E-Learning. Doctoral thesis. Indiana University; <https://scholarworks.iu.edu/dspace/bitstream/handle/2022/7107/umi-indiana-1145.pdf?sequence=1>. Vaadatud 14.06.2014.
- Klaas-Lang, Birute, Kristiina Praakli* 2015. Milleks mulle eesti keel? Riigikeele oskuse vajalikkusest vene koolinoorte pilgu läbi. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 11, 111–126; <http://www.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/aastaraamat/article/view/ERYa11.07/335>. Vaadatud 02.09.2015.
- Krall jt = Krall, Ingrid, Elle Sõrmus, Marju Toomsalu* 1997. Kommunikatiivse keeleõppe lühikursus. Tallinn: Eesti Keele Instituut.

- Krashen, Stephen* 1989. We acquire vocabulary and spelling by reading: Additional evidence for the input hypothesis. – *Modern Language Journal*, 73, 445–464.
- Kõrgharidusstandard 2008. Eesti Vabariigi Valitsuse määrus. Vastu võetud 18.12.2008 nr 178; <https://www.riigiteataja.ee/akt/13255227>. Vaadatud 20.10.2011.
- Kärtner, Piret* 2000. Lugemisoskuse arendamine. Keeleõpetaja metoodikavihik. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Laanpere, Mart* 2013. Pedagogy-driven Design of Virtual Learning Environments. Tallinna Ülikool. Sotsiaalteaduste dissertatsioonid 71.
- Lambert, Wallace E.* 1963. Psychological Approaches to the Study of Language. *The Modern Language Journal*, 47(3), 114–121; <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-4781.1963.tb06208.x/pdf>. Vaadatud 13.01.2015.
- Larsson, Jon* 2001. Problem-Based Learning: A possible approach to language education? Polonia Institute, Jagiellonian University; <http://www.nada.kth.se/~jla/docs/PBL.pdf>. Vaadatud 2.02.2015.
- Latomaa, Sirkku* 1998. English in contact with „the most difficult language in the world”: the linguistic situation of Americans living in Finland. – *International Journal of the Sociology of Language*, 133, 51–71; <http://www.finlandforthought.net/wp-content/uploads/2007/03/Study%20of%20Americans%20and%20language%20use%20in%20Finland%20%281%29.pdf>. Vaadatud 4.06.2014.
- Laur, Mall* 1998. Esimene verstapost. Eesti keele suhtluse algfase. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.
- Lee, Kuang-wu* 2000. English Teachers' Barriers to the Use of Computer-assisted Language Learning. – *The Internet TESL Journal*, 6(12); <http://iteslj.org/Articles/Lee-CALLbarriers.html>. Vaadatud 12.01.2013.
- Lehtonen, Tuija* 2013. Tuen muodot ja oppimisen mahdollisuudet suomen kielen verkkokurssilla. Lähivõrdlusi = Lähivertailuja, 23; <http://www.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/article/view/LV23.07>. Vaadatud 12.04.2014.
- LINGUISTICS 2005 = Linguistics and the Teaching of English as a Second/Foreign Language. CALL Mini-Course. Hubbard, Phil (instructor); <http://web.stanford.edu/class/ling289/CALL1.htm>. Vaadatud 10.03.2015.
- Luik, Piret* 2004. Õpitarkvara efektiivsed karakteristikud elektrooniliste õpikute ja drillprogrammide korral. Doktoritöö. Dissertationes Pedagogicae Universitatis Tartuensis. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Mahdi, Hassan Saleh, Abdullah Sa'ad Al-Dera* 2013. The Impact of Teachers' Age, Gender and Experience on the Use of Information and Communication Technology in EFL Teaching. – *English Language Teaching*, 6(6), 57–67; <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/elt/article/view/27261/16554>. Vaadatud 16.01.2014.
- Marandi jt = Marandi, Triin, Piret Luik, Mart Laanpere, Kristjan Adojaan, Krista Uibu* 2003. IKT ja Eesti koolikultuur; http://www.innovatsioonikeskus.ee/sites/default/files/tekstifailid/IKT_ja_Eesti_koolikultuur_2003.pdf. Vaadatud 20.03.2014.
- McLoughlin, Catherine* 1999. The implications of the research literature on learning styles for the design of instructional material. – *Australian Journal of Educational Technology*, 15(3), 222–241; <http://www.ascilite.org.au/ajet/ajet15/mcloughlin.html>. Vaadatud 25.08.2013.

- Melor Yunus jt = Melor Yunus, MD, Maimun Aqsha Lubis, Chua Pei Lin* 2009. Language learning via ICT: Uses, Challenges and Issues. – WSEAS Transactions on Information Science and Applications, 6(9), 1453–1467; <http://www.wseas.us/e-library/transactions/information/2009/29-575.pdf>. Vaadatud 5.04.2011.
- Mikk, Jaan* 1995. Mida hinnata õppekirjanduses? – Haridus, 2, 27–32.
- Mikk, Jaan* 2000. Textbook: Research and Writing. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften.
- Moodle Docs 2.9 = Moodle 2.9 documentation. About Moodle. Philosophy; <https://docs.moodle.org/29/en/Philosophy>. Vaadatud 18.08.2014.
- Muilenberg, Lin Y., Zane L. Berge* 2001. Barriers to distance education: A factor-analytic study. – The American Journal of Distance Education, 15(2), 7–22; <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08923640109527081>. Vaadatud 10.05.2011.
- Nation, I. S. P.* 2001. Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge: Cambridge University Press.
- Niemi jt = Niemi, Hannele, Auli Toom, Arto Kallioniemi (eds.)* 2012. Miracle of Education. The Principles and Practices of Teaching in Finnish Schools. Rotterdam: Sense Publishers.
- Niemi jt = Niemi, Hannele, Heikki Kynäslahti, Sanna Vahtivuori-Hänninen* 2013. Towards ICT in everyday life in Finnish schools: seeking conditions for good practices. – Learning, Media and Technology, 38(1), 57–71; <http://dx.doi.org/10.1080/17439884.2011.651473>. Vaadatud 12.04.2014.
- Nikopensius, Ingrid* 2000. Võõrkeelte osaoskuste õpetamine ja arendamine interaktiivse infotehnoloogia võimalusi kasutades. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele (võõrkeelena) osakonnas.
- Orlando, John* 2011. Here are we now, entertain us – Student motivation and technology. – Teaching with Technology; <http://www.facultyfocus.com/articles/teaching-with-technology-articles/here-we-are-now-entertain-us-student-motivation-and-technology/>. Vaadatud 10.05.2011.
- Oxford, Rebecca, David Crookall* 1990. Vocabulary Learning: A Critical Analysis of Techniques. – TESL Canada Journal = Revue TESL du Canada, 7(2), 9–30; <http://www.teslcanadajournal.ca/index.php/tesl/article/viewFile/566/397>. Vaadatud 15.08.2013.
- Packham jt = Packham, G., P. Jones, C. Miller & B. Thomas* 2004. E-learning and retention: Key factors influencing student withdrawal. – Education + Training, 46(6/7), 335–342.
- Peterson, Ene* 2000. Video võõrkeeletunnis. Keeleõpetaja metoodikavihik. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Philp, Jenefer, Rita Tognini* 2009. Language acquisition in foreign language contexts and the differential benefits of interaction. – IRAL: International Review of Applied Linguistics in Language Teaching, 47(3–4), 245–266; <http://www.degruyter.com/view/j/iral.2009.47.issue-3/iral.2009.011/iral.2009.011.xml>. Vaadatud 26.08.2013.
- Pilli, Einike, Triin Marandi* 2014. Probleemipõhine õpe kõrgkoolis; <https://sisu.ut.ee/pbl/book/12-e-toe-v%C3%B5imalused-pbl>. Vaadatud 5.02.2015.
- Pool, Raili, Elle Vaimann* 2005. Vead kõrgtasemel eesti keele kõnelejate kirjalikus keelekasutuses. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 1, 115–137;

- <http://rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/aastaraamat/article/view/ERYa1.06/182>.
Vaadatud 19.02.2015.
- Praakli, Kristiina* 2009. Intervjuu keeleanndmete kogumise meetodina. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 5, 209–223;
http://www.rakenduslingvistika.ee/ul/files/Praakli_ERYa5_pp209-223.pdf.
Vaadatud 10.06.2015.
- Põldoja, Hans* 2001. Lihtne veebipõhine õppekeskkond. Prototüübi väljatöötamine ja evalvatsioon. Diplomitöö. Tallinna Pedagoogikaülikool;
http://www.cs.tlu.ee/osakond/opilaste_tood/bakalaureuse_ja_diplomitood/2001/Hans_Poldoja/Hans_Poldoja_Diplomi_Too.pdf. Vaadatud 8.02.2015.
- Raag, Raimo* 1999. Eestlane väljaspool Eestit. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Raag, Raimo* 2012. Uppsala ülikooli eesti keele e-kursuste neli jalga. – Oma Keel, 24, 83–90.
- Rammo, Sirje, Maarika Teral* 2004a. Eesti keele õppematerjalid CD-ROMil. – Emakeel ja teised keeled IV. Toim. B. Klaas, S. Tenjes. Tartu Ülikooli eesti keele (võõrkeelena) õppetooli toimetised 3, 156–163.
- Rammo, Sirje, Maarika Teral* 2004b. SMALLINCi projekt – eesti keele õppematerjalid CD-ROMil. – Toimiv keel II. Töid rakenduslingvistika alalt. Toim. M-M. Sepper, J. Lepasaar. Tallinna Pedagoogikaülikooli eesti filoloogia osakonna toimetised 3, 274–279.
- Rammo, Sirje, Maarika Teral* 2007. ONENESS – eesti keele õppematerjalid Internetis. – Emakeel ja teised keeled V. Toim. Raili Pool. Tartu Ülikooli eesti keele (võõrkeelena) õppetooli toimetised 6, 256–263.
- Rannut, Ülle* 2005. Keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ja integratsioonile Eestis. Tallinn: TLÜ Kirjastus;
http://www.integrationresearch.net/uploads/1/3/0/7/1307353/ulle_rannut_keeleskkonna_mju_integratsioonile.pdf. Vaadatud 12.02.2015.
- Reid, Joy M.* 1987. The Learning Style Preferences of ESL Students. – TESOL Quarterly, 21(1), 87–108.
- Rice, William* 2011. Moodle 2.0 E-Learning Course development. Birmingham: Packt Publishing.
- Richards, Jack C., Theodore S. Rodgers* 2014. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge Language Teaching Library. Cambridge University Press, 3rd edition.
- Rodgers, Theodore S.* 2001. Language Teaching Methodology. – CAL Digest Series 1. CAL Centre for Applied Linguistics; <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED459628.pdf>.
Vaadatud 3.12.2013.
- Rummo, Ingrid* 2004. Efant.ee – interaktiivne keeleõppekeskkond vene koolilastele. Emakeel ja teised keeled IV. Toim. B. Klaas, S. Tenjes. Tartu Ülikooli eesti keele (võõrkeelena) õppetooli toimetised 3, 164–173.
- Ruohotie, Pekka* 2008. Mõned elukestva õppe põhiteemad. – Elukestev õpe: õppimise kutse, 38–49;
<http://www.kutsepedagoogika.eu/journal/images/stories/Volumes/2008/2-1.pdf>.
Vaadatud 25.06.2012.
- Ruul, Karin* 2004. E-õppe hetkeseis ja tulevikusuunad Eestis Eesti e-ülikooli ühise e-õppe keskkonna valiku taustal. – A&A, 2, 21–27; <http://deephought.ttu.ee/aa/>.
Vaadatud 13.08.2009.
- Ruul, Karin, Anne Villemis* 2005. E-õppe ajalugu ja hetkeseis. Slaidietekanne. Materjal doktoritöö autori valduses.

- Salaberry, M. Rafael* 2001. The use of technology for second language learning and teaching: a retrospective. – *The Modern Language Journal* 85, 39–56; http://www.jstor.org.ezproxy.utlib.ee/stable/330375?&seq=1#page_scan_tab_contents. Vaadatud 20.08.2015.
- Salu, Kadi* 2014. Inglise keelt emakeelena kõnelejate arvamused eesti keelest. Magistritöö. Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut.
- Sammler, Eleene* 2013. Tekstikatkendite valik III kooliastme kirjandusõpikutes: huvitavus õpimotivatsiooni tekitajana. Magistritöö. Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut.
- Schenker, Theresa* 2013. The Effects of a Virtual Exchange on Students' Interest in Learning About Culture. – *Foreign Language Annals*, 46(3), 491–507.
- Schery, Teris, Lisa O'Connor* 1997. Language intervention: computer training for young children with special needs. – *British Journal of Educational Technology*, 28(4), 271–279; <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/flan.12041/abstract>. Vaadatud 9.04.2014.
- Scrivener, Jim* 2003. *Oxford basics. Teaching Grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- Secules jt = Secules, Teresa, Carol Herron, Michael Tomasello* 1992. The Effect of Video Context on Foreign Language Learning. – *The Modern Language Journal*, 76(4), 480–490; <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/modl.1992.76.issue-4/issuetoc>. Vaadatud 10.02.2012.
- SMALLINC – An Interactive Approach to Language and Culture; <http://www.eadtu.eu/activities/projects/116-smallinc.html>. Vaadatud 15.05.2011.
- Smith, Ruth C.* 2008. Motivational Factors In E-Learning; <http://www.ruthsmith.com/wordpress/wp-content/uploads/2012/10/Motivation.pdf>. Vaadatud 10.03.2013.
- Squires, David* 1997. An heuristic approach to the evaluation of educational multimedia software. Paper presented at the CAL 97 conference „Superhighways, SuperCAL, Super Learning?“. University of Exeter 23rd–26th March; <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/000000968.htm>. Vaadatud 10.04.2015.
- Stanford, Jeff* 2009. *Moodle 1.9 for Second Language Teaching. Engaging online language-learning activities using the Moodle platform*. Birmingham; Mumbai: Packt Publishing; <http://franciscomedina.net/ebooks/educacionAdistancia/Moodle%201.9%20for%20Second%20Language%20Teaching%20-%20Jeff%20Stanford.pdf>. Vaadatud 24.01.2015.
- Sutt, Eneli* 2013. Riist- ja tarkvara juures on kõige hirmsam see, et me ei saa elada nendega ega nendeta. E-õppe uudiskiri, 25. sept. 2013; <http://uudiskiri.e-ope.ee/?p=12257>. Vaadatud 12.01.2015.
- Tepp, Liisa* 2012. Erinevate hindamismeetodite rakendamine õpiku analüüsis. Magistritöö. Tartu Ülikool.
- Teral jt = Teral, Maarika, Sirje Rammo, Birute Klaas* 2009. Arvutipõhisest keeleõppest. Teadusmõte Eestis V. Humanitaarteadused. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia, 35–42.
- Teral, Maarika* 2013. Computer Assisted Estonian Language Learning. International Conference ICT for Language Learning. Conference Proceedings. Ed. by Pixel. 6th Conference Edition, 166–169.

- Teral, Maarika, Sirje Rammo* 2012. Arvutipõhine keeleõpe ja eesti keele e-kursused algajatele. – Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri ESUKA = Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics JEF, 3(2), 183–200.
- Thomas, Cassie* 2003. Reading and Navigating of documents: digital versus paper. University of Maryland;
http://www.researchgate.net/researcher/2026524436_Cassie_Thomas.
 Vaadatud 12.05.2011.
- Thornbury, Scott* 2006. An A–Z of ELT: a dictionary of terms and concepts used in English Language Teaching. Macmillan Books for Teachers. Oxford: Macmillan Education.
- Thurlow jt = Thurlow, Chrispin, Laura Lengel, Alice Tomic* 2004. Computer Mediated Communication. London: Sage.
- Underwood, John* 1984. Linguistics, computers, and the language teacher: A communicative approach. Rowley, MA: Newbury House.
- Ushida, Eiko* 2005. The Role of Students Attitudes and Motivation in Second Language Learning in Online Language Courses. – CALICO Journal, 23(1), 49–78;
https://calico.org/html/article_131.pdf. Vaadatud 14.05.2011.
- Väljataga jt = Väljataga, Terje, Kai Pata, Ele Priidik* 2009. Õpikeskkonna kujundamine haridustehnoloogiliste vahenditega. – Tiigriõpe: haridustehnoloogia käsiraamat. Koost. Kai Pata, Mart Laanpere. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 11–28.
- Warschauer, Mark* 1996. Computer Assisted Language Learning: an Introduction. – Multimedia language teaching. Ed. by S. Fotos. Tokyo: Logos International, 3–20;
<http://www.ict4lt.org/en/warschauer.htm>. Vaadatud 6.03.2012.
- Warschauer, Mark* 2000. CALL for the 21st Century. IATEFL and ESADE Conference, 2 July 2000, Barcelona, Spain.
- Warth-Sontheimer, Claudia* 2008. Using Moodle for Language Teaching. A Guide to Moodle Activities for the Language Classroom;
http://www.wideminds.eu/moodle/file.php/1/tutorials/Using_Moodle_for_Language_Teaching_v1.2.pdf?forcedownload=1. Vaadatud 18.01.2015.

ARVUTIPÕHISED ÕPPEVAHENDID

- Arkipäivän Suomea maahanmuuttajille [Arvutipõhine õppevahend];
<http://www03.edu.fi/oppimateriaalit/arkipaivansuomea>. Vaadatud 17.04.2014.
- Asiointisuomea [Arvutipõhine õppevahend];
<http://oppiminen.yle.fi/suomi-finnish/asiointisuomea>. Vaadatud 17.08.2014.
- EasyFinnish – suomen kielen alkeiskurssi englanniksi [Arvutipõhine õppevahend];
<http://oppiminen.yle.fi/suomi-finnish/easyfinnish>. Vaadatud 12.08.2014.
- Eesti keel e-õppes. Sõnavara omandamine [Arvutipõhine õppevahend];
<http://els.leverage.com/index.php>. Vaadatud 20.04.2014.
- Eesti keel võõrkeelena [Eesti Instituudi lingikogu];
<http://ekkm.estinst.ee/sisu/eesti-keel-voorkeelena/>. Vaadatud 20.04.2014.
- Eesti keele ja kultuuri kursused [TÜ eesti keele (võõrkeelena) osakonna õppematerjalide portaal]; <http://www.ut.ee/keeleweb2/>. Vaadatud 20.04.2014.
- Eesti keel ja meel [Arvutipõhine õppevahend];
<http://www.estonianlanguageandmind.com>. Vaadatud 15.05.2011.
- Eesti Keele Instituut; <http://portaal.eki.ee/>. Vaadatud 20.04.2014.
- Efant [Arvutipõhine õppevahend]; <http://www.efant.ee/student/>. Vaadatud 15.05.2011.
- Estonian language online course [Arvutipõhine õppevahend];
<http://summerschool.tlu.ee/online-courses/estonian-language-online/>.
Vaadatud 23.08.2014.
- Estonica [Eesti-teemaline veebientsüklopeedia]; <http://www.estonica.org/en/>. Vaadatud 21.04.2014.
- Festart Dictionary: Englise-eesti-inglise sõnaraamat [CD-ROM]. Tallinn: Festart, 2001.
- Festart: Vene-eesti-(vene) sõnaraamat ver. 3.27 [CD-ROM]. Tallinn: Festart, 2002.
- Finnish Grammar [Arvutipõhine õppevahend]; <http://people.uta.fi/~km56049/finnish/>.
Vaadatud 20.08.2014.
- Infopankki [Infoportaal uusimmigrantidele];
<http://www.infopankki.fi/en/living-in-finland/finnish-and-swedish/finnish-online>.
Vaadatud 12.08.2014.
- Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutuse Meie Inimesed (MISA) virtuaalraamatukogu;
<http://www.meis.ee/raamatukogu>. Vaadatud 21.04.2014.
- IVA [Arvutipõhine õpikeskkond]; <http://ekeskond.weebly.com/>. Vaadatud 10.05.2014.
- Keelekliik [Arvutipõhine õppevahend]; <http://www.keelekliik.ee>.
Vaadatud 15.05.2014.
- Keskellä Suomea [Arvutipõhine õppevahend];
https://kielikompassi.jyu.fi/omatila/keskella_suomea/index.htm.
Vaadatud 10.08.2015.
- Kotisuomessa.fi [Arvutipõhine õppevahend]; <https://www.kotisuomessa.fi/web/guest>.
Vaadatud 12.10.2014.
- Kutsekeel.ee [Arvutipõhine õppevahend]; <http://www.kutsekeel.ee>.
Vaadatud 12.08.2014.
- Linguhouse [Arvutipõhine õppevahend]; <http://www.linguhouse.com/>.
Vaadatud 18.08.2014.
- Meillä päin Suomea [Arvutipõhine õppevahend];
<http://kielikompassi.jyu.fi/opetus/s2/mps/>. Vaadatud 20.08.2014.
- Netdansk [Arvutipõhine õppevahend]; <http://www.netdansk.eu>. Vaadatud 15.05.2011.

ONENESS – On-line Language Training Courses [Arvutipõhine õppevahend];
<http://www.oneness.vu.lt>. Vaadatud 15.05.2011.

Oppiminen [Yleisraadio OY õppematerjalide portaal]; <http://oppiminen.yle.fi/>.
Vaadatud 15.04.2014.

SMALLINC = LinC – Language Interactive Culture. Multimedia Language Course.
Estonian I-III [3 CD-ROMi]. Centre For Language and Speech, University of
Antwerp. Antwerpen, 2003.

Supisuomea – suomen kieltä ja kulttuuria ulkomaalaisille [Arvutipõhine õppevahend];
<http://yle.fi/vintti/yle.fi/supisuomea/index.html>. Vaadatud 14.08.2014.

Talk Now! Estonian – Level 1 for absolute beginners [CD-ROM]. London: Eurotalk,
2000.

Tartu Ülikooli Moodle [Arvutipõhine õpikeskkond]; <https://moodle.ut.ee/>.
Vaadatud 12.03.2015.

Tavataan taas! Finnish for Foreigners [Arvutipõhine õppevahend];
<http://h105.it.helsinki.fi/FinnishForForeigners/default.htm>. Vaadatud 14.08.2014.

Tere tulemast! Welcome! [Arvutipõhine õppevahend];
<http://www.ut.ee/keeleweb2/kursused/tere-tulemast-welcome>. Vaadatud 15.05.2011.

Uudiset selkosuomeksi [YLE päevauudised lihtsustatud soome keeles];
<http://yle.fi/selkouutiset/>. Vaadatud 13.08.2014.

Uuno [Arvutipõhine õppevahend]; <http://www.uuno.tamk.fi/>. Vaadatud 14.04.2014.

VIKO [Arvutipõhine õpikeskkond]; <http://viko.edu.ee/>. Vaadatud 10.05.2014.

Ymmärrä Suomea [Arvutipõhine õppevahend];
<http://www11.edu.fi/yymmarra/>. Vaadatud 15.04.2014.

Lisa I

Küsitlus 1

Tutvuge kursuse „Eesti keele kursus algtasemele” 4. õppetükiga ja vastake järgnevatele küsimustele!

1. Milline sõnavara esitamise viis (nt illustratsioonid, sõnastik või harjutused) teile meeldis? Miks?
2. Kuidas oleks veel võimalik selle õppetüki uut sõnavara esitada?
3. Millised grammatika esitamise vahendid selles õppetükis (harjutused, tabelid, grammatikaharjutused, helifailid jms) teile meeldisid? Miks?
4. Kas grammatikaharjutuste osakaal teiste sama teema kohta käivate harjutuste hulgas oli proportsionaalne? Kas neid oleks võinud olla rohkem/vähem?
5. Milliseid grammatikaharjutusi võiks veel õppetükki lisada?
6. Milliseid õppetükis kasutatud kuulamisharjutuste tüüpidest tõstaksite esile? Miks need teile meeldisid?
7. Kas kuulamisharjutuste osakaal teiste sama teema kohta käivate harjutuste hulgas on proportsionaalne? Kas neid oleks võinud olla rohkem/vähem?
8. Milliseid kuulamisharjutusi võiks veel kursusele lisada?
9. Milliseid antud õppetüki lugemisharjutuste tüüpe tõstaksite esile? Miks?
10. Kas lugemisharjutuste osakaal teiste sama teema kohta käivate harjutuste hulgas on proportsionaalne? Kas neid oleks võinud olla rohkem/vähem?
11. Milliseid lugemisharjutusi võiks veel kursusele lisada?
12. Milliseid antud õppetüki kirjutamisharjutuste tüüpe tõstaksite esile? Miks?
13. Milline oli kirjutusharjutuste osakaal teiste sama teema kohta käivate harjutuste hulgas? Kas neid oleks võinud olla rohkem/vähem?
14. Milliseid kirjutamisharjutusi võiks veel kursusele lisada?
15. Kui suure osa kirjutamisharjutustest võiksid moodustada loovkirjutamisharjutused? Kas neid võiks olla rohkem/vähem? Miks?
16. Iseloomustage õppetüki õppematerjale tervikuna (nende sisukust, mitmekesisust, atraktiivsust, kas need olid sobiliku raskusastmega)?
17. Kas antud õppetüki raames tuleks mõnda osaoskust rohkem arendada? Millist ja miks?
18. Iseloomustage õppetüki kui terviku ülesehitust. Kas see tundus teile loogiline (kas õppetükis liikumine oli selge ja lihtne)?
19. Kas viited ja lingid Internetis leiduvatele materjalidele olid töökorras? Kas informatsioon ja õppematerjalid olid kergesti leitavad jne)?
20. Võrrelge õppetükki eelmisega. Kas õppetükk oli raskem/kergem, huvitavam/ebahuvitavam jne kui eelmine?

Lisa 2

Küsitlus 2

1. Kas kursus sobib teie arvates algtasemel (A1) keeleõppijatele?
2. Millisele keeleõppijale antud kursus teie arvates kõige enam sobiks (laps/täiskasvanu; varasema keeleõppekogemusega/esimest korda võõrkeelt õppiv inimene jms)? Miks?
3. Kas kursusele tuleks lisada täiendavat infot selle kohta, kuidas tööd alustada ja jätkata?
4. Kas kursuse ülesehitus on lihtne ja selge? Kui ei, siis kuidas muuta kursuse ülesehitust loogilisemaks ja arusaadavamaks?
5. Kui lihtne/keeruline oli teie arvates kursuse osade vahel liikumine? (Kas õppija pääseb kergesti tagasi algmenüüsse? Kas õppijal on lihtne jälgida, millise kursuse osa juures ta asub jne?)
6. Kas kursuse sisule ligipääsemiseks on vaja erinevaid lisaprogramme (helifailide kuulamiseks, pildimaterjali vaatamiseks)?
7. Kas teile meeldib kursuse kujundus? Miks?
8. Kas kasutatud pildid, joonistused ja helisalvestised on hea kvaliteediga ja asjakohased?
9. Kas harjutuste punktisüsteem on loogiliselt üles ehitatud ja julgustab õppijaid edasi töötama?
10. Kas õppijate abistamiseks on piisavalt näiteid ja seletusi? Millist tagasisidet võiks veel õppijatele anda?
11. Kas kursusel esitatud grammatikateemad on esitatud loogilises järjestuses?
12. Kui ei, siis mida võiks teie arvates kursuse grammatikateemade esituses muuta?
13. Kas kursuse sõnavara on esitatud loogilises järjekorras?
14. Kui ei, siis mida peaks sõnavara esituses muutma? Millises järjekorras teie sõnavarateemasid õpiksite/õpetaksite?
15. Kas teie arvates peaks kursuse raames õppima/õpetama veel mõnda sõnavara/grammatika teemat? Millist?
16. Millist materjali võiks veel kursusele lisada?
17. Millise õppetüki materjalid teile kõige enam meeldisid? Miks?

ELULOOKIRJELDUS

Nimi: Maarika Teral
Sünniaeg: 28.08.1972
Kodakondsus: Eesti
Aadress: Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut, Jakobi 2–436,
Tartu 51014
Telefon: 737 5227
E-post: maarika.teral@ut.ee

Haridus

alates 2007 Tartu Ülikool, doktoriõpingud (eesti keel)
2007 Tartu Ülikool, *magister artium* eesti keele erialal
1997 Tartu Ülikool, *bakalaureus artium* eesti keele (võõrkeelena)
erialal
1990 Tartu 10. Keskkool

Teenistuskäik

2015 Peterburi Riiklik Ülikool, eesti keele (võõrkeelena) lektor
2012 – Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut, eesti keele
(võõrkeelena) teadur
2007–2008 Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut, assistent
2006–2007 Euroopa institutsioonide eesti keele (võõrkeelena) lektor
Brüsselis keeltekooli CLL vahendusel
2004–2006 Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut, spetsialist
1999–2000 Tartu Slaavi Gümnaasium, eesti keele õpetaja

CURRICULUM VITAE

Name: Maarika Teral
Citizenship: Estonian
Time of birth: 28.08.1972, Estonia
Address: University of Tartu, Institute of Estonian and General Linguistics, Jakobi 2 – 436, Tartu 51014
Telephone: 737 5227
E-mail: maarika.teral@ut.ee

Education

2007–2015 University of Tartu, PhD student (Estonian language)
2007 University of Tartu, magister artium (Estonian language)
1997 University of Tartu, diploma of Estonian Philologist
1990 Tartu Secondary School No. 10

Professional experience

2015 Saint Petersburg State University, lecturer in Estonian as a Foreign Language
2012– University of Tartu, Institute of Estonian and General Linguistics, researcher in Estonian as a Foreign Language
2007–2008 University of Tartu, Institute of Estonian and General Linguistics, assistant in Estonian as a Foreign Language
2006–2007 CLL language centres, Brussels, Belgium, lecturer in Estonian as a Foreign Language for the European institutions
2004–2006 University of Tartu, Institute of Estonian and General Linguistics, specialist in Estonian as a Foreign Language
1999–2000 Tartu Slavic Gymnasium, teacher of Estonian language

VÄITEKIRJAGA SEOTUD ARTIKLID

- Teral, Maarika, Sirje Rammo* 2014. Online Estonian language learning. – CALL Design: Principles and Practice. Proceedings of the 2014 EUROCALL Conference, Groningen, The Netherlands. Ed. by S. Jager, L. Bradley, E. J. Meima and S. Thouésny. Dublin Ireland: Research-publishing.net, 358–362.
- Teral, Maarika* 2013. Computer Assisted Estonian Language Learning. – International Conference ICT for Language Learning. Conference Proceedings. Ed. by Pixel. 6th Conference Edition, 166–169.
- Teral, Maarika, Sirje Rammo* 2012. Arvutipõhine keeleõpe ja eesti keele e-kursused algajatele. – Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri ESUKA = Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics JEF, 3(2), 183–200.
- Teral, Maarika, Sirje Rammo, Birute Klaas* 2009. Arvutipõhisest keeleõppest. – Teadusmõte Eestis V. Humanitaarteadused. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia, 35–42.
- Rammo, Sirje, Maarika Teral* 2007. ONENESS – eesti keele õppematerjalid Internetis. – Emakeel ja teised keeled V. Toim. Raili Pool. Tartu Ülikooli eesti keele (võõrkeelena) õppetooli toimetised 6, 256–263.
- Rammo, Sirje, Maarika Teral* 2004a. Eesti keele õppematerjalid CD-ROMil. – Emakeel ja teised keeled IV. Toim. B. Klaas, S. Tenjes. Tartu Ülikooli eesti keele (võõrkeelena) õppetooli toimetised 3, 156–163.
- Rammo, Sirje, Maarika Teral* 2004b. SMALLINCi projekt – eesti keele õppematerjalid CD-ROMil. – Toimiv keel II. Töid rakenduslingvistika alalt. Toim. M-M. Sepper, J. Lepasaar. Tallinna Pedagoogikaülikooli eesti filoloogia osakonna toimetised 3, 274–279.

DISSERTATIONES PHILOLOGIAE ESTONICAE UNIVERSITATIS TARTUENSIS

1. **Ülle Viks.** Eesti keele klassifikatoorne morfoloogia. Tartu, 1994.
2. **Helmi Neetar.** Deverbaalne nominaaltuletus eesti murretes. Tartu, 1994.
3. **Ülo Valk.** Eesti rahvausu kuradi-kujutelm. Tartu, 1994.
4. **Arvo Eek.** Studies on quantity and stress in Estonian. Tartu, 1994.
5. **Reet Kasik.** Verbid ja verbaalsubstantiivid tänapäeva eesti keeles. Tartu, 1994.
6. **Silvi Vare.** Nimi- ja omadussõnatuletus tänapäeva eesti kirjakeeles. Tartu, 1994.
7. **Heiki-Jaan Kaalep.** Eesti keele ressursside loomine ja kasutamine keele- tehnoloogilises arendustöös. Tartu, 1998.
8. **Renate Pajusalu.** Deiktikud eesti keeles. Tartu, 1999.
9. **Vilja Oja.** Linguistic studies of Estonian colour terminology. Tartu, 2001.
10. **Külli Habicht.** Eesti vanema kirjakeele leksikaalsest ja morfosüntaktilisest arengust ning Heinrich Stahli keele eripärast selle taustal. Tartu, 2001.
11. **Pire Teras.** Lõunaeesti vokaalisüsteem: Võru pikkade vokaalide kvaliteedi muutumine. Tartu, 2003.
12. **Merike Parve.** Väited lõunaeesti murretes. Tartu, 2003.
13. **Toomas Help.** Sõnakeskne keelemudel: Eesti regulaarne ja irregulaarne verb. Tartu, 2004.
14. **Heli Laanekask.** Eesti kirjakeele kujunemine ja kujundamine 16.–19. sajandil. Tartu, 2004.
15. **Peeter Päll.** Võõrnimed eestikeelses tekstis. Tartu, 2005.
16. **Liina Lindström.** Finiitverbi asend lauses. Sõnajärg ja seda mõjutavad tegurid suulises eesti keeles. Tartu, 2005.
17. **Kadri Muischnek.** Verbi ja noomeni püsiühendid eesti keeles. Tartu, 2006.
18. **Kanni Labi.** Eesti regilaulude verbisemantika. Tartu, 2006.
19. **Raili Pool.** Eesti keele teise keelena omandamise seaduspärasusi täis- ja osasihitise näitel. Tartu, 2007.
20. **Sulev Iva.** Võru kirjakeele sõnamuutmissüsteem. Tartu, 2007.
21. **Arvi Tavast.** The translator is human too: a case for instrumentalism in multilingual specialised communication. Tartu, 2008.
22. **Evar Saar.** Võrumaa kohanimedede analüüs enamlevinud nimeosade põhjal ja traditsioonilise kogukonna nimesüsteem. Tartu, 2008.
23. **Pille Penjam.** Eesti kirjakeele *da-* ja *ma-*infinitiiviga konstruktsioonid. Tartu, 2008.
24. **Kristiina Praakli.** Esimese põlvkonna Soome eestlaste kakskeelne keelekasutus ja koodikopeerimine. Tartu, 2009.
25. **Mari Mets.** Suhtlusvõrgustikud reaalses: võru kõnekeele varieerumine kahes Võrumaa külas. Tartu, 2010.

26. **Karen Kuldnokk.** Militaarne retoorika. Argumentatsioon ja keeleline mõjutamine Eesti kaitsepoliitilises diskursuses. Tartu, 2011.
27. **Kai Tafenau.** Uue Testamendi tõlkimisest Rootsi ajal: käsikirjad, tõlkijad ja eesti kirjakeel. Tartu, 2011.
28. **Külli Prillop.** Optimaalsusteoreetiline käsitlus eesti keele fonoloogilisest kujunemisest. Tartu, 2011, 261 lk.
29. **Pärtel Lippus.** The acoustic features and perception of the Estonian quantity system, Tartu, 2011, 146 p.
30. **Lya Meister.** Eesti vokaali- ja kestuskategooriad vene emakeelega keelejuhtide tajus ja häälduses. Eksperimentaalfoneetiline uurimus. Tartu, 2011, 145 lk.
31. **Kersti Lepajõe.** Kirjand kui tekstiliik. Riigieksamikirjandite tekstuaalsed, retoorilised ja diskursiivsed omadused. Tartu, 2011, 141 lk.
32. **Tiit Hennoste.** Grammatiliste vormide seoseid suhtlustegevustega eesti keelses suulises vestluses. Tartu, 2013, 236 lk.
33. **Helena Metslang.** Grammatical relations in Estonian: subject, object and beyond. Tartu, 2013, 443 p.
34. **Kristel Uihoaed.** Verbiühendid eesti murretes. Tartu, 2013, 227 lk.
35. **Helen Plado.** Kausaalsuhete adverbiaallaused eesti keeles. Tartu, 2013, 244 lk.
36. **Annika Küngas.** Pragmatiliste markerite kujunemine ja funktsioonid eesti keeles *lt*-sõnade näitel. Tartu, 2014, 200 lk.